

Statens tilbud

Jordbruksforhandlingene

2022

5. mai 2022

Innhold

1	Innledning.....	6
2	Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2022.....	7
2.1	Regjeringens politiske plattform.....	7
2.2	Budsjettforliket med Sosialistisk Venstreparti.....	7
2.3	Stortingets behandling av Meld St. 13 (2020–2021).....	9
2.4	Bærekraftig matproduksjon.....	9
2.5	Klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket.....	11
2.6	Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi.....	11
3	Utviklingen i jordbruket.....	12
3.1	Grunnlagsmaterialet.....	12
3.2	Matsikkerhet – nasjonal matproduksjon.....	14
3.2.1	Produksjons- og markedsutvikling.....	14
3.2.2	Økt selvforsyningsgrad/hjemmemarkedsandel.....	16
3.2.3	Dyr på beite.....	20
3.3	Landbruk over hele landet.....	20
3.3.1	Arealutvikling og -fordeling.....	20
3.3.2	Geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk.....	23
3.3.3	Rekruttering, kunnskaps- og næringsutvikling.....	26
3.4	Økt verdiskaping – inntekts- og kostnadsutviklingen.....	47
3.4.1	Inntekts- og kostnadsutviklingen.....	47
3.4.2	Utvikling i investeringer.....	52
3.4.3	Utvikling i sysselsetting.....	53
3.4.4	Strukturutvikling.....	54
3.4.5	Produktivitet.....	56
3.4.6	Overføringene til jordbruket.....	56
3.5	Miljø og klima – utvikling og rapportering.....	58
3.5.1	Utvikling innen miljø- og klimaområdet.....	58
3.5.2	Rapportering innen miljø- og klimaområdet.....	63
3.5.3	Økologisk jordbruk.....	74
3.5.4	Andre politikkområder.....	77
4	Utvikling i foredlings- og omsetningsledd.....	81

4.1	Innledning	81
4.2	Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder	81
4.3	Prisutviklingen på matvarer	83
4.4	Industri og konkurranseforhold.....	85
4.5	Matpolitikken.....	88
5	Importvernet og internasjonale forhold	91
5.1	Importvernet for landbruksvarer	91
5.2	Import fra EU og utviklingsland	91
5.3	WTO Landbruksavtalen.....	92
5.4	EUs landbrukspolitikk	94
5.5	Forhandlinger om handelsavtaler.....	95
6	Hovedtrekk i tilbudet	97
6.1	Mål og rammer for oppgjøret.....	97
6.2	Grunnlagsmaterialet.....	102
6.3	Økte inntektsmuligheter.....	104
6.3.2	Utslag på referansebrukene	107
6.4	Andre hovedpunkter.....	108
7	Nærmere om viktige politikkområder	112
7.1	Ekstrautbetaling i 2022	112
7.2	Landbrukets utviklingsfond (LUF).....	114
7.2.1	Økonomisk oversikt over fondet.....	114
7.2.2	Tilskuddsramme for LUF	117
7.3	Rekruttering, næringsutvikling og verdiskaping i landbruket	119
7.3.1	Midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU-midler).....	119
7.3.2	Nasjonale tilretteleggingsmidler (NT-midler).....	123
7.3.3	Regionale tilretteleggingsmidler i landbruket (RT-midler)	124
7.3.4	Områderetta innsats.....	124
7.3.5	Rekruttering og kompetanseheving i landbruket	126
7.3.6	Forskning og utvikling	128
7.3.7	PRESIS.....	129
7.3.8	Stiftelsen Norsk Mat.....	129
7.3.9	Utviklingsprogrammet	130

7.3.10	Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket	132
7.3.11	Skogbruk	133
7.3.12	Tiltak mot villsvin og oppfølging av Handlingsplan mot villsvin	134
7.3.13	Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift.....	135
7.4	Miljø og klima.....	135
7.4.2	Klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket	138
7.4.3	Nasjonalt miljøprogram.....	140
7.4.4	Regionale miljøprogram (RMP).....	148
7.4.5	Miljøvirkemidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF).....	150
7.5	Økologisk jordbruk	154
7.6	Korn, kraftfôr og mel	157
7.6.1	Midlertidig endring i markedsordningen for korn.....	158
7.6.2	Målpriser	160
7.6.3	Tilpasninger i arealtilskuddet	161
7.6.4	Fraktilskuddsordningene til korn og kraftfôr	161
7.6.5	Tilskudd til lagring av såkorn.....	161
7.7	Frukt, bær, grønnsaker og poteter	161
7.7.1	Midlertidig heving av øvre prisgrense for grøntprodukter.....	162
7.7.2	Opplysningskontoret for frukt og grønt	163
7.8	Melk	163
7.8.1	Kvoteordningen for melk	163
7.8.2	Vurdering av endring av kravspesifikasjonen for melk	164
7.8.3	Høring av satser i prisutjevningsordningen.....	165
7.9	Kjøtt og egg.....	165
7.9.1	Ammeku – storfekjøtt.....	166
7.9.2	Produksjon av sau og lam.....	167
7.9.3	Kraftfôrbasert husdyrhold	168
7.9.4	Fraktilskudd slaktedyr.....	169
7.10	Velferdsordninger.....	169
7.10.1	Tilskudd til avløsning.....	169
7.10.2	Tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel mv.	170

7.10.3	Tidligpensjonsordningen for jordbrukere (TPO)	170
7.10.4	Tilskudd til landbruksvikarordningen	170
7.10.5	Tilskudd til sykepengeordningen	170
7.11	Andre politikkområder	171
7.11.1	Tak på tilskudd i all produksjon	171
7.11.2	Tilskudd ved produksjonssvikt.....	171
7.11.3	Tilskudd til dyreavl med mer	174
7.11.4	Tilskudd til frøavl m.m.....	175
7.11.5	Tilskudd til utvikling av plantemateriale	175
7.11.6	Rådgivning og kunnskapsformidling i hele landet.....	175
7.11.7	Finansiering av utredninger, evalueringer og elektroniske fagsystem	177
7.11.8	Tilskudd til råvareprisordningen	177
7.12	Oversikt over arbeidsgrupper og utredninger.....	178
8	Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150	179
8.1	Budsjettmessige forhold.....	179
8.1.1	Innledning.....	179
8.1.2	Overførte beløp fra 2021 og omdisponering av bevilgninger i 2022	179
8.1.3	Budsjettmessige endringer fra 2022 til 2023.....	181
	Vedlegg 1: Fordeling av statens tilbud.....	183

1 Innledning

Statens forhandlingsutvalg viser til Jordbrukets forhandlingsutvalg sitt arbeidsdokument av 27. april 2022, og legger med dette frem statens tilbud i jordbruksforhandlingene 2022. Tilbudet legges frem som grunnlag for videre forhandlinger.

Forhandlingene føres på grunnlag av Hovedavtalen for jordbruket, hvor formålsparagrafen lyder:

«Avtaleverket for jordbruket har til formål å regulere tiltak som er egnet til å fremme fastlagte mål for jordbruket, og som ikke er uttømmende regulert ved lov, stortingsvedtak eller forskrift.»

For bevilgninger over statsbudsjettet omfatter forhandlingene kalenderåret 2022 og 2023 og endringer og omdisponeringer innenfor rammen for 2022. Videre skal det forhandles om målpriser for perioden 1. juli 2022 til 30. juni 2023. Statens forhandlingsutvalg foreslår at enkelte mindre spørsmål av teknisk karakter avklares i forbindelse med gjennomgang av avtaleteksten for kommende periode.

I kapittel 2-5 gjennomgås det politiske grunnlaget og en del utviklingstrekk som bakgrunn for forhandlingene. Kapittel 6 gjengir hovedtrekkene i tilbudet, og kapittel 7 går nærmere inn på noen sentrale politikkområder. Kapittel 8 omtaler overførte og innsparte midler, og forslag til omdisponering av disse, samt detaljerte forslag til bevilgninger på de enkelte ordningene i 2023.

2 Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2022

Dette kapitlet gjennomgår det mest sentrale politiske grunnlaget for forhandlingene, som er regjeringens politiske plattform, regjeringens forslag til endringer i budsjettet for 2022 i Prop. 1 S Tillegg 1 (2021–2022) og budsjettforliket med Sosialistisk Venstreparti i Innst. 8 S (2021–2022), Stortingets behandling av Meld. St. 13 (2020–2021) *Klimaplan for 2021–2030* i Innst. 325 S (2020–2021) og Klimaavtalen med jordbruket. Gjeldende mål for landbrukspolitikken, slik de er står i Landbruks- og matdepartementets budsjettproposisjon for 2022, er gjengitt i kapittel 6.

2.1 Regjeringens politiske plattform

I den politiske plattformen for en regjering utgått fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet, Hurdalsplattformen, heter det at samfunnsoppdraget til jordbruket er å sikre Norges befolkning nok og trygg mat produsert på norske naturressurser. For å sikre landbruk over hele landet, økt verdiskaping og redusert klimaavtrykk er det nødvendig å øke lønnsomheten i bruken av jordbruksarealene. Næringsutøverne i landbruket må ha samme inntektsmuligheter som andre grupper. Det vises videre til kapittelet «*Landbruk: Trygg mat og levande distrikt*» i Hurdalsplattformen.

2.2 Budsjettforliket med Sosialistisk Venstreparti

Regjeringen Støre la 8. november 2021 frem Prop. 1 S Tillegg 1 (2021–2022) med endringer av Prop. 1 S (2021–2022) fra regjeringen Solberg. Her står det om kap. 1150 Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.:

«Post 50 Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond

Det er stor pågang etter investeringstilskudd i landbruket til fornying av driftsbygninger for å imøtekomme kravet om løsdrift for all storfeproduksjon som trer i kraft i 2034. Støtte til investeringer i landbruket gis i dag over kap. 1150, post 50 og forvaltes av Innovasjon Norge. Sammenlignet med Gul bok 2022 foreslår regjeringen en økning av rammen til investeringstilskudd på 200 mill. kroner, til 879,5 mill. kroner. Økningen skal blant annet gå til små- og mellomstore melkebruk for å følge opp løsdriftskravet.

(...)

Staten aksepterte å ta opp tilleggsforhandlinger 12. august. På oppdrag fra partene avga Budsjettnemnda for jordbruket oppdatert tallgrunnlag for kostnadsveksten på gjødsel og bygningsmaterialer. 8. september fremmet Jordbrukets forhandlingsutvalg krav om en fullstendig kompensasjon for kostnadsøkningen på 754 mill. kroner, finansiert med budsjettmidler, med utbetaling sammen med produksjonstilskudd i februar 2022. Forhandlingene ble satt på pause av Solberg-regjeringen 17. september, og tatt opp igjen av regjeringen 19. oktober.

Den samlede kostnadsveksten reduserer overskuddet i jordbruket. Partene ble 28. oktober enige om en foreløpig kompensasjon ved at bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen foreslås økt med 753,9 mill. kroner, med utbetaling i februar 2022. Det ble samtidig vist til at om lag 2/3 av jordbrukets inntekter er markedsinntekter, og at en økning i markedsinntektene også må bidra til inntektsdannelsen. Partene vil vurdere særskilt hvor stor kostnadsveksten ble for gjødsel, bygningsmaterialer og elektrisk kraft i 2021/2022, og

håndtere dette som en del av helheten, både på inntekts- og kostnadssiden, med utgangspunkt i et nytt fullstendig grunnlagsmateriale til jordbruksforhandlingene i 2022.»

I Innst. 8 S (2021–2022) fra Næringskomiteen heter det under kap. 1150 Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m. at:

«Komiteen viser til at Jordbrukets forhandlingsutvalg den 29. juli 2021 krevde tilleggsforhandlinger med grunnlag i § 2-4 i Hovedavtalen for jordbruket på bakgrunn av ekstraordinære prisøkninger på gjødsel og bygningsmaterialer. Komiteen viser til at partene den 28. oktober 2021 ble enige om en foreløpig kompensasjon for den ekstraordinære kostnadsveksten ved bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen på 753,9 mill. kroner.

Komiteen viser til at dette kapitlet tar utgangspunkt i at jordbruket forhandler med staten om priser, tilskudd og andre regler for produksjon og omsetning innenfor jordbruket. Komiteen påpeker at postene under kapitlet brukes til gjennomføringen av jordbruksavtalen og skal bidra til at målene for landbruks- og matpolitikken blir nådd.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, tar utgangspunkt i at landbrukspolitikken skal bygges rundt de fire bærebjelkene: et velfungerende importvern, markedsreguleringen, forhandlingsinstituttet med årlige jordbruksoppgjør og en eiendomspolitikk som styrker den selveiende bonden. Flertallet viser til at jordbruksavtalen gir forutsigbarhet for norske bønder og bidrar til å trygge matproduksjonen vår.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til budsjettforliket og forslag vedtatt i finansdebatten om at Stortinget ber regjeringen legge frem en forpliktende og tidfestet plan i løpet av 2022 for å tette inntektsgapet mellom bønder og andre grupper i samfunnet. Inntektsgapet skal tettes uavhengig av bruksstørrelse, produksjon og landsdel.»

I Innst. 8 S (2021–2022) fra Næringskomiteen heter det under kap. 1150 Post 21 Spesielle driftutgifter, *kan overføres* at:

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til budsjettforliket, der det er foreslått 30 mill. kroner for å etablere Bionova, og at forslaget ble vedtatt i finansdebatten. Flertallet viser til at Bionova skal bidra til utvikling av næringsvirksomhet i Norge, reduksjon i utslipp av klimagasser og særlig til binding av karbon. Bionova skal sikre utvikling av bioøkonomien knyttet til landbruk, skogbruk og havbruk, herunder også bidra til biobasert sirkulærøkonomi, økt selvforsyning av fôr i landbruk og havbruk og utvikling av løsninger for at avfall fra havbruksnæringen kan brukes som ressurs. Flertallet viser til at tiltak skal innrettes slik at de gir bønder med ulike driftsstørrelser og driftsformer i alle deler av landet reell mulighet til å motta midler til klimatiltak på sin gård. Det skal som en del av utredningen vurderes om noen av dagens virkemidler kan legges inn under Bionova. Flertallet viser videre til at Bionova skal finansieres utenfor jordbruksforhandlingene og dermed vil være et viktig virkemiddel for at jordbruket skal nå sine klimamål. Videre skal Bionova sikre økt verdiskaping og arbeidsplasser knyttet til bruk av biomasse i Norge.

Bionova skal bidra til at skognæringen øker videreføringen av biomasse i Norge. Flertallet viser til at det er et mål at Bionova skal være operativt fra andre halvår 2022.

2.3 Stortingets behandling av Meld. St. 13 (2020–2021)

Stortinget behandlet Meld. St. 13 (2020–2021) Klimaplan for 2021–2030 i Innst. 325 S (2020–2021). Om jordbruk skriver komiteens blant annet:

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne, viser til at kanaliseringspolitikken, med en geografisk produksjonsfordeling, er god klimapolitikk. Hele landet må tas i bruk til matproduksjon, og de lokale ressursene må tas i bruk. Flertallet mener at selvforsyningsgraden må opp, at mer mat må lages på norske ressurser. I Norge har vi lite dyrket mark, bare ca. 3 prosent av det totale landarealet vårt. Derfor mener flertallet det er av stor betydning å sikre et sterkt jordvern.

Det bør stimuleres til økt bruk av fangvekster, kompost og biokull til karbonlagring i matjord og bedre utnyttelse av beiteressurser. Det er gode naturbaserte klimatiltak. Gradvise og målrettede forbedringer har gjennom mange år økt produktiviteten i kornavlinger, hos husdyr og i skog samtidig som miljøbelastninger er blitt redusert. Det satses på blant annet klimasmart grovfôr og avl på kyr for å redusere produksjon av metan i vom.

Flertallet mener det må være et mål om minst 50 prosent selvforsyningsgrad basert på norske ressurser, og at dette kravet bør inkludere fôr. Økt matproduksjon må ikke svekke målene i klimaavtalen eller bidra til økte utslipp i andre land. Utslippene av klimagasser fra norsk landbruk skal reduseres og opptaket av karbon økes, samtidig som vi øker selvforsyningen og tilpasser produksjonen til et endret og vanskeligere klima. Det er avgjørende at politikken ikke bidrar til økte utslipp i andre land og til karbonlekkasje. Vern av matjord og verdifull natur må skjerpes.»

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne, viser til at regjeringen endog stadfester i meldingen at «*Klimatiltak i jordbruket skal ikke medføre auka subsidiar*». Flertallet vil påpeke at det at jordbruksoppkjøret vil være en sentral arena for å utforme og videreutvikle eksisterende virkemidler for klimakutt ikke uten videre bør utelukke muligheten for at jordbruket kan dra nytte av eksisterende klimavirkemiddelapparat utenfor jordbruksoppkjøret. Særlig vil flertallet vise til at jordbruket må ta del i den grønne teknologiutviklingen på lik linje med andre sektorer, og at klimaomstilling – også i jordbruket – krever flere nye virkemidler, både for å styrke utvikling av ny klimateknologi og de praktiske mulighetene til å ta nye klimaløsninger i bruk.»

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, vil sterkt fraråde det å peke på redusert norsk matproduksjon som en klimaløsning, men heller arbeide for reduserte klimagassutslipp i jordbruket mot 2030 gjennom å redusere utslipp per produserte enhet gjennom forbedret jordbruksproduksjon, i tråd med tiltakene i jordbrukets egen klimaplan.»

Videre ble det slått fast i behandlingen av stortingsmeldingen at økt skattelegging av norsk kjøttproduksjon ikke skal gjennomføres som en del av klimapolitikken.

2.4 Bærekraftig matproduksjon

FNs bærekraftsmål vedtatt i 2015 er verdens felles handlingsplan for bærekraftig utvikling frem mot 2030 og utgjør en overbygning for alle land og samfunnsområder. 2030-agendaen legger vekt på at de enkelte bærekraftsmålene henger tett sammen, og oppfyllelsen av målene på ett område er avhengig av oppfyllelsen av målene på andre

områder. En grunnleggende forutsetning er en utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov. Sammen med andre vestlige land skårer Norge godt på de fleste av de globale indikatorene for bærekraftig utvikling. Norge er et velordnet samfunn med høyt inntektsnivå, gode offentlige tjenester og små forskjeller mellom folk. Vi skårer dårligere på bærekraftsmålene om klimautslipp og ressursbruk.

Målene for landbruks- og matpolitikken er i likhet med bærekraftsagendaen tuftet på en gjensidig avhengighet mellom sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft, med overordnede målsetninger om matsikkerhet og beredskap, økt verdiskapning, landbruk over hele landet og bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser. Disse målsetningene skal bidra til å oppnå bærekraftsmål 2 om nok og trygg mat, men også til oppnåelse av bærekraftsagendaen i sin helhet. Sektorens betydning for verdiskapning og sysselsetting, helse og ernæring, bærekraftig forvaltning av naturressurser og klima og miljø gjør sektoren sentral for måloppnåelse på flere områder.

Gode virkemidler for å gjennomføre bærekraftsmålene er også et mål på FNs bærekraftsagenda, og handler blant annet om gode samarbeidsmekanismer og institusjoner. I Norge er de årlige jordbruksforhandlingene mellom staten og næringsorganisasjonene i jordbruket er med på å sikre medvirkning og muligheter for å utforme rammevilkårene for jordbruket i felleskap. Innflytelse på virkemidler og bevilgninger skal bidra til at målene for landbrukspolitikken nås, og skal bidra til åpenhet og debatt knyttet til den løpende landbrukspolitikken. Virkemidlene omfatter en rekke ulike ordninger som skal bidra til oppnåelse av jordbrukets egne mål og av bærekraftsmålene. Innretningen av virkemidlene vurderes hvert år i forbindelse med forhandlingene og proposisjonen til Stortinget om jordbruksoppgjøret er derfor i praksis en plan for bærekraftig utvikling i jordbrukssektoren. Det forpliktende samarbeidet mellom staten og næringsorganisasjonene har vist seg som en god modell for også å ta tak i nye utfordringer. Klimaavtalen inngått mellom staten og jordbruket fra 2019 er et eksempel på.

Effektivisering av produksjonen i norsk jordbruk har bidratt til vekst av det samlede produksjonsvolumet, noe som er viktig for å ivareta sosiale og økonomiske interesser hos produsenter og forbrukere. Landbrukssektoren er en kunnskapsintensiv sektor med sterke FoU-miljøer. Utvikling av plante- og dyremateriale har bidratt til økt ytelse per dyr, større avlinger per arealenhet og bedre utnyttelse av fôr. Tiltak for bedret jordhelse, kunnskap og praksis for opptaket av karbon i jord og bærekraftig bruk av jordbruksarealene er viktig for matsikkerhet og for flere andre bærekraftsmål. Ulike satsingsområder i jordbruksavtalen skal bidra til at jordbruket utvikles i en mer klima- og miljøvennlig retning. Det skjer blant annet gjennom avtalens målrettede virkemidler for ivaretagelse av jordbruket sitt kulturlandskap, naturmangfold, kulturmiljøer og -minner, tilgjengelighet i jordbrukslandskapet, samt for å redusere bruk av plantevernmidler og utslipp til luft og avrenning til vann fra jordbruket.

I tillegg til virkemidlene over jordbruksavtalen er vern av arealer med dyrket og dyrkbar mark viktig for å sikre en bærekraftig jordbrukssektor. Det samme gjelder også arbeidet med bedre dyre- og plantehelse og god dyrevelferd, samt arbeidet med å ivareta genetisk

mangfold. Satsingsområder som redusert matsvinn, utvikling innenfor bioøkonomi og sirkulær økonomi styrker jordbrukets bidrag til å gjenvinne restråstoffer og sidestrømmer fra næringen selv og fra andre deler av samfunnet, som et ledd i det grønne skiftet.

Regjeringens omfattende satsing og tiltak, både innenfor og utenfor jordbruksavtalen, bidrar til en mer bærekraftig landbrukssektor og således til å oppfylle FN's bærekraftsmål.

2.5 Klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket

I juni 2019 inngikk staten og organisasjonene i jordbruket en intensjonsavtale med mål om å redusere klimagassutslippene og øke opptak av karbon tilsvarende 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter innen 2030. Vurdering av aktuelle virkemidler for å følge opp avtalen er en del av de ordinære budsjettprosessene, inkludert de årlige jordbruksoppgjørene.

2.6 Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi

Det går svært godt i norsk økonomi, og den økonomiske veksten er sterk. Husholdningenes etterspørsel har tatt seg markert opp. Bedriftene melder om økt mangel på arbeidskraft, og lønns- og prisveksten er tiltakende. Russlands invasjon av Ukraina har utløst en humanitær krise. Krisen treffer også norsk økonomi, men utslagene i aktiviteten ser ut til å bli nokså små. Økte råvarepriser gir høyere eksportinntekter, men også høyere inflasjon og lavere kjøpekraft. Den økte usikkerheten i finansmarkedene har gått sammen med en nedgang i verdien av Statens pensjonsfond Utland.

Tilbakeslaget som fulgte utbruddet av koronapandemien, varte kortere enn vi har sett ved tidligere tilbakeslag i norsk økonomi. Utviklingen i arbeidsmarkedet har overrasket positivt gjennom høsten og vinteren. Sysselsettingen har tatt seg markert opp mens arbeidsledigheten nærmer seg de lave nivåene vi så forut for den internasjonale finanskrisen i 2008.

Norges Bank har økt styringsrenten og oppjustert prognosen for renten fremover. Norsk økonomi er i en høykonjunktur med høy sysselsetting og svært lav arbeidsledighet. I en slik situasjon er det viktig at den økonomiske politikken strammes til i tide. Hvis ikke, kan det føre til tiltakende lønns- og prispress som kan gi opphav til økte renter, høyere arbeidsledighet og lavere sysselsetting.

Krigen i Ukraina bidrar til usikkerhet om utviklingen i norsk og internasjonal økonomi. Det er svært uklart hvor lenge både krigen og sanksjonene mot Russland vil vare og hvordan disse vil påvirke energi- og råvaremarkedene fremover. Det er også usikkerhet om hvor lenge og i hvilken grad produksjonen vil preges av flaskehalsene som har oppstått etter koronapandemien.

3 Utviklingen i jordbruket

Dette kapitlet belyses utviklingen i jordbruket i forhold til de mål og retningslinjer Stortinget har fastsatt. For jordbrukere som selvstendige næringsdrivende, er det mange forhold som påvirker inntektene og den løpende tilpasningen det enkelte år. Næringen vil oppleve årlige svingninger, f.eks. i avlinger og markedsforhold, også under ellers stabile politiske rammer. Dette ble særlig tydelig i 2018 da den tørre våren og sommeren hadde store konsekvenser for avlingene, i 2020 og 2021 da koronapandemien medførte delvis stans i grensehandelen og innreiserestriksjoner i de fleste land, og i løpet av høsten og vinteren 2021 da kostnadene på vesentlige innsatsfaktorer i jordbruket steg kraftig.

Jordbruket er en kapitalintensiv næring med langsiktige tilpasninger. Derfor vil det ofte kunne ta flere år før en ser målbare resultater som følge av justeringer i politikk og virkemidler. Utviklingen i jordbruket bør derfor sees over tid, og vurderes opp mot helheten i virkemiddelbruken.

Norsk landbruk består av om lag 180 000 eiendommer med minst 5 dekar jordbruksareal, og/eller 25 dekar produktivt skogareal. Det var i underkant av 38 300 jordbruksbedrifter og 42 100 årsverk i 2021. Utviklingen for gårdsbruk med ganske like muligheter varierer som følge av at bøndene, som selvstendige næringsdrivende, og deres familier treffer sine valg ut fra en helhetlig vurdering av hvilke muligheter landbruket gir, og hvordan den enkelte gårdbruker disponerer sin kompetanse, tid og økonomiske ressurser. I skattestatistikken registreres andel av næringsinntekt fra jordbruket for husholdningen samlet, dvs. for både bruker og ektefelle/samboer. I underkant av 50 pst. av jordbrukshusholdningene hentet mindre enn 10 pst. av husholdningsinntekten sin fra jordbruket i 2020. I overkant av 30 pst. av husholdningene er uten næringsinntekt fra jordbruket, mens 18,6 pst. av husholdningene henter over 50 pst. av husholdningsinntekten sin fra næringen.

I kapittel 3.1 blir grunnlagsmaterialet for jordbruksoppgjøret gjennomgått. Kapittel 3.2 til 3.5 er en resultatrapportering på de fire landbrukspolitiske målene.

Flere resultatindikatorer er relevante for flere mål. Det må videre gjøres løpende avveininger mellom kryssende hensyn. Landbrukspolitikken må til enhver tid ta hensyn til kostnader og konkurransekraft, både mellom ulike jordbruksproduksjoner, for jordbruket og for matindustrien. Alle ledd i verdikjeden er viktige for å oppnå et godt samlet resultat. Utformingen av virkemidler og forvaltningen av dem må skje gjennom en organisering med god styring og kontroll, og der målretting og forenkling av virkemidlene er viktig.

3.1 Grunnlagsmaterialet

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har som hovedoppgave å legge frem og bearbeide et grunnlagsmateriale for jordbruksoppgjøret. Materialet består av følgende tre rapporter:

- Totalkalkylen for jordbruket: Jordbrukets totalregnskap og budsjett. Beregningene viser registrerte og normaliserte tall for inntekter, kostnader, arbeidsforbruk, vederlag til arbeid og kapital og vederlag til arbeid og egenkapital. Totalkalkylen har beregninger for revidert regnskap 2020, foreløpig regnskap 2021 og budsjett 2022.

- Referansebruksberegninger: Beregningene er basert på driftsgranskningene fra Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO), og brukes til å vurdere utslag av et oppgjør for ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser.
- Resultatkontrollen for gjennomføringen av landbrukspolitikken.

For mer utfyllende beskrivelse vises det til disse publikasjonene.

Budsjettnemnda presiserer at årets prognoser i Totalkalkylen er preget av uvanlig stor usikkerhet gitt av den sterke prisveksten på viktige innsatsfaktorer. Prognosene er basert på best mulig grunnlag på beregningstidspunktet, rundt 1. april. Prisendringer som har skjedd i løpet av beregningsperioden er hensyntatt, men ulike utfall av den usikre situasjonen framover vil kunne ha betydelig utslag.

De registrerte tallene i Totalkalkylen skal vise faktiske inntekter og kostnader i jordbruket i de enkelte år. Det vil derfor være store variasjoner i inntektene mellom ulike år som følge av blant annet varierende vær og tilfeldige utslag av stor økonomisk betydning. I jordbruksavtalesammenheng tar man imidlertid utgangspunkt i de normaliserte regnskapene i Totalkalkylen, inkl. inntektsverdien av jordbruksfradraget ved ligningen, for å beregne inntektsutviklingen i jordbruket. Totalkalkylen omfatter inntekter fra jord- og hagebruk, og inkluderer effekten av strukturendringer, dvs. at produktivitetsframgang fanges opp løpende i beregningen av inntekt per årsverk.

Økonomiske transaksjoner internt i jordbrukssektoren, for eksempel maskinleie og kjøp/salg av grovfôr, defineres som internomsetning og påvirker derfor ikke næringens sluttresultat. Grunnen til at kostnadene til jord- og kvoteleie er ført på denne måten, er at de i driftsregnskapet er utgifter for noen produsenter mens de er inntekter for andre produsenter. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at $\frac{3}{4}$ av brukene som leier ut kvote, fortsatt søker produksjonstilskudd for annen type jordbruksproduksjon. I stedet for å føre årlige kostnader og inntekter fra jord- og kvoteleie som på enkeltbruksnivå, inngår denne kapitalen i jordbrukssektorens kapital og framkommer som høyere gjeld og rentekostnader, og i egenkapitalen som årsresultatet skal gi avkastning til. Dette slår ut på resultatmålet vederlag til arbeid og egenkapital i sektoren, uavhengig av hvem som eier ressursene.

Inntekter, kostnader og arbeidsforbruk knyttet til skogbruk og en del tilleggsnæringer er ikke med i Totalkalkylen, med unntak av kjøreinntekter der det er brukt maskiner som er kostnadsført i totalregnskapet. Totalkalkylen gir derfor ikke et fullstendig bilde av utviklingen i landbruksbefolkningens samlede næringsinntekter.

Totalkalkylen er et sektorregnskap for selvstendige næringsdrivende, og kan ikke ha samme presisjonsnivå som lønnsstatistikk. Data på foretaksnivå viser at det er betydelig variasjon rundt gjennomsnittet, også innen produksjoner og mellom bruk med likeartede forhold og forutsetninger. I tillegg kan revisjon av dataserier med grunnlag i nye data, og endring av beregningsprinsipper, gjøre at både beregnet inntektsnivå og inntektsutvikling endres mellom beregningsår. Pelsdyrhold er tatt ut av Totalkalkylens tidsserier, som følge av forbudet mot pelsdyrhold. På denne måten vil ikke avviklingen og utbetalingen av erstatninger påvirke forhandlingene i jordbruksoppgjøret.

Statistisk Sentralbyrå (SSB) foretok i 2020 en fullstendig landbrukstelling der samtlige næringsutøvere i jordbruket ble spurt om hvor mange arbeidstimer som ble lagt ned i gårdsdrifta. Tellinga ble gjennomført i et år med koronapandemi, der hagebruket særlig ble rammet av redusert tilgang på utenlandsk innleid arbeidskraft og til dels erstattet av uøvd norsk arbeidskraft. Budsjettneimnda beregnet at dette utgjorde en økning i arbeidsforbruket i hagebrukssektoren på om lag 1000 årsverk. I år har Budsjettneimnda lagt til grunn at pandemien i 2022 og 2023 ikke lenger vil ha noen effekt på arbeidsforbruket i hagebrukssektoren, slik den hadde i 2020 og 2021. Det er derfor beregnet en nedgang i arbeidsforbruket fra 2021.

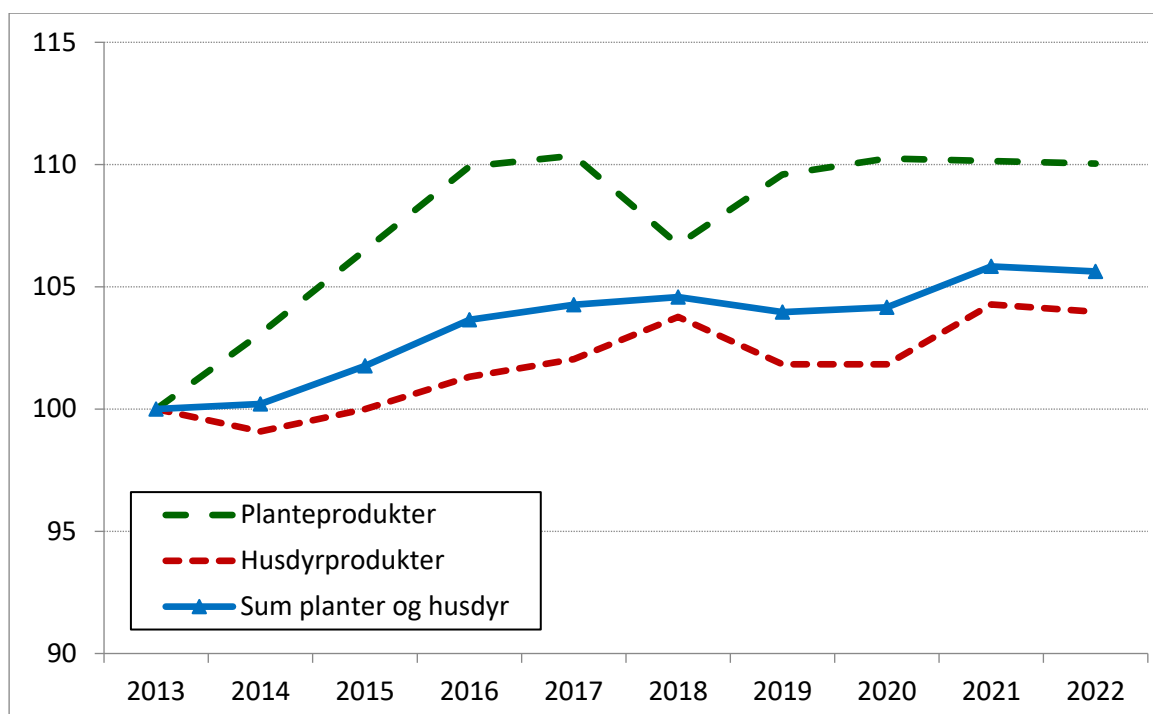
Hensikten med referansebrukene er blant annet å vise utslag av endringer for ulike driftsformer, størrelser og geografisk plassering som følge av jordbruksoppkjørene. Referansebrukene representerer ikke hele jordbruket. Mange jordbruksbedrifter kan ha en produksjon som ligner et av referansebrukene, men vil likevel ikke kjenne seg igjen i beregningene. Dette kan skyldes flere faktorer, for eksempel ulikt produksjonsomfang, investeringsomfang eller investeringsår enn hva som er lagt til grunn i referansebrukene. Referansebrukene er basert på regnskap fra 2020 for bruk som deltar i Driftsgranskingene, med prisjusteringer for 2021 og 2022. I tillegg beregnes en volumutvikling. Det er i år gjort noen endringer i utvalgskriteriene for flere av referansebrukene. Hensikten med endringene har vært å dekke ulike produksjoner og ulike størrelser i forskjellige landsdeler, for å best mulig kunne vise inntektsutvikling og -virkninger av endringer som følge av jordbruksoppkjørene.

3.2 Matsikkerhet – nasjonal matproduksjon

3.2.1 Produksjons- og markedsutvikling

I perioden fra 2013 til 2022, har det samlede produksjonsvolumet av planteprodukter økt med 10 pst. (prognosert volum for 2022), jf. figur 3.1. Planteproduksjoner er svært væravhengige. Værforholdene i 2016 og 2017 ga gode avlinger, mens tørken sommeren 2018 gikk hardt ut over kornproduksjonen og noen grønnsakskulturer. Produksjon av korn, erter og oljefrø har økt jevnt hele perioden fra 2013 til 2022, med totalt 13,1 pst. For poteter har økningen vært 11,1 pst., mens den for grønnsaker og frukt har vært over 30 pst. Fruktavlingen i 2021 var den største på ti år. Produksjonen av bær har gått ned med i underkant av 26 pst. de siste ti årene. Usikkerhet rundt tilgang på arbeidskraft fra utlandet grunnet koronapandemien er hovedårsaken til den sterke reduksjonen de siste årene. Mangel på arbeidskraft førte blant annet til at jordbærplanter aldri kom i jorda, noe ble nedpløyd, mens andre produsenter lot være å høste. Det ble tatt ut høyere priser på bær disse årene.

Markedet for frukt og grønnsaker er preget av sterk konkurranse fra import, men elleve av tolv produkter i grøntsektoren oppnådde likevel målpris i 2021. Unntaket var epler. Samlet sett er det fortsatt markedsmuligheter for økt planteproduksjon, særlig for frukt, bær og grønnsaker.

Figur 3.1 Endring i produksjonsvolum fra 2013 til 2022, iflg. normalisert regnskap. 2013=100.

Kilde: Budsjettnemnda

Produksjonen av husdyrprodukter økte jevnt frem til 2018, før den ble noe redusert i 2019 og 2020. I 2021 økte produksjonen av husdyrprodukter, noe som også er lagt inn i prognosene for 2022. Produksjonsøkningen skyldes den økte etterspørselen som kom som følge av restriksjonene under koronapandemien, både med svært stor reduksjon i grensehandelen, redusert utenlandsreising og økt etterspørsel i husholdningsmarkedet. Økningen i kjøttsalget ble antatt å være midlertidig, og for å unngå en situasjon med overproduksjon når etterspørselen normaliseres, ble deler av etterspørselsøkningen på kjøtt tatt ut gjennom økt import, særlig av svinekjøtt og storfekjøtt. Fra 2013 til 2022 har produksjonsøkningen på storfe, svin og fjørfekjøtt vært henholdsvis 9,8 pst., 5,6 pst. og 13,8 pst. Produksjonen av sau/lam har økt med 2,8 pst. i samme periode. I rapport 3/2022 fra Landbruksdirektoratet vises det til at den samlede norske produksjonen av kjøtt fra gris, storfe, kylling, sau og lam har økt med 25 pst. de siste femten årene. Produksjonsøkningen har først og fremst skjedd i de kraftfôrbaserte produksjonene svin og fjørfe. Produksjonen av de grovfôrbaserte kjøttslagene har vært relativt stabil i perioden sett under ett, men med en del variasjoner mellom år.

Salgsøkningen for melk og meieriprodukter under pandemien ble i stor grad tatt ut gjennom økt innenlandsk produksjon. I 2022 er melkeproduksjonen prognosert å gå ned som følge av redusert forholdstall. Fra 2013 til 2022 er reduksjonen i melkeproduksjonen prognosert til 3 pst.

Markedssituasjonen har medført at omsetningsavgiftene på flere varer er redusert, noe som er positivt for økonomien til produsentene. Høsten 2021 økte kostnadene på svært mange av innsatsfaktorene i jordbruket. Økningen fortsatte inn i 2022. Regjeringen

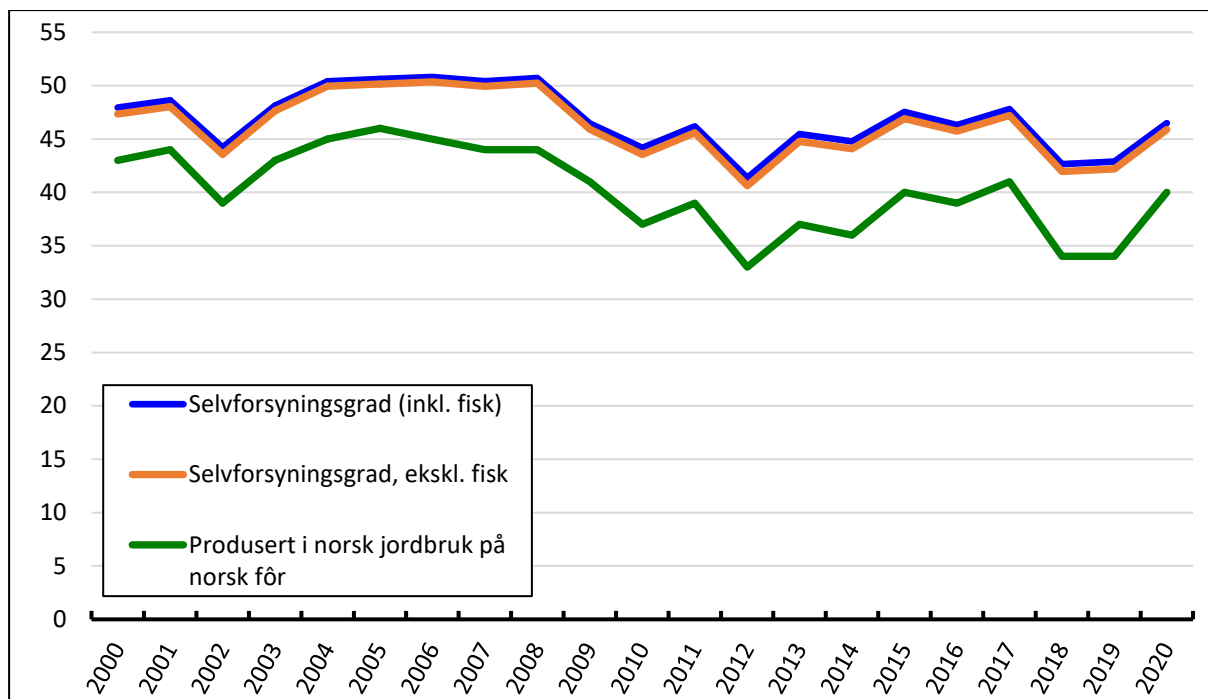
gjennomførte flere tiltak for å avhjelpe situasjonen, blant annet gjennom tilleggsforhandlinger med jordbruket og innføring av strømstøtteordning for jordbruk, vanningslag og veksthusnæringen. Det er usikkert hvordan produksjonsvolumene vil utvikle seg i 2022.

3.2.2 Økt selvforsyningsgrad/hjemmemarkedsandel

Selvforsyningsgraden beskriver hjemmemarkedsandelen målt på energibasis, dvs. hvor mye av det vi spiser som er produsert i Norge, og er ett av flere mål på hvilken markedsandel den norske matsektoren har i det norske matmarkedet. Selvforsyningsgraden for varer produsert i jordbruket påvirkes av de naturgitte produksjonsforholdene, været, ulike kvalitetskrav, priser, landbrukspolitiske virkemidler og internasjonale handelsavtaler. I definisjonen av selvforsyning tas det ikke hensyn til eksport, eller til muligheten til å legge om produksjonen til produkter med høyere energigrad dersom situasjonen skulle kreve det. Selvforsyningsgraden er derfor ikke et godt mål på mulighetene for å dekke matvarebehovet med innenlands produksjon. Dersom man skal si noe om selvforsynings-*evnen* må man definere hva som kan gjøres i en krisesituasjon for å sikre befolkningen forsyning, av energi og andre næringsstoffer for et fullverdig kosthold. Det inkluderer omlegging av forbruk i retning energirike plantevekster, korn, poteter og grønnsaker, og dreining av produksjonen i den retningen. For å vurdere selvforsyningssevne må det bla. defineres hva slags krise det er snakk om.

Selvforsyningsgraden inkl. sjømat har variert rundt 50 pst. i flere tiår. NIBIO har fra og med 2021 innarbeidet anslag for grensehandel/privatimport, og revidert tidsserien tilbake til 2000. Denne metodeendringen medførte at selvforsyningsgraden ble nedjustert med om lag to prosentpoeng.

NIBIO utarbeider tall for selvforsyningsgraden for 2021. Tallene vil sannsynligvis foreligge medio mai. Figur 3.2 viser selvforsyningsgraden inkl. og ekskl. fisk og for varer produsert i norsk jordbruk på norsk fôr i perioden 2000–2021. De største årlige endringene i selvforsyningsgraden skyldes variasjoner i norskprodusert andel matkorn som følge av størrelsen på avlingene og kvaliteten på kornet. De lave avlingene i 2018 påvirket selvforsyningsgraden også i 2019 fordi det var mindre korn å overføre fra sesongen 2018 til forbruk i 2019, noe som medførte økt import av korn.

Figur 3.2 Selvforsyningsgrad inkl. anslag på grensehandel. 2000–2021.

Kilde: NIBIO

Tabell 3.1 viser norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis (selvforsyningsgraden) for varegrupper og totalt. Som det fremgår av tabellen, er den samlede selvforsyningsgraden i 2020 beregnet til 46 pst. Dette er en økning på tre prosentpoeng fra 2018 og 2019, og skyldes at nedgangen i disse årene var større enn vanlig grunnet tørken sommeren 2018. Naturgitte forhold gjør imidlertid at det er stor variasjon i selvforsyningsgraden på ulike produkter: For husdyrprodukter, som har et høyt proteininnhold, er selvforsyningsgraden gjennomgående høy, mens den er klart lavere for planteprodukter. Selvforsyningsgraden i Norge for protein er om lag 63 pst., etter en nedgang fra 70 pst tidlig på 2000-tallet.

Tabell 3.1 Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis, i prosent.

	1979	1989	1999	2009	2018	2019*	2020*	2020 % ¹
Korn som mel	13	23	35	36	21	22	34	26,5
Poteter, friske	93	99	81	85	73	79	72	4,0
Sukkervarer, honning	2	3	0	1	1	1	1	9,6
Grønnsaker	72	73	57	48	45	46	49	1,7
Frukt og bær	29	27	6	5	6	7	5	3,8
Kjøtt	92	97	97	96	95	95	92	12,6
Kjøttbiprodukter	86	96	98	90	87	87	87	0,3
Egg	100	100	97	99	99	98	99	1,5
Fisk	94	88	80	80	80	80	80	1,7
Melk	100	100	100	100	100	100	100	3,6
Yoghurt	.	.	99	98	87	88	89	1,1
Konserv. melkeprod.	86	100	100	99	99	99	98	2,8
Fløte og rømme	100	100	100	100	100	100	100	2,4
Ost	97	97	95	89	84	83	84	7,0
Smør	92	100	99	97	98	98	97	2,7
Margarin	44	40	20	20	20	20	20	5,9
Annet fett	60	20	20	20	20	20	20	3,4
Øvrige matvarer ²	0	0	0	0	0	0	0	9,4
Norskprodusert i alt (selvforsyningsgrad)	49	50	45	46	43	43	46	
Produsert i norsk jordbruk	41	44	44	45	41	41	45	
Produsert i norsk jordbruk, på norsk fôr ³	35	36	-	41	34	34	40	

1. Matvarens andel av det totale engrosforbruket, målt i energi.

2. Omfatter varer som ikke er produsert i Norge, dvs. ris, nøtter, kakao og øvrige matvarer, samt grenshandel.

3. Inkl. fisk.

Andelen norsk fôr

Selvforsyningsgraden sier ikke noe om opprinnelsen til innsatsvarene i produksjonen. I 2020 var 84,4 pst. av fôret til norske husdyr produsert i Norge, jf. tabell 3.2. Grovfôret er norskprodusert, og andelen norske råvarer i kraftfôret var i 2021 på 58 pst.

Krav til energi- og proteininnhold i kraftfôret gjør at andelen karbohydrater reduseres. Norskandelen karbohydrater avhenger først og fremst av tilgangen på norsk fôrkorn, men også av videre fôrutvikling, bruk av andre råvarer i fôret og sammensetningen av husdyrholdet. Norskandelen for karbohydrater påvirkes av hvilke proteinkilder som benyttes. De siste årene er bruken av soya redusert og erstattet med proteinråvarer som har et høyere karbohydratinnhold, som for eksempel rapspelletts. Det gir mindre rom for norsk fôrkorn.

Hvete er en viktig råvare i kraftfôr av ernæringsmessige grunner, og i rapport nr. 10/2021 fra Landbruksdirektoratet, Bruk av norske fôrressurser, konkluderes det med at økt tilgang til hvete er en nøkkel til økt norskandel i kraftfôret. Norskprodusert andel av karbohydratene i kraftfôret varierer i stor grad med tilgangen på norsk fôrkorn, som igjen også varierer med andelen hvete som klassifiseres til mat. Andelen har økt fra 61 pst. i 2014 til 80 pst. i 2016. Som følge av tørkesommeren 2018 gikk den ned til 73 pst. i 2018 og 60

pst. i 2019. I 2020 var norskandelen karbohydrater i kraftfôret tilbake på nivået før tørken, på 79 pst.

Norskandelen av fett og protein i kraftfôret har gått mye ned som følge av forbudet mot bruk av animalsk protein (kjøttbeinmel og fiskemel) i dyrefôr. Mattilsynet hadde nye regler om dette på høring til 22.12.2021, og jobber med et regelverk som vil kunne tillate noe bruk av kjøttbeinmel og fiskemel, men det er foreløpig noen praktiske problemer som må løses før dette kan tillates, blant annet som følge av forbud mot bruk av protein fra samme art. Det jobbes målrettet mot å utvikle fôrråvarer med større andel norskprodusert protein, blant annet av trevirke og tang. Dette er imidlertid langsiktige prosjekter som på sikt kan forventes å gi utslag i norskandelen.

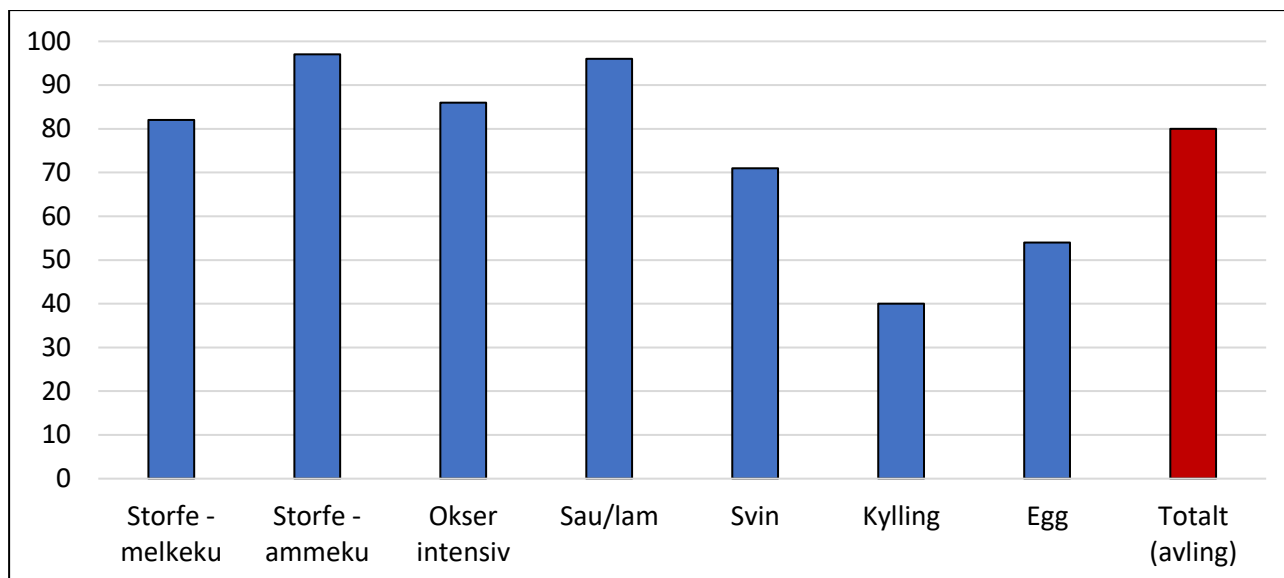
Tabell 3.2 Norsk andel av råvarer i kraftfôr til husdyr. Prosent

	2005	2010	2015	2019	2020	2021*
Norskandel i fôret	90,0	84,5	80,5	77,3	84,4	
Total norskprodusert andel råvarer i kraftfôret	76	65	55	48	61	58
Herav i kraftfôret:						
Karbohydrater	89	77	73	60	79	75
Fett	62	50	49	55	56	58
Protein	16	17	5	4	5	6
Vitamin	100	100	0	48	51	40

*Foreløpige tall

Kilde: Budsjettnemnda

Norskandelen i fôrrasjonen til de ulike dyreslagene varierer, noe som illustreres i figur 3.3. Hos drøvtyggere utgjør grovfôr en større andel av fôrrasjonen, og bidrar med det til høy andel norsk fôr. Norskandelen varierer også innenfor de ulike dyreslagene fra år til år, og avhengig av fôringsopplegget til den enkelte produsent. Ifølge tall fra Animalia, varierer norskandelen i fôret til drøvtyggere fra 82 pst. for melkekyr til henholdsvis 96 og 97 pst. for sau og ammeku, mens den i en kraftfôrkrevende produksjon som svin er om lag 71 pst.

Figur 3.3 Andelen norsk råvare i fôret. Prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet, rapport 10/2021 *Bruk av norske fôrressurser*

3.2.3 Dyr på beite

70 pst. av alle melkekyr og øvrige storfe gikk på beite (innmark og/eller utmark) i minst 12/16 uker og 29 pst. på utmarksbeite i 2021, ifølge Landbruksdirektoratet. For voksen sau på beite har andelen ligget stabilt, og var i 2021 på 94 pst. på innmark minst 12/16 uker og 83 pst. på utmark.

3.3 Landbruk over hele landet

3.3.1 Arealutvikling og -fordeling

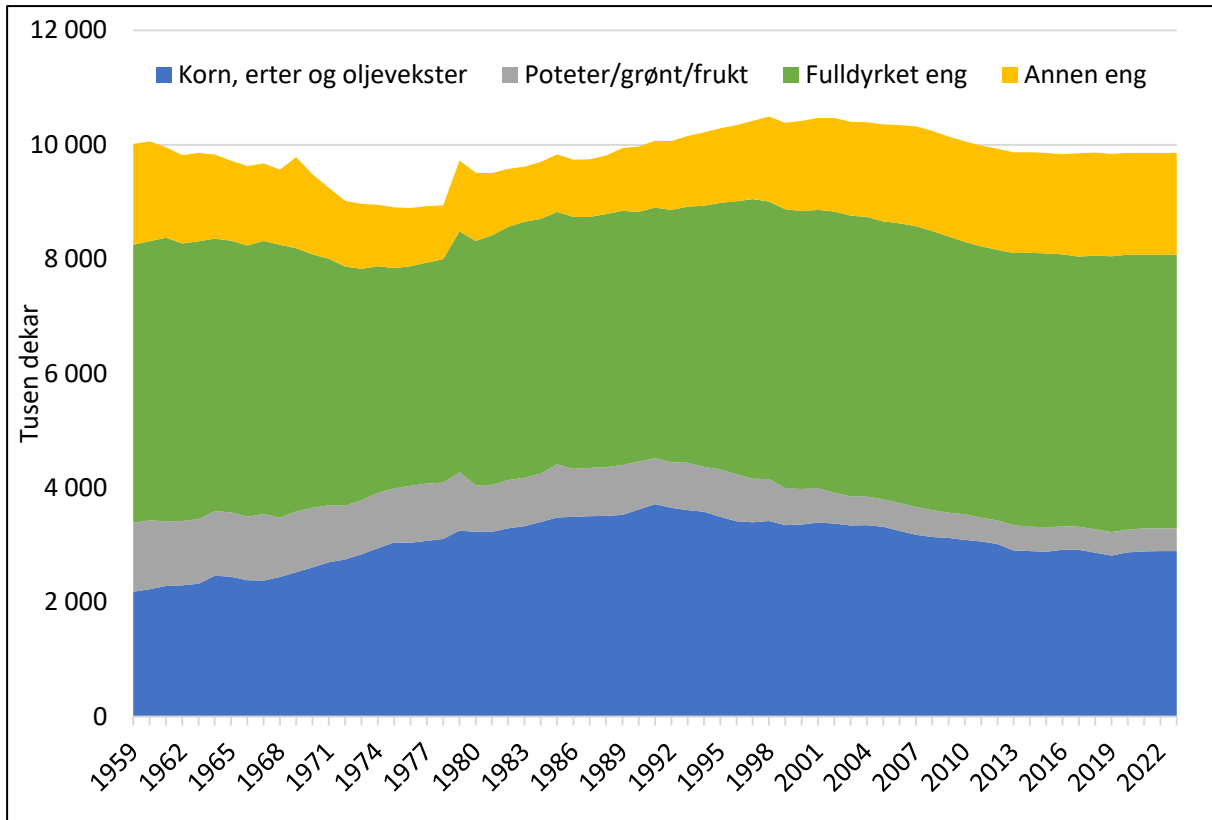
Norge har litt over 3 pst. jordbruksareal, spredt over alle landsdeler og fylker. Det totale jordbruksarealet økte frem til 1998, men har i årene etterpå gått noe ned. I perioden 2005 til 2014 ble det innført et nytt digitalt kartverk som kontrollgrunnlag ved søknad om produksjonstilskudd. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at innføringen medførte en reduksjon i arealer på 3,4 pst. Dette skyldes både mer nøyaktige målinger og at endringer som har skjedd over tid først ble fanget opp da digitalt kartverk ble tatt i bruk. Dersom en ser bort fra effektene som skyldes innføringen av nytt kartverk, har arealnedgangen vært om lag 1,3 pst. fra 2005 til 2014. Etter at innføringen av det digitale kartsystemet var ferdig, har det registrerte jordbruksarealet vært relativt stabilt, med en nedgang på 0,2 pst. fra 2014 til 2021. I 2020 ble over 21 500 dekar godkjent nydyrket. Målt i antall dekar var nydyrkingen størst i Trøndelag.

Hvert år omdisponeres noe jordbruksareal til andre formål, til for eksempel boligområder, industri og samferdselsprosjekter. I 2016 satte Stortinget som mål at omdisponeringen innen 2020 skulle begrenses til maksimalt 4000 dekar per år, og fra 2021 er målet redusert til 3000 dekar. I 2018 ble det omdisponert om lag 3600 dekar dyrka jord, noe som er det

laveste registrerte nivået siden målingene startet i 1976, i 2020 ble det omdisponert i overkant av 3900 dekar dyrka jord.

På landsbasis har kornarealet hatt en marginal reduksjon på 0,1 pst. i perioden 2010 til 2022, jf. tabell 3.3 og figur 3.4. Fra 2020 til 2021 økte kornarealet med 0,6 pst.

Budsjettnemnda prognoserer en marginal økning i kornarealet fra 2021 til 2022. Det totale jordbruksarealet i drift er om lag uendret siden 2010.

Figur 3.4 Utvikling i jordbruksareal etter bruk, 1959–2022. Tusen dekar.

Kilde: Budsjettnemnda

Tabell 3.3 Jordbruksarealet fordelt på vekster, 1000 dekar.

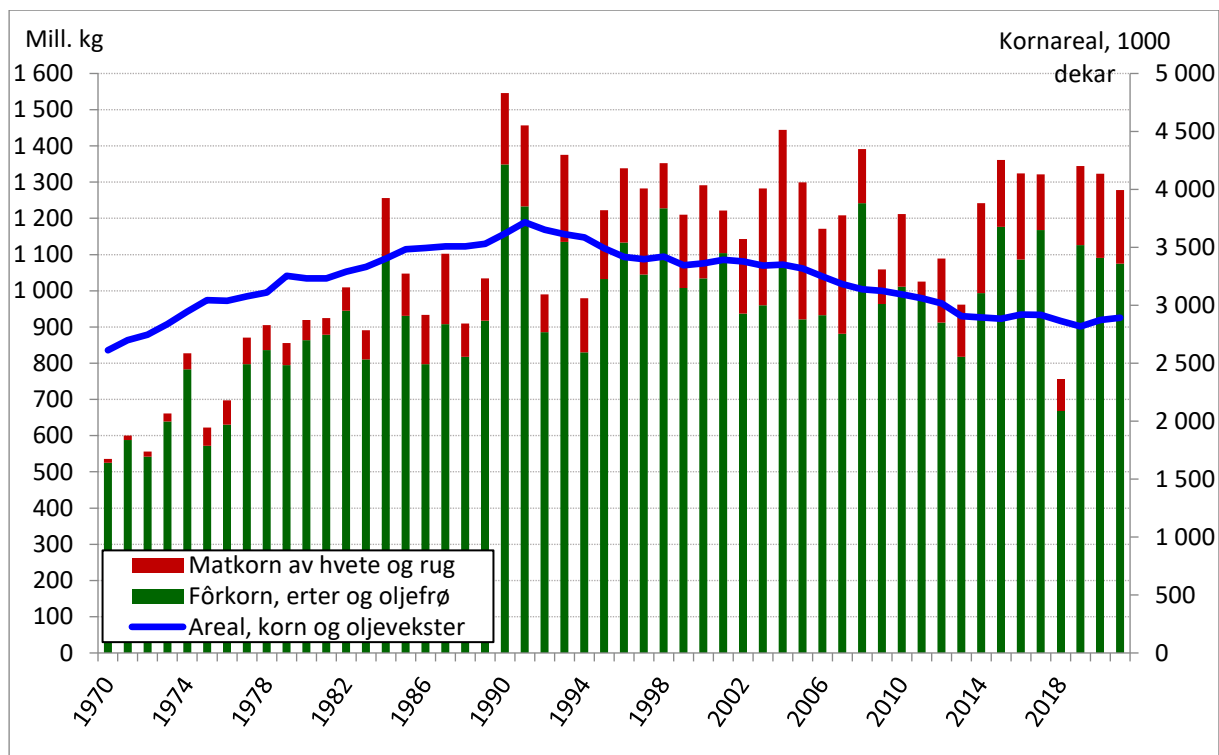
	1999	2010	2014	2020	2021	2022*	Endring 2010-22	Endring 21-22
Hvete	515,9	720,8	791,7	676,7	636,3	600,0	-19,6 %	-5,7 %
Rug og rughvete	26,8	67,6	60,9	65,3	83,5	85,0	37,1 %	1,8 %
Bygg	1 825,8	1 461,8	1 265,1	1 392,2	1 428,5	1 450,0	12,9 %	1,5 %
Havre	913,1	761,1	719,8	665,5	683,8	675,0	-5,0 %	-1,3 %
Olje-/belgvekster	63,7	81,7	57,6	74,6	59,5	85,0	3,3 %	42,9 %
Sum korn og oljevekster	3 345,3	3 093,0	2 895,1	2 874,3	2 891,6	2 895,0	-0,1 %	0,1 %
Poteter	148,7	132,4	123,5	115,1	115,4	115,0	-6,6 %	-0,3 %
Andre grovfôrvekster	317,1	119,3	112,8	95,1	94,2	95,0	-16,5 %	0,8 %
Grønnsaker	45,9	60,6	68,4	70,6	71,5	70,0	4,6 %	-2,1 %
Andre vekster åker og hage (inkl. brakk)	138,1	130,6	126,3	115,8	120,6	120,0	-4,5 %	-0,5 %
Sum åker og hage	3 995,1	3 535,9	3 326,0	3 270,9	3 293,3	3 295,0	-1,0 %	0,1 %
Eng og beite på dyrket jord	4 876,0	4 765,5	4 785,4	4 805,7	4 782,3	4 780,0	-0,1 %	0,0 %
Natureng og overfl.dyrket jord til slått og beite	1 511,4	1 758,4	1 756,3	1 783,0	1 783,2	1 785,0	1,5 %	0,1 %
Jordbruksareal i drift i alt	10 382,5	10 059,8	9 867,7	9 859,6	9 858,8	9 860,0	-0,1 %	0,0 %

* Foreløpige tall.

Kilde: Budsjettnemnda

Det totale jordbruksarealet har vært uendret eller hatt en liten økning i Viken, Agder, Rogaland og Trøndelag i perioden 2010 til 2021. Reduksjonen i jordbruksareal i drift i denne perioden har først og fremst skjedd i Møre og Romsdal og i Vestland. I Innlandet, Vestfold og Telemark, Nordland og Troms og Finnmark har arealet gått ned med om lag 0,3 pst. I Viken, Innlandet, Vestfold og Telemark, Agder, Rogaland og Trøndelag har arealet av eng og beite økt i perioden.

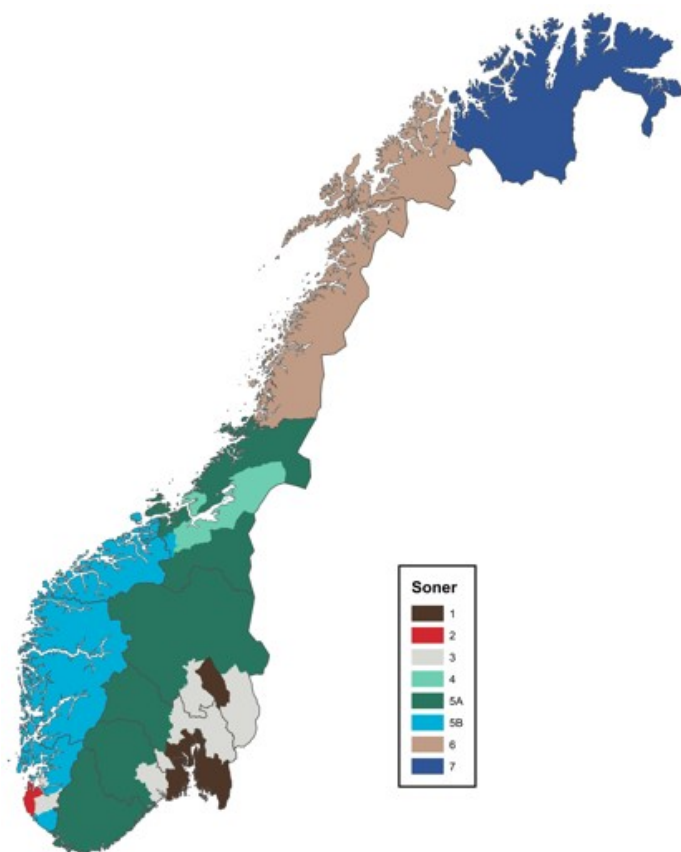
Produksjonen av korn i Norge har vært stabil de siste sju årene, med unntak av tørkesommeren 2018, jf. figur 3.5. Det er i hovedsak rug og hvete som dyrkes til matkorn. Dyrkingen av matkorn er konsentrert til Østlandet, og særlig fylkene rundt Oslofjorden og i Mjøsbygdene i Innlandet fylke. Vær og klima gjør at andelen som går til mat varierer mye mellom år. Foreløpige tall fra Landbruksdirektoratet viser at ca. 75 pst. av hveten fikk matkvalitet i 2021, en økning fra 2020 da andelen var ca. 60 pst. Gjennomsnitt for de siste fem år, inkludert den uvanlig svake kornproduksjonen i tørkesommeren 2018, viser 57 pst. matkvalitet for hvete og 68 pst. for rug.

Figur 3.5 Produksjon av matkorn og fôrkorn 1970–2021. Mill. kg

3.3.2 Geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk

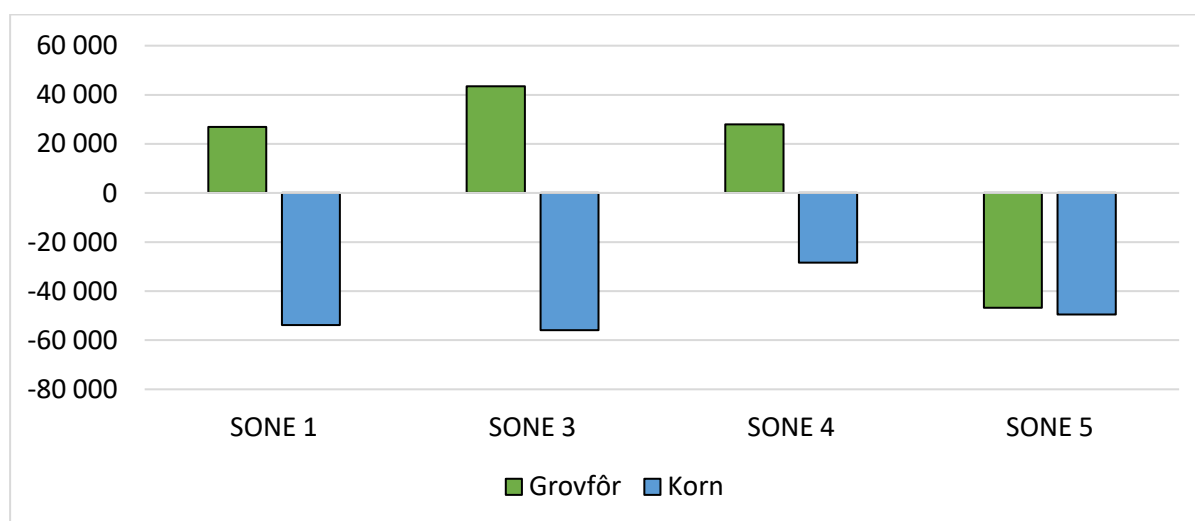
Den geografiske fordelingen av produksjonen er viktig for samlet produksjonsvolum og landbruk over hele landet. Figur 3.6 viser sonene for arealtilskudd.

Figur 3.6 Soner for arealtilskudd.

Kilde: Landbruksdirektoratet

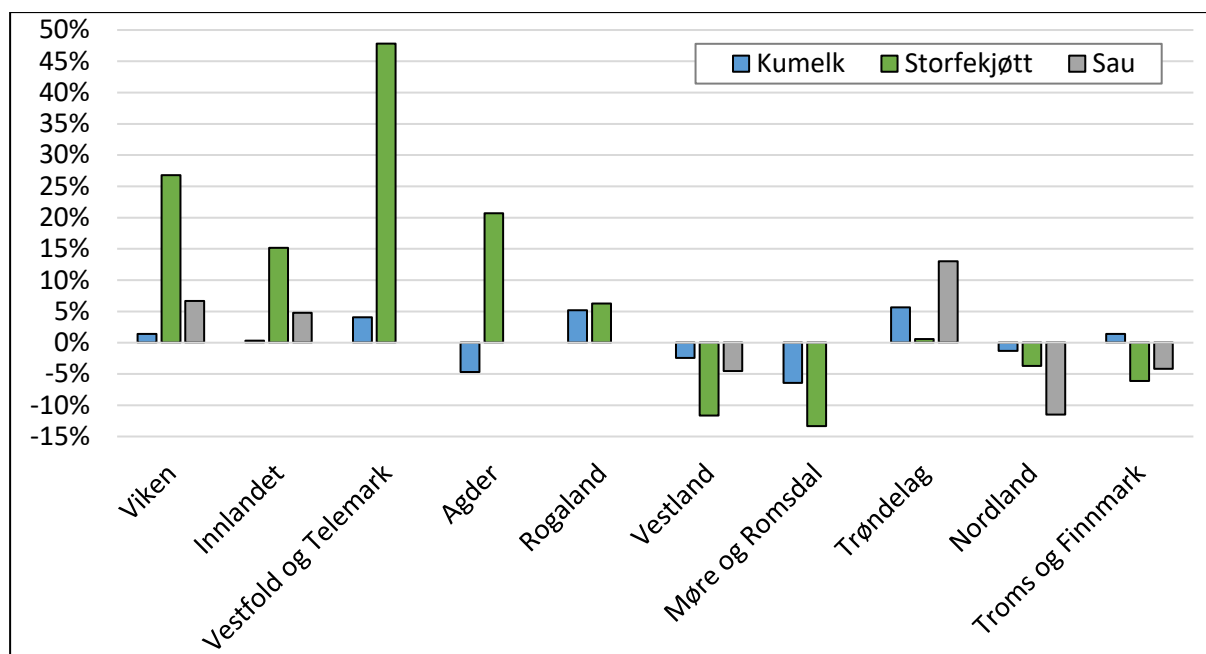
Figur 3.7 viser endringen i grovfôr- og kornareal i perioden 2010–2021 for de arealtilskuddssonene hvor arealet i størst grad kan veksles mellom korn og grovfôr. I perioden økte grovfôrarealet i sone 1, 3 og 4, mens kornarealet i de samme sonene gikk ned. For sone 5 var det en reduksjon i arealet til både grovfôr og korn.

Figur 3.7 Endring i areal grovfôr og korn, 2010–2021.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Figur 3.8 viser endringer i produsert mengde for noen produksjoner, fordelt på landsdel, for perioden 2010–2020.

Figur 3.8 Endring i produsert mengde i landsdelene, 2010–2021.

Kilde: Budsjettnemnda

Produksjonen av kumelk styres av kvoter, og har derfor i stor grad vært relativt stabil over flere år både geografisk fordeling og i antall liter. Som følge av Stortingets vedtak om å fjerne eksportsubsidiene fra 1. juli 2020, har kvote som ble solgt til staten i årene 2017 til 2021 ikke blitt solgt ut igjen til produsentene. Den ekstraordinære oppkjøpsordningen som ble vedtatt høsten 2019, og gjennomført i 2020, fikk virkning fra 2021. Begge disse elementene har endret den regionale balansen noe, jf. figur 3.8. Koronapandemien førte til økt etterspørsel etter meieriprodukter, og forholdstallet for kvoter ble økt flere ganger fra april 2020 og opprettholdt på et høyt nivå ut 2021. Storfekjøtt har økt i Viken, Innlandet, Vestfold og Telemark, Agder og Rogaland. I Trøndelag har det vært om lag stabilt, mens produksjonen har gått noe ned i Vestland, Møre og Romsdal, Nordland og Troms og Finnmark. Produksjonen av sau har hatt en økning i Viken, Innlandet og Trøndelag, mens den har gått ned i Vestland, Nordland og Troms og Finnmark. De andre fylkene har bare mindre produksjonsendringer av sau.

Produksjonen av fjørfekjøtt har hatt en sterk økning de siste årene, til tross for reduksjonen i 2015 og 2016. I dag produseres det i hovedsak fjørfekjøtt i Viken, Innlandet, Trøndelag og Rogaland. Produksjonsøkningen fra 2010 til 2021 har i stor grad kommet i Rogaland. Produksjonen av egg foregår i hovedsak i de samme fylkene som fjørfekjøttproduksjonen. I Trøndelag har eggproduksjonen økt betydelig de siste årene, mens den har vært relativt stabil i de andre fylkene. Svinekjøttproduksjonen er størst i fylkene Viken, Innlandet, Vestfold og Telemark, Rogaland og Trøndelag. Det har ikke vært store

endringer i det totale produksjonsvolumet eller i den geografiske produksjonsfordelingen fra 2010 til 2021.

Produksjonen av potet har økt med i underkant av 1 pst. de siste ti årene. Produksjonsøkningen har kommet i Viken, Innlandet, Vestland, Møre og Romsdal, Nordland og Troms og Finnmark, mens den har gått noe ned i Rogaland og Trøndelag. I de andre fylkene har produksjonen vært stabil.

I 2021 utgjorde årsverkene i jordbruket 1,7 pst. av antall sysselsatte normalårsverk. Dette er en nedgang på 0,5 prosentpoeng fra 2010. I perioden 2010 til 2020 var reduksjonen i arbeidsforbruket 1,5 pst. årlig. Reduksjonen har vært størst i Møre og Romsdal, Trøndelag, Nordland og Troms og Finnmark. Agder har hatt lavest reduksjon i arbeidsforbruket. Reduksjonen har vært minst i antall jordbruksbedrifter med mindre enn 500 dekar jordbruksareal i drift, inkl. leid areal, og størst i gruppen 100-199 dekar. Det har vært en økning av bruk med mer enn 500 dekar jordbruksareal.

3.3.3 Rekruttering, kunnskaps- og næringsutvikling

En rekke virkemidler over jordbruksavtalen skal bidra til næringsutvikling, kunnskapsutvikling, kompetanseheving og rekruttering i landbruket. Virkemidlene er hovedsakelig finansiert innenfor Landbrukets utviklingsfond (LUF).

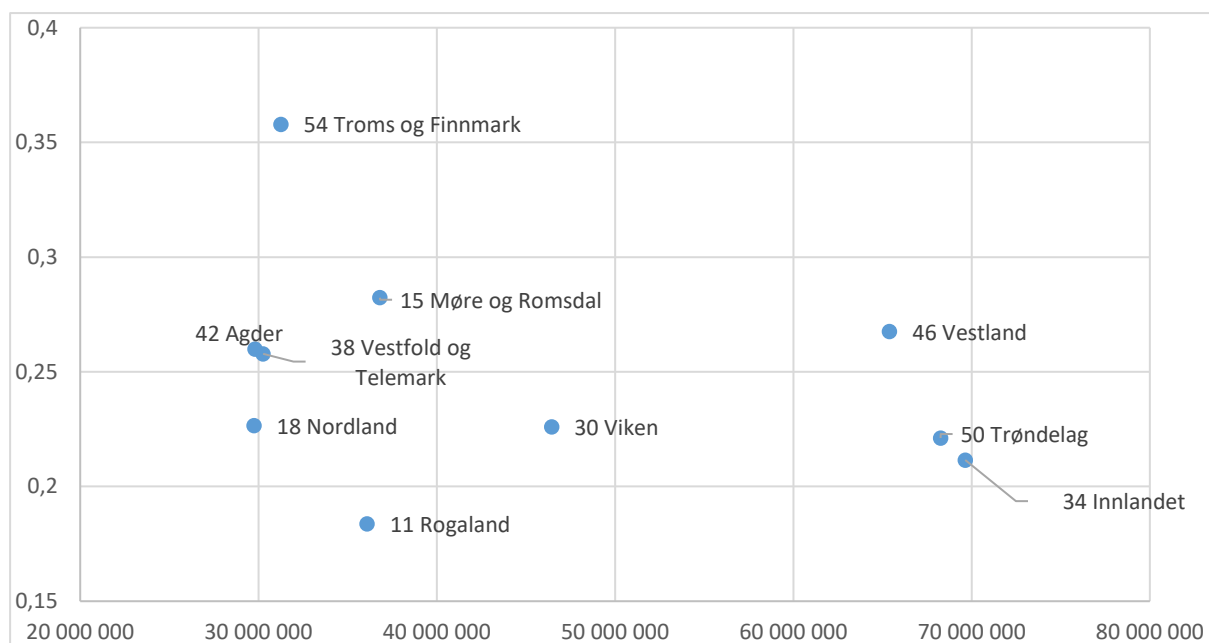
3.3.3.1 Investering og bedriftsutvikling (IBU-midler)

De fylkesvise IBU-midlene har et todelt formål. De skal bidra både til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommen, og til utvikling og modernisering av det tradisjonelle landbruket. Midlene forvaltes av Innovasjon Norge. Fylkesvise rammer for IBU-midlene bestemmes av en fordelingsnøkkel. Ut over nasjonale føringer, legger partnerskapene i fylkene bestående av statsforvalteren, fylkeskommunen, faglagene i landbruket og Innovasjon Norge regionale føringer for bruken av midlene.

Pågangen etter investeringsmidler var svært stor i både 2020 og 2021. I flere fylker var potten i praksis brukt opp første halvdel av 2021. De fleste søknadene gjelder midler til effektivisering av produksjonsapparatet. I 2021 innvilget Innovasjon Norge IBU-tilskudd til 1 156 prosjekter. Samlet tilsagnssum for tilskudd var nærmere 707,5 mill. kroner. Nærmere 87 pst. av tilskuddene ble gitt til investeringer innen tradisjonelt landbruk inkl. tilskudd til frukt og grøntsektoren. Dette har utløst investeringer for ca. 2,6 mrd. kroner, eller ca. 2 mrd. kroner i annen kapital. IBU-midlene bidrar med det til betydelige investeringer i næringen, men også til sysselsetting og verdiskaping i bygg- og anleggsbransjen og tilhørende underleverandører.

Investeringsstøtten kan utgjøre inntil 35 pst. av kostnadsrammen for prosjektet, avgrenset til 2 mill. kroner per prosjekt, med unntak for Troms og Finnmark der det ikke er et krone-tak på tilskuddet. I tillegg kan det gis et ekstra tilskudd til bruk av tre. Gjennomsnittlig tilskuddsbeløp innen tradisjonelt landbruk (ekskl. Tilskudd til gjødsellager og generasjonsskiftetilskudd) var på 886 802 kroner i 2021, en økning på nærmere 16 000 kroner fra 2019. Oppgangen skyldes delvis at gjennomsnittlig kostnadsoverslag for prosjekter innen tradisjonelt landbruk har økt noe, i tillegg kommer det ekstra tilskuddet

til bruk av tre. Fylkesvis fordeling av midlene via fordelingsnøkkel sammen med ulik etterspørsel etter investeringsstøtte gir variasjoner regionalt i støtteutmåling og totalt innvilget beløp jf. figur 3.9. Finnmark og Troms utnytter reglene for støtteutmåling fullt ut, mens støtteutmålingen for øvrige fylker ligger i intervallet 20-30 pst. av kostnadsoverslaget for investeringen. I Rogaland som helhet ligger støtteutmålingen på 18 pst. og enda lavere for Jæren.

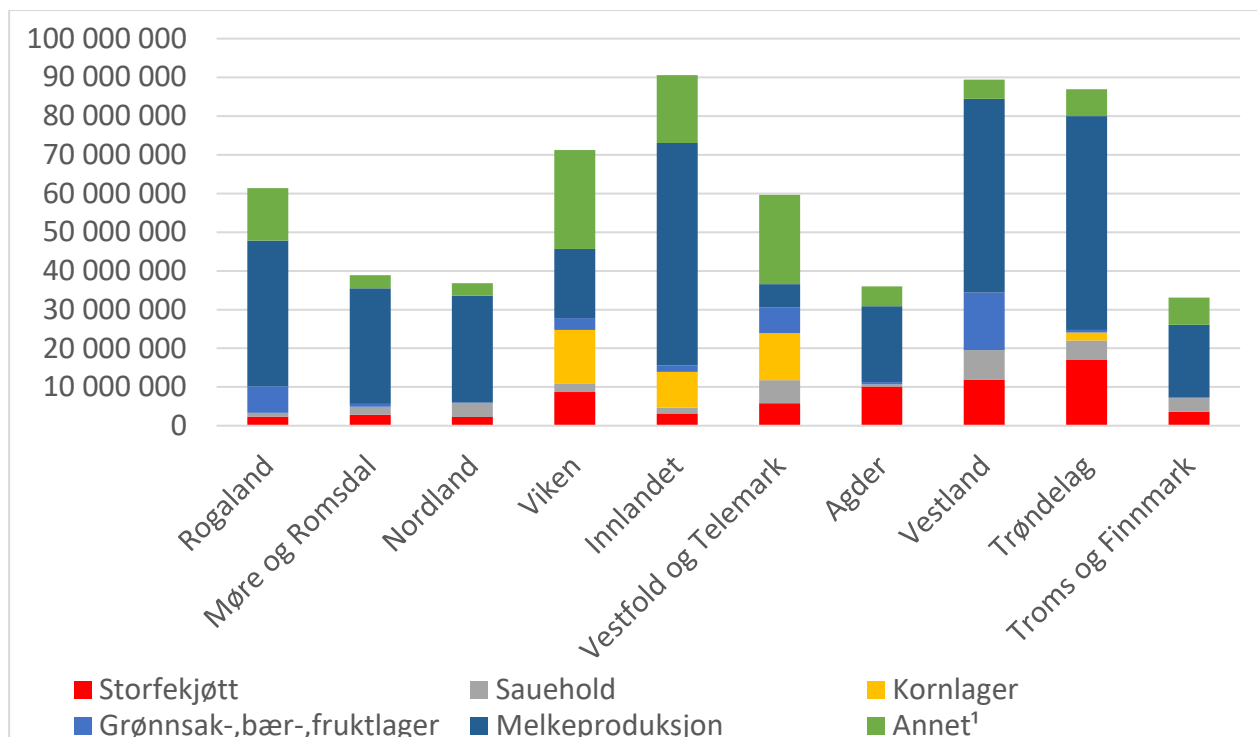
Figur 3.9 Innvilget investeringstilskudd 2021 og gjennomsnittlig tilskuddsandel av investering per fylke.

Kilde: Innovasjon Norge

Nærmere om investeringer innen tradisjonelt landbruk

Investeringsstøtte til jord- og hagebruk skal tilpasses de nasjonale markedsforholdene.

Figur 3.10 gir en oversikt over fylkesvis fordeling av IBU-tilskudd til ulike produksjoner innen tradisjonelt landbruk i 2021.

Figur 3.10 Andel innvilget IBU-tilskudd til tradisjonelt landbruk fordelt på ulike produksjoner i 2021. Mill. kroner.

1. Kategorien annet gjelder bl.a. prosjekter som omfatter flere typer produksjoner, eller prosjekter innen andre husdyrproduksjoner enn de som er nevnt i de øvrige kategoriene.

Kilde: Innovasjon Norge

Prosjekter med miljøeffekt, prioritering av energi- og klimaeffektive løsninger og prosjekter innen økologisk landbruk

Over ordningen er det en føring om å prioritere energi- og klimaeffektive løsninger. Nærmere 300 mill. kroner/49 pst. av tilsagnene innen tradisjonelt landbruk gikk til energi- og klimaeffektive løsninger i 2021. Det er en økning på 40 mill. kroner fra 2020. Prosentandelen er likevel relativt stabil ettersom totalrammen for midlene har økt de siste årene. Med miljøeffekt menes f.eks. at prosjektet fører til mindre utslipp av klimagasser, reduserte utslipp til vann, energieffektivisering og bedre utnytting av avfall, restråstoff og biologiske ressurser. Bevilgning til økologisk jordbruk ligger stabilt på 11 mill. kroner. Innovasjon Norge viser til at bevilgningen ser ut til å speile den faktiske interessen for investeringer ettersom fylkesstrategier gjennomgående gir prioritet til prosjekter innen økologisk landbruk.

Ekstra tilskudd til bruk av tre som byggemateriale

I perioden 2020-2022 har det blitt gitt et ekstra tilskudd for bruk av tre som byggemateriale. Begrunnelsen for innføring av tilskuddet var vektlegging av gode klima- og miljøvennlige løsninger. Tilskuddet har blitt gitt som et ekstra investeringstilskudd på inntil 20 pst. av ordinært innvilget tilskuddsbeløp. For å stimulere til trebruk også i de største prosjektene har det vært anledning til å overstige det maksimale kronetaket på

IBU-ordningen på 2 mill. kroner med inntil 400 000 kroner. Ettersom tilskuddet ble innført som en treårig satsing, ble det i forbindelse med jordbruksoppkjøret 2021 vedtatt at det ekstra tilskuddet skulle evalueres av Innovasjon Norge til jordbruksoppkjøret 2022. Innovasjon Norge ble utfordret på å se på konkrete resultater av tilskuddet, ringvirkninger, vurdering av klima- og miljøeffekt, forvaltningsmessige utfordringer og vurdering av avvikling eller videreføring av ordningen.

Totalt er det i 2020 og 2021 gitt ekstra tilskudd til bygg i tre for 318 prosjekter på til sammen 78,3 mill. kroner. Dette utgjør i gjennomsnitt 246 000 kroner per byggesak. Klart flest prosjekter er det i Innlandet, etterfulgt av Trøndelag og Vestland. Det har blitt gitt mest tilskudd til investeringer innen melk- og storfeproduksjon. Innovasjon Norge viser videre til at det er krevende å måle klimaeffekten av ordningen. Dersom man legger til grunn at det er brukt 100 m³ treverk per prosjekt, tilsvarer det en samlet klimaeffekt for de 318 prosjektene som hittil har fått støtte på om lag 50 000 tonn CO₂-ekvivalenter.

Evalueringen baserer seg også på funn fra spørreundersøkelser sendt til tilskuddsmottakere, bygningsrådgivere og byggleverandører. Samtlige av de forespurte grupperingene mente at det var viktig med en ordning for ekstra tilskudd til tre i landbruksbygg, og at ordningen bør videreføres. Dette ble i stor grad begrunnet med hensyn til klimatiltak, byggeskikk, dyrevelferd, inneklime og ringvirkninger. Spørreundersøkelsen blant bygningsrådgiverne peker på at bygging av landbruksbygg i tre gir en merkostnad i forhold til andre byggematerialer. I gjennomsnitt anslås en byggesak i tre å være 424 000 kroner dyrere enn andre materialer, men med store variasjoner.

Evalueringen viser også til at det er manglende kunnskap og kompetanse hos kunder og byggleverandører knyttet til bruk av tre i landbruksbygg og det blir stort sett kun gitt rådgiving på bruk av tre på nybygg.

Bevilgninger til planteproduksjon

I 2020 og 2021 var deler av IBU-midlene øremerket prosjekter og investeringer innen frukt- og grøntnæringen. For 2021 var øremerkingen på til sammen 120 mill. kroner. Rammen omfattet også investeringer innen småskalaproduksjon av grønt. Ut over dette er investeringer innen kornproduksjon (tilskudd til tørke- og lageranlegg) et prioritert område.

Som følge av øremerkingen og generelt oppprioritering av grøntsektoren de senere årene har de totale bevilgningene til planteproduksjon inkl. kornproduksjon økt. Totalt ble det i 2021 bevilget 154,7 mill. kroner fordelt på 340 prosjekter. Støtte til utbygging av korntørker utgjorde i overkant av 36 mill. kroner. Hovedvekten av tilsagnene ble gitt til Viken og Vestfold og Telemark. Når det gjelder investeringstilskudd innen frukt- og grøntnæringen, gjelder dette i all hovedsak frukt- og grøntlager, samt plantasjer til frukt og bær (investeringer knyttet til selve frukt- og bærproduksjonen).

I jordbruksoppkjøret 2019 ble det avsatt en øremerket ramme på 9 mill. kroner til investeringer inne småskala frukt- og bærproduksjon. I perioden 2020-2021 er det innvilget totalt 11,3 mill. kroner til 79 småskala grøntinvesteringsprosjekt. Prosjektene

inneholder oftest både fysiske investeringer og «myke» investeringer knyttet til kompetanse-, markeds-, og produktutvikling.

Bevilgninger til husdyrhold

I 2021 er det gitt støtte til 354 investeringer for til sammen nærmere 400 mill. kroner til husdyrproduksjon.

Antall prosjekter innen melkeproduksjon er økt med 40 sammenlignet med 2020 og samlet bevilgning er økt med i underkant av 65 mill. kroner til 300 mill. kroner. Gjennomsnittlig investeringskostnad for prosjektene som har fått støtte var på i overkant av 6,2 mill. kroner. Gjennomsnittlig støtteutmåling til investeringer innen melkeproduksjon (ekskl. investeringer knyttet til gjødsellager og generasjonsskifter) var på 1,3 mill. kroner eller 22 pst. av kostnadsoverslaget for investeringen i 2021.

Investeringsprosjekter med 15-30 kyr har blitt særlig prioritert i de senere års jordbruksoppgjør. Den særskilt prioriterte gruppen har utgjort mellom 50 og 60 pst. av prosjektene innen melkeproduksjon de siste 5 årene (før utbygging). Andelen prosjekter som etter utbygging er innenfor bruksstørrelsen 15-30 årskyr er uendret fra 2020 og ligger på i underkant av 45 pst. I 2017 var tilsvarende andel prosjekter i denne bruksstørrelsen på 30 pst. Andelen som etter utbygging er innenfor bruksstørrelsen 31-50 årskyr har de siste årene ligget stabilt på ca. 40 pst. Det er en nedgang siden 2017 da tilsvarende tall var 45 pst.

Antall prosjekter innen produksjon av storfekjøtt er redusert med 8 prosjekter, mens innvilget beløp er redusert med ca. 17 mill. kroner sammenlignet med 2020 til i overkant av 57 mill. kroner. Reduksjonen i antall prosjekter skyldes bl.a. at flere regionale partnerskap ikke prioriterer utviding og etablering av storfekjøttproduksjon i kornområder. Det er flest storfekjøttprosjekter i Rogaland og Trøndelag.

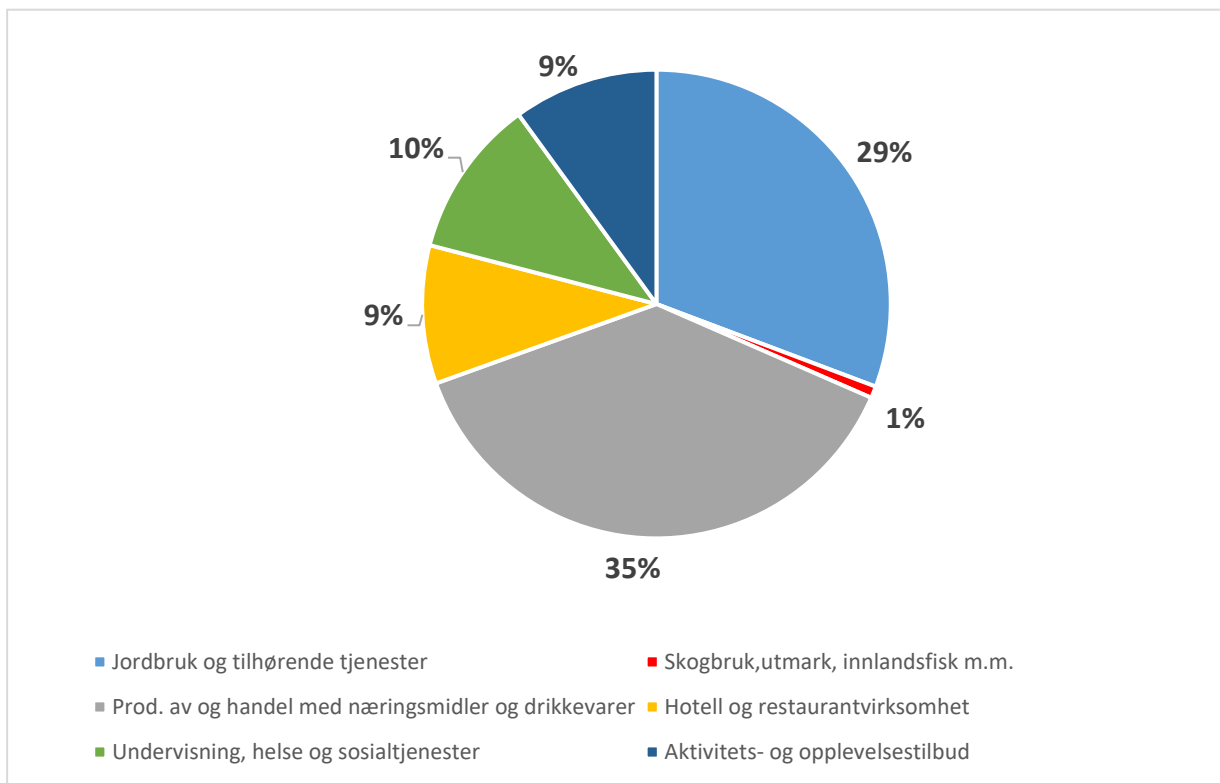
Innen sauehold ble det i 2021 bevilget til sammen 20 mill. kroner fordelt på 31 prosjekter. Dette er på et vesentlig lavere nivå enn før 2019.

Innovasjon Norge fører en restriktiv linje for investeringsstøtte til svineproduksjon, konsumeggproduksjon og kyllingproduksjon pga. markedssituasjonen. I de regionale partnerskapene har det imidlertid vært øktende vektlegging av behov for fornying og dyrevelferd innen svineproduksjon.

Nærmere om investeringstilskudd innen andre landbruksbaserte næringer

Det ble bevilget i overkant av 92 mill. kroner i IBU-tilskudd til andre landbruksbaserte næringer i 2021. Dette er en reduksjon på nærmere 6 mill. kroner fra 2020. Andelen tilskudd til andre landbruksbaserte næringer er nede på 13 pst. Det har vært en gradvis nedgang i tilskuddsandelen til andre landbruksbaserte næringer de siste årene over IBU-ordningen, fra rundt 20 pst. i 2013. I samme periode har rammen for Utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping økt. For etablering av bedrifter i landbruket utenom tradisjonelt jord- og skogbruk, er det en klar politisk målsetting at midlene skal bidra til økt sysselsetting og etablering av nye, lønnsomme

arbeidsplasser. Innovasjon Norges rapport om bruk av IBU-midler i 2021 anslår en gjennomsnittlig forventet sysselsettingseffekt på 321 årsverk for tilsagn gitt til prosjekt innen tiltaksgruppene *etablerertilskudd*, *bedriftsutvikling* og investeringer i *andre landbruksbaserte næringer*. Figur 3.11 gir en oversikt over fordelingen av tilskudd i 2021 til andre næringer i tilknytning til landbruket fordelt på bransjer. Fordelingen tar utgangspunkt i SSBs standard for næringsgruppering. Produksjon av lokalmat og drikke utgjør fremdeles den største delen, etterfulgt av jordbruk og tilknyttede tjenester. Sistnevnte kategori har økt fra 12 pst. i 2020 til 29 pst. i 2021. Dette skyldes i all hovedsak at saksbehandler ikke har registrert prosjektet på et spesifikt underområde. Det antas derfor at deler av denne kategorien burde vært registrert på de øvrige næringskategoriene.

Figur 3.11 Andel IBU-tilskudd til andre landbruksbaserte næringer fordelt på bransjer (2021)¹⁾. Prosent.

1. Tilskudd til Inn på tunet inngår i grupperingen undervisning, helse og sosialtjenester.

Kilde: Innovasjon Norge

Risikolån

Fra og med 2006 ble det åpnet for å sette av midler til et taps- og rentestøttefond innenfor rammen av de fylkesvise IBU-midlene. Selve lånene gis fra lånerammer som Innovasjon Norge forvalter utenfor jordbruksavtalen. I 2021 ble det innvilget 25 risikolån med en samlet bevilgning på 26 mill. kroner. 20 av prosjektene var innenfor tradisjonelt landbruk, der det ble innvilget 10 lån på til sammen 12 mill. kroner til investeringsprosjekt innen melkeproduksjon. Risikolånene har en langt tydeligere distriktsprofil enn ordinære investeringstilskudd til tradisjonelt jordbruk. Gjennomgangen av risikolån-ordningen fra

2017 viste at 79 pst. av alle risikolån gitt i perioden 2006–2016 er gitt innenfor sone 3 i det distriktpolitiske virkeområdet. I disse områdene med lavt pantegrunnlag vil en slik toppfinansiering i begrenset grad være mulig i det private markedet. For 2021 utgjør tapsavsetning i forbindelse med risikolånene 15 pst. av kalkulert risiko (4 mill. kroner).

3.3.3.2 Inn på tunet-løftet 2

Inn på tunet-løftet 2 (2020-2022) skal utvikle og formidle kunnskap om hvordan Inn på tunet-tjenester kan bidra til å oppfylle nasjonale, regionale og kommunale mål for velferdstjenester og integrering. Det skal øke kompetansen om og redusere mulige barrierer ved kjøp av Inn på tunet-tjenester for å sikre kontinuitet i tilbudene.

Fire pilotprosjekter med sluttleveranser i desember 2022 er tildelt midler:

- Nordland: Pilotprosjekt innenfor tjenesteområdet skole og pedagogiske tilbud, for grunnskole. Statsforvalteren i Nordland og Nordland fylkeskommune er prosjekteiere og er tildelt 3 mill. kroner.
- Møre og Romsdal: Pilotprosjekt innenfor tjenesteområdet skole og pedagogiske tilbud, for videregående skole. Statsforvalteren i Møre og Romsdal er prosjekteier og er tildelt 2,4 mill. kroner.
- Oslo og Viken: Pilotprosjekt innenfor tjenesteområdet demensomsorg. Statsforvalteren i Oslo og Viken er prosjekteier og er tildelt 3,0 mill. kroner.
- Vestland: Pilotprosjekt innenfor tjenesteområdet psykiatri, rus og arbeidstrening. Statsforvalteren i Vestland er prosjekteier og er tildelt 1,46 mill. kroner.

I tillegg til gjennomføringen av pilotene på de ulike tjenesteområdene skal kunnskapen fra disse deles med eksisterende og mulige kjøpere og tilbydere av Inn på tunet-tjenester. Det er kjøpt inn tjeneste fra Agenda Kaupang til å utarbeide veiledningsmateriell for kjøpere av IPT-tjenester. Produksjon av digitalt veiledningsmateriell, deling av erfaringer og suksesshistorier fra kjøpere i pilotene skal etter planen være gjennomført innen februar 2023 og deretter følges opp med en sluttkonferanse.

3.3.3.3 Nasjonale tilretteleggingsmidler

Landbruksnæringen er kjennetegnet av små foretak, som hver for seg har begrenset kapasitet til å drive utviklingsarbeid og kunnskapsutvikling som kommer felleskapet til gode. Nasjonale tilretteleggingsmidler skal stimulere til dette. Formålet med midlene er å bidra til å styrke verdiskapingen i landbruket gjennom tilretteleggende tiltak som bidrar til fellesskapsløsninger innen næringsutvikling og kompetanseheving av nasjonal nytteverdi.

Tiltakene varierer innenfor de to tilskuddsområdene for ordningen (næringsutvikling og kompetanseheving), og omfatter alt fra prosjekter og utredninger til utvikling av kurs m.m.

Det ble i 2021 innvilget totalt 12,6 mill. kroner fordelt på 16 prosjekter. Både næringsorganisasjoner, rådgivingsapparat og FoU-aktører var blant dem som fikk midler. Hoveddelen av prosjektene omhandlet utvikling av kompetansetilbud. Prosjektene som ble innvilget skal blant annet resultere i kompetansetilbud knyttet til melkeproduksjon, storfe,

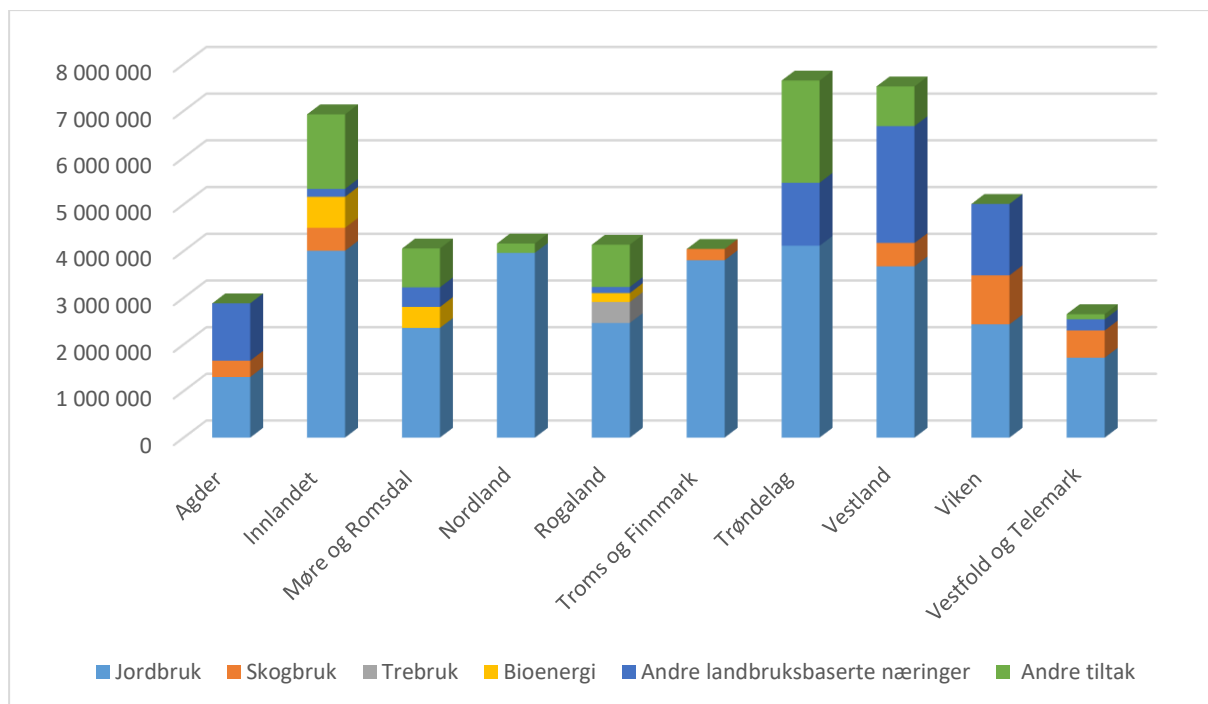
svin, sau, birøkt, lokalmat. Videre er det gitt støtte til næringsutviklingsprosjekter knyttet til bl.a. småskala grønt, siderproduksjon og seterkultur.

3.3.3.4 Regionale tilretteleggingsmidler

De regionale tilretteleggingsmidlene (RT-midlene) skal legge til rette for regional næringsutvikling med mål om å styrke verdiskapingen i landbruket. Midlene forvaltes av fylkeskommunene og forskrift om regionale tilskudd til næringsutvikling, rekruttering og kompetanseheving ligger til grunn for forvaltningen. Målgruppen er bl.a. kommuner, organisasjoner og FoU-institusjoner. Det kan gis tilskudd til tilretteleggingstiltak som bidrar til utvikling av konvensjonell eller økologisk drift i landbruket eller til utvikling av andre landbruksbaserte næringer innenfor rammer fastsatt i jordbruksoppgjør, statsbudsjett, samt føringer i regionale strategier og gjennom det regionale partnerskapet.

Rapporteringen fra fylkeskommunene viser at det regionale partnerskapet på landbruk prioriterer bruken av midlene ut fra regionale strategier, der prioriteringene i stor grad samsvarer med fordelingen av investeringsvirkemidler i landbruket (IBU-midler).

Totalt er det innvilget 49 mill. kroner til 176 prosjekter i 2021. Gjennomsnittlig støtte per prosjekt var på i overkant av 278 000 kroner per prosjekt. Tendensen ser ut til å være færre og større prosjekter. Det er stor variasjon i type prosjekter som mottar støtte. Selv fremhever fylkeskommunene i sin rapportering til Landbruksdirektoratet områder som grøvforsert husdyrhold, mobilisering til omstilling til løsdriftsfjøs, klima- og miljøtiltak, økt frukt- og bærproduksjon, sider, melkefordeling og distribusjon av lokalmat. Koronapandemien har ført til utsettelse av flere prosjektfrister, og flere av fylkeskommunene mener også at færre har søkt om midler i 2021 på grunn av korona. Figur 3.12 viser fordelingen av tilskuddsmidlene på de ulike tiltaksområdene.

Figur 3.12 Antall tilsagn over RT-ordningen fordelt på innsatsområder 2021.

Kilde: Landbruksdirektoratet

3.3.3.5 Områderettet innsats – arktisk landbruk og fjellandbruket

Områderettet innsats omfattet i 2021 en bevilgning på 8,0 mill. kroner, herunder 4,0 mill. kroner til arktisk landbruk og 4,0 mill. kroner til fjellandbruket.

Arktisk landbruk omfatter fylkene Nordland og Troms og Finnmark, og skal bidra til utvikling og økt utnyttning av arktisk kvalitet som konkurransefortrinn for landbruket i nordområdene. Midlene til arktisk landbruk forvaltes av statsforvalterne.

Prioriteringene for 2021 var utvikling av potet-, grønt- og bærneringen, bedre utnyttelse av beite- og grovfôrressursene, aktiviteter som kan bidra til klimatilpassing eller utslippsreduksjoner, og mobilisering for å få frem nye produsenter og nye produkter med basis i det arktiske landbruket.

Fjellandbruket omfatter 77 kommuner i fylkene Trøndelag, Innlandet, Vestfold og Telemark og Viken, og skal bidra til å styrke grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellområdene innenfor tradisjonelt landbruk og bygdenæringer. Midlene forvaltes av statsforvalterne.

Innretning på og prioritering av midlene i 2021 er tilpasset regionale behov i de fire fylkene. Felles er prioritering av prosjekter med fokus på lokale konkurransefortrinn, for eksempel er det gitt støtte til prosjekter innenfor lokalmat, grønnsaksproduksjon, ville vekster, dokumentasjon av seterdrift, forsøk på spesielle grasarter, mat og opplevelser og mobilisering for mer økologisk melkeproduksjon i fjellområdene.

Evaluering av områderettet satsing

I jordbruksavtalen 2021 ble det avsatt 0,5 mill. kroner til en ekstern evaluering av satsingen. Oxford Research fikk oppdraget, og har vurdert hvordan ordningene har fungert og hva som eventuelt bør videreutvikles. Grep som anbefales for å styrke måloppnåelsen er porteføljetilnærming, tydeligere føringer fra LMD og spissing av innsatsen, styrking av formidling mot næringsaktørene, mer oppfølging i ettertid fra partnerskapet og virke-middelapparatet, økt prosjektstørrelse og redusert tidshorisont. Evalueringen viser at prosjektene i satsingene i stor grad er avhengige av støtten for å bli realisert.

Arktisk landbruk fungerer i stor grad allerede i tråd med anbefalingene for en videre satsing. Fjellandbrukssatsingen har de siste årene beveget seg nærmere anbefalt innretning, men her bør det ved en eventuell videreføring sees nærmere på forvaltningen.

3.3.3.6 Fylkesvise midler til rekruttering og kompetanseheving i landbruket

I 2020 ble fylkeskommunene til sammen tildelt 31 mill. kroner til arbeid med rekruttering og kompetanseheving på landbruks- og matområdet for 2021. Av disse ble 14 mill. kroner satt av til ulike rekrutterings- og etterutdanningstiltak (RK-midlene), og 17 mill. kroner satt av til nasjonal modell for voksenagronomopplæring (voksenagronomen).

Fylkeskommunene melder om stor etterspørsel etter kompetansetiltak og etter- og videreutdanningstiltak, både for utøvere som allerede er etablert i næringen, og for utøvere som er på vei inn i næringen.

RK-midlene blir fordelt etter samme fordelingsnøkkel som for IBU-midlene. Målet for ordningen er å bidra til rekruttering og kompetanseheving av næringsutøvere for å ivareta og øke verdiskapingen i landbruket. Ordningen skal tilpasses regionale utfordringer knyttet til rekruttering og kompetanseheving innen tradisjonelt landbruk og andre landbrukstilknyttede næringer. Fylkeskommunene rapporterer om god samhandling i det regionale partnerskapet når det gjelder bruk av RK-midlene.

For 2021 har midlene i all hovedsak blitt brukt til ulike etterutdanningstiltak for næringsutøvere og til rekrutteringstiltak. Noe av midlene har også gått til omdømmetiltak og likestilling. Rapporteringen viser at det også i 2021 har vært utfordringer som skyldes koronapandemien. Flere prosjekter har blitt utsatt eller avlyst, samtidig som mange aktiviteter har blitt omgjort til digitale arrangementer.

3.3.3.7 Landbrukets rekrutteringsprosjekt 2020–2021

Rekrutteringen til utdanningsprogrammet naturbruk har vært jevnt økende de siste årene, men søkningen er lav sammenlignet med andre utdanningsprogram. For landbruksfagene på Vg2 og Vg3 er det samlet sett en positiv utvikling, men tallene er små og varierer fra år til år og fag til fag. På sikt vil den svake rekrutteringen til landbruks- og gartnerutdanningene i videregående skole få konsekvenser for kompetansen i landbruket.

I 2019 ble partene enige om å sette av 2 mill. kroner til et prosjekt med mål om økt rekruttering til de grønne naturbruksutdanningene, med særlig vekt på landbruk- og gartnerfagene. Bakgrunnen var den svake rekrutteringen til landbruks- og gartnerutdanningene i videregående skole. Det er jordbrukets parter som har vært prosjekteier, og prosjektet ble avsluttet i desember 2021. Prosjektet har utarbeidet en

kommunikasjonsstrategi overfor elever og foreldre og produsert ulike former for informasjonsmateriell som også kan brukes i fremtidig rekrutteringsarbeid.

3.3.3.8 Nasjonal modell for voksenagronomen

I 2017 ble partene enige om å etablere en nasjonal modell for *voksenagronomen* gjeldende fra skoleåret 2018/2019. Siden den gang har det vært en økning av antall deltagere, og voksenagronomen er i dag etablert i ni fylker og tilbys ved 20 videregående skoler, fra Tana i nord til Søgne i sør. For 2021 ble det satt av 17 mill. kroner til voksenagronomen, herunder 2 mill. kroner til implementering av felles digitale løsninger til bruk i alle landets skoler som tilbyr voksenagronomen.

Fylkeskommunene rapporterer om stor interesse for tilbudet, og i 2021 var det over 500 deltagere på landsbasis, der om lag 90 av disse gikk på "voksengartneren". Tre skoler i hhv. Agder, Trøndelag og Vestland fylkeskommuner tilbyr gartneropplæring.

Innlandet fylkeskommune har sammen med Vestfold og Telemark fylkeskommune hatt ansvar for et prosjekt med mål om å utvikle felles digitale og pedagogiske løsninger til bruk i voksenagronomopplæringen. Prosjektet har bestått i utprøving av tekniske løsninger, utvikling av fagstoff og opplæring av lærere. I 2021 deltok alle de 20 skolene i prosjektet, slik målet var ved oppstart av prosjektet.

3.3.3.9 Mentorordningen i landbruket

Norsk landbruksrådgiving (NLR) har ansvaret for mentorordningen i landbruket. Målet med ordningen er å hjelpe unge produsenter under 35 år, eller nye produsenter, med kompetanseheving gjennom personlig veiledning i en oppstarts- eller utviklingsfase. NLR samarbeider med faglagene regionalt og Innovasjon Norge. Ordningen hadde en bevilgning på 4 mill. kroner i 2021. Det er gitt bistand til 121 par adepter og mentorer fordelt over hele landet. NLRs regioner med størst aktivitet i mentorordningene i regionene Innlandet, Trøndelag, Øst, Vest, Nord-Vest, Nord-Norge og Rogaland. De fleste søkere på ordningen er i aldersgruppen 29-41 år. Det har hovedsakelig blitt gitt mentorbistand på fagområder innen tradisjonelt landbruk, og særskilt innen melk- og storfeproduksjon. Blant tilleggsnæringer er det markedsbager og småskala grøntproduksjon samt inn på tunet som har dominert. NLR har arrangert oppstarts- og nettverkssamlinger underveis for mentor og adepter hovedsakelig på Teams, som følge av koronasituasjonen.

3.3.3.10 Forskning

Formålet med forskningsmidlene over jordbruksavtalen er å utvikle ny kunnskap som støtter opp under de landbruks- og matpolitiske målene. Prioriteringene skal være i tråd med innsatsområder fastsatt i årlige jordbruksoppgjør. Midlene disponeres i første rekke til forsknings- og innovasjonsprosjekter etter utlysning. Det settes også av noe midler til utredninger. Midlene forvaltes av et styre bestående av avtalepartene.

For 2021 ble det satt av 82 mill. kroner over ordningen. Midlene er disponert til forskningsprosjekter (samarbeidsprosjekter og innovasjonsprosjekter i næringslivet), forprosjekter og utredninger.

I løpet av året ble fire utredninger og seks forprosjekter ferdigstilt. De spenner bredt, fra grøntsektoren til husdyrproduksjon og klimavennlig planteproduksjon. Forprosjektene resulterer gjerne i videre forskningsprosjekter og -resultater, og er et egnet virkemiddel for å avklare problemstillinger og sette i gang FoU-aktivitet i tett kontakt med landbruksnæringen.

I løpet av året ble 20 forskningsprosjekter med støtte fra ordningen avsluttet, herunder seks innovasjonsprosjekter eid av næringsaktører og 14 prosjekter der næringsaktører er deltakere. Styret vurderer at midlene spiller en viktig rolle i å støtte FoU-aktivitet i hele norsk landbruks- og matnæring, og gir synergieffekter med mat- og landbruksforskning finansiert av Forskningsrådet og andre kilder. Midlene samordnes i stor grad med midler fra Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter gjennom felles prosjektfinansiering. Flere av prosjektene som ble avsluttet i 2021 har holdt et høyt internasjonalt nivå og spilt en viktig rolle i å drive forskningen fremover på sine områder.

I 2021 ble det lyst ut midler til forskningsprosjekter med oppstart i 2022. Søknadene har jevnt over høy vitenskapelig kvalitet, og med stor konkurranse om midlene fører det til at styret for ordningen må avslå en rekke gode søknader. Det ble innvilget syv kompetanse- og samarbeidsprosjekter. Disse prosjektene styrker samarbeidet mellom forskningsmiljøer og næringsaktørene og innrettes etter tema og problemstillinger med høy relevans for norsk landbruk. Videre ble det innvilget syv innovasjonsprosjekter. Disse eies av næringsaktører, og skal bidra til fornying og økt verdiskaping hos prosjekteierne. Videre innvilget styret støtte til fem nye utredninger og forprosjekter i løpet av 2021.

Styret for ordningen har tildelt 3 mill. kroner til Forskningsrådets miljøforskning (MILJØFORSK) i 2021. Dette er et bredt, tverrfaglig program der forskning på bruk og forvaltning av utmark, kulturlandskap og jordbrukets påvirkninger er særlig relevant for ordningen med forskningsmidler over jordbruksavtalen. Ved å samarbeide med Miljøforsk oppnås synergier og merverdi ved at landbruk blir en naturlig og integrert del av miljøforskningen.

Videre er det tildelt støtte på 3 mill. kroner til planteforedlingsforskning i Graminor AS. Støtten er særlig viktig for selskapets mulighet til å ta i bruk ny moderne foredlings-teknologi i de ulike foredlingsprogrammene.

I 2009 inngikk styret for ordningen, Norsk Rikstoto, Norges forskningsråd og Norsk Hestesenter en samarbeidsavtale om å etablere og støtte et samarbeid om hesteforskning med Stiftelsen Svensk Hästforskning. I 2021 har styret for forskningsmidler over jordbruksoppkjøret støttet dette samarbeidet med 2.5 mill. kroner.

I 2021 ble det startet opp en evaluering av ordningen med forskningsmidler over jordbruksoppkjøret. Selskapet Oxford Research ble tildelt oppdraget, og rapport vil foreligge i august 2022.

3.3.3.11 *PRESIS*

I jordbruksoppkjøret 2019 ble det satt av 4 mill. kroner per år i fem år til prosjektet **PRESIS** (Presisjonsjordbruk ut i praksis) i regi av NIBIO v/Senter for presisjonsjordbruk.

Prosjektet gjennomføres i samarbeid med Norges Bondelag, Norsk Bonde- og småbrukarlag og Norsk Landbruksrådgiving. Hovedmålet med prosjektet er å utvikle et helhetlig system som skal sørge for at gårdbrukere får tilgang på brukervennlige teknologiske tjenester som er testet og tilpasset norske forhold, og som sikrer bonden eierskap til og lagringsløsninger for innsamlede data. En viktig del av prosjektet er å skreddersy brukerstøtte og rådgiving for de nye tjenestene som skal tilbys. Prosjektet viser god framdrift og er hovedsakelig i rute i henhold til prosjektplanen. For å nå målet er prosjektet avhengig av store datamengder og mye av arbeidet har til nå bestått i å skaffe tilstrekkelig med kontrolldata, blant annet ved bildetaking ved hjelp av droner og multispektralt kamera. Det legges stor vekt på brukerinvolvering og testing for å sikre god måloppnåelse. Norsk Landbruksrådgiving er i ferd med å lære opp rådgivere som i neste omgang skal sørge for opplæring av bønder i bruk av verktøyet.

3.3.3.12 *Stiftelsen Norsk Mat*

Stiftelsen Matmerk har fra 2021 skiftet navn til Stiftelsen Norsk Mat. Stiftelsen Norsk Mat har som formål å styrke konkurranseevnen til norsk matproduksjon og styrke omdømmet til norske matprodukter hos norske forbrukere. Norsk Mat administrerer og videreutvikler Kvalitetssystem i landbruket (KSL), merkeordningene Nyt Norge, Beskyttede betegnelser og Spesialitet. De har videre ansvaret for generisk markedsføring av økologisk mat, samt godkjennings- og merkeordningen for Inn på tunet, og enkelte andre prosjekter. Stiftelsen Norsk Mat ble tildelt et tilskudd på 63 mill. kroner for 2021.

Kvalitetssystem i landbruket (KSL)

KSL er et styrings- og kvalitetssystem for den enkelte bonde og dokumenterer for forbrukerne, varekjedene og myndighetene hvordan produksjonen foregår på norske gårdsbruk. Ny revisjonsløsning ble ferdigstilt i 2021, dette inkluderer en egen KSL-applikasjon på mobiltelefon for HMS-arbeid; KSL-Trygg. Det er gjennomført 5 278 KSL-revisjoner, 39 bedriftsrevisjoner for Nyt Norge, 78 bedriftsrevisjoner for Lokalmat, 32 bedriftsrevisjoner for Spesialitet og 15 revisjoner på frukt- og grønnpakkerier. Det er gjennomført totalt 34 886 egenrevisjoner på gårdsbruk i 2021. Totalt er det registrert 61 242 avvik gjennom egenrevisjoner og eksterne revisjoner i 2021. Det gir et gjennomsnitt på 1,5 avvik per revisjon. Norsk Mat har gjennomført opplæringstiltak i egen regi og i samarbeid med aktuelle fagmiljøer. KSL-standarden for frukt og grønt er målt opp mot internasjonal bærekraftstandard og oppnådde sølvstatus her. Få tiltak skal på plass før Norge er på gullnivå. Samarbeidsavtaler med berørte aktører er revidert og Norsk Mat har gjennomgått og forankret KSL i bransjeavtaler og dyrevelferdsprogrammer. Norsk Mat har et godt samarbeid med både Arbeidstilsynet og Mattilsynet med hensikt å utnytte hverandres roller til beste for næringen. Den nye revisjonsløsningen har fungert godt og arbeidet med å videreutvikle og forbedre denne fortsatte i 2021.

Inn på tunet (IPT)

Ved utgangen av 2021 er det totalt 387 godkjente Inn på tunet-tilbydere. Arbeidet med en egen veileder for rusomsorg/psykisk helse er ferdigstilt i 2021. Norsk Mat opplever et godt samarbeid med Inn på tunet Norge SA.

Nyt Norge

Ved utgangen av 2021 er 4 600 produkter merket med Nyt Norge, en oppgang fra 4 300 produkter i 2020. Det er merkebrukeravtaler med 120 bedrifter, en netto økning på 15 bedrifter. Norsk Mat har registrert 7 feilmerkinger hvorav 6 oppfyller Nyt Norge-kravene, men har blitt merket med et annet opprinnelsesland. Fra 01.01.2022 kan ikke-spiselige planter og produkter fra hurtigmatrestauranter merkes med Nyt Norge-merket.

Den årlige forbrukerundersøkelsen fra 2021 viser fortsatt god framgang når det gjelder kjennskap og holdninger til Nyt Norge-merket, med en merkekjennskap på hele 93,2 pst., som gjør merkeordningen til den mest kjente i Norge.

Beskyttede betegnelser

Det er 32 produkter med Beskyttede betegnelser. I 2021 fikk Rein fra Jotunheimen en Beskyttet geografisk betegnelse. Norge har flere beskyttede betegnelser enn de øvrige nordiske landene til sammen. Det er to søknader til behandling og det forventes en ny godkjenning i 2022.

Spesialitet

585 produkter er godkjent som Spesialitet i 2021, en netto økning på 22 produkter fra 2020. Forbrukerkjennskapen til merket har økt fra 35 prosent til 40 prosent i målgruppen matinteresserte. Som følge av korona er merkebrukeravgiften halvert i 2021.

Markedstjenester og lokalmat.no

Det er gjennomført 10 digitale og fysiske kurs innen markedstjenester til mindre lokalmatprodusenter. De planlagte lokalmatskolene måtte avlyses som følge av pandemien. Lokalmat.no, som kobler sammen tilbydere av lokalmat og innkjøpere i dagligvare- og restaurantmarkedet, har hatt en god utvikling. Dagligvarekjedene og avtalepartene i landbruket finansierer lokalmat.no som et spleiselag. På lokalmat.no er det ved utgangen av 2021 registrert 349 innkjøpere samt 648 kvalitetssikrede bedrifter med til sammen 2 907 produkter en økning fra 2429 produkter i 2020. Totalt er det gjennomført 379 eksterne revisjoner, hvorav 73 i 2021.

Omsetning av lokalmat

Den årlige målingen av lokalmatomsetningen i dagligvarehandelen (DVH) og storhusholdning (SHH) har blitt gjennomført i samarbeid med Nielsen Norge og flere aktører på SHH. Samlet omsetning for lokalmat var på totalt 11,3 mrd. kroner, fordelt på 6,8 mrd. kroner i DVH og 4,47 mrd. kroner i SHH. Ved forrige måling var tallene

henholdsvis 5,9 mrd. kroner i DVH og 5,9 mrd. kroner i SHH. Dagligvaremarkedet har økt mye generelt fordi folk har spist mer hjemme, handlet mer i Norge og vært opptatt av å støtte lokale mat- og drikkeprodusenter og norske arbeidsplasser. Storhusholdning har hatt særlig nedgang innen hotell, restaurant og catering (HoReCa) på grunn av nedstenginger under pandemien

Økologisk landbruk

Stiftelsen Norsk Mat drifter nettsiden Økologisk.no i samarbeid med et redaksjonsråd, som gir forbrukerne generisk informasjon om økologisk matproduksjon og økologiske produkter. Redaksjonsrådet ledes av Stiftelsen Norsk Mat og har medlemmer fra Debio, Økologisk Norge og Agropub. I samarbeid med Landbrukets Økoløft er det laget en kampanje om klima og miljø, med stort nedslagsfelt og høye seertall.

3.3.3.13 *Utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping*

Utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping (Utviklingsprogrammet) samler flere virkemidler som skal bidra til økt vekst og verdiskaping innenfor nye næringer basert på landbrukets og reindriftens ressurser. Det skal stimulere til økt lønnsomhet og konkurransevne innen noen definerte hovedinnsatsområder: finansiering (vekst og forpliktende samarbeid), kompetanse- og omdømmearbeid.

Programmet hadde en total disponibel ramme på 93,6 mill. kroner ved inngangen til 2021. Det ble innvilget 90,8 mill. kroner gjennom til sammen 121 tilsagn. Nær halvparten av midlene er bevilget til finansieringstiltak, både Vekst 1 og 2¹ og bedriftsnettverk.

Mer enn to tredeler av finansieringsprosjektene er mat- og reiselivsrelaterte, enten hver for seg eller i kombinasjon. I en gjennomgang av tallene for vekstbedrifter som er registrert som aksjeselskap (70 av 126), har Innovasjon Norge funnet at vekststøtten ser ut til å bidra til faktisk omsetningsøkning selv om andre faktorer også spiller inn. Gjennomsnittlig omsetningsøkning for aksjeselskapene i vekstordningen var 33 pst. fra støtteår til siste år i vekstprosjektet. Den gjennomsnittlige omsetningsøkningen for alle bedrifter i IN som mottok vekststøtte, var fra 2019-2020 på 17,5 pst. Innovasjon Norge tolker dette som et uttrykk for at flere bedrifter innen programmets målgrupper hadde en økt etterspørsel etter sine produkter og tjenester under pandemien. Situasjonen for disse bedriftene samlet sett er allikevel krevende og det er for tidlig å si noe om langtidseffekten av pandemien.

Omstillingsprosjekter som følge av koronapandemien

I 2021 videreførte man muligheten for finansiering over Utviklingsprogrammet av omstillingsprosjekt som følge av pandemien (Covid19-prosjekt). Mat- og

¹ Vekstsatsingen består av to faser og er et tilbud til bedrifter som kan dekke store løpende utgifter i vekstfasen og bedriften har bundet egen kapital i store varelagre eller utstyr. Vekst 1 er innrettet mot bedrifter som skal øke omsetningen med minst 30 % og sysselsetter minimum 1 årsverk og har minst 1 mill. kroner i omsetning i en gitt periode. Tilsvarende krav for Vekst 2 er ambisjon om økt omsetning med minst 50 % og økt lønnsomhet, og omsetningen må være min. 5 mill. kroner i en gitt periode

drikkekategoriene utgjorde den største andelen også her. Et gjennomgående trekk er omlegging fra salg til hotell- og restauranter til salg til i første rekke dagligvarehandel og eget utsalg/direktesalg. Det har også vært innvilget slik støtte til reiselivsprosjekt for omlegging og tilpasning av kundegruppen til norske turister og mindre grupper. Et fellestrekk for alle prosjektene, uavhengig av bransje, har vært en digitalisering i form av egne digitale strategier, redesign av profil med mer. Omstillingsmidlene fra programmet har vært viktige, i flere tilfeller avgjørende, for å sikre driften i mange bedrifter.

Finansieringstiltak

Den geografiske fordelingen av finansieringssaker viser at Viken har de fleste sakene, etterfulgt av Rogaland og Nordland. Troms og Finnmark har klart færrest saker og Innovasjon Norge mener at en mulig forklaring kan være færre lokale og regionale markeder.

Bedriftsnettverksordningen

Bedriftsnettverksordningen skal bistå bedrifter som ønsker å samarbeide med hverandre. De siste årene har det vært relativ stor etterspørsel etter tilskudd til bedriftsnettverk og andelen lå lenge stabilt omkring 8-9 mill. kroner per år. I 2021 ble det bare innvilget 4,7 mill. kroner fordelt på 25 saker. Nedgangen i etterspørsel antas å være dels et resultat av tilfeldige svingninger og dels å ha sammenheng med pandemien ved at bedriftene primært har fokusert på egen bedrift.

Omdømmesatsingen

Omdømmesatsingen er en viktig del av innsatsen gjennom Utviklingsprogrammet. Midlene brukes normalt særlig til å synliggjøre og profilere norske råvarer og matkultur nasjonalt og internasjonalt, med sikte på å styrke omdømmet og øke kjennskapen til norsk mat og landbruk. I tillegg skal midlene stimulere til ny næringsutvikling i skjæringspunktet mellom mat- og reiseliv, og økt kompetanse hos deltakerne i de ulike omdømmeaktivitetene. I 2021 ble det gjennomført ordinære omdømmetiltak for ca. 33 mill. kroner. I tillegg ble det bevilget støtte til omdømmetiltak fra Covid19-midlene. Hele omdømmeporteføljen er under revidering. De største nasjonale omdømmetiltakene, deltakelsen på Internationale Grüne Woche (IGW) og Matstreif, ble avlyst på grunn av pandemien. Det er i stedet brukt tid og ressurser på regionale prosesser og videreutvikling. Det Norske Måltid ble gjennomført i digital versjon i 2021 Som følge av pandemien og reduserte inntektsmuligheter fra bl.a. billettsalg, var bevilgningen til dette arrangementet for 2021 på 3,8 mill. kroner. Det er høyere enn hva som kan forventes for et normalår. Kompetanseutvikling er en viktig del av effekten av deltakelse på Det Norske Måltid og Innovasjon Norge har tilbudt finalistene kurs fra reiselivsporteføljen i programmet.

Matstreif ble også i 2021 gjennomført som et alternativt konsept, Mat*Larm i regi av HANEN. Det ble bevilget støtte til ni regionale matfestivaler som i 2021 ble gjennomført i nedskalert og/eller endret versjon. Det er også gitt støtte etter søknad til ulike prosjekter som Sider-VM, videre arbeid med REKO-ringene, et filmprosjekt om IPT-tjenester for å

øke kjennskapen til disse, en mulighetsstudie i regi av HANEN om revitalisering av Økoturisme-ordningen og støtte til kostnadsdekning for norske råvarer til arrangement i regi av Norsk Gastronomi.

Kompetansetiltak

Innovasjon Norge bidrar med forretningsmessig kompetanse til målgruppene under Utviklingsprogrammet. Disse omfatter både FRAM strategisk ledelsesprogram, mentortilbud og tilpassede og digitale reiselivskurs. Etterspørselen og bruken av disse tiltakene for programmets målgruppe har vært stabil fra 2020 til 2021. Mesteparten av midlene over programmet er brukt på mentortjenesten, som ofte gis i tilknytning til vekstsatsingen. 12 mentorsaker ble finansiert over programmet i 2021 og to lokalmatkurs ble også finansiert derfra.

Oppfølgingen av handlingsplanen for høstbart vilt ble påvirket av pandemien og mange kompetansetiltak var planlagt, men måtte avlyses. Det har vært gjennomført noen digitale arrangement i påvente av muligheter for en fysisk workshop.

Landbruks- og reindriftsbasert reiseliv

De fleste av aktørene innenfor segmentet landbruks- og reindriftsbasert reiseliv tilbyr skreddersydde og autentiske opplevelser med god tilgang på naturområder og ulike aktiviteter til mindre grupper av kunder. Under pandemien har disse bedriftene i stor grad lyktes i å rette seg mot det norske ferie- og fritidsmarkedet og mange har fått et oppsving i etterspørsel.

Det ble brukt 9,5 mill. kroner på landbruks- og bygdebaserte reiselivstiltak i 2021.

Visit Norways egne kanaler i sosiale medier blir en stadig viktigere del av markedsføringen. I 2021 ble innlegg, bilder og filmer som synliggjør det bygde- og landbruksbaserte reiselivet publisert til Visit Norways 2 millioner følgere i de ulike kanalene. Det ble gjort et betydelig arbeid innenfor spesielt mat og drikke på www.visitnorway.com i løpet av året.

3.3.3.14 Regionale kompetansenettverk for lokalmat

De regionale kompetansenettverkene for lokalmat er en del av det samlede kompetanse-tilbudet for lokalmataktørene. De er spesielt innrettet mot bedrifter i en oppstartsfase med behov for matfaglig kompetanse. Forvaltningsansvaret for ordningen ligger hos fem av fylkeskommunene, og ansvaret for driften av nettverkene er fordelt på fem ulike regionale aktører jf. tabell 3.4. Den nasjonale administreringen av ordningen er lagt til Landbruksdirektoratet.

Tabell 3.4 Fylkeskommuner med ansvar for regionale kompetansenettverk

Ansvarlig fylkeskommune	Kompetansenettverk for lokalmat	Dekker følgende fylker	Bevilgning 2021, mill. kr.
Rogaland fylkeskommune	Kompetansenettverket i Sør-Norge (Nofima)	Agder og Rogaland	2,05
Viken fylkeskommune	Kompetansenettverket i Øst-Norge (Nofima)	Vestfold og Telemark, Oslo, Viken og Innlandet	3,04
Vestland fylkeskommune	Kompetansenettverket i Vest-Norge (Sogn jord- og hagebruksskule)	Vestland	2,05
Trøndelag fylkeskommune	Kompetansenettverket i Trøndelag (Mære landbruksskole)	Trøndelag og Møre og Romsdal	2,5
Troms og Finnmark fylkeskommune	Kompetansenettverket i Nord-Norge (Nibio Holt).	Nordland og Troms og Finnmark	2,36

Målgruppen for ordningen er små matbedrifter med inntil 10 ansatte. Det kan være primærprodusenter eller næringsmiddelbedrifter med mål om å utvikle, foredle og selge kvalitetsprodukter basert på lokale råvarer eller reiselivsbedrifter som har utviklingsprosjekter i samarbeid med lokalmatprodusenter. I tillegg til det matfaglige tilbudet hos kompetansenettverkene kan man få hjelp til å løse markedsutfordringer gjennom Norsk Mat sitt tilbud innen markedstjenester.

Samlet tilbyr nettverkene et bredt spekter av matfaglige kompetanseaktiviteter, dels i form av kurs og dels i form av en-til-en rådgivning (såkalte besøksordninger). Aktivitetene i nettverkene i 2021 var fortsatt preget av koronapandemien. Det er etablert flere digitale løsninger for i første rekke kurs, og praktiske/fysiske kurs ble i noen grad avholdt og var sterkt etterspurt. Det rapporteres om stor aktivitet i næringen og etterspørsel etter individuelle tjenester knyttet til omstilling fra restaurantmarkedet til dagligvarehandel. Totalt er det gjennomført 200 besøk innen besøksordningen og det er avholdt 67 kurs. Måloppnåelsen rapporteres som god, men det er samtidig understreket at ressursene til nettverkene oppleves som for knappe gitt den store veksten på lokalmatområdet. Det er spesielt stor pågang etter kurs og kompetanse innen ysting og sider-/fruktvinproduksjon.

3.3.3.15 *Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket*

Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket skal bidra til mer miljøvennlige energiløsninger både i landbruket og i andre sektorer, og samtidig gi mulighet for økt verdiskaping for skogeiere og jordbrukere. Det er også et mål at ordningen skal bidra til å teste ut ny teknologi som kan bidra til reduserte klimagassutslipp og økt konkurransekraft for landbruket. Innovasjon Norge viser til at programmet har gitt gode resultater når det gjelder målområdene vekst i bedrifter, miljø/klima, samt lokal verdiskaping. Det vises videre til at programmet utløste samlede klimainvesteringer i landbruket på i størrelsesorden 300 mill. kroner.

Aktivitetsnivået i 2021 var høyere enn det har vært noen gang. Disponibel ramme for 2021 var 97 mill. kroner. Inkludert bruk av overførte midler ble det gitt tilsagn til 245 prosjekter på til sammen 100,2 mill. kroner.

Produksjon av fornybar energi

Det ble gitt støtte til ny produksjon av fornybar energi i 2021 på 43 GWh. I programmets levetid utgjør den samlede produksjonen av fornybar energi 551,6 GWh.

Gårdsvarmeanlegg (næring) og varmesalg-sanlegg utgjorde også i 2021 det dominerende antallet prosjekter med henholdsvis 209 og 7 anlegg. Det var en økning på 46 gårdsanlegg næring, men en nedgang på 7 varmesalg-sanlegg i forhold til 2020. Det ble også gitt støtte til 2 anlegg i veksthus (ett mindre enn i 2020) og 3 biogassanlegg (mot 4 i 2020). Biogass-satsingen har som mål å bygge kompetanse og utvikle teknologier som er egnet for norske gårdsbruk. Driftssikre løsninger, lavere kostnader og bedre driftsøkonomi gjør at det nå er mulig å oppnå tilstrekkelig lønnsomhet for slike anlegg. Det er imidlertid et relativt stort gjødselvolum (over 3 500 m³) som skal til for å kunne forsvare investeringer i småskala biogassanlegg. Antallet prosjekter som inkluderer solceller øker. I 2021 ble det innvilget støtte til 91 prosjekter (herav 89 rene solcelleanlegg) som utgjorde 11,2 mill. kroner i støtte.

Prosjekter knyttet til introduksjon av ny teknologi

Det ble støttet fem prosjekter innen introduksjon av ny teknologi som i sum utgjorde 4,1 mill. kroner. Dette var prosjekter knyttet til ny type biogassanlegg på gårdsnivå, håndtering av gjødsel og uttesting av redskapsbærer for dyrkingssystem for frukt og grøntproduksjoner. Aktivitetene rettet mot kompetanse er spisset mot økt bruk av biogass i 2021.

Resultater fra kundeffektundersøkelsen

Innovasjon Norges kundeffektundersøkelse viser at kundene mener støtten over verdiskapingsprogrammet bidrar forholdsvis beskjedent til økt kompetanse. Best ut kommer forbedring av produksjonsprosesser der en tredjedel mener den bidrar i stor grad. 83 prosent av kundene mener at støtten har vært utslagsgivende for å gjennomføre investeringen, det vil si at tilskuddsordningen har høy addisjonalitet.

Med basis i effektundersøkelsene, er det anslått at programmet har bidratt til en årlig reduksjon av klimagassutslippene med nesten 104 000 tonn CO₂.

3.3.3.16 Skogbruk

Skogbruk og trebasert industri er en viktig verdikjede i Norge som sysselsetter om lag 22 200 personer, hvorav ca. 6 600 i skogbruket. Stående kubikkmasse i den norske skogen er på om lag 990 mill. m³ og den årlige tilveksten er på rundt 24 mill. m³.

I 2021 var tømmeravvirkningen i Norge til industriformål på om lag 11,5 mill. m³, rundt 1,2 mill. m³ høyere enn året før og det høyeste hogstnivået som er registrert i Norge. Det ble eksportert rundt 3,9 mill. m³ tømmer i 2021, som er 0,3 mill. m³ høyere enn året før.

Tilskuddsrammen til skogbruk over Landbrukets utviklingsfond var i 2021 på 257 mill. kroner. Av dette utgjorde ordningen for tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) totalt 204 mill. kroner. Fordelingen framgår av tabell 3.5.

Nærmere om NMSK

Av det totale beløpet til NMSK ble det satt av 109 mill. kroner til nybygging og ombygging av skogsveier samt drift i vanskelig terreng. Det blir også bevilget midler til skogsveier over statsbudsjettet på kapittel 1149, post 71. I 2021 ble det bygd 111 km med nye skogsbilveier, en økning fra 90 km året før. Det ble ombygd 238 km med skogsbilveier, en reduksjon fra 386 km året før. Det ble videre bygd 167 km med nye traktorveier og 59 km ble ombygd. Det ble til sammen utbetalt 105 mill. kroner til skogsveiformål og 12,5 mill. kroner til driftstilskudd i 2021.

Det ble i 2021 satt av 87 mill. kroner over LUF til skogkulturtiltak, i tillegg ble det satt av 8 mill. kroner til øremerkede miljøtiltak i skog.

Foryngelsesarealet ved planting var i 2021 på ca. 260 000 dekar, med en økning på 24 000 dekar fra 2020. Tallet på planter har økt de senere årene, delvis som en konsekvens av økt avvirkning og delvis som en konsekvens av tettere planting. I 2021 ble det til sammen plantet nesten 40 mill. planter, som er en liten nedgang fra året før (43 mill. planter). Nedgangen skyldes trolig utfordringer med arbeidskraft knyttet til koronapandemien.

I 2021 ble det utført ungskogpleie på nesten 220 000 dekar som er en betydelig nedgang siden 2020 (330 000 da) og det laveste arealet de siste 10 årene. Nedgangen skyldes i hovedsak utfordringer knyttet til arbeidskraft under koronapandemien. Det er i utgangspunktet et stort etterslep og behov for økt ungskogpleieaktivitet.

Av bevilgningen til NMSK var 8 mill. kroner øremerket til miljøtiltak i 2021. Etter forskrift om nærings- og miljøtiltak i skogbruket kan det bl.a. gis tilskudd til skjøtselstiltak og dekning av økonomiske tap knyttet til langsiktig bevaring av miljøverdier. Som tidligere år har det vært begrenset med søknader og utbetalinger til slike tiltak i 2021, og ca. 2 mill. kroner er tildelt prosjekter innenfor formålet. Av dette har ca 20 pst. gått til skjøtselstiltak og ca. 80 pst. gått til langsiktig bevaring. Det står igjen ca. 6 mill. kroner i ubenyttede midler over ordningen etter 2021. Den sentrale rammen og ordningen har vært lansert og bekjentgjort for forvaltningen og næringen på vanlig måte. I 2021 ble ca. 11 mill. kroner i ubrukte midler over ordningen fra de to foregående årene trukket inn til fondet. Landbruksdirektoratet har foretatt en gjennomgang av ordningens innretning i dialog med skogbrukets organisasjoner og anbefalt justeringer av ordningen. Partene har i etterkant blitt orientert om resultatene av gjennomgangen og direktoratets forslag til justeringer.

Det ble i 2021 satt av 32 mill. kroner til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer, hvorav 5 mill. kroner ble holdt igjen sentralt. Det ble utbetalt 19,2 mill. kroner til formålet i 2021. Dette er en økning på 3,2 mill. kroner fra året før. Årsaken til økningen i utbetalinger var at flere av de prosjektene som var forsinket på grunn av koronapandemien ble avsluttet. Det ble levert skogbruksplanprosjekter for et areal på 2,5 mill. dekar, og

omfattet 2 230 eiendommer. Det står igjen ca. 12,1 mill. kroner i ubenyttede midler til skogbruksplanlegging for 2021. Dette skyldes i hovedsak forsinkelser i oppstart av planlagte skogbruksplanprosjekter, og flere av disse er nå igangsatt.

Kystskogbruket

Skogbruket i kyststrøkene har særskilte utfordringer knyttet til bl.a. lav skogsveidekning, høy andel vanskelig terreng, eiendomsstruktur mv. Kystskogbruket omfatter kystfylkene fra Agder (tidligere Vest-Agder) til Finnmark. Disse fylkene har betydelige skogressurser. Det er gitt midler til bl.a. fylkesovergripende prosjekter der veiledning og tilrettelegging for infrastrukturtiltak som skogsveier og tømmerkaier er prioritert.

Kompetansetiltak

Skogbrukets Kursinstitutt (Skogkurs) er en sentral aktør når det gjelder å utvikle og gjennomføre kompetansetiltak på skog- og utmarksområdet, rettet mot veiledningsapparat og skogeiere, skogsarbeidere og entreprenører over hele landet. Skogkursserien Aktivt skogbruk er et eksempel på denne aktiviteten, og det ble gjennomført nesten 500 slike kurs i 2021.

Tabell 3.5 Fordeling av tilskuddsrammer skogbruk for 2017–2022, mill. kroner

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Nærings- og miljøtiltak i skogbruket	178	176	194	204	204	170
<i>Veibygging, taubane o.a.</i>	103	103	110	113	109	85
<i>Skogkultur, miljøtiltak og andre tiltak</i>	75 ¹	73	76	83	87	85
<i>Miljøtiltak</i>	-	3	8	8	8	0
Kystskogbruket	4,5	4,5	5	6	6	6
Skogbruksplanlegging med miljøregistreringer	26 ²	27,5	28,5	32	32	30
Kompetansetiltak (Skogkurs og Velg Skog)	13,5	14	14,5	15	15	15
Totalt	222	222	242	257	257	221

1. Inkl. 5 mill. kroner av kompensasjonsmidler for økt CO₂-avgift på mineralolje for 2017.

2. Inkl. 3 mill. kroner av kompensasjonsmidler for økt CO₂-avgift på mineralolje for 2017.

3.3.3.17 Tiltak mot villsvin

Det har siden jordbruksoppjøret i 2018 blitt satt av 2 mill. kroner til tiltak mot villsvin og til oppfølging av Handlingsplan mot villsvin 2020–2024. Departementet har gitt Miljødirektoratet i oppgave å forvalte disse midlene. Siden 2021 har midlene i sin helhet blitt tildelt prosjektet Grunneierbasert tiltaksplan for kontroll av villsvin i Norge (Villsvinprosjektet) i regi av Norges Bondelag, NORSKOG, Glommen Mjøsen Skog SA, Viken Skog SA og Utmarksforvaltningen AS. Hovedmålet i prosjektet er å bygge opp under handlingsplanens mål om minst mulig villsvin gjennom godt grunneiersamarbeid og effektiv jakt over store arealer. Ved utgangen av 2021 er det i regi av prosjektet formalisert avtaler med grunneiere om jakt som omfatter villsvin på 16 vald, tilsvarende 1,4 mill. dekar. Ifølge SSB, ble det i løpet av jaktåret 2020/2021 skutt 450 villsvin, en

økning på 140 dyr fra året før. Tre av fire dyr ble felt i Halden og Aremark, hhv. 186 og 151 dyr i hver av kommunene.

3.3.3.18 Konfliktforebyggende tiltak jordbruk – reindrift

Det ble avsatt 1,5 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak mellom jordbruk og reindrift i 2021. I tillegg ble det avsatt 1,5 mill. kroner til samme formål over reindrifftsavtalen. Midlene forvaltes av Fylkesmannen i Trøndelag. Hovedformålet med de konfliktforebyggende tiltakene er å redusere konflikter mellom reindriften og øvrig landbruk. I tillegg omfatter ordningen konfliktforebyggende tiltak mellom by og rein. Midlene nyttes hovedsakelig til gjerdebygging, men også til ekstraordinære tiltak for gjeting, fôring og beiteundersøkelser. Det ble i 2021 innvilget 1,433 mill. kroner til 4 søknader om tilskudd til reingjerder. Det har over flere år blitt benyttet vesentlig mindre midler av ordningen enn det som er bevilget til den. Fylkesmannen i Trøndelag vurderer ordningen som et viktig tiltak som kan bidra til å dempe til dels langvarige og større konflikter.

3.4 Økt verdiskaping – inntekts- og kostnadsutviklingen

3.4.1 Inntekts- og kostnadsutviklingen

Tabell 3.6 viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital fra 2020 til budsjetterte tall for 2022 ifølge Budsjettnemndas normaliserte regnskaper. Tabellen viser også resultat per utført årsverk i sektoren, og resultat inkl. verdien av jordbruksfradraget ved ligningen.

Årets beregninger viser at fra 2020 til 2022 er bruttoinntektene i jordbruket beregnet å øke med om lag 4,2 mrd. kroner, mens kostnadene (inkl. realrentekostnaden) er anslått å øke med over 5,5 mrd. kroner. Det innebærer at *Vederlag til arbeid og egenkapital* for jordbrukssektoren fra 2020 til 2022 er beregnet til å gå ned med nesten 1,4 mrd. kroner, eller 8,5 pst.

Inntektsveksten i jordbruket skyldes i stor grad bedre markedsførhold som følge av koronapandemien, som økte etterspørselen etter innenlands produserte varer. Etterspørselsøkningen ga rom for prisøkninger, særlig for kjøtt, samt redusert omsetningsavgift. For melk skyldes inntektsøkningen økt produksjon i 2020 og 2021 og høy etterbetaling i 2021. Tilleggsforhandlingene i oktober 2021 var en midlertidig kompensasjon for kostnadsveksten på gjødsel og byggematerialer, og resultatet på 754 mill. kroner ble utbetalt sammen med direktetilskuddene i februar 2022.

Kostnadsøkningen på viktige innsatsfaktorer i jordbruket har vært kraftig fra 2021 og inn i 2022. For gjødsel slår mesteparten av prisutviklingen i 2021 først ut i vekstsesongen 2022, fordi det aller meste av gjødselen som ble brukt i 2021 var innkjøpt, og prisløypa for gjødselpriser var lagt, før prisene begynte å stige. For 2022 har Budsjettnemnda prognosert en prisøkning på 89 pst., og en estimert forbruksnedgang på 6 pst. som følge av de høye prisene. Dette vil slå ut på grovfôravlingene, og gir en prognosert økning av utgifter til kraftfôr. Strømstøtteordningen gir en reduksjon i kostnadene til strøm i 2022, men fra et høyere nivå enn tidligere år. Det har også vært kraftig prisøkning på drivstoff (olje, bensin og diesel), byggevarer og plast.

Årets beregninger viser en reduksjon i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk fra 2020 til 2022 på 4,8 pst., eller 18 300 kroner per årsverk, ekskl. verdien av jordbruksfradraget. Inkl. verdien på jordbruksfradraget er reduksjonen i vederlag til arbeid og egenkapital 4,9 pst. per årsverk, som følge av at verdien på jordbruksfradraget blir redusert når vederlaget til arbeid og egenkapital går ned. Fra 2021 til 2022 budsjetteres det med en reduksjon i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk på 9,6 pst., tilsvarende 38 500 kroner per årsverk ekskl. verdien av jordbruksfradraget og 40 400 kroner inkl. verdien av jordbruksfradraget.

Tabell 3.6 Utviklingen i inntekter og kostnader, samt vederlag til arbeid og egenkapital iflg. Budsjettnemndas normaliserte regnskaper

	2020	2021	2022*	21/20 Prosent	22*/21 Prosent	22*/20 Prosent
Produksjonsinntekter	36 160	38 789	39 065	7,3 %	0,7 %	8,0 %
Direkte tilskudd	12 094	12 082	13 348	-0,1 %	10,5 %	10,4 %
Sum inntekter, mill. kr	48 253	50 871	52 412	5,4 %	3,0 %	8,6 %
Driftskostnader	22 212	24 286	27 159	9,3 %	11,8 %	22,3 %
Kapitalkostnader	9 208	9 644	10 133	-0,8 %	6,8 %	6,0 %
Sum kostnader inkl. rente, mill. kr	32 059	34 054	37 595	6,2 %	10,4 %	17,3 %
Vederlag arbeid og egenkapital, mill. kr	16 195	16 817	14 817	3,8 %	-11,9 %	-8,5 %
Antall årsverk	42 700	42 100	41 050	-1,4 %	-2,5 %	-3,9 %
Kroner pr årsverk	379 300	399 500	361 000	5,3 %	-9,6 %	-4,8 %
Verdi jordbruksfradrag, kr pr årsverk	26 500	27 000	25 100			
Totalt, kr pr årsverk	405 800	426 500	386 100	5,1 %	-9,5 %	-4,9 %

*Budsjett

Kilde: Budsjettnemnda

3.4.1.1 Referansebrukene

Referansebrukene er beregninger på foretaksnivå for ulike produksjoner, størrelser og områder, og er basert på NIBIOs driftsgranskinger. Beregningsprinsippene er forskjellige fra Totalkalkylen på noen områder, bl.a. føres avskrivningene etter historisk kostnad, og lånt kapital godtgjøres med betalt nominell rente. I Totalkalkylen inflasjonsjusteres kapitalsaldoen før beregning av kapitalslit og lånt kapital godtgjøres med normalisert realrente. Dette gir ulik utvikling i kapitalkostnadene mellom enkeltår. I tillegg føres inntekter i Totalkalkylen på produksjonsåret, blant annet føres etterbetaling fra samvirkene på produksjonsåret. I referansebrukene føres etterbetalinger på utbetalingsåret. Dette gjør at melkeprisen på referansebruket for 2022 er høyere enn i Totalkalkylen.

Årets referansebruksberegninger

Årets beregninger er basert på regnskapsmateriale fra 2020, og er derfor preget av det første året med koronapandemi. Inntektene i norsk jordbruk økte som følge av strenge reiserestriksjoner store deler av året. Samtidig økte også kostnadene, blant annet som følge av mangel på utenlandsk arbeidskraft. Disse kostnadene er ikke videreført for 2022.

Beregning av kostnadene til strøm for 2022 er basert på strømstøtteordningene slik de forelå 1. april 2022. Tabell 3.7 viser Budsjettnemndas beregninger av vederlag til arbeid

og egenkapital per årsverk, inkl. virkningen av jordbruksfradraget, for referansebrukene i årene 2021 til 2023.

Tabell 3.7 Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk på referansebrukene, inkl. inntektsverdi av jordbruksfradraget (kroner per årsverk)

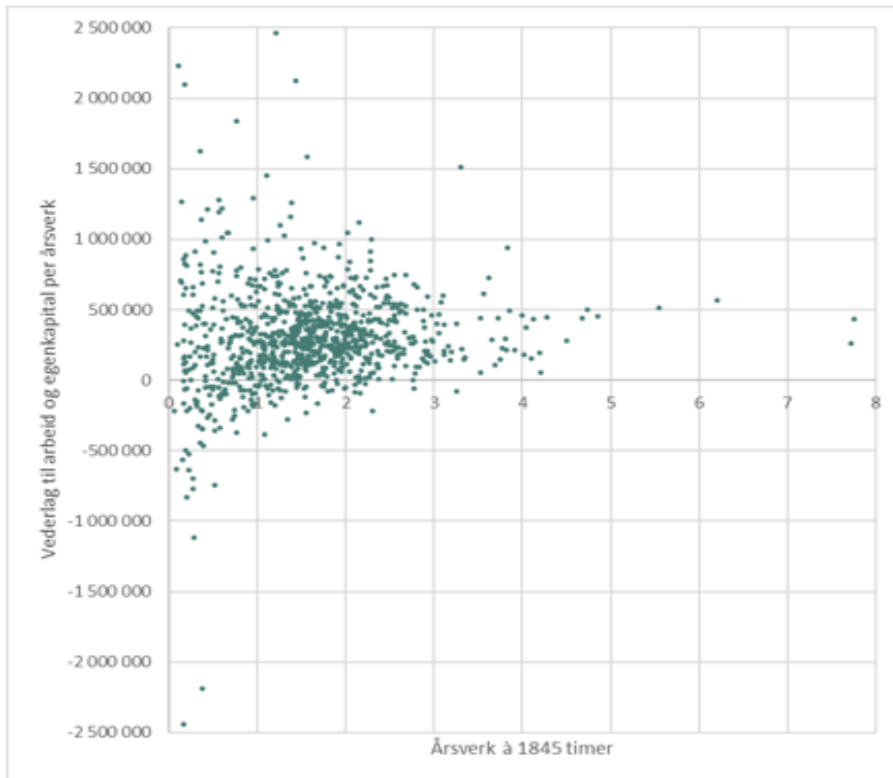
	2020	2021	2022	20 til 21	21 til 22	20 til 22
1 Melk. 31 årskyr	335 700	389 900	352 900	54 200	-37 000	17 200
2 Korn. 513 dekar	283 400	276 800	-32 300	-6 600	-309 100	-315 700
3 Sau. 170 vinterfôra	204 700	203 100	187 500	-1 600	-15 600	-17 200
4 Melkegeit. 143 årsgeiter	484 900	512 900	478 600	28 000	-34 300	-6 300
5 Svin/korn. 53 avlssvin	512 400	657 000	718 600	144 600	61 600	206 200
6 Egg/planteprod. 7.100 høner	643 400	685 400	624 500	42 000	-60 900	-18 900
7 Poteter 128 daa + 313 daa korn	508 100	572 900	460 500	64 800	-112 400	-47 600
8 32 ammekyr	268 900	271 600	225 300	2 700	-46 300	-43 600
9 51 dekar frukt og bær	348 500	370 600	369 200	22 100	-1 400	20 700
10 113 daa grønnsaker + korn	525 800	611 500	495 800	85 700	-115 700	-30 000
11 Fjørffeslakt og planteprodukter	739 600	724 200	373 100	-15 400	-351 100	-366 500
12 Økologisk melk. 29 årskyr, landet	348 700	394 600	388 100	45 900	-6 500	39 400
13 Melk. 16 årskyr, landet	319 300	348 000	328 700	28 700	-19 300	9 400
14 Melk. 51 årskyr, landet	345 900	422 200	370 900	76 300	-51 300	25 000
15 Melk. 68 årskyr, landet	380 800	472 600	415 000	91 800	-57 600	34 200
16 Melk. 39 årskyr, Østlandet (1 og 3)	383 300	456 800	409 600	73 500	-47 200	26 300
17 Melk. 28 årskyr, Østlandet (5a)	316 200	366 300	327 000	50 100	-39 300	10 800
18 Melk. 36 årskyr, Jæren (2)	348 600	419 500	387 500	70 900	-32 000	38 900
19 Melk. 29 årskyr, Vestlandet (5b)	320 900	368 900	335 600	48 000	-33 300	14 700
20 Melk. 38 årskyr, Trøndelag (4)	293 000	368 100	327 000	75 100	-41 100	34 000
21 Melk. 29 årskyr, Nord-Norge (6,7)	368 400	425 200	386 300	56 800	-38 900	17 900
22 Korn. 327 daa, Østlandet	181 500	154 900	-119 200	-26 600	-274 100	-300 700
23 Korn. 801 daa, Østlandet	409 200	413 400	116 000	4 200	-297 400	-293 200
24 Sau. 156 vinterfôra, Sør-N. (5a,5b)	179 300	176 800	162 900	-2 500	-13 900	-16 400
25 Sau. 183 vinterfôra, Nord-N. (6,7)	273 600	274 400	245 600	800	-28 800	-28 000
26 Sau. 85 vinterfôra, landet	92 400	82 400	66 400	-10 000	-16 000	-26 000
27 Sau. 295 vinterfôra, landet	301 800	307 200	281 500	5 400	-25 700	-20 300
28 Ammeku 30 kyr (5a, 5b, 6, 7)	295 400	297 000	247 700	1 600	-49 300	-47 700
29 Ammeku 34 kyr (1, 3, 4)	243 900	246 400	198 000	2 500	-48 400	-45 900
30 Ammeku 46 kyr, landet	339 100	345 000	293 500	5 900	-51 500	-45 600

Kilde: Budsjettmemnda

Referansebruksberegningene har tall for perioden 2020 til 2022 før effekt av jordbruksoppjøret. For korn, poteter og grøntsektoren er prisen på avlingene før nye avtalte målpriser, og de nye prisene vil gjelde for hele volumet i produksjonssesongen. Tilsvarende gjelder for kjøtt og egg, der det ikke er prognosert noen økning i engrosprisene fra 1. juli. Mange av referansebrukene har hatt en negativ inntektsutvikling i perioden. Særlig gjelder dette for brukene med korn, sau, grønnsaker og ammeku. Den kraftige kostnadsøkningen er grunnen til inntektsreduksjonen, særlig for korn og produksjoner hvor kostnader til gjødsel og energi utgjør en stor del av totalkostnadene. Brukene med melkeproduksjon og frukt har kommet ut med positivt vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk i perioden, i tillegg til bruket med svin og korn der økningen skyldes en prisøkning på svinekjøtt kombinert med reduksjon i omsetningsavgiften som følge av markedsbalanse.

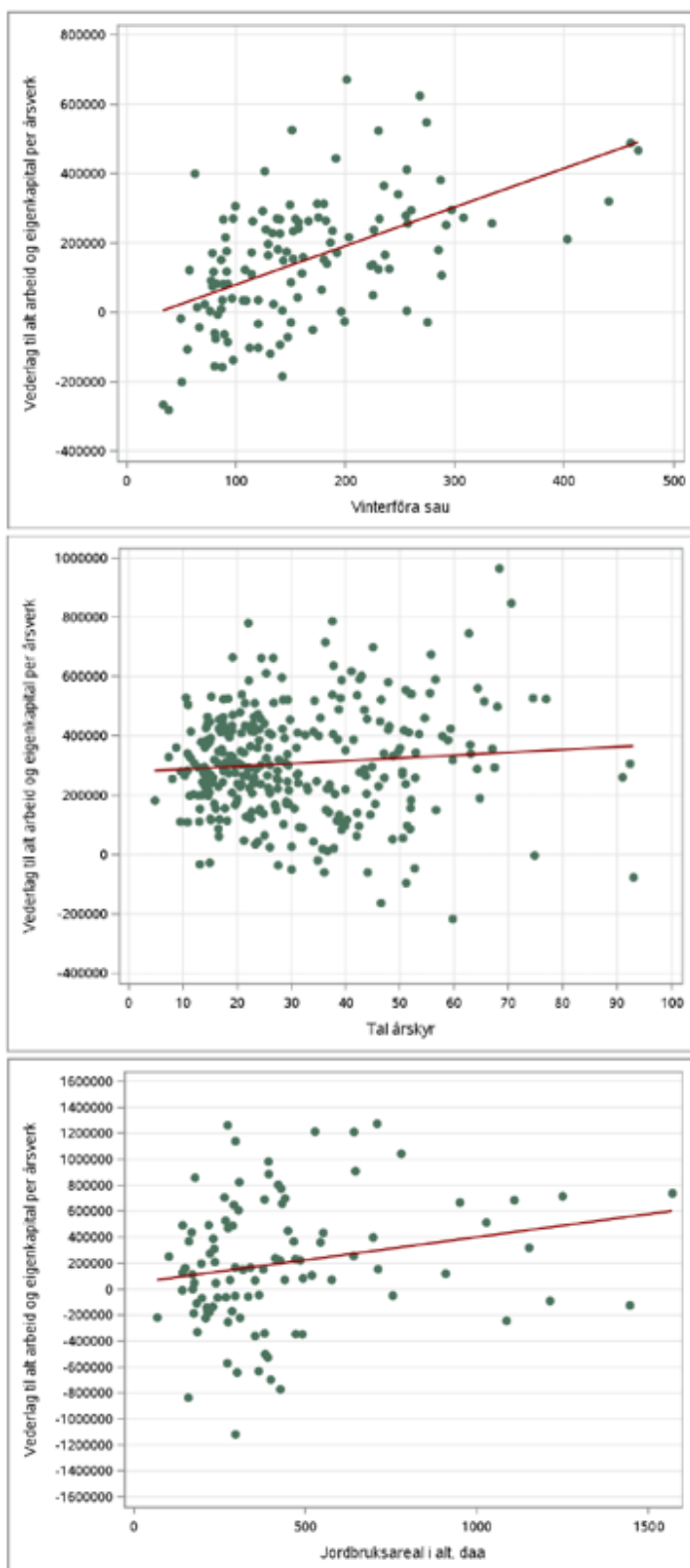
Variasjon i regnskapene i driftsgranskingene

De ulike referansebrukene beregnes som uveide gjennomsnitt av brukene i driftsgranskingene som er tatt inn i kategorien for det aktuelle referansebruket. Dette innebærer at det vil være store variasjoner i inntekt per årsverk innenfor de ulike referansebrukene, noe som illustreres i produksjonene korn, sau og melk i figur 3.13. Hvert av punktene i figurene er resultatet for vederlag til arbeid og egenkapital for ett bruk innenfor den aktuelle driftsformen.

Figur 3.13 Variasjon i vederlag til arbeid og egenkapital for bruk i driftsgranskingene. 2020-tall.

Kilde: NIBIO

Figur 3.14 Variasjon i vederlag til arbeid og egenkapital for bruk i driftsgranskningene, for sau, korn og melk. 2020-tall.

Kilde: NIBIO

Tabell 3.8 viser gjennomsnittlig vederlag til arbeid og egenkapital for de driftsgranskingsbrukene som har lavere vederlag til arbeid og egenkapital enn medianen, og for

brukene med høyere vederlag til arbeid og egenkapital enn medianen, for hvert referansebruk, jf. også figur 3.13 og 3.14.

Tabell 3.8 Gjennomsnittlig vederlag til arbeid og egenkapital for bruk med resultat under og over medianverdi. Regnskapsåret 2020, kroner per årsverk.

		Laveste halvdel	Gjennomsnitt	Høyeste halvdel
1	Melk. 31 årskyr	165 101	304 080	447 990
2	Korn. 513 dekar	-434 727	287 776	857 308
3	Sau. 170 vinterfôra	28 661	171 397	298 207
4	Melkegeit. 143 årsgeiter	372 953	440 117	574 336
5	Svin/korn. 53 avlssvin	217 410	473 515	682 755
6	Egg/planteprod. 7.100 høner	177 140	718 922	1 130 411
7	Poteter 128 daa + 313 daa korn	174 950	615 355	1 209 561
8	32 ammekyr	-10 488	232 835	480 450
9	51 dekar frukt og bær	157 087	313 944	417 325
10	113 daa grønnsaker + korn	75 572	539 337	891 343
11	Fjorfeslakt og planteprodukter	321 586	664 935	1 048 637

Kilde: Budsjettnemnda

Lønnsveksten

Tabell 3.9 viser årslønnsveksten for alle grupper lønsmottagere, Statistisk sentralbyrå (SSB). SSB prognoserer en inntektsvekst i 2022 på 3,6 pst. og 2023 på 3,8 pst. Frontfaget har inngått avtale med en ramme på 3,7 pst. for 2022.

Tabell 3.9 Lønnsvekst

	2010	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lønnsvekst	3,7 %	3,1 %	2,8 %	1,7 %	2,3 %	2,8 %	3,5 %	3,1 %	3,5 %	3,6 %	3,8 %

Kilde: Det tekniske beregningsutvalg for inntektsoppgjørene, SSB

3.4.2 Utvikling i investeringer

Totalkalkylen viser at kostnadene fra 2020 til 2022 øker med 17,3 pst., mens inntektene i samme periode øker med 8,6 pst., jf. tabell 3.6. Fra 2020 til 2022 økte driftskostnadene med i underkant av 5 mrd. kroner (22,3 pst.) som følge av den kraftige kostnadsøkningen på viktige innsatsfaktorer. Kapitalkostnadene økte med 590 mill. kroner (6 pst.).

Målt i faste 2020-priser, og inkl. verdien av leasing, nådde investeringene sitt laveste nivå etter opptrappingen på 70-tallet i 2001. De siste ti årene har den årlige gjennomsnittlige investeringen inkl. leasing vært i overkant av 10 mrd. kroner målt i faste 2020-priser, jf. tabell 3.10. Den største gruppen investeringer er bygninger.

Tabell 3.10 Bruttoinvesteringer i jordbruket. Løpende og faste priser. Mill. kroner.

	Løpende priser				Faste 2020-priser			
	Bygninger	Maskiner og redsk.	Annet ¹	Sum	Sum	Endring	Leasing avdr.del	Sum inkl. leasing
2010	4 513	2 383	500	7 397	10 313	14,30 %	1 098	11 411
2011	4 510	2 359	492	7 361	10 008	-3,00 %	1 203	11 211
2012	3 951	2 002	481	6 433	8 498	-15,10 %	1 312	9 810
2013	4 010	2 307	357	6 675	8 684	2,20 %	1 396	10 081
2014	3 814	1 763	431	6 008	7 452	-14,20 %	1 493	8 945
2015	4 224	1 996	407	6 627	7 919	6,30 %	1 596	9 514
2016	4 651	2 095	523	7 269	8 406	6,20 %	1 703	10 109
2017	5 183	2 097	569	7 849	8 808	4,80 %	1 800	10 608
2018	4 840	1 969	610	7 419	8 015	-9,00 %	1 906	9 920
2019	4 658	2 515	635	7 808	8 204	2,40 %	1 994	10 198
2020	4 867	2 965	610	8 442	8 442	2,90 %	2 008	10 450
2021*	5 291	2 762	616	8 669	8 051	-4,60 %	2 097	10 148
2022**	5 437	3 104	649	9 190	8 060	0,10 %	2 158	10 217

Kilde: Budsjettnemnda

Statens bidrag til investeringer er betydelig. I 2021 ble det innvilget i overkant av 700 mill. kroner i tilskudd til 1 156 investeringsprosjekter i bygninger og andre utviklingsrettede tiltak i landbruket. Det er et særskilt stort behov for investeringsstøtte innen melke- og storfeproduksjonen for å imøtekomme kravet om løsdrift som trer i kraft i 2034.

3.4.3 Utvikling i sysselsetting

Jordbruket stod for 1,7 pst. av den samlede sysselsettingen i Norge i 2021, mot 4,0 pst. i 1999, ifølge Budsjettnemnda. I tillegg leverer mange foretak varer og tjenester til landbruket, og det er en omfattende virksomhet knyttet til foredling og omsetning av landbruksvarer.

Tabell 3.11 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter i drift og antall årsverk siden 1999. Arbeidsforbruket er basert på SSBs arbeidsforbrukstillinger. Endringene i arbeidsforbrukstallene som følger av SSBs nye fullstendige landbrukstelling, er omtalt i kap. 3.1. På 2000-tallet var den gjennomsnittlige årlige nedgangen i antall årsverk 4,2 pst. Etter 2010 har den årlige nedgangen vært klart lavere, og i tiårsperioden fra 2010 til 2020 var den årlige reduksjonen i antall årsverk på 1,8 pst. i snitt. Ifølge Budsjettnemnda skyldes dette vesentlig sterkere produksjonsvekst i denne perioden enn i den foregående perioden, særlig i arbeidskrevende produksjoner. I 2020 og 2021 var endringen i antall årsverk henholdsvis 0,9 pst. og -1,4 pst. Grunnen til økningen i antall årsverk fra 2019 til 2020 var særlig at hagebrukssektoren hadde en økning i antall sysselsatte på grunn av innreiserestriksjoner som følge av koronapandemien, ifølge SSB. Budsjettnemnda har anslått den årlige reduksjonen i arbeidsforbruk de siste ti år, inkl. prognose for 2022, til 1,4 pst.

Reduksjonen i antall jordbruksbedrifter er også avtagende. På 2000-tallet var nedgangen i gjennomsnitt på 3,3 pst. mens den i påfølgende tiårsperiode var 1,8 pst. Den årlige

reduksjonen i antall jordbruksbedrifter de siste ti årene, inkl. prognose for 2022, er av Budsjettnemnda anslått til 1,7 pst.

Tabell 3.11 Antall jordbruksbedrifter og årsverk i 1 000 stk., 1999–2022

År	1999	2005	2010	2015	2019	2020	2021	2022*
Jordbr.bedr.	70,7	53,0	46,6	2,0	39,1	38,7	38,3	37,9
Årsverk	79,9	61,7	49,7	44,8	42,3	42,7	42,1	41,1

* Foreløpige tall

Kilde: Budsjettnemnda

3.4.4 Strukturutvikling

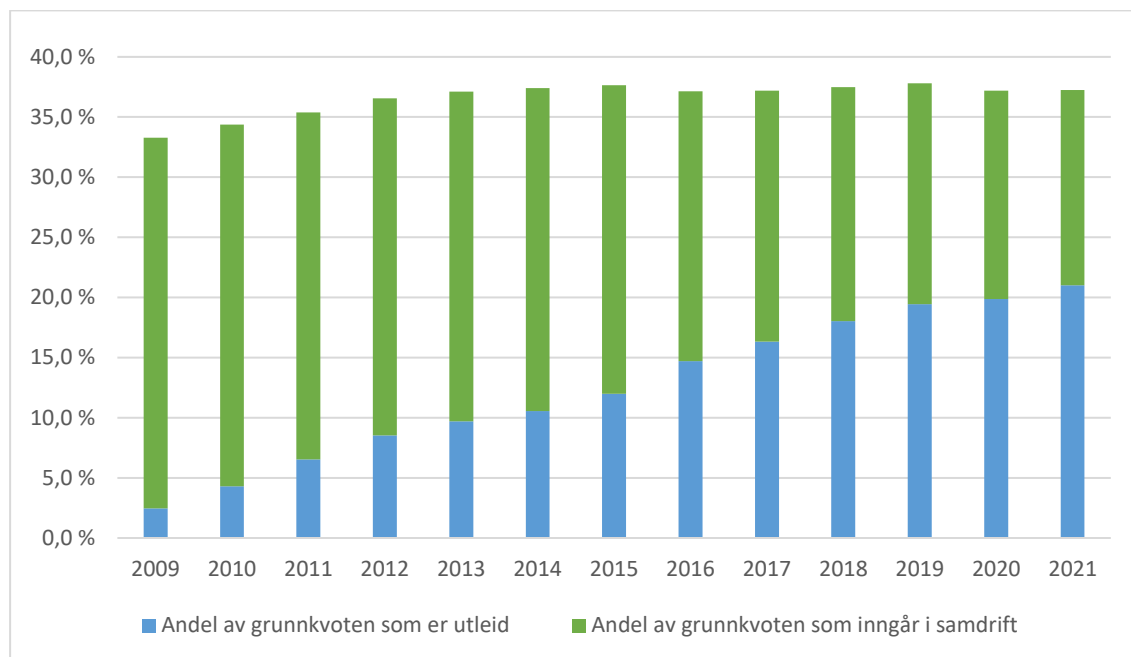
Samlet sett over den siste tiårsperioden, inkl. prognose for 2022, har antall jordbruksbedrifter gått ned med om lag 13 pst., i underkant av 5 900 bedrifter. Gjennomsnittlig areal per jordbruksbedrift har økt med 34 dekar i samme periode, fra 226 dekar til 260 dekar, eller i overkant av 15 pst. Gjennomsnittstall for antall dyr eller dekar preges av at mange jordbruksbedrifter har flere produksjoner, hvor noen produksjoner er typiske tilleggproduksjoner. Strukturutviklingen innebærer likevel generelt at bedriftene spesialiseres i større grad enn tidligere.

Arealøkningen per jordbruksbedrift har sammenheng med at antallet jordbruksbedrifter går ned samtidig som det totale jordbruksarealet holder seg relativt stabilt. Arealet til bedrifter som går ut av næringen overtas i stor grad av eksisterende bedrifter enten via salg eller leie. Statistikken viser betydelig regional variasjon. Andelen leid areal var i 2020 på 47 pst., en økning på ett prosentpoeng fra 2019. Siden 2010 har andelen leid jord av jordbruksarealet i drift økt jevnt fra 42 pst. Om lag 67 pst. av jordbruksbedriftene har jordleie, noe som har vært stabilt siden 2010. Det er flest leieforhold per jordbruksbedrift i fylker som tradisjonelt sett har mindre teiger, som Telemark og Agder samt i de tre nordligste fylkene.

I 2010 var det 11 130 jordbruksforetak med melkekyr. I 2021 viser foreløpige tall at antallet var redusert til 6 874. Samtidig har antall melkekyr per foretak økt fra 21,4 melkekyr i 2010 til 31,1 melkekyr i 2021. Krav om løsdrift i storfehold trer i kraft 1. januar 2034. Dette medfører et omstillingsbehov for de storfeprodusentene som fremdeles har båsfjøs. Tall fra SSB viser at i 2020 var 64 pst. av dyreplassene for melkekyr i løsdrift. Utfordringene er særskilt store i Vestland og Innlandet som har mange produsenter med båsfjøs, med en kvote på 200 000 liter melk eller lavere. I jordbruksoppgjøret 2014 ble særreglene for samdrift fjernet i kvote- og produksjonstilskuddsregelverket, og kvotetaket hevet til 900 000 liter uavhengig av foretakstype. Gjennomsnittlig antall liter kvote som ble disponert av et melkeproduksjonsforetak har økt fra 141 500 liter i 2010 til 241 750 liter i 2021. Den disponible kvoten var sju prosent over grunnkvoten til melkeproduksjonsforetaket i 2021, som følge av økt etterspørsel etter meieriprodukter under koronapandemien. Fra 2022 er forholdstallet nedjustert, og disponibel kvote per melkeproduksjonsforetak vil derfor gå noe ned fra 2021-nivået. I 2020 ble det

gjennomført en ekstraordinær oppkjøpsrunde for melkekvoter som følge av Stortingets vedtak om å kutte eksportsubsidiene fra 1. juli 2020. Det ble solgt 435 kvoter på til sammen 39,7 mill. liter. Oppkjøpet hadde effekt fra og med 2021.

Tall fra Landbruksdirektoratet viser at andelen av grunnkvote som inngår i produksjon på flere kvoter, enten som utleid eller i samdrift, har vært stabil rundt 37 pst. de siste ti årene. Figur 3.15 viser andel av grunnkvote som inngår i produksjon på flere kvoter i perioden 2009 til 2021. Det er i stor grad landbrukseiendommer med kvoter under 100 000 liter som bortdisponerer sin kvote, og de mellomstore og store landbrukseiendommene som produserer på flere kvoter.

Figur 3.15 Andel av grunnkvote som inngår i produksjon på flere kvoter, 2009–2021.

Antall jordbruksbedrifter med korn og oljevekster har gått ned fra 13 533 bedrifter i 2010 til 10 062 bedrifter i 2021. Reduksjon har i all hovedsak skjedd for bedrifter med mindre enn 500 dekar, mens bedrifter over 500 dekar har økt. Antall dekar korn eller oljevekster per bedrift økte i samme periode fra 227 dekar i 2010 til 284 dekar i 2021. I samme periode har antall jordbruksbedrifter med potetareal gått ned fra 2 795 til 1 465, mens det gjennomsnittlige potetarealet per bedrift har økt fra 47,4 dekar til 78,8 dekar. Dersom man kun tar med bedrifter med mer enn 10 dekar potetareal, har gjennomsnittarealet for bedrifter med potetproduksjon økt fra 100,7 dekar i 2010 til 145,5 dekar i 2021. Antall jordbruksbedrifter med grønnsaker på friland har gått ned fra 1 044 i 2010 til 925 i 2021, mens det gjennomsnittlige grønnsaksarealet per bedrift har økt fra 68,2 dekar til 90 dekar, eller fra 98,8 dekar til 158,8 dekar dersom man kun tar med bedrifter med mer enn 10 dekar grønnsaksareal. Antall jordbruksbedrifter med ammeku har økt fra 5 203 i 2010 til 6 101 i 2021. Den gjennomsnittlige ammekubesetningen økte fra 13,4 ammekyr i 2010 til 18,4 ammekyr i 2021, og den gjennomsnittlige sauebesetningen økte fra 62,4 sauer til 65,8

sauer per bedrift. Antall jordbruksbedrifter med sau har gått ned fra 14 779 i 2010 til 13 582 i 2021. Antall jordbruksbedrifter med purker har gått ned fra 1 460 i 2010 til 906 i 2021, mens den gjennomsnittlige besetningsstørrelsen økte fra 65,1 til 81 purker i samme periode. Antallet verpehøner per bedrift økte fra i underkant av 6 000 i 2010 til 7 500 i 2021 når bedrifter med under 500 høner ikke tas med.

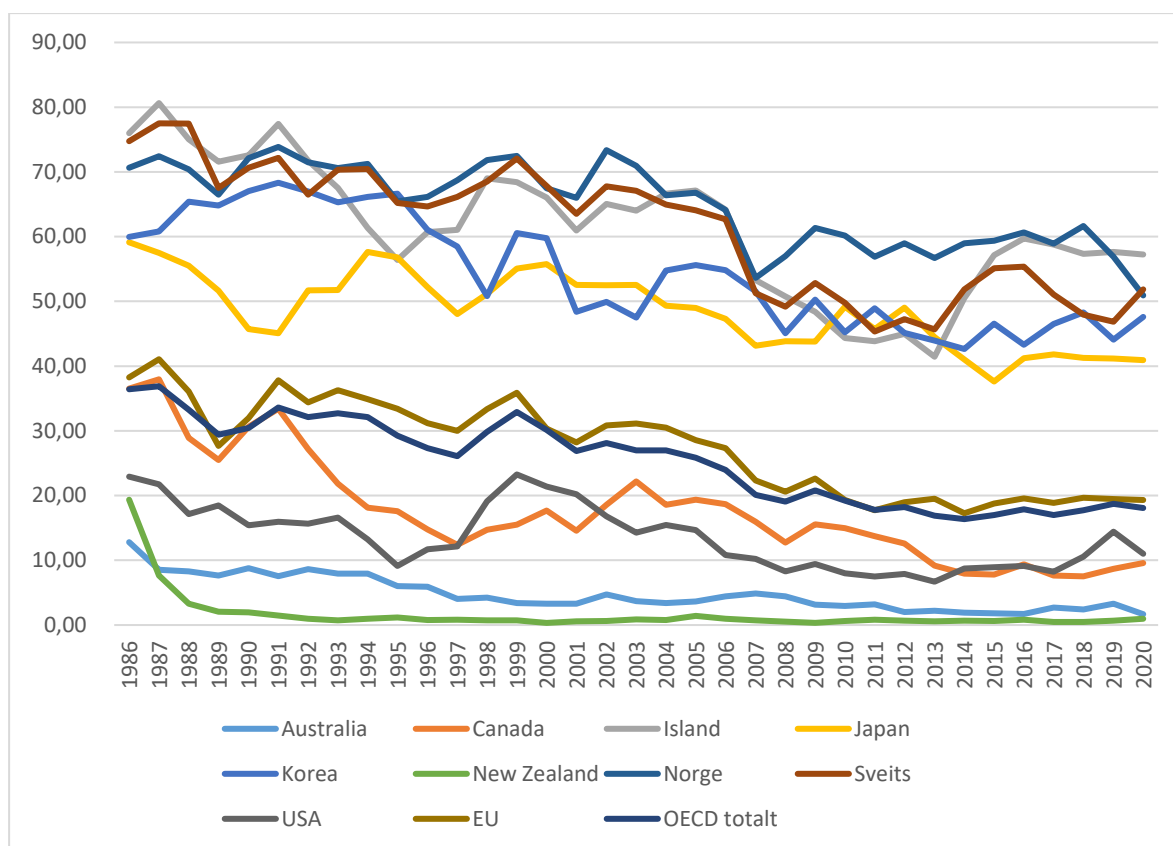
3.4.5 Produktivitet

Jordbruket har hatt høy vekst i arbeidsproduktiviteten i mange år. De siste årene har den vært klart avtagende, blant annet som følge av at den lange trenden med færre bruk og lavere arbeidsforbruk har vært avtagende. Budsjettnemnda publiserte ikke oppdaterte tall for produktivitet i årets grunnlagsmateriale.

3.4.6 Overføringene til jordbruket

OECDs PSE-analyser (Producer Support Estimate) viser næringsstøttens andel av jordbrukets samlede brutto inntekt. Beregningene omfatter både budsjettstøtte og virkning av importvernet (skjermingsstøtte), dvs. forskjellen mellom verdensmarkedspris og norsk pris. I tillegg kommer verdien av særskilte skatte- og avgiftsordninger. Beregningene skal i prinsippet gi et totalmål for støtten til produsentene. For Norges del er jordbruksfradraget i skatteligningen et eksempel på en skatteordning som også inkluderes i beregningene. PSE-prosenten gir med andre ord en indikasjon på støttenivået. Den gir ikke grunnlag for en nøyaktig sammenligning mellom land, fordi det varierer hvor stor andel av jordbruksproduksjonen og hvilke virkemidler som er inkludert.

Netto overføringer i faste kroner var høyest i siste halvdel av 1980-årene, og har deretter hatt en nedadgående trend. Etter 2007 har det vært en viss økning i realverdien av totaloverføringene, ifølge OECD. Norge har, sammen med Sveits, Sør-Korea, Japan og Island, den mest omfattende jordbruksstøtten blant OECD-landene.

Figur 3.16 Utvikling i PSE-prosent for utvalgte land.

Kilde: OECD

Støttenivået i Norge målt ved PSE-prosenten har i gjennomsnitt vært i underkant av 60 de siste årene. Prosenten har variert en del fra år til år, i hovedsak pga. svingninger i verdensmarkedspriser på en rekke landbruksprodukter. Endringer i PSE-prosenten kan også skyldes endringer i det interne støttenivået og valutakurser. Nedgangen i Norges PSE-prosent i 2020 skyldes i hovedsak økende verdensmarkedspriser i beregningen av skjermingsstøtte. Tabell 3.10 gir en oversikt over PSE for Norge og sammenlignbare land.

Tabell 3.12 Gjennomsnittlig PSE-prosent for Norge og andre land

	1986-88	2000-02	2017-19	2018	2019	2020
OECD-gjennomsnitt	35	28	18	18	19	18
EU	38	30	19	20	19	19
Norge	71	69	56	62	57	51
Sveits	77	66	49	48	47	52
Island	77	64	57	57	58	57
Japan	57	54	41	41	41	41
Sør-Korea	62	53	47	48	44	48

Kilde: OECD (2021), Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2021

OECDs system for støtte målt i PSE kan ikke sammenlignes direkte med WTOs inndeling av internstøtte, bl.a. fordi WTO-beregningene benytter administrerte priser og verdensmarkedspriser fra 1986–1988 til å beregne «skjermingsstøtten». WTO-beregningene angir

derfor ikke et lands oppdaterte skjermingsstøtte. Når det gjelder Norges forpliktelser på internstøtte, vises det til kapittel 5.2.

CSE (Consumer Support Estimate) er et uttrykk for den implisitte skatt som pålegges forbrukerne som følge av landbrukspolitikken (negativ verdi fordi det er en overføring fra forbrukerne). Norges prosentvise CSE var i 2020 på -28 pst. I gjennomsnitt for OECD-land var CSE på -6 pst.

3.5 Miljø og klima – utvikling og rapportering

3.5.1 Utvikling innen miljø- og klimaområdet

I dette kapitlet rapporteres det på målsettingen om bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser. Det vises for øvrig til nettbasert miljø- og klimastatistikk fra Landbruksdirektoratet, miljøstatus.no, vann-nett.no og SSB.

3.5.1.1 Utvikling på miljøområdet

Norsk landbruk har lange tradisjoner for bærekraftig forvaltning som tar hensyn til miljø, kulturlandskap og biologisk mangfold. Utvikling i kunnskap og virkemidler har bidratt til at aktiviteten på mange områder er mer miljøvennlig i dag enn for 20-30 år siden. Målretting i utvikling av miljøvirkemidlene har stått sentralt.

Jordbrukets kulturlandskap er preget av både elementer fra historisk bruk og moderne drift. I innmark og utmark finnes en mosaikk av åker og eng, beitemark, tun, gjerder og andre typer natur- og kulturmiljøelementer. Jordbrukets kulturlandskap og kulturarv er et viktig fellesgode for samfunnet og har betydning for tilhørighet, tradisjon og verdiskaping. Ulike naturgitte forhold har gitt stor variasjon i produksjonsmåter og ressursutnyttelse i ulike deler av landet, med forskjellig særpregede kulturlandskap. Kulturlandskapet er i stadig endring. Norsk rødliste for arter 2021 viser at 29 pst. av truede arter i Norge er knyttet til kulturmark. Gjengroing, fremmede arter, oppdyrking og gjødsling er utfordringer for biologisk mangfold i kulturlandskapet. Plantevernmidler kan også være en trussel, særlig mot insekter. Tiltaksplan for ville pollinerende insekter, tiltaksplan for bekjempelse av fremmede arter og oppfølgingsplan for trua natur beskriver tiltakene som sektorene (herunder jordbruket) følger opp for å bedre utviklingen for natur. Jordbruket bidrar til å skjøtte og restaurere biologisk mangfold blant annet gjennom Regionalt miljøprogram, Utvalgte kulturlandskap og SMIL-ordningen, i tillegg til å holde arealer i hevd gjennom beiting og bærekraftig bruk.

For mye næringssalter er blant de tre største negative påvirkningene på våre vassdrag og kystområder. De viktigste kildene til dette er separate avløpsanlegg som ikke tilfredsstillere rensekravene, restutslipp fra kommunale avløpsanlegg og arealavrenning fra jordbruk. I tråd med vannforskriften, som implementerer EUs vanndirektiv i norsk rett, fastsetter de regionale vannforvaltningsplanene miljømål for alt vann, både elver, innsjøer, kystvann og grunnvann. De regionale vannforvaltningsplanene med tilhørende tiltaksprogram oppdateres hvert sjettede år. Første planperiode (2016-2021) med vannforvaltningsplaner har gitt oss verdifull erfaring som vil være nyttig i det videre arbeid med å nå miljømål for

vann i Norge. I nasjonale føringer for oppdatering av gjeldende vannforvaltningsplaner (2019) slås det fast at det er behov for forsterket innsats mot forurensning fra jordbruk for å oppnå målet om god tilstand i landbrukspåvirkede vannforekomster. Reviderte regionale vannforvaltningsplaner med tiltaksprogram for perioden (2022-2027) skal fastsettes i 2022. Landbruks- og matdepartementet delegerte i januar 2021 myndighet til statsforvalteren til å fastsette regionale krav om miljøforsvarlig drift av jordbruksareal etter jordlovens § 11. Delegeringen gir statsforvalteren mulighet til å iverksette regionale miljøkrav i særlig utsatte områder. Statsforvalterne er gjennom styringsdialogen anmodet om å vurdere dette for vannforekomster der landbrukspåvirkningen er for stor til at vanndirektivets miljømål om god tilstand nås med dagens innsats. Statsforvalteren i Oslo/Viken har sendt utkast til ny forskrift om miljøkrav i jordbruket på høring, med planlagt iverksetting i 2023. Andre statsforvaltere har så langt ikke utarbeidet forslag til regionale miljøkrav.

Ytterligere reduksjon av vannforurensning fra jordbruket (avrenning av jord, næringsstoff og plantevernmidler) er viktig. Samlet gjennomføring av ulike jordarbeidingstiltak, grasdekte arealer m.m. i kornområdene, har redusert erosjonsrisikoen på de dyrkede arealene. NIBIO² viser til at jord- og fosfortap i et nedbørfelt påvirkes av mange faktorer som bidrar til å tilsløre effekten av jordarbeiding. Temperatur, nedbør og avrenning er viktige faktorer og særlig i forbindelse med vinterforhold kan været være avgjørende for hvor store jord- og fosfortapene blir det enkelte år. Oppsummeringen etter 25 år med overvåkingsdata i JOVA-programmet er at jord- og fosfortap varierer mye mellom år, noe som dels kan tilskrives variasjon i nedbør og temperatur og dels effekt av jordarbeiding. Utslag av jordarbeiding er størst når det er mye nedbør og stor avrenning og dermed høy risiko for jordtap. For problemstillinger med gjødsling er avrenningsmønsteret mindre preget av slike naturgitte forhold. I enkelte områder har en del foretak for mye gjødsel og lite spredeareal og/eller lagerkapasitet.

Ammoniakk (NH₃) bidrar til forsuring og overgjødsling i naturen, og er kilde til dannelse av klimagassen lystgass (N₂O) og til dannelse av små helseskadelige partikler i atmosfæren. Utslipp av ammoniakk fra jordbruket kommer særlig fra husdyrrom og lager for husdyrgjødsel, og under og etter spredning av husdyr- og mineralgjødsel. Utslippene av ammoniakk fra jordbrukssektoren har vært relativt stabile siden 1990, men har gått noe ned de siste årene. Ettersom utslipp fra øvrige sektorer har gått mer ned, står jordbruket for en økende andel av Norges samlede utslipp, på 95 pst.

Norge har gjennom Gøteborgprotokollen forpliktet seg til å begrense utslippene av ammoniakk. Forpliktelsen er også innlemmet i EØS-avtalen (Direktivet om nasjonale utslippstak for forurensninger til luft). Ifølge den reviderte Gøteborgprotokollen fra 2012 har Norge en forpliktelse fra 2020 og fremover om at de årlige utslippene av ammoniakk skal være minst 8 pst. lavere enn nivået i 2005. Dette tilsvarer et maksimalt årlig utslipp på 28 000 tonn (SSB des. 2021). For 2020 var utslippene 28 600 tonn, dvs. 600 tonn over forpliktelsen som gjelder fra 2020. Norges samlede utslipp av ammoniakk ble redusert med 6 pst. fra 2005 til 2020. Jordbrukssektorens utslipp ble i samme tidsrom redusert med

² NIBIO, rapport nr. 6/2020.

1,6 pst. Utslippene økte noe fra 2005 til 2010, men i siste tiårsperiode er ammoniakkslippene fra jordbruket redusert med ca. 4 pst. Nedgangen kan bl.a. tilskrives forsterket virkemiddelbruk i denne perioden, etter at ajourførte utslippsberegninger avdekket at Norge lå an til å overskride utslippsforpliktelsen. De estimerte utslippene er basert på samme forholdsmessige fordeling av håndteringsmåter for gjødsel som i gjødselundersøkelsen 2018 (SSB 2020). Utslippstallene gjenspeiler dermed ikke fullt ut økende oppslutning om miljøvennlige spredemetoder etter 2018, noe som kan tilsi at faktisk utslippsnivå er noe nærmere forpliktelsesnivået. Oppslutningen om tilskudd til spredning med hhv. nedlegging og nedfelling over Regionale miljøprogram (RMP) var i 2021 730.000 dekar, en dobling fra 2018.

3.5.1.2 Utvikling innen utslipp av klimagasser fra jordbruket

All matproduksjon starter med fotosyntesen. I utgangspunktet er derfor alt jordbruk basert på omsetning av CO₂. Jordbruksaktiviteter og særlig husdyrhold er biologiske prosesser som også er opphav til utslipp og opptak av klimagasser, hovedsakelig i form av utslipp av metan (CH₄) og lystgass (N₂O). Jordbruket er den største kilden til utslipp av både metan og lystgass i Norge.

Jordbrukets utslipp av klimagasser har blitt redusert med 6,4 pst. fra 1990 til 2020. Bokførte tall for utslipp av klimagasser fra jordbrukssektoren i Norge var på 4,5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter i 2020, og utgjorde 9,1 pst. av de totale norske utslippene i 2020. De siste 10 årene har imidlertid utslippene økt med 3 pst. Målet i intensjonsavtalen med jordbrukets organisasjoner innebærer at utslippene fra jordbruket må ned med ca. 9 pst. i inneværende 10-års periode. Klimagassutslippene fra jordbrukssektoren blir beregnet med metodikk i tråd med retningslinjene til FNs klimapanel (IPCC). Utslipp av metan kommer i hovedsak fra dyrenes fordøyelse og fra lagring av husdyrgjødsel. Jordbruket står for vel halvparten av de norske metanutslippene. Fra 1990 til 2020 er utslipp av metan fra jordbruket redusert med nær 7 pst. Færre storfe, grunnet mer bruk av kraftfôr og økt effektivitet i melkeproduksjonen, er blant hovedårsaker til nedgangen. De siste 10 årene har reduksjonen imidlertid avtatt og fra 2010 til 2020 er metanutslippene redusert med 1 pst. Utslipp av lystgass kommer i hovedsak fra spredning av mineral- og husdyrgjødsel. Utslippene avhenger blant annet av lokale forhold som hvordan jorda bearbeides og nedbør, og jordsmonn og hva som dyrkes, noe som gir utslippstall med stor usikkerhet. Utslippene av lystgass fra jordbruket lå i 2020 omtrent på samme nivå som i 1990, men har hatt en økning på 8 pst. i siste 10-årsperiode. Utslippene av CO₂ fra mobile kilder, som traktorer og andre maskiner, var omtrent på samme nivå som i 1990, mens CO₂-utslipp fra energibruk til stasjonære formål, som oppvarming og korntørker, er omtrent halvert siden 1990.

Delrapport fra Regnskapsgruppa som følger opp klimaavtalen

I juni 2019 inngikk staten, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag en intensjonsavtale om klimamål for jordbruket. Avtalen handler om utslippskutt og økte opptak, som samlet skal utgjøre 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter for perioden 2021–2030.

Klimaavtalen mellom jordbruket og staten sier at utslipp av de enkelte klimagasser også skal oppgis gass for gass.

Siden Regnskapsgruppa leverte sin første rapport til jordbruksoppgjøret 2021 har gruppa gjennomført to møter høsten 2021 og to møter vinteren 2022. Møtene ble gjennomført som seminar, der framskrivninger, metoder og metodeendringer i klimagassregnskapet og grunnlag for å rapportere på effekt av tiltak var tema.

Gruppas rapport til jordbruksoppgjøret 2021 skisserte en struktur for rapportering, med både en overordnet tilnærming som omfatter hele jordbruksnæringen (top-down) og en tilnærming med utgangspunkt i enkelttiltak og aktiviteter (bottom-up tilnærming). Rapporten til jordbruksoppgjøret 2022 viser at det er jobbet videre med å utvikle et system som kan brukes til å tallfeste måloppnåelsen for klimaavtalen i forhold til referansebane og måltall. Videre er det reist spørsmål om hvordan man skal forholde seg til metodeendringer i det offisielle klimagassregnskapet, der gruppas linje er å beholde samme ambisjonsnivå for avtalen etter ny metodikk som man hadde da avtalen ble inngått. Gruppa undersøker også aktuelle løsninger og aktivitetsdata for å rapportere om gjennomføring av tiltak, med utgangspunkt i en liste over aktuelle klimatiltak i TBU jordbruk (2019) og Landbrukets klimaplan, med sikte på å kunne rapportere utslippseffekter av slike tiltak som gjennomføres.

Gruppa legger således opp til en tredelt rapportering.

1. Klimaavtalens regnskap for utslipp og opptak (årlig)
Utarbeides årlig og vil være en sammenstilling av utslippene som bokføres i det nasjonale klimagassregnskapet, fordelt på kilder og gasser. Dette omfatter jordbruksrealterte utslipp og opptak i sektorene jordbruk, arealbruk og energibruk.
2. Gapanalyse (hvert tredje år)
Tall fra klimaavtalens regnskap for utslipp og opptak sammenlignes med referansebanen for klimaavtalen for å si noe om hvordan det har gått til nå. Nyeste utslippsframskrivning sammenlignes med referansebanen for klimaavtalen for å svare på hvordan det forventes å gå i resterende del av avtaleperioden. I 2032 gjøres en sluttrapportering der klimaavtalens regnskap for utslipp og opptak sammenlignes med referansebanen for klimaavtalen. Gapanalysen undersøker summen av utslipp omfattet av avtalen i forhold til målet om utslippsreduksjon, og skal være en tilnærming ovenfra og ned (top down).
3. Tiltaksrapportering
Tiltaksrapporteringen skal gi informasjon om gjennomføring av tiltak og synliggjøre effekter av tiltakene ved hjelp av beregninger og/eller aktivitetsindikatorer. Det vil være behov for aktivitetsindikatorer for å kunne forklare endringer i klimagassregnskapet fra år til år og resultat i gapanalysen. Tiltaksrapporteringen gjøres første gang i 2023, deretter vurderes det hvor ofte og i hvilket omfang det skal rapporteres på hhv. tiltaksgjennomføring og effekt av tiltak. Tiltaksrapporteringen undersøker gjennomføring og effekt av tiltak, og skal være en tilnærming nedenfra og opp (bottom up).

Klimaavtalens første regnskap for utslipp og opptak leveres i mars 2023, og gapanalyse og tiltaksrapportering skal leveres høsten 2023. Fra 2023 går arbeidet i Regnskapsgruppa i

større grad over i en driftsfase. I den anledning vil det være behov for å avklare roller, rutiner, ansvar og arbeidsform i systemet for rapportering.

Regnskapsgruppas arbeid omfatter også å bidra til et mest mulig dekkende utslippsregnskap, det vil si utviklingsarbeid med sikte på at regnskapet fanger opp effekten av tiltak som per i dag ikke blir fanget opp. Det er gjennomført forbedringsprosjekter innen flere områder, herunder en teknisk oppdatering av modellen som benyttes til å beregne utslipp av enterisk metan, kvalitetssikring av gjødsselfaktorene for melkeku og ungdyr brukt i klimagassregnskapet og oppdatering av faktor for endring i karbonlager (stock change factor, SCF) i mineraljord.

Klimagassen metan

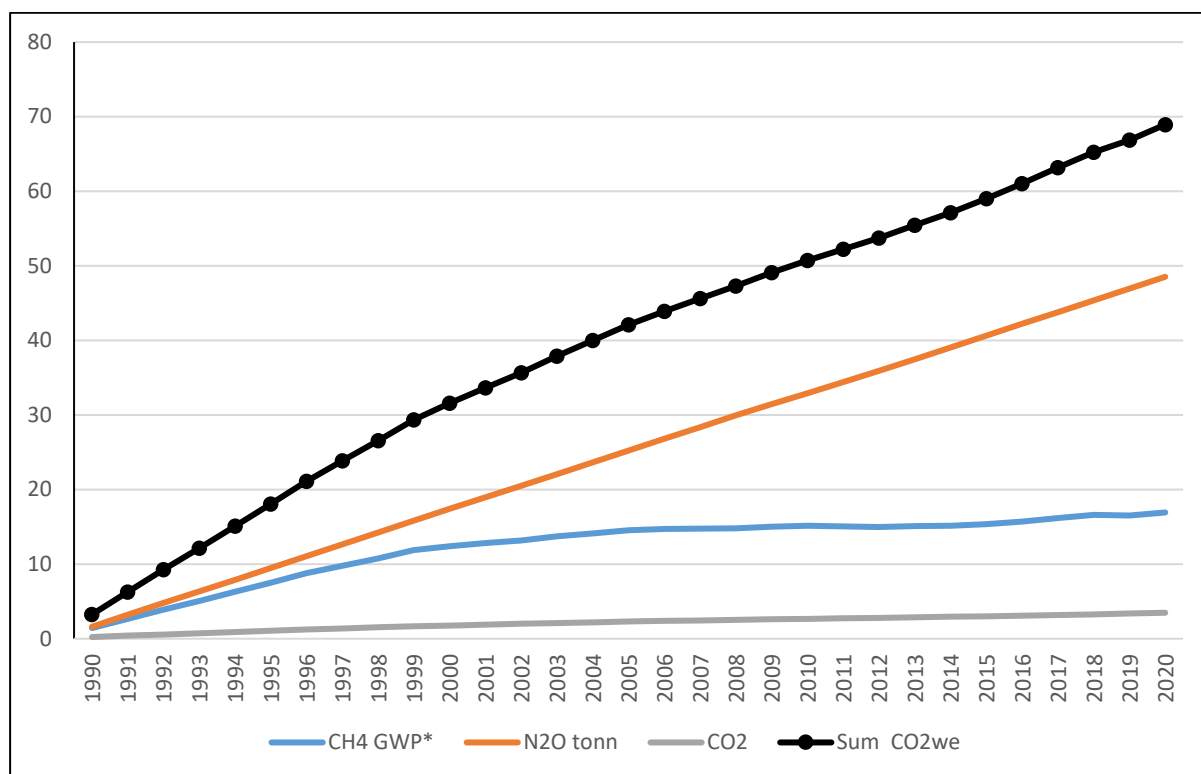
En stor del av utslippene fra jordbruket er den kortlevde gassen metan. Det at metan er en kortlivet klimagass, gjør at det i hovedsak er utslippene de siste tiårene som bestemmer hvor stor oppvarmingseffekten av gassen er.

For å oppnå et gitt temperaturmål kan det være nødvendig å kutte utslippene av kortlevde gasser ned til et nytt nivå, men vi trenger ikke nødvendigvis å redusere utslippene til null. Ifølge utslippsbaner i 6. hovedrapport fra FNs klimapanel må CO₂-utslippene globalt kuttes med 80 prosent fra 2019 til 2040 for å nå 1,5-gradersmålet, mens metanutslippene må reduseres med 44 prosent. De globale utslippene av metan har de siste ti årene økt raskt. Norge er med på det internasjonale metan-initiativet « Global Methane Pledge», der over 100 land har gått sammen for å redusere de globale metanutslippene med 30 pst. fra 2020-nivå innen 2030.

For å rapportere samlede utslipp og opptak av klimagasser har partene til Parisavtalen blitt enige om å omregne alle klimagasser, inkludert metan, til CO₂-ekvivalenter med bruk av vekt faktoren GWP100 fra IPCCs femte hovedrapport. Retningslinjene for rapportering under Parisavtalen spesifiserer at land fra 2024 i tillegg kan bruke andre vekt faktorer for å rapportere supplementær informasjon om aggregerte utslipp og opptak. I så fall skal landene gi informasjon i sin dokumentasjon av utslippsregnskapet om verdiene brukt og hvilken av IPCCs hovedrapport de er fra. Det betyr med andre ord at man kan benytte alternative vekt faktorer i tillegg til GWP100. Tilsvarende kan gjøres i dag, men dette er spesifisert for Parisavtalen. Klimaforskere har de siste årene utviklet en ny metode, med benevnningen GWP*, for å beregne oppvarmingseffekten av kortlevde klimagasser over tid. Metoden tar utgangspunkt i den etablerte vekt faktoren GWP100 for å regne om utslipp til CO₂-ekvivalenter³. Figur 3.17 viser det akkumulerte bidraget fra jordbruket til oppvarming fra 1990 til 2020. Målt i årlige utslipp i CO₂-ekvivalenter utgjør utslippet fra jordbruket om lag 9 prosent av de totale norske utslippene i perioden, metanutslipp utgjør om lag halvparten av de totale utslippene fra jordbruket. Oppvarmingsbidraget siden 1990 er om lag halvparten fordi metanutslippene har falt noe i den samme perioden, og

³Miljødirektoratet (2020): Metodikk for framstilling av klimaeffekt på kort og lang sikt

oppvarmingseffekten av det er om lag en fjerdedel av det som framkommer beregnet med GWP100.

Figur 3.17 Akkumulert bidrag til oppvarming av klimagasser fra jordbruket

Kilde: Basert på utslippsdata fra SSB

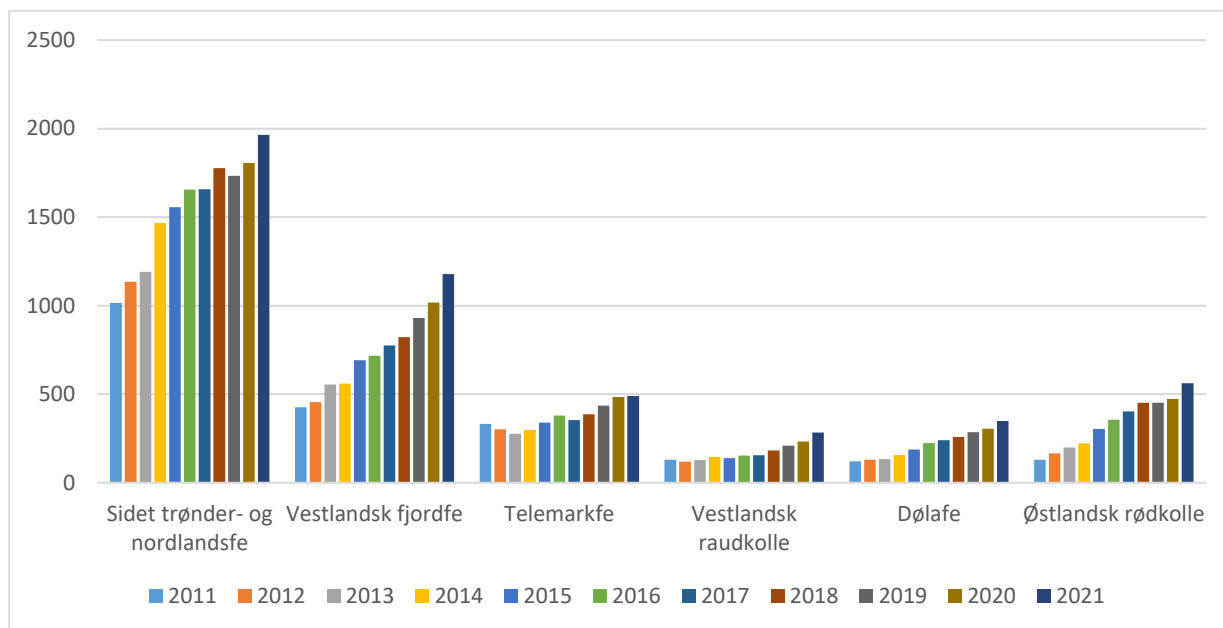
3.5.2 Rapportering innen miljø- og klimaområdet

Avlsprosjektet «Avl for klimavennlig storfe»

I jordbruksavtalen for 2017 ble det avsatt 15,5 mill. kroner til et 4-årig avlsprosjekt i regi av GENO, der GENO og samarbeidspartnere bidrar med en tilsvarende sum. Midlene skal bidra til å utrede mulighetene for å inkludere lavere metangassutslipp i avlsarbeidet på NRF mjølkekyr, samtidig som det tas hensyn til andre egenskaper som produksjon, fruktbarhet, helse og økt føreffektivitet. Prosjektet er fortsatt i datainnsamlingsfasen, og det er derfor noe tidlig å trekke endelige konklusjoner. Foreløpige resultater virker imidlertid lovende med tanke på å kunne inkludere NRF kyr som er valgt ut på grunnlag av metanutslipp i produksjon i 2026-27.

Genetiske ressurser – Bevaringsverdige husdyrraser

Hovedkriteriene for å definere en bevaringsverdig rase går frem av Norsk genressurs-senters *Handlingsplan for bevaringsverdige husdyrraser 2020-2025*. Figur 3.18 viser utviklingen i antall avlshundyr for storfe fra 2011–2021. For 2021 viser tallene en økning i de bevaringsverdige husdyrrasene innen storfe, sau, hest og geit. Likevel er ingen av rasene så store at de ikke lenger kan karakteriseres som ikke truet.

Figur 3.18 Utviklingen i antall avlshunddyr, storfe, 2011-2021, Kuregisteret.

Kilde: Norsk genressurssenter

Nasjonalt program for jordhelse

Rapporten *Nasjonalt program for jordhelse. Faggrunnlag og forslag til utvikling av tiltak og virkemidler for økt satsing på jordhelse* (Jordprogrammet) ble utarbeidet av en arbeidsgruppe ledet av Landbruksdirektoratet og ferdigstilt til jordbruksforhandlingene 2020. Jordprogrammet beskriver status og trusler for jordhelse på norske arealer og peker på kunnskapsbehov. Til jordbruksforhandlingene 2021 utarbeidet Landbruksdirektoratet et forslag til en implementeringsplan for jordprogrammet. Forslag fra Jordprogrammet og implementeringsplanen er behandlet i jordbruksforhandlingene i 2020 og 2021. I 2020 ble det blant annet satt av forskningsmidler til å utforske bruk av fangvekster, og midler over Regionale miljøprogram (RMP) til å utbre bruk av fangvekster. I 2021 ble det bestemt at jord og jordhelse inkluderes som eget miljøtema i Nasjonalt miljøprogram i forbindelse med rulleringen av programmet, med føringer også for RMP i fylkene. I forslag til instruks for regionale miljøtilskudd har direktoratet foreslått tilskuddsordninger for å fremme tiltak for jord, som grunnlag for at fylkene innfører aktuelle tilskudd fra søknadsomgangen 2023. Gjennom behandlingen av Meld. St. 40 (2020-2021) *Mål med mening – Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030* bestemte Stortinget i Innst. 218 S (2021-2022) at årlig omdisponering av dyrket jord ikke skal overstige 2 000 dekar innen 2025. Høsten 2021 ble det bestemt at Norge slutter seg til EUs store forskningsprogram Horisont Europa. I forskningsprogrammet er jord og jordhelse utpekt som tema for ett av fem samfunnsoppdrag, der det er særlig stort behov og potensiale for å forbedre utviklingen. Samfunnsoppdraget om jord og jordhelse har fellestrekk med det norske jordprogrammet, med vekt på å utvikle kunnskap og praksis i sammenheng og i

samarbeid mellom kunnskapsmiljøer, myndigheter og praktisk jordbruk. Her har Norge et godt utgangspunkt og et godt grunnlag for en samstemt satsing på jord.

Arbeid med å redusere matsvinn

Mindre matsvinn vil bidra til å redusere klimagassutslipp ved at behovet for produksjon av alle typer matvarer reduseres. Norge har forpliktet seg til å følge opp FNs bærekraftsmål, herunder mål om at matsvinnet globalt skal halveres innen 2030. I 2017 ble det undertegnet en avtale om reduksjon av matsvinn mellom fem ministre, herunder landbruks- og matministeren, og en samlet matbransje. Bransjeavtalen omfatter alle ledd i verdikjeden for mat. I avtalen slutter partene seg til FNs bærekraftsmål om å halvere matsvinn innen 2030. I bransjeavtalen er myndighetene gitt ansvar for å sammenstille nasjonal statistikk om matsvinn i hovedrapporteringer for årene 2020, 2025 og 2030. Første hovedrapport ble lagt frem i desember 2021, og viser at reduksjonen i matsvinnet fra 2015 til 2020⁴ er beregnet til å være om lag 10 pst. Landbruksdirektoratet har ansvar for å kartlegge matsvinnet fra jordbrukssektoren, og la fram sin første rapport *Matsvinn i jordbrukssektoren. Kartlegging for 2020* i desember 2021. Rapporten viser at matsvinnet for alle jordbruksproduksjoner i 2020 samlet er lavt og totalt utgjør 43 883 tonn, som er 1,72 pst. samlet for alle produksjoner. Det er variasjon mellom de ulike sektorene: For kjøtt utgjorde matsvinnet 0,59 pst. av total mengde, for melk 0,14 pst. av total mengde og for egg 0,95 pst. av total mengde i 2020. For korn er det beregnet et gjennomsnitt av de siste 5 årene, der 7,14 pst. av høstet og innveid mengde matkorn er matsvinn. For grønt samlet var matsvinnet på 5,43 pst., men det er store variasjoner mellom produksjonene. Det er behov for mer målrettet kunnskap om årsaker til matsvinn og mulige tiltak i grøntsektoren, se kap. 7.4.3.

Regionale miljøprogram

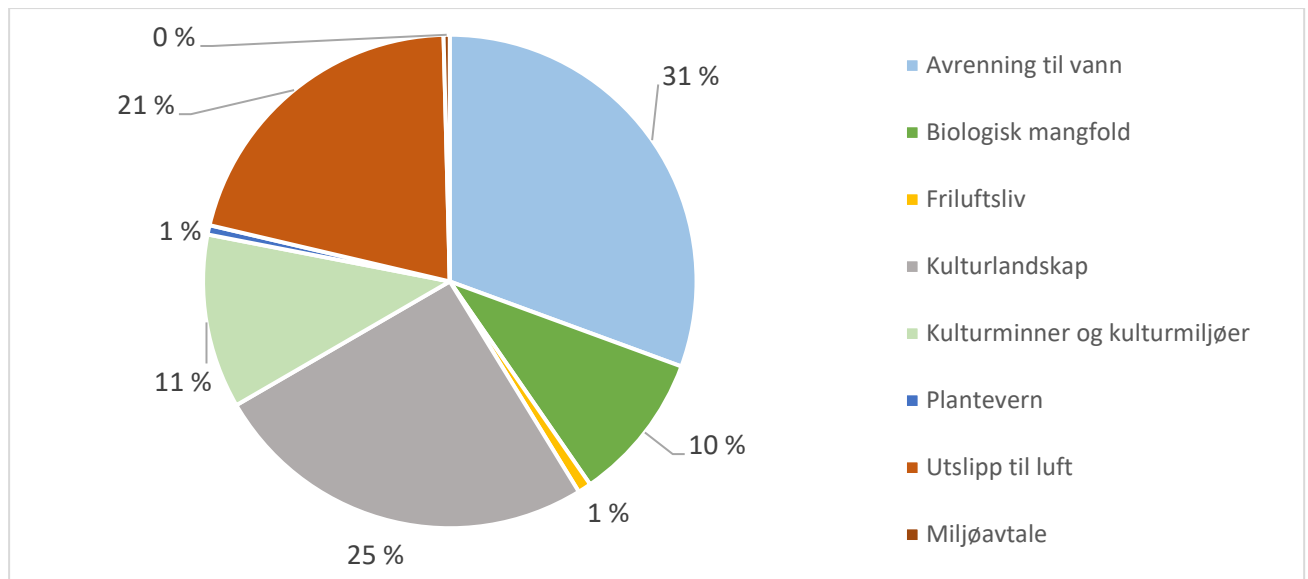
Regionale miljøprogram (RMP) ble innført i 2005 for å stimulere til økt miljøinnsats i jordbruket ut over det som er mulig gjennom nasjonale ordninger. Hvert fylke har et eget miljøprogram som dekker en rekke miljøtemaer. RMP omfatter en sentral del av de mest målrettede miljøtiltakene og miljøvirkemidlene over jordbruksavtalen. Formålet er bevaring og skjøtsel av naturmangfold, kulturminner og kulturmiljøer i kulturlandskapet og å redusere forurensing til vann og luft. Det er fastsatt en nasjonal meny av tiltak som fylkene kan velge fra, basert på sine miljøutfordringer.

Gjeldende programperiode for de regionale miljøprogrammene er 2019–2022.

Landbruksdirektoratet er ansvarlig for rullering av både nasjonalt miljøprogram og instruks for regionale miljøtilskudd. Statsforvalteren er ansvarlig for rullering av sine regionale miljøprogram og tilhørende forskrifter. Endringene i instruksjonen høres i perioden februar–april 2022 og ny instruks skal etter planen fastsettes innen 1. juli 2022.

⁴ Hovedrapport 2020. Bransjeavtalen om reduksjon av matsvinn. Tilgjengelig fra: [Bransjeavtalen om reduksjon av matsvinn: Hovedrapport 2020 \(regjeringen.no\)](https://www.regjeringen.no)

I 2021 ble det gjennomført tiltak på drøyt halvparten av alle foretak (20 692 foretak) for 599 mill. kroner innenfor de regionale miljøprogrammene. Det er stor forskjell i oppslutning både mellom fylker og bruksstørrelse. I Viken og Innlandet gjennomføres miljøtiltak over RMP på om lag 65 pst. av alle foretak som søker produksjonstilskudd. Statistikken viser økende oppslutning om RMP med økende foretaksstørrelse. På foretak over 250 dekar gjennomfører over 70 pst. miljøtiltak over RMP, på foretak over 1000 dekar er oppslutningen 88 pst. Figur 3.19 viser den totale fordelingen av tiltak per hovedområde. De største tiltaksområdene var avrenning til vassdrag og kyst (31 pst.), kulturlandskap (25 pst.) og utslipp til luft (21 pst.).

Figur 3.19 RMP-midler fordelt på hovedområder i 2021.

Kilde: Landbruksdirektoratet

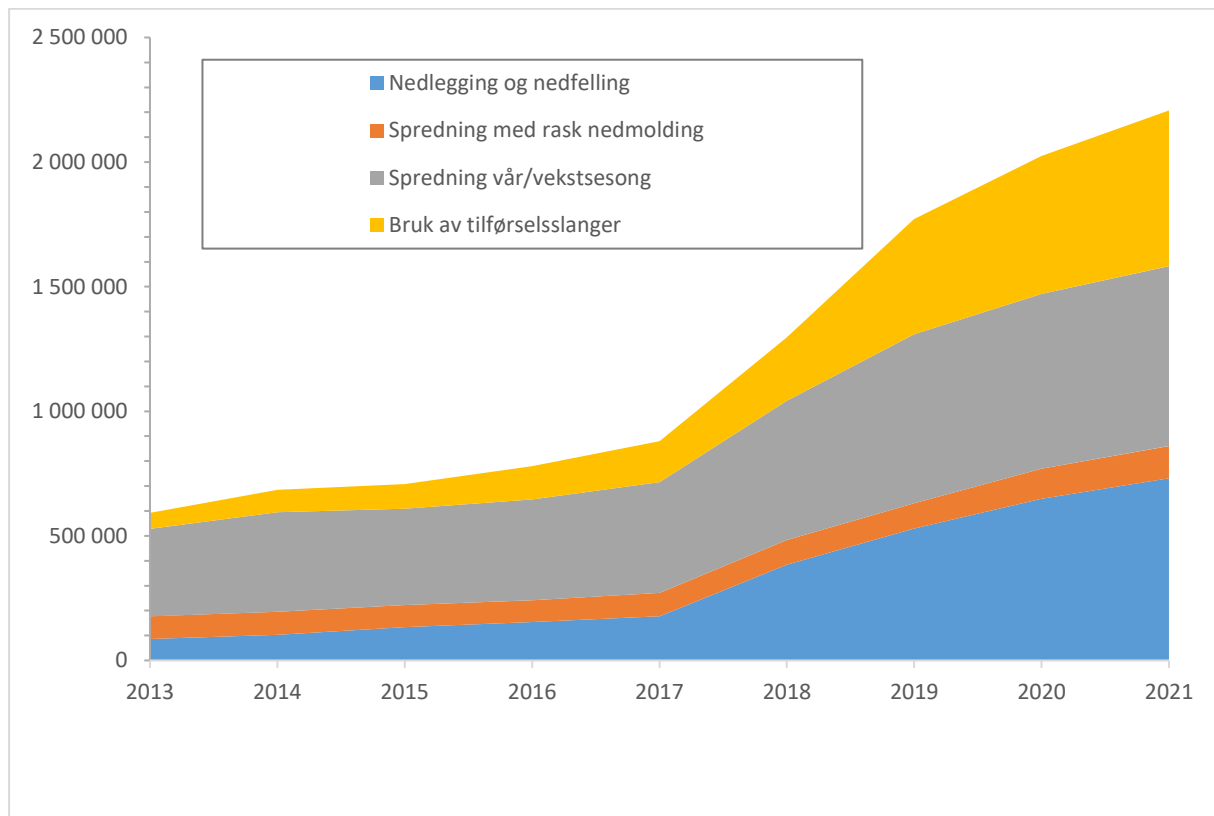
Oppslutningen om tiltaket som er spesielt innrettet mot å redusere utslipp til luft, «Miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel», har økt betydelig over flere år, og alle fylker har implementert tiltaket i Regionalt miljøprogram fra 2019. Tiltaket bidrar til mindre utslipp av ammoniakk, mindre avrenning av næringsstoff til vann og gir bedre utnyttelse av husdyrgjødsel. 21 pst. av midlene gikk til dette formålet i 2021, og tiltaket ble gjennomført på drøyt 2,2 mill. dekar, en økning på om lag 1 mill. dekar fra 2018, jf. figur 3.20.

I jordbruksoppgjøret 2020 ble det bestemt at klimarådgiving skulle innlemmes som et tiltak i de regionale miljøprogrammene (RMP), gjeldende fra søknadsomgangen 2021. Landbruksdirektoratet fikk i oppdrag å utrede hvordan tilskuddsordningen kunne utformes. Utredningen ble ferdigstilt i desember 2020. På bakgrunn av utredningen fastsatte jordbruksavtalepartene tilskuddsordningen for en treårig prøveperiode, og ordningen ble tilgjengelig i RMP i juni 2021.

Tidsvinduet for å søke klimarådgiving var derfor relativt kort i 2021 og sammenfalt med en travel tid for mange bønder. Fra juni og til søknadsfristen 15. oktober søkte 296 bønder om tilskudd til klimarådgiving. Det forventes at flere bønder vil søke om klimarådgiving i

kommende søknadsomganger. I prosessen med å innføre tiltaket har det være god kommunikasjon med NLR.

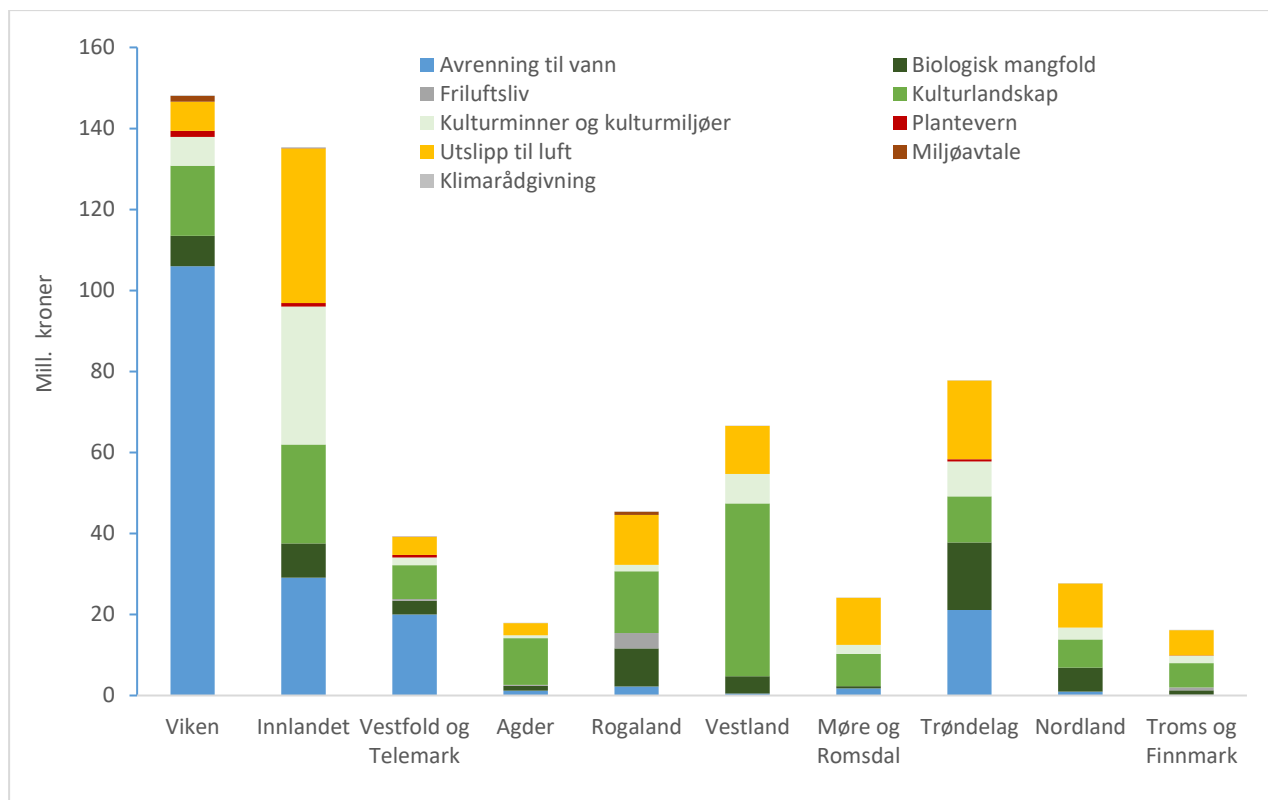
Alle som oppfyller kravene, kan få godkjenning som klimarådgiver. Per i dag er det 196 klimarådgivere med godkjente rådgivningsopplegg. Alle godkjente rådgivere er så langt fra NLR og TINE.

Figur 3.20 Areal med innvilget tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel 2013-2021. Dekar.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Det er stor variasjon i prioriteringer av tiltak mellom de ulike fylkene, jf. figur 3.21 Fylker med stor andel korndyrking bruker en betydelig andel av midlene til tiltak for å redusere erosjon og næringsstoffavrenning til vann og vassdrag, mens de øvrige fylkene særlig vektlegger tiltak som hindrer gjengroing og ivaretar verdifulle kulturlandskap og naturtyper. Den ulike prioriteringen av tiltak mellom fylker er i tråd med intensjonen for ordningen.

Figur 3.21 Fylkesvis fordeling av miljøtema i RMP i 2021.

Kilde: Landbruksdirektoratet

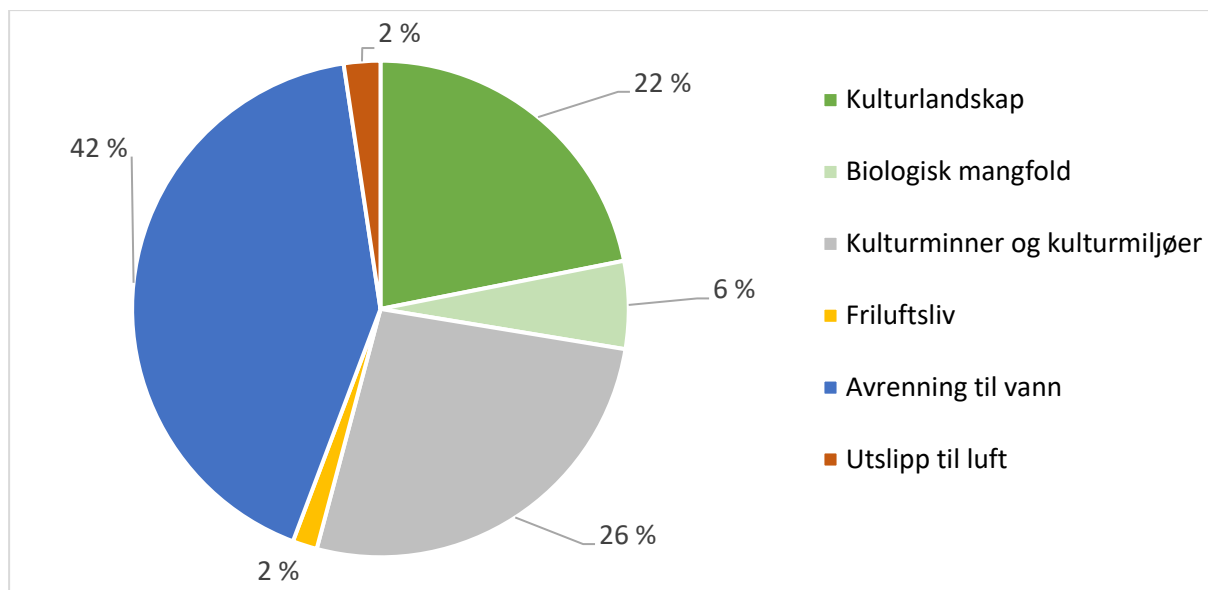
3.5.2.1 Rapportering på miljøvirkemidler i Landbrukets utviklingsfond

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Formålet med Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) er å ivareta natur- og kulturminneverdiene i kulturlandskapet, samt redusere forurensingen fra jordbruket. Ordningen skal gi mer målrettet innsats med utgangspunkt i lokale behov, utfordringer og målsettinger.

Ordningen forvaltes av kommunene og totalt ble det i 2021 innvilget 173,1 mill. kroner til 2 820 prosjekter. Om lag 56 pst. av midlene ble i 2021 innvilget til tiltak for å fremme verdier i kulturlandskap, kulturmiljøer og biologisk mangfold, mens 44 pst. av midlene gikk til tiltak for å redusere forurensing til vann, jf. figur 3.22.

En stadig større andel av midlene går til utbedring av hydrotekniske tiltak og andre tiltak for redusert forurensning. Dette kan forklares med behov for tilpasning til et endret klima og oppfølging av vannforvaltningsplaner. Det er de siste årene øremerket midler til utbedring av hydrotekniske anlegg i planeringsområdene, dvs. i kornområdene rundt Oslofjorden og i Trøndelag. Dette har gitt en betydelig økning i oppslutningen, både i antall anlegg oppgradert og innvilget tilskudd. Som følge av store behov for å vedlikeholde hydrotekniske anlegg i enkelte områder, og sentrale føringer om at disse tiltakene skal prioriteres, er det flere kommuner som i liten grad innvilger tilskudd til kulturlandskapstiltak over SMIL-ordningen.

Figur 3.22 SMIL-midler fordelt på hovedområder i 2021. Prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Drenering

Godt drenert jord gir bedre utnyttelse av næringsstoffer, reduserer faren for jordpakking og reduserer faren for lystgassutslipp. Samlet sett er det vurdert at drenering av dårlig drenerte arealer reduserer risiko for lystgassutslipp på mineraljord. På organisk jord øker klimagassutslippene etter drenering, hovedsakelig på grunn av økte CO₂-utslipp⁵. God drenering bedrer også muligheten for produksjon og innhøsting i perioder med ekstremvær. Gjennomføring av drenering skal ta hensyn til effekter for naturmangfold og automatisk fredede kulturminner. Tilskudd til drenering er berettiget for drenering av tidligere grøftet jord, og planert areal som ikke tidligere er grøftet.

Det var 1 891 foretak som fikk innvilget tilskudd til drenering i 2021, og det ble innvilget tilskudd for om lag 70 mill. kroner. Dette er en klar reduksjon fra 2020 da det ble gitt tilskudd på ca. 97 mill. kroner. Av 70 mill. kroner i tilskudd brukes 48 mill. kroner til systematisk drenering, ca. 5 mill. kroner til profilering og omgraving og ca. 17 mill. kroner til usystematisk drenering og avskjæringsgrøfter. Basert på tilskuddsdata ble i underkant 54 000 daa drenert i 2021. Etter at tilskudd til drenering ble gjeninnført, har dreneringsaktiviteten økt betydelig, men med årlige variasjoner. Satsøkningen i 2017 medførte en umiddelbar og betydelig økning i oppslutning til ordningen, men denne utviklingen har de siste årene gått en del tilbake. Om lag 80 prosent av tilskuddsmidlene går til drenering på eget/eid areal, og om lag 20 prosent på leid areal.

⁵ Drenering og klimagassutslipp Virkning av drenering på lystgassutslipp og lønnsomhet, dren eringsbehov og tiltaksanalyse, NIBIO Rapport Vol 6. Nr. 6/2000.

Det anslås at ca. 388 000 dekar jordbruksareal er drenert med støtte fra ordningen siden den ble innført i 2013.

Levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg

Forskrift om tilskudd for levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg trådte i kraft 1.1.2015. Ved å bruke husdyrgjødsel og matavfall til biogassproduksjon, bidrar man til reduserte utslipp av klimagasser fra jordbruket, samtidig som det produseres klimavennlig biogass som kan komme til erstatning for fossile drivstoff.

For søknadsomgangen 2022 har Landbruksdirektoratet mottatt 48 søknader om tilskudd, med en samlet anslått tilskuddsutbetaling på 10,3 mill. kroner. Dette er en økning på 7 søknader og 29 pst. i søknadsomfang fra 2021. Av søkerne har 40 levert husdyrgjødsel til eksterne anlegg, av disse leverte 33 til Greve Biogassanlegg i Vestfold og Telemark, og 7 til andre anlegg. De resterende 8 søkerne har brukt husdyrgjødselen til biogassproduksjon i eget anlegg. Det er foreløpig relativt få biogassanlegg som tar imot husdyrgjødsel, og dette er en av de største hindringene for at ordningen ikke har større omfang.

Koronasituasjonen har medført forsinkelse i planlegging og bygging av nye anlegg. Tilskuddssatsen har vært økt flere ganger siden oppstarten og sist i jordbruksoppgjøret 2020, da satsen ble økt til 100 kroner per tonn husdyrgjødsel fra 2021. Det ble presisert i jordbruksoppgjøret 2020 at ordningen er å betrakte som en ordinær ordning.

Tilskudd til tiltak i beiteområder og organisert beitebruk

Tilskudd til felles investeringer til tiltak i beiteområder og driftstilskudd til organiserte beitelag har som mål å fremme bruk av beiteressursene i utmarka, vedlikehold av kulturlandskap og redusere tap av dyr på utmarksbeite. Støtte til investeringer kan ses i sammenheng med midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak mot rovviltskader over Klima- og miljødepartementet sitt budsjett, der dette er relevant. Avsetningen for 2021 var 23 mill. kroner, hvorav 5 mill. kroner ble øremerket CWD-tiltak. Rammen for CWD-tiltak ble ytterligere økt med 3,5 mill. kroner i revidert nasjonalbudsjett. Interessen for ny teknologi er stor, og det er et betydelig økende antall søknader om støtte generelt og spesielt knyttet til Nofence.

Det ble i tillegg utbetalt 33,9 mill. kroner i driftstilskudd fra RMP til 750 godkjente beitelag som omfattet om lag $\frac{3}{4}$ av totalt antall sau og $\frac{1}{3}$ av totalt antall storfe som ble sluppet på utmarksbeite. Kartfestede data fra ordningen er grunnlaget for Informasjonssystem for beitebruk i utmark (IBU). IBU driftes av NIBIO og gir statistikk og grunnlag for rådgivning til næring og forvaltning om utmarksbeite, herunder om effekter av rovviltforvaltningen. Kartet viser hovedtrekk i beitedyrenes bruk av områdene.

Klima- og miljøprogrammet

Klima- og miljøprogrammet skal bidra til å oppnå landbrukspolitikkenes målsettinger på klima- og miljøområdet gjennom utredninger og informasjonstiltak som raskt kan formidles til landbruket. Den totale rammen for 2022 på 28,2 mill. kroner ble høsten 2021 fordelt med 7 mill. kroner til fylkesvise tiltak og 20,1 mill. kroner til sentrale tiltak. Av de

nasjonale midlene ble 4 mill. kroner øremerket arbeid i regnskapsgruppen for klima-avtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket og utredninger om vannmiljøtiltak og biokull. Midler til nasjonale tiltak lyses ut etter retningslinjer som er avklart i møte med avtalepartene i jordbruksoppkjøret. Det ble innvilget støtte til nasjonale tiltak til 14 prosjekter innen fagområdene klimatilpasning, klimagassutslipp, jord, forurensing og kulturlandskap/biomangfold. Antallet søknader var for 2022 godt fordelt mellom kategoriene, med et noe større søknadsbeløp innen jord. Betydelig søknadsmengde til de nasjonale midlene medfører at det må gjøres strenge prioriteringer og gis avslag på et stort antall relevante og gode prosjektsøknader. De regionale midlene lyses ut med utgangspunkt i samme retningslinjer, men med noen regionale tilpasninger. Fylkenes rapportering viser at midlene i hovedsak går til aktiviteter som retter seg direkte mot bønder. I 2021 var det en overvekt av regionale prosjekter knyttet til klimagassutslipp. Et stort antall av søknadene som det gis støtte til er relatert til utfordringer med gjødsling, karbonbinding, avrenning fra ulike typer produksjoner, samt forberedelser til bruk av klimakalkulatoren. Tilskudd til informasjonstiltak som blant annet møter, markdager og utarbeidelse av informasjonsmateriell er viktig hos mange fylker, hvor kommuner og NLR har en sentral rolle i gjennomføringen.

I jordbruksoppkjøret 2021 ble det bestemt at det skulle avsettes midler over Klima- og miljøprogrammet til to utredninger som omtales under.

Barrierer og muligheter for gjennomføring av vannmiljøtiltak

NIBIO fikk oppdraget og har utarbeidet rapporten ⁶«Barrierer og muligheter for gjennomføring av vannmiljøtiltak» (Skaalsveen m.fl. 2022). Utredningen bekrefter tidligere undersøkelser om at motivasjon for og barrierer mot gjennomføring av vannmiljøtiltak er avhengig av økonomiske konsekvenser, agronomisk/praktisk gjennomførbarhet, vannmiljøeffekt og erfaring med tiltaket. Gårdbrukere som er mest positive til vannmiljøtiltak, har klart å integrere tiltakene som en del av produksjonssystemet og driften, og de planlegger vannmiljøtiltakene som en del av våronnforberedelsene. Gårdbrukerne som driver grøntproduksjon og radkulturer oppgir at det er store økonomiske barrierer for å gjennomføre vannmiljøtiltak, da avkastningen i kroner per dekar er større enn for korn- og grasproduksjon. Tiltak som tar areal ut av produksjon er spesielt upopulært. Liten kunnskap om effekt av tiltakene er også en avgjørende barriere. En del gårdbrukere oppgir at en av de største barrierene for å gjennomføre tiltak var den demotiverende effekten av utslipp fra punktutslipp fra andre sektorer. Gårdbrukerne i denne undersøkelsen etterlyser mer kunnskap om effekten av avrenningstiltak på avlinger og vannmiljøet, spesielt når det gjelder fangvekster og fangdammer. Det er ønskelig med kunnskap fra feltforsøk i realistisk skala/omfang, som tar hensyn til effekter av lokalt klima, jordtype, topografi og produksjon.

⁶ Barrierer og muligheter for gjennomføring av vannmiljøtiltak, NIBIO-rapport, vol 8, nr 38, 2022

Effekt av biokull i planteproduksjon, gjødsellager og husdyrproduksjon

Rapporten⁷ fra NIBIO i samarbeid med Green House AS har levert en litteraturgjennomgang som gir en oversikt over kunnskapsstatus om bruk av biokull i planteproduksjon, gjødsel og/eller jordforbedringsprodukter og husdyrproduksjon. Utredningen gir et godt overblikk over kunnskapsstatus og muligheter for bruk av biokull i Norge. Utredningen trekker frem viktige funn angående biokull i planteproduksjon, gjødsellager og husdyrproduksjon. Når det gjelder planteproduksjon trekkes det frem at det ved tilførsel av ubehandlet biokull til jordbruksareal i Norge, er funn av en beskjeden positiv effekt på jordkvalitet, men at det ikke er vist noen direkte avlingsøkning. Bruk av biokull som tilførsel i husdyrgjødsel/ bioest har varierende resultater, med funn av reduserte utslipp av NH₃ og CH₄ ved tilførsel av biokull som flytende dekke i gjødsellageret, men økte utslipp dersom biokullet bunnfaller. Ved bruk av biokull i kompostering er det funnet en bedring i komposteringsprosessen, samt en reduksjon i N₂O og CH₄ utslipp, spesielt ved tidlig tilførsel av biokull. Biokull er ikke en vanlig brukt tilsetning ved kompostering i dag og bruksområdet bør undersøkes nærmere. Praktisk utprøving av biokull i husdyrhold viser noen fordeler som inkluderer redusert forekomst av diaré i smågris, redusert lukt og dødelighet, men man har så langt ikke funnet klare positive effekter for mjølkeku. Flere forsøk anbefales for å utvide datagrunnlaget. Det er ikke funnet noen effekt på reduserte klimagassutslipp fra husdyr som følge av tilsetning av biokull i dyrefor.

I Klimakur 2030 er bruk av biokull satt i kategori <500 kroner per tonn lagret CO₂. Denne utredningen tar for seg potensialet for biokullbruk i Norge fra et økonomisk perspektiv, og trekker frem at med dagens markedspris er kostnaden for innkjøp av biokull >8 000 kroner per tonn biokull, ekvivalent til 2 700 kroner per tonn CO₂. Dermed er biokull som karbonlagringstiltak med dagens marked og muligheter antatt å være langt dyrere enn først presentert via Klimakur 2030. Det anses likevel som et tiltak som relativt enkelt kan øke karbonlagringen i jordbrukssektoren.

Da de identifiserte positive agronomiske effektene av tilførsel av biokull i matjord, i alle fall så langt, er små eller fraværende, vil det være behov for økonomisk stimulans for at bønder skal ta i bruk tiltaket. Utredningen tydeliggjør også at det fortsatt er områder der det trengs mer forskning for å kunne komme med sterke anbefalinger om bruk.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyen og Vestnorsk fjordlandskap

Ordningen Utvalgte kulturlandskap i jordbruket ble etablert i 2009 med 20 områder der ulike skjøtselstiltak ble finansiert med midler over jordbruksavtalen og Klima- og miljødepartementets (KLD) budsjett. I behandlingen av Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet* ba Stortinget om at ordningen skulle utvides innen 2020. Antall områder teller 46. Til sammen var det satt av 38,0 mill. kroner til ordningen i 2021, med 15,5 mill. kroner

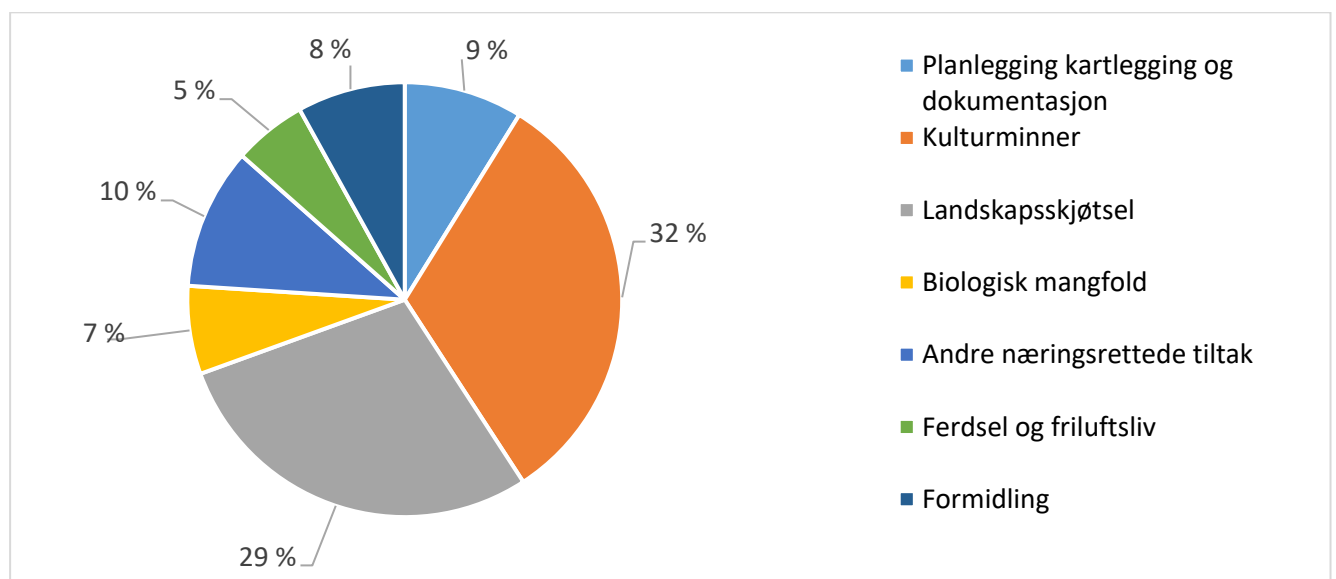
⁷ Effekt av biokull i planteproduksjon, gjødsellager og husdyrproduksjon; NIBIO-rapport vol. 8, nr. 46, 2022

over jordbruksavtalen og 22,5 mill. kroner over budsjettet til Klima- og miljødepartementet. Direktoratene ble gitt i oppdrag å vurdere mulighetene for å utvide antall områder ytterligere innenfor dagens økonomiske ramme. På bakgrunn av deres anbefaling er det besluttet å utvide antall områder med tre områder i 2022 og to områder i 2023.

De utpekte områdene representerer variasjoner av kulturlandskap i jordbruket med store verdier knyttet til biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer over hele landet. Aktiv landbruksproduksjon er viktig for gjennomføring av satsingen. Ordningen er evaluert og anses som vellykket og med god måloppnåelse.

Midlene til verdensarvområdene Vegaøyen og Vestnorsk Fjordlandskap over jordbruksavtalen er 7,5 mill. kroner i 2021. Det er også bevilget 10,6 mill. kroner over KLDs budsjett rettet mot ulike forvaltnings- og skjøtselstiltak i disse verdensarvområdene. I begge verdensarvområdene har midlene vært viktige for grunneiere og drivere, for å sikre at arealer holdes i hevd og blir skjøttet. Utover disse midlene bidrar også KLD med om lag 11,4 mill. kroner til Verdensarvområdene som blant annet omfatter informasjonsarbeid og tilretteleggingstiltak for å ivareta forpliktelsene gjennom Verdensarvkonvensjonen.

Ordningene Utvalgte kulturlandskap og Verdensarvsatsingen er slått sammen til en ordning og forvaltes av kommunene fra 2020. Figur 3.23 viser fordelingen av midler til utvalgte kulturlandskap i jordbruket i 2021, inkl. midlene over KLDs budsjett.

Figur 3.23 Fordeling av midler til Utvalgte kulturlandskap i 2021. Prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler

Ny handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler ble fastsatt i 2021.

Handlingsplanen gjelder perioden 2021- 2025, og er en revidert utgave av planen som gjaldt i perioden 2016-2020.

Handlingsplanen redegjør for status på området og fastsetter mål og tiltak for å redusere avhengighet av plantevernmidler, og for å redusere risiko for negative virkninger av bruken av plantevernmidler på helse og miljø. Risikoindikatorerne viser at det har vært forholdsvis små endringer for helse- og miljørisiko i forrige handlingsplanperiode (2016-2020). Statusrapporten viser at det er flere utfordringer på plantevernmiddelområdet.

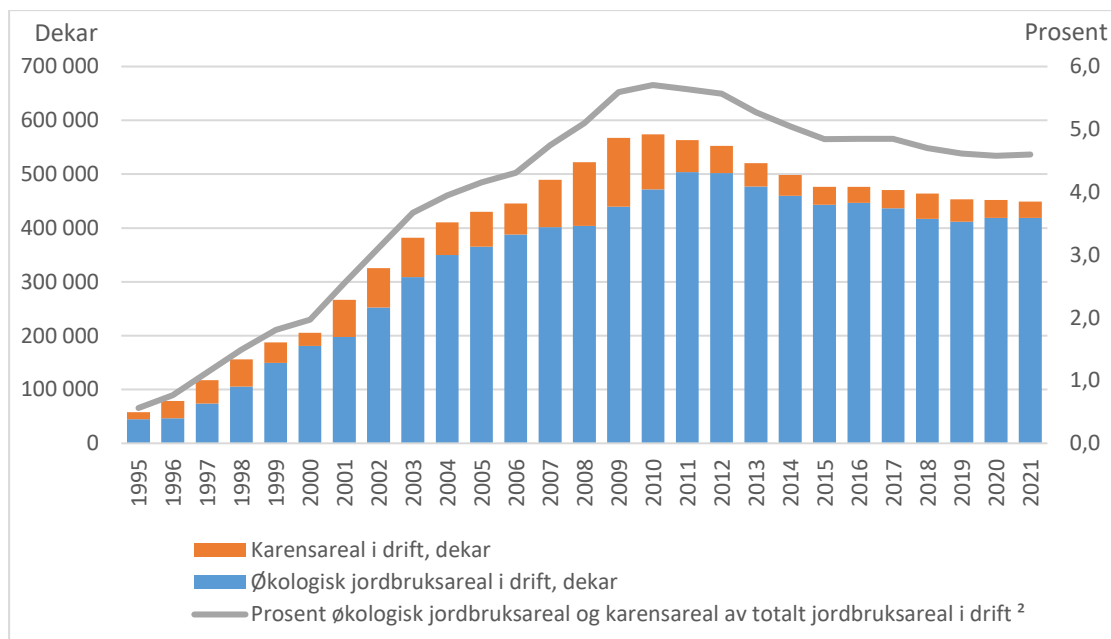
For 2021 var det avsatt 12 mill. kroner til å følge opp handlingsplanen. Referansegruppen har gitt overordnede føringer for hvilke temaer som skulle prioriteres i 2021. Temaene omfattet blant annet integrert plantevern, holdningsskapende arbeid og informasjon, kunnskap om plantevernmidler under norske forhold og kunnskap om helserisiko ved bruk av plantevernmidler. Landbruksdirektoratet vurderte søknadene i samarbeid med Mattilsynet og tildelte midler til 20 prosjekter. For 2022 er det avsatt 12 mill. kroner til å følge opp den nye handlingsplanen.

3.5.3 Økologisk jordbruk

Satsingen på økologisk jordbruk følger av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk fra 2018. Målet for økologisk jordbruk er å stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet. Oppfølgingen av strategien gjøres blant annet i de årlige jordbruksforhandlingene. I 2021 ble det utbetalt 124,2 mill. kroner i direkte tilskudd til økologisk primærproduksjon. Dette var en økning på 6 mill. kroner fra 2020.

3.5.3.1 Areal – og produksjonsutvikling

Figur 3.22 viser utvikling i økologisk drevet areal og areal under omlegging (karensareal), samt økologisk jordbruksareal og karensareal som prosent av totalt jordbruksareal i drift 1995–2021. Andelen foretak med økologisk produksjon har holdt seg relativt stabil på 5 pst. de siste årene. I 2021 var det i underkant av 2000 jordbruksbedrifter med økologisk drift. 418 600 daa jordbruksareal ble drevet økologisk i 2021, tilsvarende om lag 4,2 pst. av det totale jordbruksarealet (medregnet karensareal er andelen 4,6 pst.). Det økologiske kornarealet økte for tredje år på rad i 2021, mens det var en liten nedgang i arealene til frukt, bær og grønnsaker. Produksjonen av økologisk melk gikk ned 3,1 pst. til 48,1 mill. liter i 2021. Anvendelsesgraden har gått ned med 2,9 prosentpoeng til 54,5 pst. i 2021.

Figur 3.24 Utvikling i økologisk areal og karensareal (dekar), samt økologisk jordbruksareal og karensareal som prosent av totalt jordbruksareal i drift, 1995–2021.

Kilde: SSB

Den samlede produksjonen av økologisk kjøtt av storfe, gris og sau og lam, økte med 2 pst. i 2021 sammenlignet med året før. Økologisk slakt fra fjørfe økte med 9 pst. i 2021. Tabell 3.13 viser andel økologisk areal av totalt jordbruksareal for noen land i Europa.

Tabell 3.13 Økologisk areal (inkl. karens) og andel av totalt jordbruksareal i 2020.

Land	Hektar	Andel økologisk
Danmark	299 998	11,4 %
Finland	315 112	13,9 %
Frankrike	2 548 677	8,8 %
Tyskland	1 702 240	10,2 %
Norge ⁸	45 312	4,5 %
Sverige	613 964	20,4 %
Storbritannia	473 500	2,7 %

Kilde: FiBL – IFOAM-rapport: World of Organic Agriculture – Statistics and Emerging Trends 2022

3.5.3.2 Markedsutvikling

Omsetning av økologiske frukt, grønnsaker og poteter

Landbruksdirektoratets statistikk for omsetningen av økologiske poteter, grønnsaker og frukt er basert på data fra et utvalg grossister, og justert for å ta høyde for omsetning til forbrukermarkedet. Omsetning til industribedrifter og deler av serveringsmarkedet er ikke

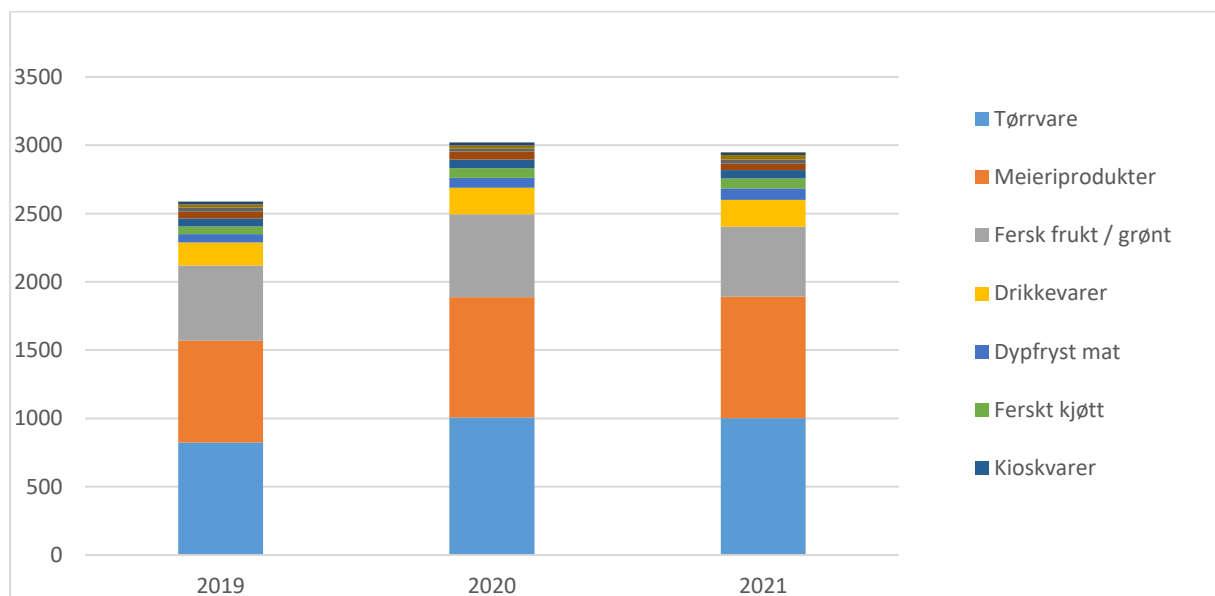
⁸ Tallene for Norge avviker noe fra det som presenteres lenger oppe i teksten ettersom grunnlaget kan avvike.

inkludert. Tallene er omregnet til tonn. Omsetningen av norske økologiske frukt, grønnsaker og poteter økte med 1 pst. i 2021 sammenlignet med 2020. Omsetningen av poteter gikk ned med ytterligere 26 pst. etter flere år med nedgang. Av rotvekstene er omsetningen av gulrot størst, men har stagnert. Omsetningen øker for andre rotvekster. For de fleste grønnsakprodukter er andelen økologisk av total omsetning liten, men det varierer mye fra produkt til produkt. De største økologiske kulturene, der over 20 pst. av total omsetning er økologisk, er urter i veksthus, ruccola, pastinakk, rødbeter og stilkselleri. Omsetningen av økologisk eple og plomme var mindre enn etterspørselen, til tross for et godt fruktår i 2021, og den økologiske andelen av totalt omsatte mengder utgjorde hhv. 0,6 pst. for eple og 4,7 pst. for plomme.

Omsetning i forbrukermarkeder

Landbruksdirektoratet publiserte fram til 2018 tall for omsetning av økologiske varer i dagligvarehandelen. Etter dette har Landbruksdirektoratet jobbet med å få på plass et nytt datagrunnlag. Til rapporten *Produksjon av økologiske jordbruksvarer. Rapport for 2021*, har Landbruksdirektoratet innhentet tall fra dagligvarekjedene og bearbeidet dem selv. Disse tallene er derfor ikke sammenliknbare med tall fra før 2019.

Omsetningen av økologiske landbruksvarer i dagligvarehandelen i 2021 var på 2,9 mrd. kroner. Dette er en nedgang på 2 pst. fra året før, men en økning på 14 pst. sammenliknet med 2019. De to siste årene kan ikke betraktes som «normale» år for omsetningen av dagligvarer, grunnet koronapandemien som medførte stengte serveringssteder, begrensinger og tiltak, og økt salg av varer gjennom dagligvarehandelen. De største varekategoriene i dagligvarehandelen er tørrvarer, meieriprodukter, fersk frukt og grønt og drikkevarer. Figur 3.25 viser salg av økologiske varer i dagligvarehandelen i mill. kroner, fordelt på varekategorier, 2019–2021.

Figur 3.25 Salg av økologiske varer i dagligvarehandelen i mill. kroner, fordelt på varekategorier, 2019–2021.

Kilde: Landbruksdirektoratet etter opplysninger fra aktørene

Med unntak av storhusholdning, har alle salgskanaler Landbruksdirektoratet har registrert samme eller høyere omsetning av økologiske varer enn de hadde før pandemien. Storhusholdningsmarkedet har fortsatt 80 mill. kroner lavere omsetning i 2021 sammenliknet med 2019-nivået. Bondens marked hadde et kraftig fall i omsetningen fra 2019 til 2020, men er tilbake på samme nivå i 2021 som i 2019. Omsetning gjennom spesialbutikker økte med 20 pst. fra 2019 til 2020, og er på samme nivå i 2021 som i 2020. I 2021 var det nok et rekordår for omsetningen av økologiske drikkevarer hos Vinmonopolet, der omsetningen økte med 17 pst. sammenliknet med 2020.

3.5.3.3 Utviklingsmidler

For 2021 ble det avsatt 34 mill. kroner til utviklingstiltak innen økologisk landbruk. Landbruksdirektoratet ga tilskudd til totalt 24 utviklingsprosjekter i hele verdikjeden. Prosjektene skal bidra til å løse flaskehalsen i hele verdikjeden for økologisk mat.

En del av midlene ble tildelt videreføring av særskilte satsinger innen veiledning og rekruttering av økologiske produsenter, og tiltak rettet mot produktutvikling og økologisk mat i storhusholdninger. Prosjekter som omhandler temaer og problemstillinger knyttet til regelverk innen økologisk landbruk ble prioritert som følge av ny EU-forordning.

I tillegg ble det satt av 2 mill. kroner over bevilgningen til Stiftelsen Norsk Mat til forbrukerrettet informasjonsarbeid om økologiske produksjonsformer og produkter.

3.5.3.4 Utredning om rammevilkårene for verdikjeden for økologisk melk

Landbruksdirektoratet fikk i jordbruksoppkjøret 2021 i oppdrag å foreta en helhetlig gjennomgang av rammevilkårene for den norske verdikjeden for økologisk melk. Det ble opprettet en referansegruppe med deltakere fra avtalepartene. I tillegg har Landbruksdirektoratet involvert relevante fagmiljøer og markedsaktører på ulike måter i prosjektet. I rapporten har Landbruksdirektoratet beskrevet verdikjeden, for økologisk melk, beskrevet flaskehalsen i ulike deler av verdikjeden og vurdert behov for endringer. Landbruksdirektoratet finner at økonomi er den viktigste flaskehalsen i primærproduksjonen. I foredlingsleddet er det kostnaden ved lav anvendelsesgrad som særlig er en flaskehals for utvikling av verdikjeden. Verken i distribusjonsleddet eller hos dagligvarehandelen, eller aktører i storhusholdningsmarkedet, er det noen flaskehalsen av betydning knyttet til økologisk produksjon.

Landbruksdirektoratet har vurdert flere tiltak, men kommer ikke med noen klar anbefaling. Tiltak som er vurdert er blant annet å øke satsene for tilskudd til økologisk husdyrhold og å innføre et pristilskudd for økologisk melk.

3.5.4 Andre politikkområder

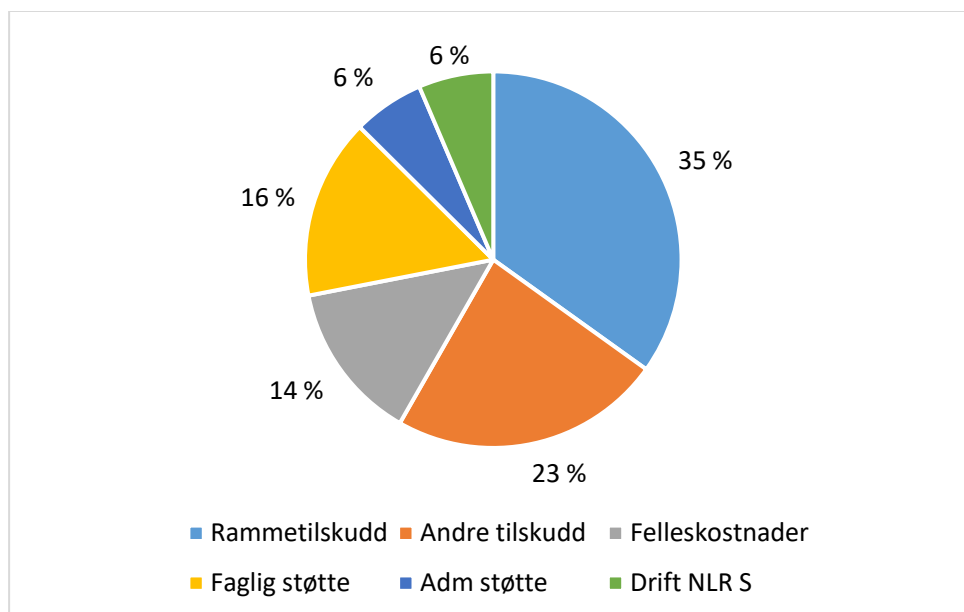
3.5.4.1 Rådgiving og kunnskapsformidling i hele landet

For å bidra til god agronomi og økt kompetanse i landbruksnæringen, er det viktig at kunnskap og forskningsresultater er lett tilgjengelig for næringsutøverne.

Norsk Landbruksrådgiving (NLR) driver faglig utvikling og uavhengig og lokalt tilpasset rådgivning i landbruket i hele landet. NLR består av ti regionale, økonomisk og juridisk selvstendige, rådgivingsenheter, og en felles serviceenhet (NLR Sentralenheten). Til

sammen har enhetene omtrent 24 000 medlemmer og 330 ansatte fordelt på nærmere 100 kontorer. NLR har virksomhet innen hovedproduksjonene grovfôr, korn, frukt og bær, grønnsaker, potet, veksthus, og fagområdene HMS, landbruksbygg, økonomi, jordprøvetaking og gjødslingsplan, jord og hydroteknikk, maskinteknikk og presisjonslandbruk, økologisk landbruk, kulturlandskap, klimarådgiving og fornybar energi. NLR er en viktig kunnskapsprodusent for jordbruket. I tillegg til rådgiving arrangerer NLR kurs, samlinger og fagdager med ulike tema innen ulike fagområder de har ansvaret for, og samarbeider med relevante fagmiljø og aktører. I 2021 skrev NLR 583 fagartikler der 175 var basert på egne forsøk og 408 på litteraturstudier.

For 2021 ble det satt av 98 mill. kroner til Norsk Landbruksrådgiving. Av disse midlene ble 34,2 mill. kroner overført direkte til regionene som et såkalt rammetilskudd, og sikrer drift i regionene. I tillegg ble det satt av egne midler til kunnskapsutvikling i regionene, som er utbetalt på bakgrunn av gjennomførte feltforsøk, markdager og fagartikler. De resterende midlene, 63,8 mill. kroner, benyttes av NLR Sentralenheten. Av disse har en del midler gått til felleskostnader for regionene, slik som kjøp av bedriftshelsetjenester i forbindelse med HMS-avtaler, felles IT-kostnader, utvikling av fellesnettseder og intranett. Midlene finansierer også lønn til fagkoordinatorer i NLR (ni ansatte fagkoordinatorer og en prosjektleder) og midler til rådgiving og kunnskapsoppbygging innen fagområdene HMS, landbruksbygg, økonomi, maskinteknisk rådgiving og økologisk landbruk. Figur 3.26 synliggjør den prosentvise fordelingen av støtten på de ovenfornevnte områdene.

Figur 3.26 Prosentvis fordeling av støtten til NLR over jordbruksavtalen 2021

Kilde: Norsk Landbruksrådgiving

I tillegg til de 98 mill. kronene, ble det over jordbruksavtalen avsatt 4 mill. kroner til videreføring av mentorordningen som en nasjonal ordning forvaltet av NLR. Videre gjør NLR et viktig arbeid for produsenter som driver, eller ønsker å legge om til, økologisk produksjon. Siden 2019 har NLR hatt en utvidet rolle med å utvikle og koordinere faglige

nettverk innen økologisk produksjon for frukt og bær, grønnsaker, veksthus og potet, melk og kjøtt og korn, og fra 2020 var også arbeid med jord og jordkultur en del av dette. For 2021 var dette utviklingsarbeidet finansiert over ordningen utviklingstiltak innen økologisk landbruk.

3.5.4.1.2 Gjennomgang av støtten som gis til Norsk Landbruksrådgiving over jordbruksavtalen

I jordbruksoppgjøret 2021 ble det bestemt at støtten til NLR over jordbruksavtalen skulle gjennomgås, og at grenseganger mellom NLRs rådgivningstilbud og øvrige rådgivningstilbud i næringen, kriterier for støtte og rapporteringskriterier fremover i tid skulle vurderes. Overlapp mellom grunnbevilgningen til NLR og prosjektstøtte de mottar over andre ordninger, og om det er behov for endringer i innretning av støtten skulle også vurderes. Landbruksdirektoratet fikk i oppdrag å gjennomføre gjennomgangen. Det ble satt ned en referansegruppe bestående av avtalepartene som kom med innspill til arbeidet. Landbruksdirektoratet har hatt dialog med NLR underveis i arbeidet, og har også fått innspill til arbeidet fra Statsforvalterne. Landbruksdirektoratet leverte rapporten *Gjennomgang av støtten som gis til Norsk Landbruksrådgiving over jordbruksavtalen* 15. februar 2022.

Landbruksdirektoratet finner at NLR har en sentral rolle i det norske landbruket ved å gi bønder og gartnere nødvendig og lokalt tilpasset rådgiving, og å drive kunnskapsformidling. NLR er viktig som førstelinjetjeneste for å nå ut med ny og nødvendig kunnskap. Landbruksdirektoratet mener NLRs arbeid bør videreføres, men at støtten fra det offentlige bør målrettes bedre, i tråd med det avtalepartene ønsker å oppnå med støtten.

Landbruksdirektoratet finner at det gis prosjektstøtte til de samme fagområdene som gis over grunnbevilgningen, men mener at dette er lite problematisk, så lenge det er rutiner på plass som hindrer dobbeltfinansiering. De finner videre at det er lite overlapp mellom NLRs og øvrige aktørers rådgivningsaktivitet. Det er størst grad av overlapp mellom byggteknisk rådgiving, økonomirådgiving og advokat- og regnskapstjenester. Landbruksdirektoratet mener samtidig at det er behov for at det offentlige går inn og støtter hoveddelen av fagområdene som grunnbevilgningen hittil har gått til å dekke.

Landbruksdirektoratets vurdering er at NLRs 10 regionale enheter er å betrakte som 10 selvstendig juridiske og økonomiske enheter. Dagens praksis med å tildele tilskuddet til NLR Sentralenheten, som så fordeler tilskuddet videre til de regionale enhetene, er forvaltningsmessig utfordrende sett opp mot Statens økonomireglement. Videre er samarbeidet mellom enhetene svært varierende, og det er krevende å foreta nødvendige prioriteringer ut fra et helhetsperspektiv, fordi store deler av tilskuddet forvaltes regionalt uten nærmere instruks gjennom nasjonalt forpliktende samarbeid enhetene imellom, eller fra NLRs sentralenhet.

Landbruksdirektoratet kommer også med en rekke anbefalinger som kan bidra til mer målrettet virkemiddelbruk. Landbruksdirektoratet mener det er behov for å tydeliggjøre formålet med tilskuddet, bl.a. når det gjelder å presisere hva som menes med «likeverdig rådgivningstilbud i hele landet». Det blir videre pekt på at det er behov for å gjøre

endringer i innretningen av støtten, slik at den blir brukt mer effektivt og målrettet. Det er videre behov for å utarbeide nye tildelingskriterier, eller en ny fordelingsnøkkel, som bestemmer hvor mye hver regional enhet får utbetalt, og som i større grad baserer seg på objektive kriterier. Landbruksdirektoratet anbefaler også at det blir gitt tydeligere krav til rapportering slik at det er mulig å følge bruken av midlene og forstå hva midlene har blitt brukt til. Landbruksdirektoratet anbefaler også at det bør gjennomføres en brukerundersøkelse av NLRs rådgivningsvirksomhet, som kan gi avtalepartene et bedre beslutningsgrunnlag for hvilke fagområder som skal støttes med disse midlene, for å bedre kunne si om NLR er organisert på en måte som løser oppgavene mest mulig målrettet og effektivt, og for å få bedre kunnskap om kvalitet på rådgiving, tilgang på kompetanse, fagområder der det oppleves som spesielt viktig at NLR er til stede.

4 Utvikling i foredlings- og omsetningsledd

4.1 Innledning

Jordbruks- og handelspolitiske forhold, markedsordninger og prisutvikling på råvarer har stor betydning både for næringsmiddelindustri og omsetning. Landbrukspolitikken, og utformingen av virkemidlene i jordbruksavtalen, må som følge av dette ha alle ledd i kjeden fra jord til bord som perspektiv. Matindustrien er Norges største industri, både regnet etter sysselsetting og etter verdiskaping. Sysselsettingen i matindustrien er mer enn dobbelt så stor som den nest største industrien i Norge, metallvareindustri, ifølge industristatistikkens næringsinndeling.

Betydelige deler av næringsmiddelindustrien foredler norskproduserte råvarer, samtidig som den i økende grad er eksponert for internasjonal konkurranse.

4.2 Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder

Matvaremarkedene globalt har det siste året vært preget av uro og sterk kostnadsøkning på viktige innsatsfaktorer som energi, gjødsel, bygningsmaterialer og andre råvarer til produksjonen. Dette har igjen ført til sterk økning i matvareprisene. I mars 2022 nådde FAOs matvareprisindeks sitt høyeste nivå siden den ble etablert i 1990.

Pandemien har videre bidratt til usikkerheten i matvaremarkedene, særlig utfordringer knyttet til logistikk og forutsigbarhet i transport av varer, og også tilgang på arbeidskraft til jordbruk og industri.

Russlands angrep på Ukraina har forsterket uroen i et allerede presset globalt matvaremarked. De langsiktige konsekvensene for regionens matproduksjon, og den globale handelen med mat- og fôrvarer, er fortsatt usikre. Selv om Russland og Ukraina er relativt små økonomier globalt, er de betydelige eksportører av viktige matvarer, innsatsvarer til matproduksjon, mineraler og energi. Krigen har allerede resultert i økonomiske og finansielle sjokk, spesielt i råvaremarkedene, hvor prisene på olje, gass, gjødselkomponenter, hvete og oljefrø er svært høye. De høye prisene på matvarer vil spesielt ramme sårbare i lavinntekts- og importavhengige land hardt.

Korn og oljefrø er de viktigste varene i den globale matvarehandelen. Både Russland og Ukraina er globale nøkkeleksportører av disse varene. Transporten foregår hovedsakelig i bulk sjøruten. Kamphandlinger i fruktbare områder, stengte havner i Ukraina, kombinert med sanksjoner mot Russland, har bidratt til å presse verdensmarkedsprisene på hvete og oljefrø oppover.

De makroøkonomiske konsekvensene for Europa forventes å bli betydelige, gitt geografisk nærhet, handelsmønster og energiavhengighet av Russland. Sanksjonene har negative følger for viktige innsatsmidler til den globale gjødselproduksjonen. Russland og Hviterussland er ledende eksportører av sentrale innsatsvarer som kalium, fosfor og nitrogen. Forstyrrelser i forsyningene og prisvekst kan ha konsekvenser for framtidige avlinger globalt.

Det norske forbrukermarkedet har vært stabilt og fungert som normalt tross uroen internasjonalt. Globalt erfarer man likevel at flere land innfører rasjonering og eksportrestriksjoner på en rekke basisvarer. Både Russland og Ukraina har innført midlertidige eksportrestriksjoner på basisvarer som hvete, mais og oljefrø. Dette gjelder også andre store korneksportører som Argentina, Kasakhstan og Romania.

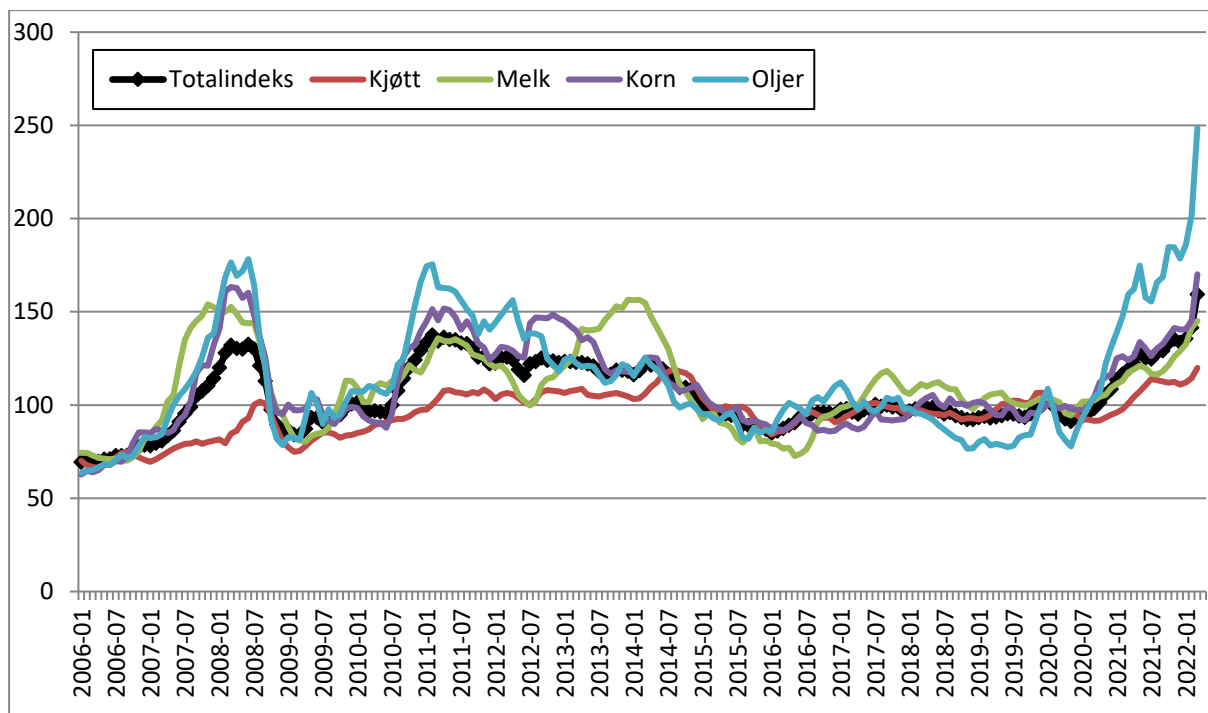
Norges matvareberedskap er god og robust. Konsekvensene av de internasjonale forholdene for Norge vil først og fremst være knyttet til prisøkninger på råvarer og innsatsfaktorer, og dermed også på matvarer for forbrukeren, og ikke til bortfall av produksjon eller varer. Det kan bli knapphet i enkelte varegrupper som i hovedsak skyldes forsinkelser i logistikken. Eksempelvis har bransjen allerede erfart at resepter med solsikkeolje har måttet endres som følge av manglende tilgjengelig råvare. Regjeringen følger nøye med på sentrale varestrømmer med viktige innsatsvarer for norsk matproduksjon, for å ha best mulig oversikt over tilførsler og flyt i leveransene, i tillegg til regelverksutviklingen i EU slik at eventuelle tiltak som EU innfører for å sikre vareflyten på viktige matvarer og innsatsvarer kan tas inn i EØS-avtalen.

En åpen og regelbasert verdenshandel er viktig for et lite land som Norge, og viktig for vår matvareberedskap. Norge samarbeider derfor med likesinnede land i multilaterale fora som WTO og FAO for å sikre et åpent, transparent og velfungerende matvaremarked, og argumenterer mot kortsiktige nasjonale eksportrestriksjoner.

Krigen fører til at den økonomiske veksten bremses over hele verden etter en sterk innhenting under fjoråret. OECD, WTO og IMF nedjusterer tidligere framskrivninger for den globale veksten. I WTO og OECDs siste estimater fra april 2022, forventes det at krigen vil kunne redusere global vekst med 0,7-1.3 pst. Energi- og matvareprisene kan forbli høye, og vil særlig ramme sårbare grupper i lavinntektsland.

FAO har oppjustert sitt estimat for mennesker utsatt for underernæring og sult betydelig. Verdens matvareprogram (WFP) varslers en matvarekrise og har allerede redusert rasjoner til millioner av sultrammede grunnet de høye matvareprisene. WFP har de siste årene gjort seg mer avhengig av forsyninger fra Ukraina og Russland. Prisøkningene og tilbudssvikt for importavhengige og politisk ustabile land kan få betydelige konsekvenser – både humanitære og sikkerhetspolitiske.

I mars 2022 nådde FAOs matvareprisindeks sitt høyeste nivå siden den ble etablert i 1990. Økningen fra februar til mars var på 12,6 pst. De siste 12 månedene har veksten vært på over 33 pst. Økningen har vært stor for alle varekategorier og indeksene for vegetabiliske oljer, korn og kjøtt nådde sitt høyeste nivå siden indeksen ble etablert.

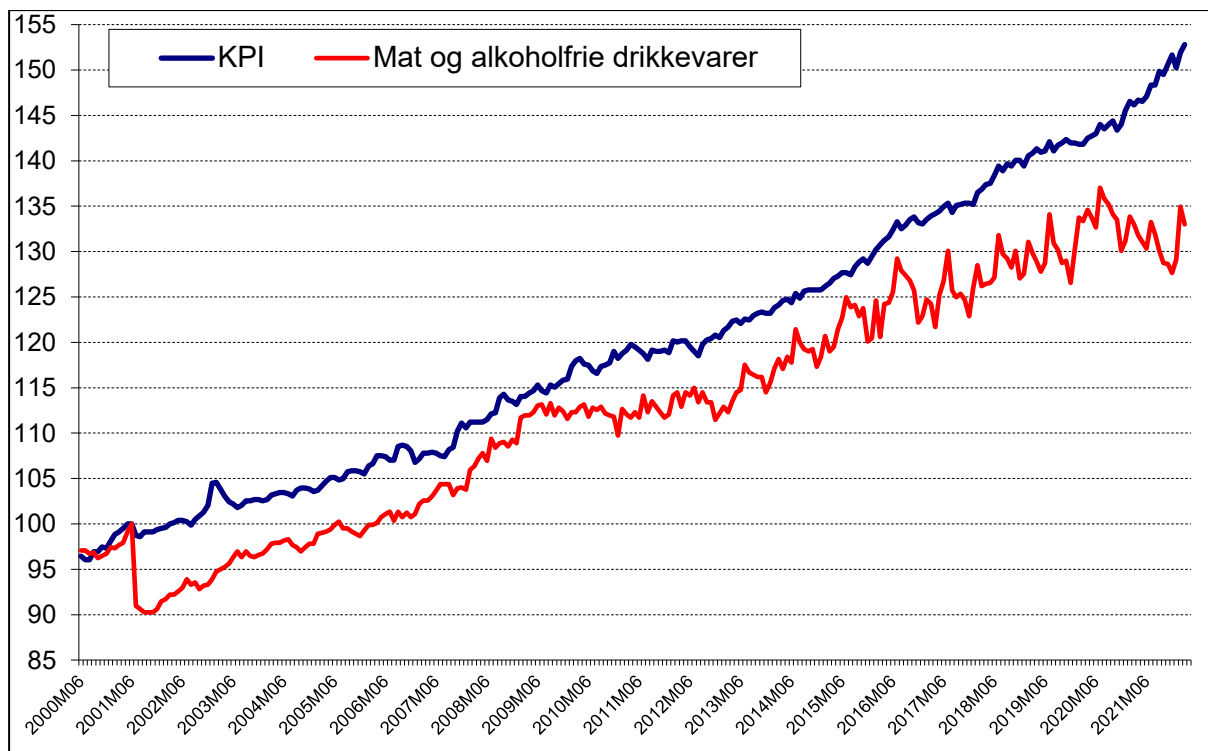
Figur 4.1 FAOs prisindeks for matråvarer. Gjennomsnitt 2014–2016=100.

De internasjonale matvareprisene lå høyt i 2021, delvis som resultat av pandemien, jf. figur 4.1. Prisøkningene for korn og vegetabiliske oljer i mars 2022 drives særlig av konflikten i Ukraina. FAO har redusert sin prognose for produksjon av hvete i 2022, særlig som følge av konflikten i Ukraina. Men prognosen i mars 2022 er likevel en økning i verdens produksjon på 1,1 pst. i 2022. FAO prognoserte samtidig at verdens kornlagre ville øke med 2,4 pst.

4.3 Prisutviklingen på matvarer

Omsetningen av dagligvarer og alkohol i Norge var 19 prosent høyere i 2021 enn i 2019, og på samme høye nivå som i 2020, iflg. SSB. Det skyldes både sterkt redusert grensehandel, mindre reising, endret forbruksmønster, og økt omsetning i butikker. På grunn av importvernet for sentrale produkter fra det norske jordbruket, påvirkes forbrukerprisene for mat i Norge mindre av internasjonale prissvingninger enn i mange andre land.

Etter momsreformen i 2001, har matprisene steget litt mindre enn generell prisvekst, jf. figur 4.2. I 2020 økte prisene på matvarer og alkoholdfrie drikkevarer med 3,2 pst. Det var den største økningen siden den internasjonale matkrisen i 2008–2009. I 2021 falt prisene med 2 pst. I februar 2022 økte prisene med 4,5 pst., som er mer enn det dobbelte av gjennomsnittsveksten i februar de siste 10 årene, før de falt igjen i mars. I mars 2022 var indeksen tilbake på samme nivå som mars 2021.

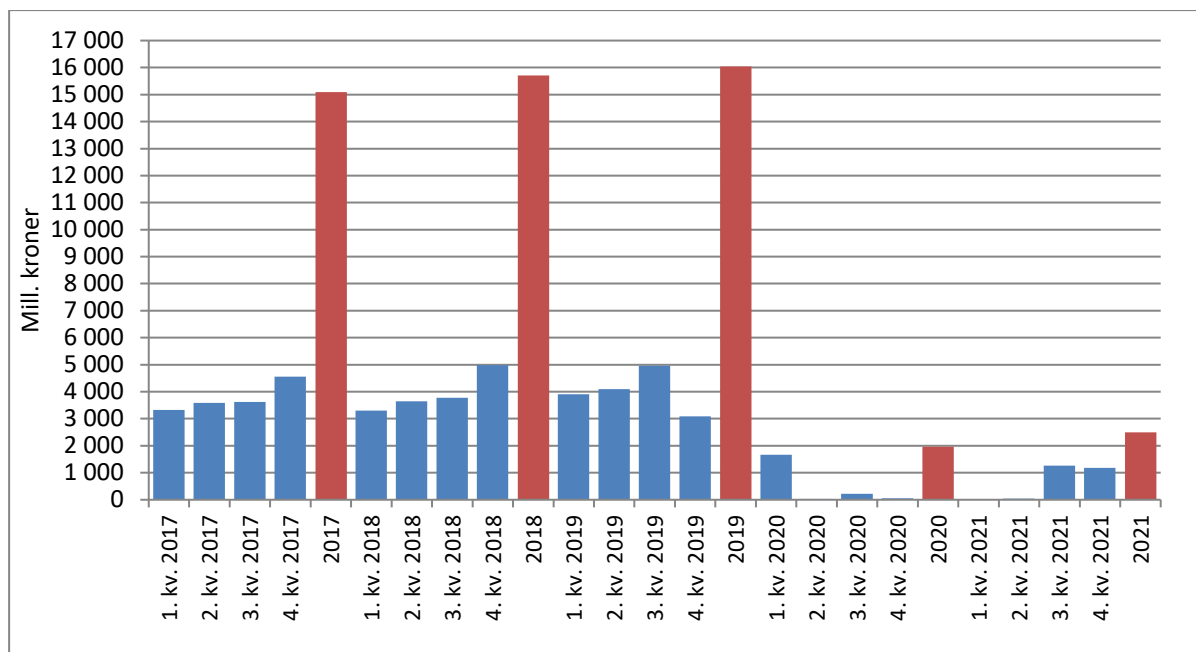
Figur 4.2 Utviklingen i konsumprisindeksen og indeksen for mat og alkoholfrie drikkevarer. Juni 2000=100.

Kilde: SSB

Nordmenn bruker en liten andel av inntekten på mat, til tross for at prisnivået er høyt. Det høye prisnivået skyldes blant annet høyt kostnads- og lønnsnivå, kostbar distribusjon og konkurranseforhold. I tillegg er norske råvarepriser høyere enn i nabolandene, blant annet som følge av landbrukspolitikken, herunder tollvernet. Ifølge Eurostat/SSB lå prisnivået på matvarer og alkoholfrie drikkevarer 46 pst. over EU27 i 2020. Av matvarene er det fisk som, relativt sett, er billigst sammenlignet med våre naboland. Prisnivået på alle varer og tjenester til konsum i husholdningene var 36 pst. høyere i Norge enn gjennomsnittet i EU27.

Grensehandelen

Etter mange år med vekst i grensehandelen, ga koronatiltakene fra 12. mars 2020 nær full stans i grensehandelen i forbindelse med dagsturer til utlandet. Fra 2019 til 2020 falt grensehandelen med 88 pst. I andre halvår 2021 tok grensehandelen seg litt opp, og endte totalt på 2,5 mrd. kroner i 2021, iflg. SSB, jf. figur 4.3.

Figur 4.3 Grensehandel per kvartal og år. Mill kroner.

Kilde: SSB

Privatimport av matvarer gjennom grensehandel har tidligere ikke inngått i statistikken for matforbruk. Fra 2020 har NIBIO innarbeidet et grovt anslag på omfanget av grensehandelen, til beregningen av selvforsyningsgraden, og revidert tidsseriene. Gjennom stopp i grensehandelen blir uregistrert import i noen grad erstattet av ordinær import. Uten anslaget på omfanget på grensehandelen ville endringer i innkjøpsmønsteret framstått som forbruksvekst. Fra 2022 vil SSB lage ny og forbedret grensehandelsstatistikk, basert på et større utvalg og resultatene vil bli publisert på ulike varegrupper.

4.4 Industri og konkurranseforhold

Produksjonen i norsk jordbruk og næringsmiddelindustri har vært jevnt økende over tid. Koronapandemien de siste to årene gav imidlertid store endringer i etterspørselen pga. stengte grenser med lite reising, lavere etterspørsel fra serveringsmarkedene og ingen grensehandel.

Salgsveksten på kjøtt fortsatte i 2021 som følge av koronapandemien. Etter en nedgang i storfeproduksjonen i 2019, økte kjøttproduksjonen med rundt 2,9 pst. i 2021.

Produksjonen av svinekjøtt endte på rundt 134 800 tonn i 2021, opp 2,4 prosent fra året før. Salgsveksten bidro imidlertid til et betydelig underskudd i markedet, noe som førte til høyere import av svinekjøtt enn vanlig i 2021. Etter en liten vekst i produksjonen året før, gikk produksjonen av saue- og lammekjøtt ned med 0,8 pst. i 2021. Den totale produksjonen av sau- og lammekjøtt i 2021 endte på nærmere 24 370 tonn. Produksjonen av slaktekylling økte med rundt 9 pst. i 2021, og endte på nesten 105 900 tonn. Norge er så godt som selvforsynt med egg, det er relativt sett lite behov for import av egg og eggprodukter. Etter salgsnedgang i 2020 grunnet at storhusholdningsmarkeder m.m. ble sterkt berørt av tiltak pga. koronapandemien, var det totalt sett en liten oppgang fra 2020

for egg. Det ble for første gang påvist fugleinfluensasmitte i to verpehønsbesetninger i Rogaland i november. Smitten ble håndtert, og det ble unngått større konsekvenser for egg- og annen fjørfeproduksjon i området og de totale tilførslene i Norge.

Melkevolumet gikk opp fra 2020 til 2021 med ca. 27,6 mill. liter, til 1 544,3 mill. liter. Dette ga god tilgang på melk i 2021 og behov for å øke lagrene for smør, ost og melkepulver. Reguleringslagrene av hvitost økte med omtrent 2 700 tonn, til nesten av 9 700 tonn ved utgangen av 2021. Lageret for skummetmelkpulver økte med nesten 1 100 tonn til nesten 1 300 tonn ved utgangen av november 2021. Forbruket av drikkemelk ble redusert med 2,5 pst. Reduksjonen i forbruket av norskprodusert ost var på 1,4 pst. Inkludert importert ost var det imidlertid en økning i osteforbruket på 0,5 prosent, og dermed ingen endring i osteforbruk per capita fra 2020 til 2021. Importen av meieri-produkter økte med 4,5 prosent i mengde, tilsvarende 1467 tonn, fra 2020 til 2021. Importverdien økte med 4,5 prosent. Ost, yoghurt og smaksatt søt melk er de største importvarene.

Importen av landbruksvarer til Norge øker i verdi, men har de siste årene vært relativt stabil i volum. I 2021 ble det importert jordbruksvarer til en verdi av 89,7 mrd. kroner, en økning på 8,5 pst. fra året før. Varer som ble importert tollfritt utgjorde 74 mrd. kroner i importverdi. Dette viser at det meste av importen består av varer som ikke produseres i Norge eller som er nødvendige innsatsvarer til næringsmiddelindustrien.

Veksten i import av råvarer til fiskefôr utgjør historisk sett en betydelig andel av veksten i importen av landbruksvarer. Av mengden importerte fôrråvarer utgjør råvarer til fiskefôr om lag 2/3, mens råvarer til kraftfôr utgjør om lag 1/3.

Av jordbruksvarene ble det i 2021, målt i verdi, importert mest råvarer til fiskefôr. Denne importen utgjorde 24 prosent av jordbruksvareimporten. Import av frukt og grønnsaker utgjorde 13 pst. av importverdien, mens importen av brus, øl, vin og brennevin utgjorde 11 pst.

Norge har en betydelig import av grøntprodukter som poteter, grønnsaker, frukt, bær og nøtter med en samlet importverdi i 2021 på 11,5 mrd. kroner. Dette er for en stor del grøntprodukter som ikke produseres i Norge, for eksempel tropiske produkter, eller produkter der det ikke er markedsdekning av norsk vare eller tilgang til norsk vare kun i deler av året. Importverdien av bakervarer var 6,1 mrd. kroner i 2021 tilsvarende som i 2020.

Om lag 61 pst. av importen av landbruksvarer kommer fra EU (ekskl. Storbritannia fra 1. februar 2020). Danmark og Sverige var størst i 2021 med en samlet eksportverdi til Norge på 16,2 mrd. kroner. I størrelsesorden 21 pst. av importen i 2021 kom fra GSP⁹-land. Brasil er her dominerende med sin eksport av proteinråvarer til fiskefôr.

⁹ Generalized System of Preferences.

Eksporten av jordbruksvarer fra Norge var i 2021 på 14,3 mrd. kroner, en økning på 6 pst. fra 2020. De viktigste eksportvarene målt i verdi var fiskefôr, fiskemel, fiskeolje og soyamel og -olje produsert av importerte soyabønner. Eksporten av ost ble redusert.

Bearbeidingsindustrien/RÅK-industrien

Bearbeidede landbruksprodukter som omfattes av ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK), er spesielt utsatt for økt importkonkurranse. Importen er økende, og i 2021 ble det importert RÅK-varer til mat til en verdi av 17,2 mrd. kroner. Dette er en økning på 5 pst. fra 2020. I samme periode ble det eksportert RÅK-varer til en verdi av 3,4 mrd. kroner. Eksportert mengde økte med 12 pst., mens verdien økte med 5 pst.

Rundt 90 pst. av importen av RÅK-varer til Norge kommer fra EU, og da særlig fra våre nærmeste naboland. Utviklingen i råvareprisene i Norge sammenlignet med EU er derfor et helt sentralt element i konkurransevilkårene for industrien, og for avsetning av norske jordbruksprodukter.

Primærproduksjonen er avhengig av en konkurransedyktig næringsmiddelindustri som kundebase, og næringsmiddelindustrien er avhengig av råvarer som er konkurransedyktige med hensyn til både pris og kvalitet. Anslagsvis 75 pst. av matkornet, 25 pst. av melkeproduksjonen og 10 pst. av eggproduksjonen i Norge inngår i produksjonen av RÅK-varer. Også for frukt og bær inngår en betydelig del av produksjonen i RÅK-varer.

For norsk næringsmiddelindustri er det en utfordring å beholde eller øke markedsandelen innenfor det voksende markedet for bearbeidede landbruksvarer. Framtidig utvikling i industrien avhenger av både nasjonale rammebetingelser (råvarepriser, kronekurs og rentenivå) som industrien opererer under, internasjonal konkurranse og industriens egen evne til effektivisering og omstilling.

For de råvarene og ferdigvarene som omfattes av RÅK-ordningen, blir råvareprisforskjeller mellom norsk og internasjonal pris kompensert med utbetaling av tilskudd når tollsatsen alene ikke kompenserer for råvareprisforskjellen. Prisutjevningen skjer nå i form av prisnedskrivning av innenlandske jordbruksråvarer som benyttes til produksjonen av ferdigvarer. Fra utgangen av 2020 falt muligheten for å gi eksportstøtte til bearbeidede landbruksvarer bort.

Utvikling i matvarekjeden

De tre store dagligvarekjedene kontrollerer om lag 96 pst. av dagligvaremarkedet i Norge. I 2021 hadde NorgesGruppen 44 pst. av markedet, Coop 29,7 pst. og REMA1000 hadde 22,9 pst. Bunnpris har 3,4 pst. av markedet og har innkjøps- og distribusjonsavtale med NorgesGruppen. Et fåtall frittstående aktører og netthandel dekker det resterende av markedet.

Andelen av dagligvarehandelens egne merkevarer (EMV) er i jevn vekst og utgjør en stadig større del av dagligvarekjedenes omsetning. Fra 2010 til 2020 er verdiandelen økt fra 9,2 pst. til 18,1 pst. ifølge tall fra Nielsen. EMV-andelen har økt mest innen kategorier

av ferskvarer som egg, ferske deiger/farser, fjørfekjøtt og kjøttpålegg. På varekategorier som ferskt rent kjøtt og ferske deiger/farser ligger andelen EMV på mellom ca. 65–80 pst.

Dagligvarekjedene satser også på oppkjøp av industri og har etablert seg innen bl.a. bakeri-, grønt- og kjøttsektoren. Vertikal integrasjon sammen med stor markeds-konsentrasjon i alle tre salgskanaler (dagligvare, storhusholdning og bensin, kiosk og servicehandel), er samlet med på å gi dagligvarekjedene stor kontroll i verdikjeden.

Virksom konkurranse i alle ledd i verdikjeden er nødvendig for at norske forbrukere skal ha både kvalitetsmessig god mat, et størst mulig vareutvalg og i ulike priskategorier. Arbeidet med konkurransen i dagligvaremarkedet er et pågående arbeid, og er noe regjeringen vil ha stor oppmerksomhet om også i tiden fremover. Regjeringen jobber med å vurdere videre oppfølging av tiltak.

4.5 Matpolitikken

All mat som blir omsatt i Norge skal være trygg, og uten farlige smitte- og fremmedstoffer. Mattryggheten sikres gjennom tiltak langs hele produksjonskjeden fra jord og fjord til bord. Geografiske forhold, et kjølig klima, lite livdyrimport og gode overvåkings- og kontrolltiltak som næringen slutter opp om, er viktig for mattryggheten. Mangeårig og godt samarbeid mellom myndigheter og næring er også av stor betydning. Sammenlignet med andre land, har Norge lite forekomst av matbåren sykdom. Forekomsten av smittestoffer og fremmedstoffer i mat er lavt.

God plante- og dyrehelse er grunnleggende for mattrygghet, kostnadseffektivitet og en langsiktig og bærekraftig matproduksjon. Norge har generelt god landdyrhelse sammenlignet med andre land. I 2021 hadde vi imidlertid vårt første utbrudd av høypatogen fugleinfluensa i to kommersielle fjørfehold. Økningen av forekomst og tilstedeværelse av denne og flere andre sykdommer i Europa medfører økt trusselbilde for norske dyrehold. Forekomst av sykdommer hos husdyr som er overførbare til mennesker, direkte eller gjennom mat, er begrenset. Det er en fordel både for folkehelsen og for konkurransevnen i husdyrnæringene. Den norske plantehelsen er fortsatt god, men det er grunn til å være bekymret over at det introduseres nye planteskadegjørere med importerte varer hvert år. Import av planter fra land utenfor Europa, import av trær og treemballasje samt netthandel og privat import representerer en særlig risiko.

En gunstig situasjon når det gjelder planteskadegjørere og god plantehelse legger til rette for lav bruk av plantevernmidler. Det arbeides kontinuerlig med å redusere bruk og risiko ved bruk av plantevernmidler. Overvåkingsprogram for rester av plantevernmidler i næringsmidler viser funn av rester over grenseverdien i norskprodusert mat og fôr i 0,6 pst. av prøvene i 2020 og ingen funn i 2021.

Antibiotikaresistens er et raskt voksende problem i verden, og utgjør en alvorlig trussel mot global helse. Bruken av antibiotika i norsk husdyrhold er svært lav i internasjonal sammenheng. Den gode situasjonen i landbruket skyldes blant annet god helse hos dyrene som fører til redusert behov for antibiotika, samt en svært restriktiv praksis for bruk av antibiotika. Som oppfølging av regjeringens nasjonale strategi mot antibiotikaresistens for

perioden 2015–2020 ble det i 2016 laget en egen handlingsplan med tiltak mot antibiotikaresistens i landbruket. Et viktig mål for landbruket var å redusere forbruket av antibiotika til produksjonsdyr med 10 pst. innen 2020, noe som ble oppnådd allerede i 2018. Etter dette har det vært en ytterligere nedgang i forbruket. Fra 2013 til 2020 var nedgangen i salget av antibakterielle veterinærpreparater som i hovedsak benyttes til de viktigste matproduserende artene (storfe, gris, sau, geit og fjørfe) på 23 pst. Det er også viktig å hindre at den resistente bakterien LA-MRSA etableres i norsk svinehold. Dette har man så langt lyktes med. Husdyrnæringa har en egen handlingsplan for forebygging av antibiotikaresistens hos produksjonsdyr.

Det ble i 2020 gitt politisk tilslutning til at Helse- og omsorgsdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, Klima- og miljødepartementet og Landbruks- og matdepartementet, samt Utenriksdepartementet skal samarbeide om en videreutvikling av den nasjonale strategien. Dette tverrsektorielle arbeidet ledes av Helse- og omsorgsdepartementet. Det er enighet mellom departementene om å fortsatt ha fokus på tilgang på antibiotika (smalspektret) og på ansvarlig bruk. For å få et helhetlig perspektiv på utvikling av den videre strategien mot antibiotikaresistens fikk Folkehelseinstituttet i oppdrag å lede en tverrsektoriell ekspertgruppe som skulle oppdatere rapporten «Antibiotikaresistens - kunnskapshull, utfordringer og aktuelle tiltak» fra 2014. Ekspertgruppen leverte sin rapport 25. mars 2021. Denne oppdateringen vil utgjøre et svært viktig grunnlag for videreutviklingen av den nasjonale strategien, og for hvordan arbeidet skal målrettes i årene fremover slik at den fordelaktige situasjonen i Norge kan opprettholdes. På grunn av koronapandemien har arbeidet med en videreutvikling av den nasjonale strategien blitt forsinket. Helse- og omsorgsdepartementet tar nå sikte på at arbeidet vil kunne startet opp etter sommeren i år.

Matpolitikken skal ivareta flere forbrukerhensyn enn helse og mattrygghet. Oppmerksomheten om dyrevelferd er stor i befolkningen. Dyrevelferden i Norge er gjennomgående god, selv om vi også har utfordringer. Flere av disse har det vært jobbet systematisk med de senere årene. I de fleste produksjoner er det nå etablert dyrevelferdsprogram som inkluderer obligatoriske veterinærbesøk og kontroll gjennom slakteriene. I gjennomgangene gjør veterinærene funn, som følges opp med utbedringer, endringer av rutiner for fôring, stell, sykebehandling eller avlivning. Effekten måles gjennom kontrollsystemene. Utvidet sykdomsregistrering (USR) i kjøttkontrollen, matkjedeinformasjon og helseregisteringssystemer er eksempler på slike kontrollsystemer. Systemene gjør at utviklingen kan følges tett. Mattilsynet, slakteriene og veterinærene vil kunne reagere med en gang registreringer beveger seg i feil retning. Mattilsynet gjennomfører i tillegg omfattende tilsynskampanjer for, om nødvendig, å kunne iverksette ytterligere forbedringstiltak. Godt samarbeid mellom Mattilsynet og næringa, blant annet om HMS-tjenester og med slakteriene, bidrar til at dyrehold med risiko for vanskjøtsel kan bli oppdaget tidlig. Virkemidlene for å fremme dyrevelferd er styrket de senere årene, herunder innføring av overtredelsesgebyr. Mattilsynet har inngått en samarbeidsavtale med politiet. Det er etablert dyrekrimenheter i alle av Mattilsynets fem regioner og samtlige 12 politidistrikt. Evaluering av prosjektet i Region Midt har vist at dette har gitt

bedre samhandling mellom etatene og ført til strengere straffepåstander i saker om dyrevelferd, i tråd med Høyesteretts praksis.

Merking av mat er viktig for at forbrukerne skal få riktig informasjon om matvarene. Et mangfoldig matmarked og lovfestet matinformasjon som er riktig, relevant og lett tilgjengelig, er viktige forutsetninger for at forbrukerne skal kunne ta informerte valg.

5 Importvernet og internasjonale forhold

5.1 Importvernet for landbruksvarer

Handel er grunnleggende for økonomisk vekst og utvikling. Utviklingen over tid har gått i retning av reduserte handelsbarrierer og økt handel. De senere årene har det imidlertid generelt vært mindre framdrift i liberaliserende prosesser. Handelspolitikken har vært preget av uløste problemer i WTO og handelskonflikter mellom sentrale land i verdenshandelen. Pandemien har også forsinket de handelspolitiske prosessene. Blant annet måtte det planlagte ministermøtet i WTO i desember 2021 utsettes til juni 2022 på grunn av pandemien. Krigen i Ukraina skaper nå usikkerhet om hvordan dette møtet vil forløpe. Usikkerheten på verdensmarkedet er nærmere omtalt i kapittel 4.2.

Norge har våren 2022 en rekke pågående forhandlinger gjennom EFTA som kan påvirke markedsadgangen for landbruksvarer til Norge. Dette er omfattende forhandlinger som inkluderer en rekke forhandlingsområder. Fra norsk side kan det i slike forhandlinger være krevende avveininger mellom offensive interesser som økt markedsadgang for industrivarer og fisk, og defensive interesser knyttet til beskyttelse av norsk jordbruksproduksjon.

Regjeringen vil ivareta og sikre norske landbruksinteresser i internasjonale handelsforhandlinger hvor landbruk inngår, i samsvar med regjeringens mål for landbrukspolitikken.

5.2 Import fra EU og utviklingsland

Verdien av importen av jordbruksvarer til Norge utgjorde 89,7 mrd. kroner i 2021, en økning på 8,5 pst. fra året før.

Den største andelen av norsk import av jordbruksvarer kommer fra EU med en importverdi på 54,3 mrd. kroner. Importen fra EU utgjorde 61 pst. av total importverdi i 2021. Andelen målt i mengde utgjorde 53 pst. Blant EU-landene er det våre nærmeste naboland som dominerer handelen. Importandelen fra EU har gått noe ned sammenlignet med tidligere år etter Storbritannias uttreden fra EU. Storbritannia har nå blitt vårt tredje største importmarked for jordbruksvarer utenfor EU, etter Russland og Brasil.

Verdien av importen av jordbruksvarer fra u-land utgjorde 19,5 mrd. kroner i 2021. Mens importverdien økte, fra 17,3 mrd. kroner i 2020, sank andelen målt i volum noe og tilsvarte 21,7 pst. av totalimporten av jordbruksvarer. En betydelig del av denne importen kommer fra Sør-Amerika og Asia, i hovedsak fôrvarer til havbruksnæringen og jordbruket. Våre største importmarkeder blant u-landene under fjoråret var Brasil, Peru, Kina, Hviterussland og India.

Toll- og kvotefri markedsadgang for produkter fra de fattigste landene er, og har lenge vært, et sentralt tiltak i norsk utviklings- og handelspolitikk. Alle land på FNs offisielle liste over de minst utviklede landene (MUL) og lavinntektsland med mindre enn 75 mill. innbyggere, til sammen 52 land, omfattes i dag av denne nulltoll-ordningen. Andre u-land får også vesentlige tollreduksjoner ved eksport til Norge gjennom GSP-ordningen.

Namibia, Botswana og Eswatini har i tillegg særskilte eksportmuligheter for storfekjøtt og sauekjøtt til Norge, innenfor årlige tak på 3 700 tonn for storfekjøtt og 400 tonn for sauekjøtt.

Importen fra MUL-landene utgjorde 1,4 pst. av den totale importen av jordbruksvarer i 2021 med en samlet verdi på 1,25 mrd. kroner, noe ned fra fjoråret. Import av fiskeolje, roser, kaffe og frukt og grønt fra det afrikanske kontinent dominerer under denne landgruppen.

5.3 WTO Landbruksavtalen

Uruguay-runden, med multilaterale forhandlinger om regelverk knyttet til handel, resulterte i opprettelsen av Verdens Handelsorganisasjon (World Trade Organisation – WTO) 1. januar 1995. Samtidig ble det etablert egne avtaler om landbruk (Landbruksavtalen) og om sanitære og plantesanitære forhold (SPS-avtalen). Landbruksavtalen legger viktige rammebetingelser for den nasjonale landbrukspolitikken gjennom forpliktelser og rettigheter på de tre områdene markedsadgang, internstøtte og eksportsubsidier.

Markedsadgang

Norges forpliktelser når det gjelder øvre tillatte tollsatser og importkvoter framgår av Norges bindingsliste til WTO (vedlegg til St.prp. nr. 65 (1993–1994)). Norge har notifisert bruk av importkvoter til og med 2020.

Internstøtte

WTOs landbruksavtale skiller mellom støtte som er underlagt støtte som er underlagt forpliktelser om reduksjon (såkalt gul støtte), og støtte som ikke er underlagt slike forpliktelser (såkalt blå og grønn støtte). For den sistnevnte kategorien støtte eksisterer det ingen øvre beløpsbegrensning, men støtteordningene må oppfylle visse kriterier for å være unntatt fra begrensningen.

Grønn støtte har liten eller ingen innvirkning på produksjon og handel, og er unntatt reduksjonsforpliktelser. For Norges del omfatter denne kategorien støtte til bl.a. miljøprogrammer og velferdsordninger. For 2020 var notifisert grønn støtte på 8,9 mrd. kroner.

Blå støtte er ordninger under programmer som skal begrense produksjonen, og som er basert på faste arealer eller avlinger, eller på et fast antall dyr. Blå støtte er unntatt fra reduksjonsforpliktelsene. For 2020 var notifisert blå støtte på 6,2 mrd. kroner.

Samtlige interne støttetiltak til fordel for jordbruksprodusenter som ikke er omfattet av ett av unntakene, er underlagt begrensninger som er uttrykt ved hjelp av et samlet mål for støtte, AMS (Aggregate Measurement of Support), også omtalt som gul støtte. Gul støtte er verdien av differansen mellom norske målpriser og faste referansepriser fra perioden 1986–1988 multiplisert med tilhørende volumer, i tillegg til prisstøtte over budsjett, fratrukket særavgifter. Norges maksimalt tillatte gule støtte er på 11,449 mrd. kroner. For 2020 var det notifiserte nivået i gul boks 11,0 mrd. kroner.

Eksportstøtte

På ministerkonferansen i Nairobi i desember 2015 ble det gjort vedtak om å avvikle bruken av eksportstøtte for landbruksvarer. For Norge innebar enigheten at våre ordninger for eksportstøtte senest måtte avvikles innen utgangen av 2020. Dette er formalisert i Norges reviderte bindingsliste til WTO (godkjent 28.2.2018).

Landbruksforhandlingene

Landbruksforhandlingene er en del av den brede forhandlingsrunden som ble vedtatt på WTOs ministerkonferanse i Doha i 2001. Forhandlinger i 2008 om ferdigstilling av tekster stoppet da det viste seg at avstanden mellom enkelte av aktørene, på sentrale punkter, var for stor.

På ministerkonferansen på Bali i desember 2013 oppnådde WTOs medlemsland enighet på flere områder. På landbruksområdet ble det enighet om ministerbeslutninger vedrørende tollkvoteadministrasjon og matvaresikkerhet for utviklingsland. I tillegg ble det enighet om en ministererklæring om å utvise tilbakeholdenhet i bruken av alle former for eksportstøtte i påvente av en endelig avtale der eliminering av slike støtteordninger inngår. Som nevnt ovenfor, ble det ved den påfølgende ministerkonferansen i Nairobi i desember 2015 gjort vedtak om endelig avvikling av eksportstøtte for landbruksvarer.

Ministerkonferansen i Buenos Aires i desember 2017 brakte ingen nye resultater på landbruksområdet. Det ble heller ikke vedtatt nye mandat for videre forhandlinger på dette området. Forsøk på å avtale en varig løsning for offentlig matvarelagring for matvaresikkerhet i utviklingsland førte ikke fram.

Smitteverntiltak og den uavklarte situasjonen i forbindelse med koronapandemien har påvirket forhandlingene de siste årene, og det 12. ministermøtet (MC12) har blitt utsatt flere ganger. Det skulle egentlig avholdes i Kasakhstan i juni 2020, før det ble flyttet til Genève og utsatt til november 2021. Som følge av omikron-utbruddet og nye smitteverntiltak, ble det igjen utsatt på kort varsel. Tidligere i år ble det besluttet at ministermøtet skal avholdes i Genève i uken som starter 13. juni.

Landbruk står sentralt i forhandlingene i WTO, og mange land har som hovedprioritet å komme til enighet om et resultat i landbruksforhandlingene frem mot ministerkonferansen i sommer. Russlands krig mot Ukraina har påvirket de internasjonale markedene for landbruksvarer, og prisnivået på sentrale landbruksvarer og innsatsfaktorer har økt ytterligere fra et allerede høyt nivå. Situasjonen har bidratt til å sette matsikkerhet høyere på dagsorden i WTO, men hva dette konkret vil medføre er fremdeles uavklart.

Gjennom høsten 2021 avholdt forhandlingsleder amb. Gloria Abraham Peralta en rekke møter for å diskutere de ulike forhandlingstemaene (internstøtte, markedsadgang, eksportkonkurranse og -restriksjoner og offentlige matvarelagre for utviklingsland). På bakgrunn av disse la hun frem et forslag til forhandlingsresultat før ministermøtet skulle avholdes. Teksten innebar et arbeidsprogram for videre forhandlinger under hvert forhandlingstema frem mot det etterfølgende ministermøtet (MC13), herunder blant annet et arbeidsprogram for forhandlinger om reduksjoner i handelsvridende støtte, videre forhandlinger om økt

markedsadgang og videre forhandlinger om en permanent løsning for offentlige matvarelagre i utviklingsland.

Teksten fra forhandlingslederen ligger i og for seg fremdeles på bordet, men det er ingen konsensus om denne blant medlemmene. I innværende år er det så langt ikke gjort forsøk på å gjenoppta tekstbaserte forhandlinger med utgangspunkt i forhandlingslederens tekst. Diskusjoner så langt i år viser derimot at avstanden mellom medlemmene ikke har blitt mindre, men at den fremdeles er betydelig under nær sagt alle forhandlingstemaene.

5.4 EUs landbrukspolitikk

EU-landbruket har vært preget av økte kostnader til energi, gjødsel, bygningsvarer og andre råvarer i 2021/2022. Krigen i Ukraina har forsterket dette ytterligere. EU har normalt stor import av vegetabiliske oljer og fôrråvarer fra Ukraina. Økte kostnader på innsatsfaktorene har igjen medført økte priser på jordbruksvarene i EU-markedet.

Hvordan kostnadsutfordringene skal møtes, har jevnlig vært drøftet mellom landbruksministrene i Rådet. Rådet vedtok i mars en krisepakke til jordbruket på 510 mill. euro som medlemslandene kan disponere utfra nasjonale behov. Medlemslandene fikk også aksept for noe større fleksibilitet i bruk av nasjonale støtteordninger. Videre ble det bestemt at som en midlertidig ordning for 2022, kan en del av det arealet som var tenkt avsatt til biologisk mangfold isteden brukes til produksjon av proteinvækster.

EU forbereder nå iverksettelsen av en landbrukspolitikk for perioden 1. januar 2023 til ut 2027. EU kom til enighet om den nye politikken i november 2021.

Den nye landbrukspolitikken har ti målsettinger. Disse er å sikre en rimelig inntekt for bøndene, øke konkurransekraften, styrke bondens posisjon i verdikjeden, tiltak knyttet til klima, miljø, landskap og biologisk mangfold, sikre rekruttering, utvikle nye arbeidsplasser i distriktene, sikre trygg og sunn mat og fremme kunnskap og innovasjon.

EU legger stor vekt på at samfunnet skal bli mer klima- og miljøvennlig. 40 pst. av EUs landbruksbudsjett skal derfor gå til klimatiltak. Det legges også opp til at 25 prosent av den direkte støtten skal brukes på et eget miljøprogram.

Den gjennomsnittlige alderen på bøndene i EU er høy og økende. EU har derfor en ordning hvor bønder under 40 år kan få ekstra støtte i fem år etter overtakelsen. Etter den nye politikken kan medlemslandene øke støtten fra 2 til 3 prosent av den direkte støtten.

Det legges også opp til en bedre utjevning av arealstøtten mellom EU-landene, dvs. at støtten økes i de land som har hatt støtte under gjennomsnittlig støttenivå. Dette betyr overføring av økonomiske midler fra vest til øst i EU. Kommisjonens forslag om reduksjoner i støtten til bruk som får mer enn 60 000 euro, og videre et støttetak på 100 000 euro, ble ikke godtatt av medlemslandene.

En vesentlig endring er at ansvaret for gjennomføringen av landbrukspolitikken i større grad blir overført til medlemslandene. Hvert enkelt medlemsland skal utarbeide en nasjonal strategi med beskrivelse av nasjonale utfordringer og de virkemidlene landet vil benytte for å nå EUs felles målsettinger. De fleste land sendte sine strategiforslag til

Kommisjonen i desember 2021. Kommisjonen har etter videre drøfting med medlemslandene frist til august 2022 med å vedta strategiplanene.

Det legges også opp til økt fleksibilitet for medlemslandene når det gjelder virkemidlene for bygdeutvikling, bl.a. støtte til innovasjon, modernisering og styrket konkurransekraft.

Som en del av EUs grønne giv («Green Deal») la Kommisjonen i mai 2020 frem en strategiplan for utvikling av landbrukssektoren fra jord til bord («Farm to Fork»). Planen skal bidra til forbedret kosthold, helse og miljø. Strategien omfatter hele verdikjeden, dvs. innsatsvarer, produksjon, videreforedling, transport, distribusjon og forbruk.

I strategien er målsettingen at EU innen 2030 skal redusere bruken av plantevernmidler med 50 pst., bruken av gjødsel med 20 pst. og bruken av antibiotika med 50 pst. Kommisjonen har videre foreslått at 25 pst. av EUs jordbruksareal innen 2030 skal være drevet økologisk. Dagens nivå er 8,5 pst. Videre skal 10 pst. av EUs areal skal avsettes til å sikre biologisk mangfold. Som følge av usikkerheten i matvaremarkedene har EU åpnet for at deler av dette arealet kan brukes til proteinvekster inneværende år.

Flere medlemsland etterlyser konsekvensanalyser av strategien. Enkelte medlemsland frykter at landbruket får høyere kostnader som vanskelig kan tas ut i økt forbrukerpris, og at EU kan miste konkurransekraft både på hjemmemarkedet og på eksportmarkedet. Kommisjonen mener at strategien nettopp sikrer bøndene økt konkurransekraft, fordi det legges om til produksjon av trygge produkter med høy kvalitet som EUs innbyggere, men også eksportmarkedene i økende grad etterspør.

Landbrukspolitikken er ikke en del av EØS-avtalen, men utviklingen av EUs felles landbrukspolitikk har likevel betydning for norsk landbruk og næringsmiddelindustri. Prisutviklingen og politikkkutformingene i EU på jordbruksprodukter påvirker omfanget av import, grensehandel og konkurransekraften til næringsmiddelindustrien.

5.5 Forhandlinger om handelsavtaler

Norge har inngått 30 bilaterale frihandelsavtaler med 41 land, hvorav 27 av avtalene er inngått som en del av EFTA samarbeidet. Den nyeste er avtalen med Indonesia som trådte i kraft 1. november 2021. I tillegg har EFTA ferdigforhandlet en avtale med Mercosur (Brasil, Argentina, Uruguay og Paraguay), men denne er ennå ikke formelt undertegnet. Det gjenstår blant annet noen avklaringer knyttet til miljøkapittelet i avtalen.

EFTA forhandler nå nye handelsavtaler med Moldova, Malaysia, India og Vietnam. Fremdriften er varierende. EFTA er videre i reforhandlinger av eksisterende avtaler med Chile, Egypt, SACU (Sør-Afrika, Namibia, Botswana, Eswatini og Lesotho), Mexico, Det Palestinske Området og Canada.

Norge gjenopptok de bilaterale handelsforhandlingene med Kina i 2017. Fremdriften har vært liten den senere tiden. Handel med landbruksvarer er en viktig del av disse forhandlingene.

Storbritannia trådte ut av EU og EØS-avtalen 31. januar 2020. Samme dag trådte den midlertidige handelsavtalen mellom Storbritannia og Norge i kraft. I juni 2021 ble EFTA-

landene Norge, Island og Liechtenstein enige om en permanent frihandelsavtale med Storbritannia. Avtalen ble iverksatt 1. desember 2021. For landbruk innebærer avtalen i stor grad en videreføring av de handelsbetingelser som gjaldt mellom Norge og Storbritannia da Storbritannia var EU-medlem. Importkvoter til Storbritannia ble i hovedsak etablert der dette ikke går på bekostning av norsk produksjon. Det ble blant annet ikke gitt importkvoter på grasbaserte produksjoner som kjøtt av storfe og sau/lam. Importkvoten på 299 tonn ost til Storbritannia innebar en tilsvarende reduksjon av importkvoten til EU.

Nye handelsavtaler forelegges Stortinget før iverksettelse.

6 Hovedtrekk i tilbudet

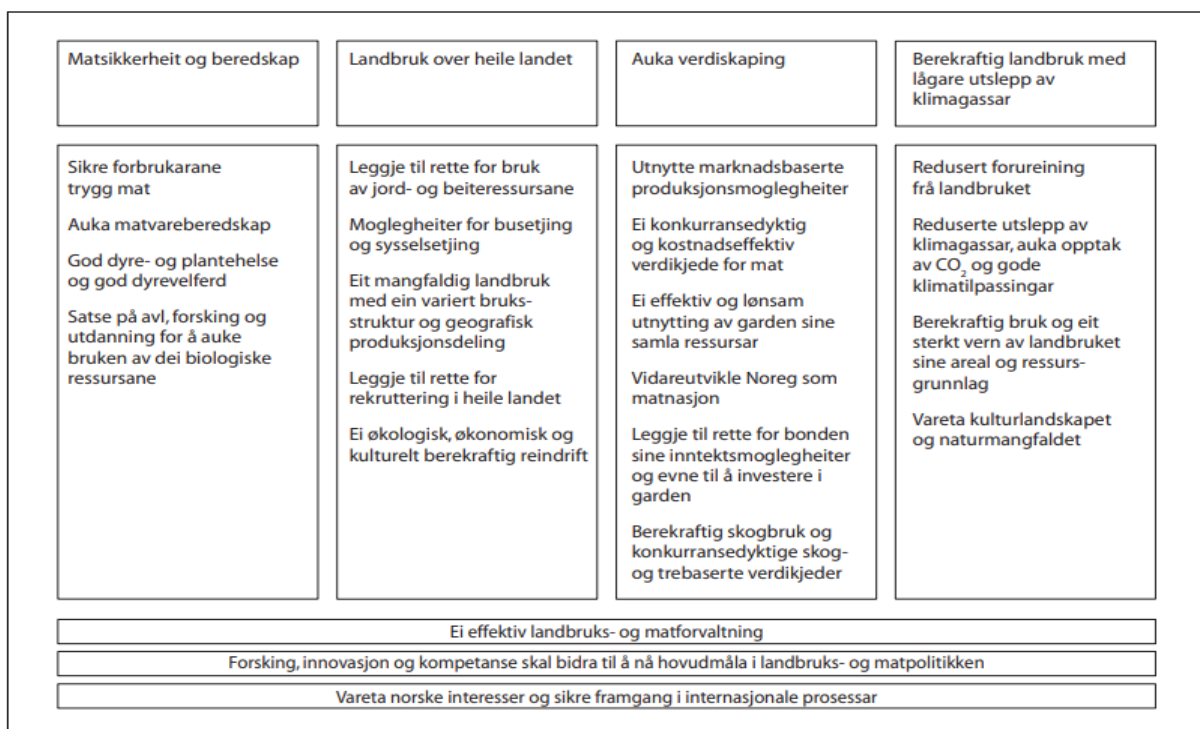
6.1 Mål og rammer for oppgjøret

Kapittel 1-5 gjennomgår premissgrunnlaget for forhandlinger om ny jordbruksavtale. I kapittel 2 omtales jordbrukskapitlet i Hurdalsplattformen kort, og noen sentrale deler av Næringskomiteens beskrivelse av mål og rammer for jordbrukspolitikken ved behandlingen av jordbruksoppgjøret i 2021.

Hovedavtalen sier at jordbruksavtalens formål er å regulere tiltak som er egnet til å fremme fastlagte mål for jordbruket, og som ikke er uttømmende regulert ved lov, stortingsvedtak eller forskrift. Hovedavtalen sier også at jordbruksavtaler står tilbake for lover og stortingsvedtak, og kan heller ikke kreves gjennomført i strid med traktater som er bindende for staten.

Hovedmålene i jordbrukspolitikken

Gjeldende mål for landbrukspolitikken er gjengitt i Landbruks- og matdepartementets budsjettproposisjon for 2022, jf. figur 6.1. Jordbruksoppgjørets oppgave er å utvikle virkemidlene med sikte på en best mulig måloppnåelse, samlet sett.

Figur 6.1 Målene for landbrukspolitikken

Det viktigste bidraget fra regjeringens side til å sikre norsk jordbruk og matproduksjon er gjennom de årlige forhandlingene med jordbruket. Jordbruksavtalen er i praksis en plan for hvordan man skal å oppnå sosial-, økonomisk- og miljømessig bærekraft i jordbrukssektoren. En variert bruksstruktur som er tilpasset Norges naturressurser og geografi, gir

de beste mulighetene til å produsere mat på en bærekraftig og klimavennlig måte over hele landet.

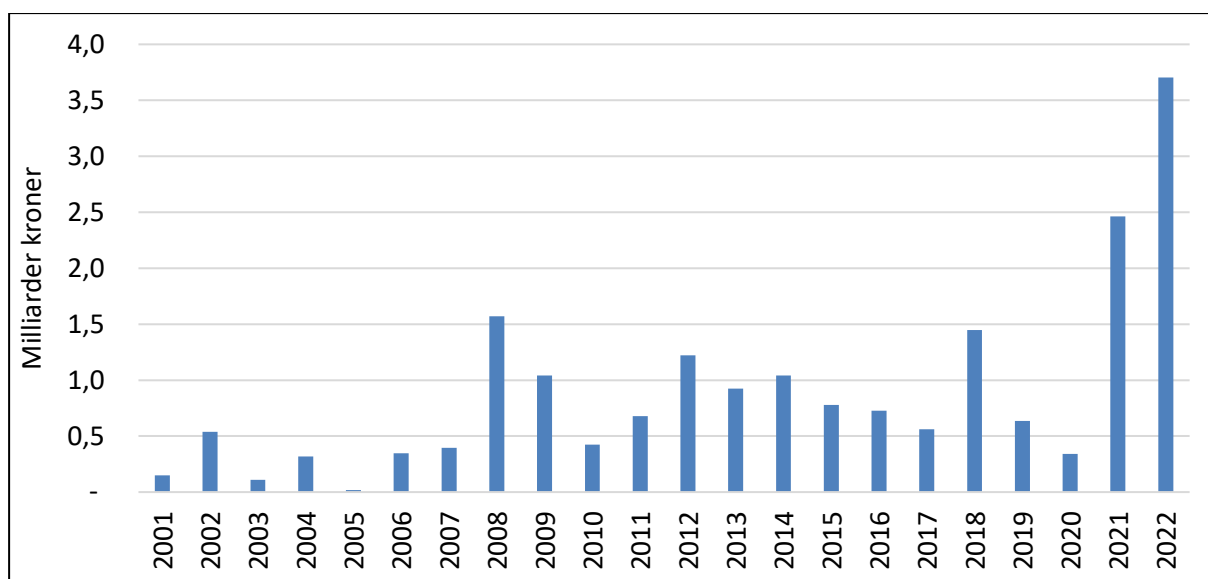
Arbeidet med grønn omstilling og utvikling av et miljømessig bærekraftig landbruk står sentralt, blant annet gjennom kunnskapsutvikling, styrking av miljørettede tiltak og tiltak for å øke opptak av og redusere utslipp av klimagasser.

Statens forhandlingsutvalg vil styrke distriktslandbruket og små og mellomstore bruk, særlig gjennom å styrke gjeldende ordninger med distrikt- og strukturprofil. En variert bruksstruktur og geografisk produksjonsfordeling gir matproduksjon over hele landet, med tilhørende industri og øvrig verdikjede. Investeringsbehov for å imøtekomme dyrevelferdshensyn og små og mellomstore bruk vil bli prioritert ved utformingen av investeringsvirkemidlene. Virkemidler som kommunene og fylkeskommunene forvalter bidrar til utvikling regionalt og lokalt, og støtter opp under rekruttering og attraktivitet i sektoren. Det etableres en forsterket satsing rettet mot bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nordområdene.

Det er viktig å styrke arbeidet med alle de tre bærekraftsmålene. Inntektsløft og styrking av velferdsordningene er avgjørende for den sosiale og økonomiske bærekraften i norsk jordbruk og matproduksjon.

En ekstraordinær situasjon

Koronapandemien, flaskehals i logistikk, kraftige prisøkninger på energi og andre innsatsfaktorer, nasjonalt og internasjonalt, og krigen i Ukraina har satt verdens og Norges matproduksjon i en ekstraordinær situasjon. Verdens matpriser nådde i mars sitt høyeste nivå noensinne iflg. FAO. Pandemitiltakene ga en midlertidig vekst i hjemmemarkedet som bidro til økte inntekter fra kjøtt og meieriprodukter. Matnæringene var blant sektorene som kom seg best gjennom pandemien. Etter at Stortinget vedtok jordbruksoppgjøret i juni i fjor, har jordbruket opplevd en ekstraordinær kostnadsvekst for gjødsel, bygningsmaterialer, fôr, strøm, drivstoff, emballasje, frakt m.m., jf. figur 6.2.

Figur 6.2 Årlig endring i kostnader i jordbruket de siste 20 årene, iflg. Totalkalkylen, registrert regnskap. Mrd. kroner.

Situasjonen er krevende for norsk jordbruk og matproduksjon. Prisøkningene på en rekke innsatsfaktorer er i en størrelsesorden vi ikke har sett før. Ustabilitet i verdensmarkedene skaper også usikkerhet om den videre utviklingen, og om når vi er over kostnadstoppen og markedene normaliseres.

Hurdalsplattformen og statens tilbud i dette oppgjøret viser at regjeringen prioriterer jordbruket og norsk matproduksjon høyt. Både husholdningene og store deler av næringslivet har hatt, eller har, betydelige utfordringer pga. pandemien, energisituasjonen, nedstenging og omveltninger i markedene. Staten har brukt betydelige ressurser for å dempe konsekvensene for husholdninger og næringsliv, men alle sektorer har også et eget ansvar for å komme seg gjennom en krevende situasjon.

Regjeringen vil bidra til trygghet for norsk matproduksjon og selvforsyning i en situasjon med sterk kostnadsvekst. Ekstraordinære situasjoner krever ekstraordinære tiltak. Det er viktig at en del av tiltakene er midlertidige, slik at norsk jordbruksproduksjon opprettholder sin konkurransekraft overfor import. Det vil være avgjørende i arbeidet med å øke selvforsyningen.

Prioritere matproduksjon og klima og miljø

I år er hensynet til matproduksjon og matsikkerhet svært viktig. Samtidig må håndteringen av den ekstraordinære situasjonen kombineres med at avtalen styrker klima- og miljøarbeidet. Den menneskeskapte klima- og naturkrisen er vår tids største utfordring, og jordbruksavtalen må vris i en mer klima- og miljøvennlig retning. Satsing på klima og miljø må inngå i de nødvendige avveiningene mellom de landbrukspolitiske målene. I statens tilbud økes de målrettede klima- og miljøordningene betydelig. Statens tilbud prioriterer en satsing på vannmiljøtiltak som en oppfølging av tiltaksplan for Oslofjorden og en satsing som skal styrke oppslutning om klimatiltak og kunnskapsgrunnlaget som skal bidra til oppfølging av

klimateavtalen mellom staten og jordbruket. I tillegg legger Statens forhandlingsutvalg opp til en satsing på kulturlandskap og utmarksbeite.

Internasjonale forhold

Matsektorens konkurransekraft er avgjørende for å opprettholde en høy hjemmemarkedsandel. Tilstrekkelig konkurransekraft er fundamentet for et omfattende norsk jordbruk og for måloppnåelsen på alle områder. Internasjonale forhold påvirker i økende grad rammebetingelsene for jordbruket og matindustrien. Importen av jordbruksprodukter har økt over tid ikke minst for bearbeidede produkter, som omfattes av ordningen med råvarepris-kompensasjon (RÅK-varer) i henhold til EØS-avtalens protokoll 3. Jordbruket eksponeres i økende grad for prissvingninger på verdensmarkedet, bl.a. for førråvarer, gjødsel og energi. Samtidig gir sterkt økende råvarepriser internasjonalt også midlertidig styrket konkurransekraft.

Over tid er det gjennomført flere tilpasninger i markedsordningene for å holde virkemidlene i tråd med WTO-regelverket. Adgangen til reguleringseksport er avviklet, administrerte priser for kjøtt og egg er avviklet og sektorene har en volumbegrenset adgang til fellesfinansiert reguleringslagring. Over halvparten av markedsinntektene i jordbruket er nå i sektorer som ikke har målpriser og virkemidler for markedsprisstøtte. Det innebærer at jordbruksavtalens mulighet til å forhandle om og regulere priser er sterkt redusert. Det reduserer også muligheten for å forhandle om, og påvirke inntektsutviklingen.

Senest i fjor ble målprisen for svin avviklet, og sektoren ble overført til den såkalte volummodellen for markedsbalansering. Det var en tilpasning til internstøtteforpliktelsene i WTO-avtalen. Norges maksimale adgang til «gul støtte»/AMS (Aggregate measurement of support) er på 11,449 mrd. kroner. Taket kan ikke inflasjonsjusteres. Etter fjorårets endring anslår Landbruksdirektoratet et handlingsrom i den «gule boksen» på 2,6 mrd. kroner.

Slik Statens forhandlingsutvalg vurderer det, overskrider jordbrukets krav AMS-taket både for 2022 og 2023, som følge av store økninger i målpriser, en egen kompensasjonsordning for gjødsel og prisnedskrivning til kraftfôr. Statens forhandlingsutvalg forutsetter at en ny jordbruksavtale må være innenfor Norges internasjonale forpliktelser, jf. Hovedavtalen.

Markedsordningene er utformet for en situasjon der norske priser er klart høyere enn internasjonale priser. Nå er verdensmarkedsprisene for korn høyere enn gjeldende målpriser for korn. Statens forhandlingsutvalg viser til jordbrukets krav om midlertidig tilpasning i markedsordningen for korn, og er innstilt på å finne en løsning for å sikre best mulig funksjonalitet gjennom denne situasjonen, jf. kap 7.

I kravet krever jordbruket at regjeringen utnytter handlingsrommet i WTO-avtalen, og så fort som mulig legger om til prosenttoll der det gir best beskyttelse. Statens forhandlingsutvalg viser til at toll ikke er forhandlingstema.

Tiltak det siste året

Etter at regjeringen tiltrådte har det vært gjennomført flere tiltak for å redusere konsekvensene av kostnadsbølgen for jordbruket. I februar ble det utbetalt 754 mill. kroner ekstraordinært som følge av tilleggsforhandlingene som ble sluttført 28.10.21. I tilleggsnummeret til statsbudsjettet 2022 ble det bevilget 200 mill. kroner til investeringer og varslet en mindre utvidelse av jordbruksfradraget. Senere er det etablert midlertidig strømstøtte for jordbruket og veksthusnæringen, med et usikkert anslått bevilgningsbehov på 500 mill. kroner i tillegg til det som gis over husholdningsordningen. Det er også tilrettelagt for høyere prisuttak for kjøtt, egg og tomater gjennom justeringer i inngått jordbruksavtale og gitt tidlig signal om betydelig økning i målpris på matkorn.

I sum er det, etter Stortingets vedtak om fjorårets oppgjør, bevilget om lag 1,5 mrd. kroner ekstra til jordbruket, og lagt til rette for høyere prisuttak i markedet. Det viser den sterke prioriteringen av jordbruket og viljen til å bidra til mest mulig forutsigbarhet i en usikker tid. Endringene som er gjort mellom to jordbruksoppgjør gjør at bevilgningen til jordbruksavtalen (kapittel 1150) ved inngangen til forhandlingene er på 18,2 mrd. kroner. Dette har likevel ikke kunnet hindre et betydelig inntektsfall ifølge Budsjettnemndas grunnlagsmateriale for 2022.

Inntekt

Ved behandlingen av den siste jordbruksmeldingen, Innst. 251 S (2016-2017), skriver Næringskomiteen:

«Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig folkeparti og Venstre, erkjenner at det er vanskelig å måle inntekt for selvstendig næringsdrivende og sammenligne dette med lønnsinntakere. Flertallet viser til at Totalkalkylen utarbeidet av Budsjettnemnda for jordbruket er egnet til å beskrive inntektsutvikling, og i mindre grad egnet til å måle inntektsnivå. Inntektsnivået i jordbruket varierer betydelig mellom bruk, men er gjennomgående lavt.

Komiteen vil understreke at inntekt både er et mål og det viktigste virkemiddelet for å nå andre landbrukspolitiske mål. For å gi aktører i jordbruket forutsigbarhet og sikre rekruttering er det viktig at Stortinget formulerer et klart inntektsmål.

Komiteen legger til grunn at utøvere i jordbruket, som selvstendig næringsdrivende, skal ha muligheter til samme inntektsutvikling som andre i samfunnet. Inntektsmulighetene må være til stede innenfor en variert bruksstruktur for at norsk jordbruk skal kunne utnytte landets produksjonsmuligheter. For å sikre rekruttering, og for å løfte inntektsmulighetene i næringen, mener komiteen at inntektsmålet skal være å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. God markedstilpasning og produktivitetsutvikling vil være en forutsetning for inntektsdannelsen.»

På bakgrunn av Stortingets behandling av Prop. 200 S (2020–2021) om jordbruksoppgjøret 2021, nedsatte regjeringen den 12. august 2021 et offentlig utvalg, ledet av professor Ola Honningdal Grytten som skal:

«...drøfte og klargjøre prinsipper og metoder, samt muligheter og begrensninger, for måling av inntekter for jordbruket som sektor og for bønder som private næringsdrivende,

samt grunnlag og forutsetninger for sammenligning av næringsinntekter med lønn for arbeidstakere.»

I Hurdalsplattformen sier regjeringen at den vil:

«legge fram en forpliktende og tidfestet plan for å tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. Opptrappingen skal skje i samarbeid med partene i jordbruksavtalen og baseres på et nytt tallgrunnlag.»

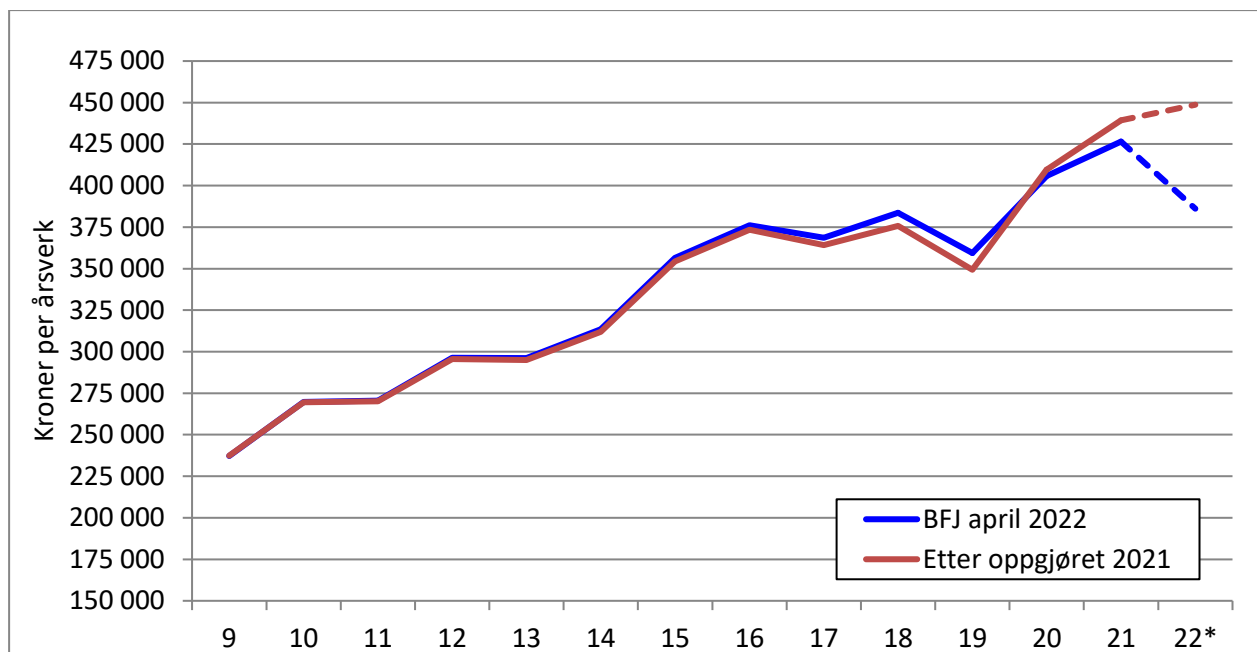
Årets jordbruksoppgjør gjennomføres før disse prosessene er gjennomført. Statens forhandlingsutvalg legger derfor Budsjettnemndas framlagte grunnlagsmateriale til grunn, slik jordbruket også gjør.

Bønder er selvstendig næringsdrivende med stort ansvar for, og påvirkning på, egen nettoinntekt. Inntektsvariasjonen er stor, også for likeartede bruk. Gjennomsnittsinntektene sier lite om inntektsmulighetene i næringen og er lite egnet til nivåsammenligninger med andre grupper. Regjeringen har et meget ambisiøst inntektsmål for næringen, men inntekt er også et virkemiddel og må vurderes opp mot måloppnåelsen for andre jordbrukspolitiske mål. Bevilgningene til jordbruksavtalen må prioriteres opp mot andre formål på statsbudsjettet.

Grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) viser betydelig inntektsvariasjon fra år til år i Totalregnskapet, bl.a. som følge av ekstremvær, pandemi, markedsutvikling og variasjon i renter, energi-, fôr- og gjødselpriser. Inntektsutviklingen i jordbruket må vurderes over flere år. Over halvparten av markedsinntektene i jordbruket er nå i sektorer som ikke har noen offentlig administrert målpris. Jordbruksoppjøret kan bare gi næringen inntektsmuligheter og oppjørets direkte innflytelse på prisdannelsen er avtakende. Budsjettnemnda understreker at prognosen for inntektsutviklingen til 2022 er uvanlig usikker.

6.2 Grunnlagsmaterialet

Etter en inntektsvekst per årsverk på om lag 5 pst. (vel 20.000 kroner) i 2021, prognoserer Budsjettnemnda, på usikkert grunnlag, med en inntektsreduksjon på 9,5 pst., eller vel 40.000 kroner per årsverk i 2022. Resultatet inkluderer verdien av jordbruksfradraget, slik Stortinget har forutsatt. Totalt anslås kostnadene (inkl. renter) å øke med 5,5 mrd. kroner fra 2020 til 2022. Kostnadsveksten er særlig stor for gjødsel, kraftfôr, bygningsmaterialer, drivstoff og strøm. Før endringer i jordbruksavtalens målpriser og andre prisendringer i 2022, anslås brutto inntektsvekst til 4,2 mrd. kroner i samme periode, inkludert bevilgningsøkningen som følge av tilleggsforhandlingene høsten 2021. På inntektssiden er det i hovedsak inntekter fra melk og kjøtt som øker, knyttet til endringer i hjemmemarkedet ifm. pandemien.

Figur 6.3 Inntektsutviklingen i jordbruket, iflg. Totalkalkylen, normalisert regnskap, forutsatt i fjor og beregnet av BFJ i april 2022. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, inkl. verdi av jordbruksfradraget.

For perioden 2020 til 2022 er utviklingen om lag 14 ½ pst. (59.000 kroner) svakere enn lagt til grunn i fjor, tilsvarende om lag 2,4 mrd. kroner. Det skjer til tross for at kompensasjonsordningene for gjødsel og bygningsmaterialer etter tilleggsforhandlingene høsten 2021, og midlertidig strømstøtte er innarbeidet i kalkylen. Partene protokollerte 28.10.21:

«Partene vil vurdere særskilt hvor stor kostnadsveksten ble for gjødsel, bygningsmaterialer og elektrisk kraft i 2021/2022 og håndtere dette som en del av helheten, både på inntekts- og kostnadssiden, med utgangspunkt i et nytt fullstendig grunnlagsmateriale til forhandlingene i 2022.»

Statens forhandlingsutvalg er enig med Jordbrukets forhandlingsutvalg i at svikten i forhold til forutsetningene i Stortingets vedtak for 2022 utgjør 2,4 mrd. kroner som bør kompenseres i 2022. Under normale omstendigheter ville årets oppgjør i hovedsak ha dreid seg om rammebetingelser for 2023. Normalt vil en eventuell kompensasjon for «etterslep» gis for forhandlingsåret 2023. Slik situasjonen er nå, mener Statens forhandlingsutvalg det er viktig å kompensere jordbruket for inntektssvikten så raskt som mulig. Det innebærer at partene i realiteten må forhandle om rammevilkår for to kalenderår.

Både den store variasjonen, forhandlinger om to år og behovet for ekstraordinære og midlertidige tiltak, gjør at det er potensial for misforståelser om framstillingen. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at partene gjennom forhandlingene vil diskutere seg fram til en felles forståelse om framstillingen.

6.3 Økte inntektsmuligheter

Statens forhandlingsutvalg tilbyr jordbruket en samlet økning i inntektsmulighetene for 2022 og 2023 på 10,15 mrd. kroner *sammenlignet med 2022 før oppgjør*, jf. tabell 6.1.

Tabell 6.1 Økning i inntektsmuligheter for 2022 og 2023. Alle tall er sammenlignet med situasjonen i 2022, før oppgjør.

	2022	2023
Endring i målpriser ¹⁾	1 023	1 273
Endret bevilgning på kap. 1150	1 800	5 382
Overførte midler	63	-
Endret verdi av jordbruksfradraget	264	345
Sum, mill. kroner	3 150	7 000

1) Deler av prisøkningene kan reverseres i fremtidige forhandlinger.

Tilbudet innebærer økning i målpriser, som med fullt årsutslag utgjør 1.273 mill. kroner. I totalkalkylen og referansebrukene ligger priser før effekt av oppgjøret inne i budsjettet for 2022 for hele årets produksjon for korn, poteter og grøntsektoren, siden Budsjettnemnda ikke kan prognosere utfallet av forhandlingene. Derfor regnes også målprisøkningen fra 1. juli i oppgjøret inn på hele volumet når det beregnes inntektseffekt av rammen. For melk vil målprisøkningen i 2022 bare påvirke et halvt års produksjon, og det kommer en ytterligere inntektseffekt i 2023. Effekten av målprisøkningene i 2022, slik de blir regnskapsført er 1.023 mill. kroner, jf. tabell 6.2.

Bevilgningen til jordbruksavtalen (kap. 1150) ved inngangen til oppgjøret er på 18,2 mrd. kroner. Regjeringen prioriterer jordbruk og matproduksjon høyt. I den ekstraordinære situasjonen vi er, prioriterer regjeringen å utbetale en høy kompensasjon i 2022 for å trygge næringen gjennom kostnadsbølgen, og gi en nivåheving allerede i 2022, ut over de 2,4 mrd. kronene som gir kompensasjon for inntektssvikten i forhold til forutsetningene som ble lagt til grunn i fjor.

Statens tilbud innebærer en økning i bevilgningen på 1.800 mill. kroner i 2022, som utbetales i en ekstra utbetaling, jf. kap. 7.1. Ytterligere bevilgningsøkning i 2023 blir dermed 3.582 mill. kroner. I sum for 2022 og 2023 vil det dermed bli betalt ut 7.182 mill. kroner mer enn budsjettet før oppgjør. I tillegg finansieres tilbudet med overførte midler fra 2022 og økt verdi av jordbruksfradraget som følge av inntektsveksten. Budsjettnemnda regner med at jordbruksfradraget får effekt på 25 pst. av en økning i vederlag til arbeid og kapital.

Tabell 6.2 Økninger i målpris, og regnskapsmessig effekt i Totalkalkylen og referansebrukene for 2022 og 2023 sammenlignet med før oppgjør.

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr	Utslag 2022	Mill. kr 2022	2023
Melk, ku og geit	1 502	5,55	0,32	481	48 %	231	481
Poteter	205	5,48	0,80	164	100 %	164	164
Grønnsaker og frukt	3 861		12 %	463	100 %	463	463
Norsk matkorn	184	3,80	0,90	166	100 %	166	166
Sum målprisendring				1 273		1 023	1 273

Begrepet «ramme» består normalt av et fullt årsutslag av endring i verdien av målpriser og budsjett, utbetaling av overførte midler og økt verdi av jordbruksfradraget, sammenlignet med året før – *før oppgjør*. dvs. uten effekten av målprisøkningene for inneværende år. Over tid har innholdet i det som kalles ramme blitt mindre etter hvert som målpriser har blitt avvirket. Prisendringer i sektorer uten målpris vil bidra til inntektsøkning uten å inngå i rammebegrepet. I tillegg har både krav og tilbud i år en betydelig utbetaling av ekstra budsjettstøtte i 2022 og det skal gjennomføres forhandlinger for 2 år.

I jordbrukets ramme, var kravet på 11,6 mrd. kroner i sum for 2 år. Regnet på tilsvarende måte er statens tilbud på 8,9 mrd. kroner, en differanse på 2,7 mrd. kroner.

Regnet som økning i inntektsmulighet over 2 år, sammenlignet med før oppgjøret, er kravet beregnet til 12,8 mrd. kroner, når målprisøkningenes effekt for 2022 inkluderes, en differanse på 2,7 mrd. kroner. Jordbruket har ikke regnet effekt på jordbruksfradraget av inntektsøkningen i 2022.

Tabell 6.3 Tilbud og krav, ramme og økte inntektsmuligheter over 2 år.

	Tilbud	Krav
Målpriser 2023	1 273	1 525
Budsjett 2023	5 382	8 080
Verdi jordbruksfradrag 2023	345	228
Sum ramme	7 000	9 833
Ekstrabevilgning 2022	1 800	1 671
Overførte midler, utbetalt 2022	63	63
Sum	8 863	11 567
Målprisutslag i 2022	1 023	1 244
Verdi jordbruksfradrag 2022	264	0
Sum inntektsmuligheter 2022 og 2023	10 150	12 811

1) BFJs data viser at 25 pst. av en økning i vederlag til arbeid og kapital gir grunnlag for økt jordbruksfradrag.

Forslaget til økning i målpriser og anslag på prisøkninger i sektorer uten målpris, anslås å gi en økt utgift til mat på om lag 1.200 kroner per husholdning i året. Det isolerte utslaget av økningen i råvarepriser på prisindeksen for mat og alkoholfrie drikkevarer anslås til 1 ½ pst.

Tekniske forutsetninger

Statens forhandlingsutvalg har lagt til grunn de samme tekniske forutsetningene om prisendringer som jordbruket, med unntak for lønnsveksten i 2023, hvor SSBs anslag 18. mars er benyttet. Som det framgår av tabell 6.4 anslås en kostnadsvekst fra 2022 til 2023 på vel 3,8 mrd. kroner, som kommer etter to år med sterk kostnadsvekst. Når det gjelder kostnadsveksten tyder bl.a. futuresmarkedene på at veksten kan bli noe lavere enn det som er anslått på enkelte poster. Det er knyttet stor usikkerhet til anslagene.

Med disse forutsetningene viser linje A i tabellen at det kreves en ramme på vel 2,9 mrd. kroner for å legge til rette for en inntektsvekst på 3,8 pst. fra 2022, *før oppgjør*, til 2023. I linje B tas det hensyn til den sviktende inntektsutviklingen fra 2020 til 2022. Inntekten i 2022 må heves med 2,4 mrd. kroner, og denne må videreføres i 2023. Tillegget for kronemessig lik utvikling til 2023, etter at 2022 er hevet med 2,4 mrd. kroner, er 287 mill. kroner. I sum gir det et behov for ramme på 5,74 mrd. kroner, for å legge til rette for kronemessig lik utvikling fra nivået i 2022 etter at inntektssvikten sammenlignet med forutsetningene fra i fjor er kompensert. I tillegg tilbyr Statens forhandlingsutvalg i linje D en økning på 1258 mill. kroner for å legge til rette for en nivåheving i 2022 ut over kompensasjonen på 2,4 mrd. kroner og en ytterligere nivåheving i inntektene i 2023. Til sammen utgjør nivåhevingen om lag 30.000 kroner per årsverk fra 2022 etter kompensasjon på 2,4 mrd. kroner.

Tabell 6.4 Tekniske forutsetninger for tilbudet.

	Grunnlag Mill. kr	Volum	Pris	Sum Mill. kr
1. Produksjonsvolum	39 065			0
2. Prisendring på varer uten målpris	18 881		6,9 %	1 303
3a Gjødsel	3 080			1 790
3b Kraftfôr	9 629		4,8 %	460
3c Energi	3 724			0
3d Andre driftskostnader	11 114		2,6 %	290
3. Sum driftskostnader	27 159			2 540
4. Kapitalslit og leasing	10 133			373
5. Normalisert realrentekostnad	303			948
6. Arbeidsforbruk	15 847	-1,2 %	3,8 %	405
A. Sum lik prosentvekst som andre grupper før komp 22				2 963
B. Kompensasjon for inntektsutvikling fra 2020-2022	2 400		3,8 %	2 491
SUM, rammebehov ved lik pst. etter komp 22				5 455
C. Økning fra prosent til kronemessig lik utvikling				287
D. Nivåheving i 2022 og ytterligere i 2023				1258
SUM, ramme, mill. kroner				7 000

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at partene skal be Budsjettnemnda for jordbruket legge fram revidert total kalkyle for jordbruket 2022 innen 1. oktober. Revisjonen skal vise vesentlige endringer i inntekts- og kostnadsposter utover det som er forutsatt i årets jordbruksoppgjør. Regjeringen har med dette tilbudet gitt et ekstraordinært bidrag til å kompensere jordbruket for kostnadsveksten. Statens forhandlingsutvalg mener at det ikke

kan legges opp til hyppige revisjoner av tallgrunnlag og kontinuerlig arbeid med mulige tilleggsforhandlinger. Hovedavtalens § 2.4 bør dekke partenes behov.

Midlertidig kompensasjon for kostnadsvekst

Statens tilbud legger opp til kostnadskompensasjon i en ekstraordinær situasjon. Av hensyn til næringens konkurransekraft legger Statens forhandlingsutvalg til grunn at deler av prisøkninger og kostnadskompensasjon kan reverseres dersom kostnader og verdensmarkedspriser går tilbake til mer normale nivåer. Det vil blant annet gjelde midlertidig omlegging av markedsordningen for korn, økning i øvre prisgrenser, målpriser og annen særskilt kompensasjon.

6.3.2 Utslag på referansebrukene

Budsjettnemndas sekretariat har beregnet det kvantumsfaste isolerte utslaget av pris- og tilskuddsendringer i tilbudet for 2023, inkludert forutsetninger om pris- og kostnadsendringer og økt utnyttning av jordbruksfradraget.

Tabellen viser fullt utslag for kalenderåret 2023 sammenlignet med 2021, og med 2022 før oppgjøret. Tekniske forutsetninger er som i jordbrukets krav.

Omtale av kompensasjon og utslag på referansebrukene for 2022 er vist i kapittel 7.1.

Tabell 6.5 Beregnet kvantumsfast helårsvirkning på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, inkl. anslåtte kostnadsendringer til 2023, inkl. endret verdi av jordbruksfradraget. Kroner per årsverk.

Referansebruk ¹	2021	2022	2023	2023-	2023-
	A	før oppgjør B	C	2022 C-B	2021 C-A
1 Melk. 31 årskyr	389 900	352 900	432 200	79 300	42 300
2 Korn. 513 dekar	276 800	-32 300	295 600	327 900	18 800
3 Sau. 170 vinterfôra	203 100	187 500	314 000	126 500	110 900
4 Melkegeit. 143 årsgeiter	512 900	478 600	526 600	48 000	13 700
5 Svin/korn. 53 avlssvin	657 000	718 600	909 800	191 200	252 800
6 Egg/planteprod. 7.100 høner	685 400	624 500	813 600	189 100	128 200
7 Poteter 128 daa + 313 daa korn	572 900	460 500	605 900	145 400	33 000
8 32 ammekyr	271 600	225 300	386 200	160 900	114 600
9 51 dekar frukt og bær	370 600	369 200	462 500	93 300	91 900
10 113 daa grønnsaker + korn	611 500	495 800	623 400	127 600	11 900
11 Fjørfeslakt og planteprodukter	724 200	373 100	653 700	280 600	-70 500
12 Økologisk melk. 29 årskyr, landet	394 600	388 100	499 000	110 900	104 400
13 Melk. 16 årskyr, landet	348 000	328 700	404 900	76 200	56 900
14 Melk. 51 årskyr, landet	422 200	370 900	456 900	86 000	34 700
15 Melk. 68 årskyr, landet	472 600	415 000	521 600	106 600	49 000
16 Melk. 39 årskyr, Østlandet (1 og 3)	456 800	409 600	528 900	119 300	72 100
17 Melk. 28 årskyr, Østlandet (5a)	366 300	327 000	402 600	75 600	36 300
18 Melk. 36 årskyr, Jæren (2)	419 500	387 500	481 100	93 600	61 600
19 Melk. 29 årskyr, Vestlandet (5b)	368 900	335 600	410 700	75 100	41 800
20 Melk. 38 årskyr, Trøndelag (4)	368 100	327 000	400 700	73 700	32 600
21 Melk. 29 årskyr, Nord-Norge (6,7)	425 200	386 300	457 200	70 900	32 000
22 Korn. 327 daa, Østlandet	154 900	-119 200	227 300	346 500	72 400
23 Korn. 801 daa, Østlandet	413 400	116 000	436 500	320 500	23 100
24 Sau. 156 vinterfôra, Sør-N (5a, 5b)	176 800	162 900	281 900	119 000	105 100
25 Sau. 183 vinterfôra, Nord-N (6,7)	274 400	245 600	366 200	120 600	91 800
26 Sau. 85 vinterfôra, landet	82 400	66 400	174 400	108 000	92 000
27 Sau. 295 vinterfôra, landet	307 200	281 500	385 800	104 300	78 600
28 Ammeku 30 kyr (5a, 5b, 6, 7)	297 000	247 700	393 800	146 100	96 800
29 Ammeku 34 kyr (1, 3, 4)	246 400	198 000	385 200	187 200	138 800
30 Ammeku 46 kyr, landet	345 000	293 500	488 900	195 400	143 900

1. Parentesene angir hvilken arealtilskuddssone de ulike referansebrukene er plassert i.

6.4 Andre hovedpunkter

Distrikts- og strukturprofil

De fleste ordningene i gjeldende jordbruksavtale er innrettet slik at de differensierer på struktur og/eller distrikt. Det eksisterer med andre ord allerede gode verktøy som kan brukes for å oppnå de landbrukspolitiske målene. Regjeringen prioriterer små og mellomstore bruk både i direkte tilskudd og i investeringsvirkemidlene (IBU). Bevilgningen til driftstilskudd til melk og ammeku økes med 542 mill. kroner. Videre økes bevilgningen til husdyrtilskuddene med 1.074 mill. kroner og strukturprofilen økes vesentlig for sau.

Samtidig økes tilskuddet til melkekyr på små og mellomstore bruk. I tilbudet foreslås det at distriktsdifferensieringen av arealtilskuddene styrkes. Fordi gjennomsnittlig bruksstørrelse er mindre i distriktene, vil distriktsdifferensierte arealtilskudd også være en styrking av strukturprofilen.

Mange ordninger har også en maksimalgrense («tak»). I regjeringens politiske plattform er det en ambisjon om å innføre tak på tilskudd. Den store kostnadsøkningen som jordbruket har hatt den senere tid, slår imidlertid sterkt ut for større bruk. Jordbruket foreslår derfor å kompensere uten strukturprofil, og midlertidig suspendere gjeldende tak for husdyrtilskuddene. Statens forhandlingsutvalg er enig i jordbrukets forslag om å utrede dette.

I regjeringens politiske plattform signaliseres det at regjeringen vil fornye og forsterke innsatsen knyttet til nordområdene. Den nye nordområdepolitikken har bl.a. som mål å snu den negative befolkningsutviklingen, utnytte de lokale verdiene til å skape vekst og gjøre nordområdene til sentrum for grønn omstilling. Samtidig varsler regjeringen i plattformen at den skal legge fram en ny melding til Stortinget om distriktspolitikken. I statens tilbud foreslås det å igangsette en områderettet satsing for å utvikle potensiale for landbruk i nord med tilhørende verdikjeder.

Et betydelig løft for satsing på miljø og klima

I regjeringens politiske plattform heter det at klima og natur skal være en ramme rundt all politikk. Regjeringen vektlegger arbeidet med grønn omstilling og å ivareta et bærekraftig landbruk, både knyttet til biobasert sirkulærøkonomi og arbeid med miljørettede tiltak, ivaretagelse av naturmangfold og reduksjon av klimagasser. Jordbruksavtalen skal vris i en mer klima- og miljøvennlig retning. Miljø- og klimasatsingen over jordbruksavtalen skal bidra til å opprettholde kulturlandskapet og til å redusere miljøbelastningen fra jordbruket, herunder utslipp til luft og vann. Flere av miljøordningene bidrar også til bedre agronomi. Statens forhandlingsutvalg vektlegger i årets jordbruksforhandlinger følgende på miljø- og klimaområdet i statens tilbud:

- Oppfølging av Helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden med betydelig styrking av tilskuddsmidler som skal stimulere til avrenningsreducerende tiltak. I tillegg foreslås det å forbedre kunnskapsgrunnlaget for tilførselsberegninger og for bedre nitrogenforvaltning. Av en økning på 200 mill. kroner til Regionale miljøprogram er 70 mill. øremerket til særskilt satsing på Oslofjorden.
- Oppfølging av klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket med styrking av tilskuddsordninger som bidrar til reduserte utslipp og videreutvikling av kunnskapsgrunnlaget.
- Økt miljø- og klimainnsats i norsk jordbruk, både i form av målrettede tiltak og forbedring av kunnskapsgrunnlaget, herunder betydelig styrking av Regionale miljøprogram, Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket, SMIL-ordningen, kulturlandskapstilskuddet og tilskudd til dyr på utmarksbeite.

I tillegg arbeider regjeringen med å utrede Bionova som skal bli et viktig verktøy både for oppfølging av klimaavtalen og for å utvikle den biobaserte sirkulærøkonomien.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke avsetningen som har klima- og miljøvirkning med 1 833 mill. kroner fra 2022 til 2023.

Landbrukets utviklingsfond

Landbrukets utviklingsfond omfatter virkemidler innen næringsutvikling, kunnskapsutvikling og klima- og miljøtiltak. Statens forhandlingsutvalg prioriterer bl.a. investeringsvirkemidler for å imøtekomme løsdriftskravet for små- og mellomstore melkebruk. I statsbudsjettet for 2022 ble det bevilget 200 mill. kroner ekstra i investeringsstøtte over IBU-ordningen fra og med 2022. I tilbudet styrkes ordningen med ytterligere 350 mill. kroner, slik at ordningen samlet sett er styrket med 550 mill. kroner for 2023 sammenlignet med fjorårets jordbruksoppgjør. I tillegg prioriteres ordninger med klima- og miljøinnretning, skogbrukstiltak og en særskilt satsing på nordområdene. Bevilgningen til fondet økes med 595 mill. kroner til 2 174 mill. kroner for 2023. Tilskuddsrammen fra fondet økes med 495 mill. kroner til 2 386 mill. kroner. Det er nødvendig å styrke fondet for å bedre fondets egenkapital.

Velferdsordninger

Regjeringen prioriterer en styrking av velferdsordningene i jordbruket. Det er viktig for rekruttering, ferie og fritid, sikkerhet ved sykdom og bidrar til å opprettholde god dyrevelferd. Tilskuddet til avløsning ved ferie og fritid økes med vel 10 pst. og taket per foretak heves tilsvarende. Videre heves satsene i tilskuddet til avløsning ved sykdom og fødsel med 25 pst. Tilskuddet til landbruksvikarordningen økes med 10.500 kroner per årsverk.

Ekstra utbetaling i 2022

Statens forhandlingsutvalg foreslår å kompensere inntektssvikten i 2022 på 2,4 mrd. kroner, og i tillegg gi en nivåheving. Dette gjøres gjennom målprisøkninger fra 1. juli og en tilleggsbevilgning over budsjettet på 1,8 mrd. kroner. Utbetalingen skal skje så raskt det lar seg gjøre etter Stortingets vedtak om oppgjøret.

Midlertidig tilpasning i markedsordningen for korn

Ordningene og virkemidlene som til sammen utgjør korn- og kraftfôrpolitikken er basert på at den norske kornprisen er betydelig høyere enn verdensmarkedsprisen. Slik er ikke situasjonen per i dag. I markedsordningen brukes prisnedskrivning til å regulere råvareprisen til kraftfôrproduksjon og konkurransekraften til matmelindustrien.

Over tid er det grunn til å forvente at internasjonale priser vil finne et nytt normalnivå som er lavere enn i dag og lavere enn norsk kornpris. Tiltak satt inn i denne ekstraordinære situasjonen må derfor være av midlertidig varighet. Det er særlig viktig at ikke norsk landbruks konkurransekraft svekkes som følge av videreføring av ekstraordinære tiltak etter at markedene finner sitt nye normalnivå.

Statens forhandlingsutvalg mener det er et selvstendig poeng at det i størst mulig grad gjøres tilpasninger i etablerte systemer og ordninger framfor å innføre nye tilskuddsordninger som må etableres på kort tid og som innebærer store endringer både i forvaltningen og hos markedsaktørene. Statens forhandlingsutvalg mener derfor at en løsning der prisnedskrivningstilskuddet for norsk korn til råvare til kraftfôr videreføres, men at det samtidig åpnes for å benytte prisnedskrivning for importert råvare til kraftfôr ned til et nivå som tilsvarer nedskrevet norsk pris.

Jordbruket foreslår at man i denne situasjonen midlertidig suspenderer prisnedskrivningstilskuddet på norsk korn fra 1. juli 2022, og bruker de frigjorte midlene til å etablere en midlertidig tilskuddsordning for ferdig kraftfôr.

Statens forhandlingsutvalg ønsker å avklare disse problemstillingene i forhandlingene.

Dyrevelferd

God dyrevelferd er et mål i seg selv, i tillegg til at det er et gode for samfunnet og et konkurransefortrinn for norsk mat. Norsk jordbruk har og skal fremdeles ha en dyrevelferd i verdenstoppen. For å sikre dette må vi opprettholde og utvikle et godt og strengt regelverk for dyrevelferd, basert på kunnskap om dyrenes behov. Det skal utarbeides en Stortingsmelding om dyrevelferd.

Investeringsbehov med bakgrunn i dyrevelferdshensyn prioriteres høyt innenfor investeringsvirkemidlene. Statens forhandlingsutvalg vil understreke at investeringsstøtte med bakgrunn i hensyn til dyrevelferd omfatter alle typer produksjoner, herunder også de kraftfôrkrevende produksjonene. Det legges til grunn at dette også følges opp i de regionale partnerskapenes prioritering av virkemiddelbruken regionalt.

7 Nærmere om viktige politikkområder

7.1 Ekstrautbetaling i 2022

Statens forhandlingsutvalg foreslår å kompensere inntektssvikten i 2022 på 2,4 mrd. kroner, og i tillegg gi en nivåheving. Dette gjøres gjennom målprisendringer fra 1. juli og en ekstra utbetaling av produksjonstilskudd. Av den samlede målprisøkningen i Statens tilbud tilsvarende 1 273 mill. kroner, beregnes 1 023 mill. kroner å få inntektsvirkning i 2022. I statens tilbud foreslås det også å videreføre ordningen med prisnedskrivning av norsk korn, i tillegg til en ordning med prisnedskrivning av importerte råvarer til kraftfôr. Endringene som gjøres i markedsordningen for korn krever en bevilgning på om lag 550 mill. kroner i 2022. Av den samlede foreslåtte budsjettøkningen på 1 800 mill. kroner, vil om lag 1 250 mill. kroner komme som en ekstrautbetaling av produksjonstilskudd i 2022.

Utbetalingen skal skje så raskt det lar seg gjøre etter Stortingets vedtak om oppgjøret. Statens forhandlingsutvalg er åpne for å diskutere fordeling av midlene, og hva slags søknadsdata som skal ligge til grunn for utbetalingen. Som grunnlag for kompensasjon for 2022 foreslår jordbruket en gjødselkompensasjon etter regning for de som har kjøpt dyrere gjødsel enn det som lå til grunn for kompensasjonen i tilleggsforhandlingene. Statens forhandlingsutvalg mener at en slik ordning vil gi uheldige insentiver, utfordringer i logistikken og være forvaltningsmessig krevende. Statens forhandlingsutvalg har derfor valgt en annen løsning for utbetaling av kompensasjon i 2022.

Av hensyn til konkurransekraften i jordbruksnæringen legger Statens forhandlingsutvalg til grunn at deler av prisøkninger og kostnadskompensasjon kan reverseres dersom kostnader og verdensmarkedspriser går tilbake til mer normale nivåer. Det vil blant annet gjelde midlertidig omlegging av markedsordningen for korn, økning i øvre prisgrenser, målpriser og annen særskilt kompensasjon.

Statens forhandlingsutvalg viser også til kap. 7.6 med forslag til justering av markedsordningen for korn og hvordan dette slår ut for 2022 og 2023.

Statens forhandlingsutvalg legger opp til å utbetale budsjettkompensasjonen gjennom ordninger/satsene som er omtalt i tabell 7.1. I tabellen er det lagt inn satsjusteringer tilsvarende et økt budsjett på 1 800 mill. kroner, samt fordelt ledige overførte midler fra 2021 på 63 mill. kroner fratrukket forhåndsdisponerte midler på i underkant av 6 mill. kroner.

Tabell 7.1 Ordninger/satser til ekstrautbetaling i 2022

Ordning	Sats, kr/kg	Bevilgning, mill. kroner
<u>Distriktstilskudd frukt, bær og veksthusgrønnsaker</u>		
Tomat	0,50	2,4
Agurk	0,50	2,7
Salat	0,15	1,2
<u>Pristilskudd korn</u>		550,4
<u>Husdyrtilskudd</u>		
Melkekyr	500	106,9
Ammekyr	500	53,7
Andre storfe	130	74,1
Melkegeit og melkesau	300	10,6
Sau og ammegeit	130	123,7
Avlsgris	75	1,7
Slaktegris	7	8,3
Verpehøner	7	23,4
Rugeegg	0,50	24,4
Gås, kalkun, and	3	8,1
Slaktekylling	0,85	61,6
Bifolk	10	0,5
Hjort over 1 år	130	0,7
<u>Areal- og kulturlandskapstilskudd</u>		
Kulturlandskapstilskudd	68	615,7
Arealtilskudd korn	50	147,1
Arealtilskudd potet	150	17,4
Arealtilskudd grønnsaker	200	14,3
Arealtilskudd frukt	200	4,5
Arealtilskudd bær	200	3,9
Sum inkl. justert bevilgningsbehov		1 857

I tabell 7.2 gjengis utslagene av ekstrautbetalingen i 2022 på referansebrukene. Tallene inkluderer også, på vanlig måte, utslagene i 2022 av økte målpriser, jf. tabell 6.2. For melk vil målprisøkningen i 2022 få om lag halvårseffekt, mens for planteproduksjonene regnes fullt årsutslag i 2022. I tillegg til målprisøkningene er det lagt til grunn 1,65 pst. prisøkning på storfe, sau/lam, gris og egg, og halvårseffekt av en økning på 5,9 pst. på fjørfekjøtt. Oljefrø er gitt en prisøkning på 1,65 kroner/kg som tilsvarer prosentvis gjennomsnittlig prisøkning for korn.

Tabell 7.2 Beregnet kvantumsfast helårsvirkning på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer for 2022, inkl. endret verdi av jordbruksfradraget. Kroner per årsverk.

Referansebruk ¹	2021 A	2022 før komp. B	2022 etter komp C	2022-2022 C-B	2022-2021 C-A
1 Melk. 31 årskyr	389 900	352 900	415 100	62 200	25 200
2 Korn. 513 dekar	276 800	-32 300	719 800	752 100	443 000
3 Sau. 170 vinterfôra	203 100	187 500	239 600	52 100	36 500
4 Melkegeit. 143 årsgeiter	512 900	478 600	533 400	54 800	20 500
5 Svin/korn. 53 avlssvin	657 000	718 600	881 100	162 500	224 100
6 Egg/planteprod. 7.100 høner	685 400	624 500	829 100	204 600	143 700
7 Poteter 128 daa + 313 daa korn	572 900	460 500	785 300	324 800	212 400
8 32 ammekyr	271 600	225 300	319 100	93 800	47 500
9 51 dekar frukt og bær	370 600	369 200	426 200	57 000	55 600
10 113 daa grønnsaker + korn	611 500	495 800	734 300	238 500	122 800
11 Fjørfselakt og planteprodukter	724 200	373 100	846 500	473 400	122 300
12 Økologisk melk. 29 årskyr, landet	394 600	388 100	439 200	51 100	44 600
13 Melk. 16 årskyr, landet	348 000	328 700	371 900	43 200	23 900
14 Melk. 51 årskyr, landet	422 200	370 900	452 200	81 300	30 000
15 Melk. 68 årskyr, landet	472 600	415 000	512 700	97 700	40 100
16 Melk. 39 årskyr, Østlandet (1, 3)	456 800	409 600	503 900	94 300	47 100
17 Melk. 28 årskyr, Østlandet (5a)	366 300	327 000	386 400	59 400	20 100
18 Melk. 36 årskyr, Jæren (2)	419 500	387 500	450 300	62 800	30 800
19 Melk. 29 årskyr, Vestlandet (5b)	368 900	335 600	388 000	52 400	19 100
20 Melk. 38 årskyr, Trøndelag (4)	368 100	327 000	406 100	79 100	38 000
21 Melk. 29 årskyr, Nord-Norge (6,7)	425 200	386 300	446 200	59 900	21 000
22 Korn. 327 daa, Østlandet	154 900	-119 200	589 300	708 500	434 400
23 Korn. 801 daa, Østlandet	413 400	116 000	851 100	735 100	437 700
24 Sau. 156 vinterfôra, Sør-N (5a, 5b)	176 800	162 900	208 900	46 000	32 100
25 Sau. 183 vinterfôra, Nord-N (6,7)	274 400	245 600	306 900	61 300	32 500
26 Sau. 85 vinterfôra, landet	82 400	66 400	118 000	51 600	35 600
27 Sau. 295 vinterfôra, landet	307 200	281 500	346 200	64 700	39 000
28 Ammeku 30 kyr (5a, 5b, 6, 7)	297 000	247 700	323 400	75 700	26 400
29 Ammeku 34 kyr (1, 3, 4)	246 400	198 000	314 200	116 200	67 800
30 Ammeku 46 kyr, landet	345 000	293 500	408 400	114 900	63 400

1. Parentesene angir hvilken arealtilskuddssone de ulike referansebrukene er plassert i.

7.2 Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Ordningene under LUF omfatter virkemidler innenfor næringsutviklings- og miljøtiltak, herunder bl.a. tilskuddsordninger, utviklingsprogrammer og prosjekter.

7.2.1 Økonomisk oversikt over fondet

Regnskap og prognoser for utviklingen av fondet er basert på Landbruksdirektoratets årsrapport for fondet som ble avgitt 6. april 2022. Per 31. desember 2021 var fondets egenkapital 543 mill. kroner. Av dette var 561,5 mill. kroner innestående i Norges Bank, inkl. a konto i Innovasjon Norge. 23 mill. kroner var utestående investeringslån som

ventes tilbakebetalt i løpet av de nærmeste årene. Av egenkapitalen er 41,6 mill. kroner avsatt til tapsfond for risikolån BU. Tabell 7.3 viser kapitalsituasjonen i LUF.

Fondet har ansvar for innvilgede, men ikke utbetalte tilskudd. Ansvar per 31. desember 2021 er beregnet til 2 163 mill. kroner. I tillegg kommer ansvar for rentestøtteordningen som per 31.12.2021 er beregnet til 81,5 mill. kroner.

Tilskuddsrammen fra fondet har i flere år vært vesentlig høyere enn bevilgningen inn til fondet, noe som har medført et relativt stort negativt årsresultat for fondet i flere år. I inneværende år er tilskuddsrammen fra fondet i overkant av 300 mill. kroner høyere enn årsbevilgningen til fondet. Ettersom fondet har hatt en solid egenkapital med årlig tilførsel av innbetalinger i form av tilbakebetaling av investeringslån, har det vært mulig å budsjettere med et visst negativt årsresultat fra jordbruksavtalepartenes side. Investeringslånene ventes tilbakebetalt i 2024 og det vil etter det kun være fondets bevilgning over jordbruksavtalen som tilfører fondet midler.

Årsresultatet for 2021 gav et underskudd på -205 mill. kroner. Dette er et noe bedre resultat enn forventet jf. Prop. 200 S (2020–2021) – Jordbruksoppgjøret 2021 m.m. Avviket skyldes mindre utbetalinger på enkelte av ordningene enn det prognosen tilsa.

For 2022 er egenkapitalen styrket med 200 mill. kroner mer enn prognosen i fjorårets jordbruksoppgjør tilsa. Dette skyldes tilførsel av 200 mill. kroner i økte investerings-tilskudd i forbindelse med Stortingets behandling av statsbudsjettet for 2022. Midlene vil trolig komme til utbetaling i sin helhet i de påfølgende årene og bidrar således kun til en midlertidig styrking av fondets egenkapital. Kapitalsituasjonen og likviditetsutviklingen for LUF må holdes under oppsyn. Landbruksdirektoratet anbefaler i sin årsrapport om fondet at fondskapitalen og likviditeten til fondet må styrkes gjennom tilførsel av engangsmidler, slik at fondet kan betjene ansvaret og forventede utbetalinger.

I forbindelse med fjorårets jordbruksoppgjør ble det gjort flere tiltak for å styrke fondets egenkapital. Nærmere 100 mill. kroner i ubenyttede rammer på ulike ordninger ble inndratt¹⁰. Tilskuddsrammen fra fondet ble redusert med 17 mill. kroner samtidig som bevilgningen til fondet ble styrket med 83 mill. kroner. Det ble videre lagt til grunn at det fremover i tid må budsjetteres med en bedre balanse mellom bevilgningen til fondet og den samlede tilskuddsrammen fra fondet. Det ble også lagt til grunn at egenkapitalen til fondet som et minimum bør være 100 mill. kroner for å ha en tilstrekkelig sikkerhet for å kunne dekke utbetalingsforpliktelser.

Det er fremdeles behov for å styrke fondet. Ordninger med store ubenyttede rammer må gjennomgås. Inndragningen av ubenyttede rammer vil bidra til å redusere fremtidige utbetalinger fra fondet. Ved årsskifte 2021/2022 stod det til sammen 186 mill. kroner i ubenyttede rammer på ordningene under fondet. Det foreslås å inndra 34,5 mill. kroner av disse rammene umiddelbart. For ordninger med en større andel ubenyttede rammer

¹⁰ Følgende rammer ble inndratt i etterkant av fjorårets jordbruksoppgjør; 50 mill. kroner fra dreneringsordningen, 11 mill. kroner fra skogmidlene, 20 mill. kroner fra Utviklingsprogrammet, 14 mill. kroner fra den avviklede ordningen Nasjonale omdømmemidler og 2 mill. kroner fra forskningsmidlene.

foreslås det en inndragning av 50 pst. av ubenyttede rammer slik de fremkommer i Årsrapport for LUF. Dette omfatter inndragning av totalt 18 mill. kroner av ubenyttede rammer fra skogmidlene og 14 mill. kroner fra IBU-ordningen. I tillegg foreslås det en inndragning av rammer på totalt 1 mill. kroner fra avviklede ordninger og 1,5 mill. kroner fra Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping.

Fremover i tid må det budsjetteres med en bedre balanse mellom bevilgningen til fondet og den samlede tilskuddsrammen fra fondet. Det er utfordrende å fastsette gode utbetalingsprognoser for et fond som har 26 ulike tilskuddsordninger under seg. Med bakgrunn i dette mener statens forhandlingsutvalg at egenkapitalen minimum bør være 200 mill. kroner og ikke 100 mill. kroner, for å være sikker på å kunne dekke fremtidige utbetalingsforpliktelser. For tilskuddsordninger som forvaltes av Landbruksdirektoratet, statsforvalteren og Innovasjon Norge, foreslås det fra 2023 å inndra alle ubenyttede rammer ved årsskifte i det påfølgende året. Dette må imidlertid skje i dialog med Landbruksdirektoratet som administrativ forvalter av fondet, for å kvalitetssikre inndragningene.

Det foreslås at bevilgningen til fondet økes med 595 mill. kroner i 2023 og settes til 2 173,6 og at tilskuddsrammen fra fondet økes med 495 mill. kroner til 2 386 mill. kroner. Med dette vil 100 mill. kroner bidra til en styrking av fondets egenkapital. Den utfordrende situasjonen til fondet vil fortsette flere år fremover og det vil være behov for å følge opp med ytterligere tiltak for å styrke fondet fremover i tid.

Tabell 7.3 Framføring av kapital situasjonen for LUF for 2021–2023. Mill. kroner.

	Regnskap 2021	Prognose 2022	Prognose 2023
Bevilgning	1 299,1	1 578,6	2 173,6
Renteinntekter	0,2	0,3	0,3
Andre inntekter ¹	62,8	26,5	26,5
Bevilgning kap. 1149.71	63,6	61,2	61,2
SUM INNTEKTER	1 425,6	1 666,5	2 261,5
Utbetalinger av tilskudd fra fondet jf. årsrapport LUF 2021	1 567,0	1 693,4	1 783,7
Utbetalinger kap. 1149.71	63,6	61,2	61,2
Endring i tilskuddsramme ²			495,0
SUM UTBETALINGER	1 630,6	1 754,6	2 339,8
RESULTAT	-204,9	-88,1	-78,3
<i>Utvikling i egenkapital</i>	542,9	454,9	276,5
Innestående i Norges Bank, inkl. a konto IN	561,5	442,9	270,1
Utestående investeringslån	23,1	12,0	6,5
Tapsfond risikolån BU	-41,6		
Kortsiktig gjeld	-0,1		
<i>Utvikling i likviditet</i>			
Tilført årsbevilgning og andre inntekter	1 425,6	1 666,5	2 261,5
Netto tilførsel av kapital ifm. Investeringslån (avdrag)	24,5	13,4	5,5
Disponibel likviditet	1 450,2	1 679,9	2 267,0
Utbetalinger	1 630,6	1 754,6	2 339,8
Endring i likviditet	-180,4	-74,6	-72,8

1. Omfatter overføringer fra kapittel 1149, post 71 skogsbilveier, kap. 1149, post 73 ekstraordinært plantetilskudd, overføringer fra to statsforvaltere til ordningen Verdensarv, samt overføring fra Reindriftens utviklingsfond til ordningen konfliktforebyggende arbeid og overføring fra Miljødirektoratet til ordningen Utvalgte kulturlandskap.

2. Økning i tilskuddsrammen for 2023 kommer trolig ikke til utbetaling i sin helhet i 2023.

7.2.2 Tilskuddsramme for LUF

Tabell 7.4 viser tilskuddsramme for LUF i 2023, samt endring i tilskuddsramme fra 2022 til 2023. Tilskuddsrammen for fondet for 2023 foreslås økt med 495 mill. kroner og settes til totalt 2 386 mill. kroner. I tillegg kommer utbetalingsforpliktelser for rentestøtteordningen på 10 mill. kroner og en avsetning på 4 mill. kroner til Landbruksdirektoratets administrasjon av fondet.

En vesentlig del av tilskuddsrammen for LUF er i 2023 avsatt til ordninger som skal stimulere til investering og bedriftsutvikling, næringsutvikling og gründerskap i landbruket. Skogbruk, og ordninger knyttet til klima- og miljøtiltak, utgjør en annen sentral

del av tilskuddsrammen til fondet. Statens forhandlingsutvalg prioriterer investerings-tilskudd for å imøtekomme dyrevelferdskrav, ordninger med klima- og miljøinnretning, skogbrukstiltak og en distriktsrettet satsing mot nordområdene.

Tabell 7.4 Tilskuddsramme for LUF. Mill. kroner.

	2022	2023	Endring 2022-2023
Bedriftsrettede midler til investering og utvikling	879,5	1 229,5	350,0
Nasjonale tilretteleggingsmidler inkl. grøntprosjekter	6,0	18,0	12,0
Inn på tunet-løftet del 2	3,0	0,0	-3,0
Regionale tilretteleggingsmidler	43,0	40,0	-3,0
Områderettet innsats			
Bærekraftig matproduksjon i nord		18,0	18,0
<i>Arktisk landbruk</i>	4,0	0,0	-4,0
<i>Fjellandbruket</i>	4,0	3,0	-1,0
Rekruttering og kompetanse i landbruket			
<i>Regionale kompetansenettverk for lokalmat</i>	12,7	12,7	0,0
<i>Regionale tilskudd til rekruttering og komp.heving</i>	12,0	14,0	2,0
<i>Nasjonal modell for voksenagronom</i>	17,0	17,0	0,0
<i>Mentorordning</i>	3,0	4,0	1,0
Forskning og utvikling	77,0	77,0	0,0
PRESIS- Presisjonsjordbruk i praksis	4,0	4,0	0,0
Stiftelsen Norsk mat	57,0	66,0	9,0
Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping	85,3	88,3	3,0
Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket	112,0	162,0	50,0
Skogbruk	221,0	260,0	39,0
Oppfølging av handlingsplan mot villsvin	2,0	3,0	1,0
Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	1,5	1,5	0,0
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	147,0	170,0	23,0
Drenering	68,0	68,0	0,0
Tilskudd til tiltak i beiteområder	26,0	26,0	0,0
Handlingsplan for plantevernmidler	12,0	14,0	2,0
Klima- og miljøprogram	28,0	37,0	9,0
Biogass	12,0	13,0	1,0
Verdensarvområdene og Utvalgte kulturlandskap	23,0	25,0	2,0
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk ¹	31,0	15,0	-16,0
SUM tilskuddsramme²	1 891,0	2 386,0	495,0

- 1 Av ordningen er 5 mill. kroner flyttet til kap. 1150, post 73 Norsk Landbruksrådgeving, 5 mill. kroner er flyttet til Klima- og miljøprogrammet og 6 mill. kroner er flyttet til nasjonale tilretteleggingsmidler.
- 2 I tillegg til tilskuddsrammen må det med utgangspunkt i utbetalingsprognosene for fondet, jf. Landbruksdirektoratets årsrapport for fondet, avsettes en ramme på 10 mill. kroner til rentestøtteordningen og 4 mill. kroner til Landbruksdirektoratets administrasjon av fondet. Disse avsetningene er inkludert i fremtidige utbetalingsprognoser for fondet.

7.3 Rekruttering, næringsutvikling og verdiskaping i landbruket

Flere av virkemidlene som ligger under Landbrukets utviklingsfond er viktige for å følge opp ambisjonene i Hurdalsplattformen knyttet til utvikling og investering innen landbruksnæringen, økt produksjon og omsetning av lokalmat og -drikke og økologisk mat, samt utdanning, kompetanseheving og landbruksforskning.

Sentrale mål for virkemidlene er å legge til rette for flere gründere, flere vekstkraftige bedrifter og innovative næringsmiljøer i landbruket. Risikoavlastende virkemidler er et viktig bidrag til å få en mer konkurransedyktig og framtidsrettet landbruksproduksjon over hele landet. Flere av virkemidlene har videre som mål å lette oppstartsutfordringer og bidra til kompetanseutvikling i næringen. Ordningene har derfor betydning for rekrutteringen til landbruket.

7.3.1 Midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU-midler)

Midlene til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU-midlene) har et todelt formål; å bidra til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommene, med mål om økt sysselsetting, og å bidra til utvikling og modernisering av det tradisjonelle landbruket. Gjennom investeringer og moderniseringer i driftsapparatet og bruk av ny teknologi, oppnås effektivisering og økt produktivitet i landbruket.

En annen viktig begrunnelse for modernisering av driftsapparatet er hensynet til dyrevelferd. Investeringsbehov med bakgrunn i dyrevelferdshensyn skal derfor prioriteres høyt for IBU-ordningen. I jordbrukets krav tas det opp at investeringsvirkemidler også må kunne gis til oppgradering hos eksisterende svineprodusenter knyttet til bl.a. dyrevelferd. Statens forhandlingsutvalg vil presisere at det aldri har vært begrensninger i investeringer for etablerte produksjoner for noen produksjoner eller produksjonsformer når det gjelder hensyn til dyrevelferd. Statens forhandlingsutvalg vil av den grunn understreke at støtte til slike investeringer omfatter alle typer produksjoner, herunder også de kraftfôrkrevende produksjonene. Det legges til grunn at dette også følges opp i de regionale partnerskapene i deres prioritering av virkemiddelbruken regionalt.

Modernisering av driftsapparatet gir mulighet for en mer miljøvennlig produksjon og mindre utslipp av klimagasser med f.eks. bedre energieffektivisering og bedre utnytting av avfall, restråstoff og biologiske ressurser. Ordningen er også et målrettet virkemiddel for å fremme rekruttering til næringen, både fordi yngre gårdbrukere investerer i større grad enn eldre, og delvis fordi mange eldre som investerer gjør det for å legge til rette for neste generasjon. Næringsutøvere under 35 år er prioritert i deler av regelverket.

Innen det tradisjonelle landbruket er det et særskilt behov for investeringsvirkemidler for å imøtekomme kravet om løsdrift for storfe som trer i kraft i 2034. Tall fra SSB for 2020 viser at 64 pst. av dyreplassene for melkekyr var i løsdrift. Rapport fra NIBIO fra 2021 anslår et samlet investeringsbehov på 18-23 mrd. kroner frem mot 2034 for å imøtekomme kravet om løsdrift. Det vises til at utfordringene er størst i Vestland og Innlandet som har mange produsenter med båsfjøs og en kvote på 200 000 liter melk eller lavere.

Ordningen har i flere år prioritert investeringsvirkemidler til små- og mellomstore melkebruk (15-30-kyrsfjøs) som må investere for å imøtekomme løsdriftskravet. Innovasjon Norges rapportering på bruken av midlene viser en tydelig økning i antall tilskudd til denne gruppen. Mange av de brukene som har gode muligheter til å få lønnsomhet i investeringen gjennom å øke produksjonen har allerede omstilt fra bås-fjøs til løsdriftsfjøs. Flere av de små- og mellomstore brukene som nå står igjen, og som vurderer å investere, er typisk små bruk på Vestlandet og i deler av Innlandet der ressursgrunnlag og topografi tilsier at det er krevende å øke produksjonen vesentlig for å oppnå tilfredsstillende økonomi i driften i etterkant av en investering. I mange av disse områdene utgjør melkeproduksjonen ryggraden i landbruket, og er viktig for verdiskaping og sysselsetting lokalt. Disse utfordringene er særskilt belyst i NIBIOs rapport nr. 6, 2022 *Framtidig mjølkeproduksjon i Vestland fylke*, der det blir vist til at fylket har 700 bås-fjøs i dag. Med bakgrunn i dette er det behov for å gjøre mer kraftfulle tiltak for å sikre opprettholdelse av melkeproduksjon og produksjonsmiljø i alle deler av landet.

Statens forhandlingsutvalg mener det er nødvendig at både rådgivingsapparat og Innovasjon Norge tar en mer aktiv sparringsrolle i forbindelse med investeringsprosjektene. Målet må være å bidra til flere økonomisk bærekraftige prosjekt for målgruppen 15-30 kyrsbruk. Kunnskap og erfaringer fra prosjektet «Innlandsfjøset» bør utnyttes og spres i rådgivingsapparatet. Det foreslås at det over de nasjonale tilretteleggingsmidlene jf. kap. 7.3.2 avsettes midler til et landsdekkende prosjekt som ser på hvordan kunnskap og erfaringer fra prosjekt Innlandsfjøset kan spres. Det foreslås videre at Innovasjon Norge, i forlengelse av sin rolle som sparringspartner, kan bistå med en ressurskartlegging i forkant av selve investeringsprosjektene, og at IBU-midler kan brukes til dette.

Det er ikke gjort endringer i den maksimale grensen for IBU-tilskudd (2 mill. kroner) eller maksimal tilskuddsprosent (35 pst.) over ordningen siden 2017. Statens forhandlingsutvalg foreslår at dette drøftes med jordbruket i forbindelse med forhandlingene. Det er også behov for en utredning som ser på om det er geografiske variasjoner i byggekostnader ved bygging av landbruksbygg.

Det er en generell føring for IBU-midlene å prioritere klima- og energieffektive løsninger. I perioden 2020-2022 har det blitt gitt et ekstra tilskudd for å premiere landbruksbygg innen tradisjonelt landbruk som har tre som byggemateriale. Hittil har det blitt gitt et maksimalt tretilskudd på inntil 20 pst. av innvilget tilskudd på investeringsprosjektet, begrenset oppad til 400 000 kroner. Rapport fra Innovasjon Norge om evaluering av ekstra tilskudd til bruk av tre i landbruksbygg ble oversendt avtalepartene 15. mars i år. Som det vises til i kapittel 3 foreslår Innovasjon Norge å videreføre ordningen, men at den justeres for en bedre målretting slik at faktisk trebruk premieres tydeligere. Det stilles også spørsmål ved om det er behov for tiltak som mer målrettet mobiliserer bygg- og treleverandørene til å utvikle egne fjøskonsepter i tre, for eksempel et nytt trefjøsprosjekt, samt behov for mer kompetanse om landbruksbygg i tre.

Med utgangspunkt i klima- og miljøeffekten bruk av tre i landbruksbygg kan gi, og merkostnaden trebruk gir på et investeringsprosjekt, mener statens forhandlingsutvalg at

det er gode grunner til å fremdeles gi en viss ekstra støtte til prosjekter med landbruksbygg som har tre som byggemateriale, men at dette gis som en prioritering basert på faktisk trebruk. Spørsmålet om hvordan dette skal innrettes nærmere bør ses i sammenheng med drøftingen om maksimalt kronetak og prosentsats innenfor IBU-ordningen.

Det er en ambisjon å øke produksjon og forbruk av norsk frukt og grønt. Investeringsvirkemidlene skal også bidra til nødvendige investeringer i grøntsektoren. Støtte til frukt-, grønt- og veksthusnæringen skal fremdeles være et tydelig prioritert område, herunder også støtte til investeringer innen småskala grøntproduksjon. Det understrekes at det er mulig å gi støtte til investeringer i faste installasjoner, for eksempel for vanningsanlegg

Håndtering av gjødsel i forbindelse med husdyrproduksjon er viktig både for å forhindre forurensning og for å kunne få til en best mulig utnytting av gjødsel som ressurs. I forbindelse med investering i nye produksjonsanlegg inngår gjødsellager og andre tiltak som kan bidra til redusert klima- og miljøbelastning i prosjektet, og en del av det som godkjennes som tilskuddsberettigede kostnader. I tillegg gis det tilskudd til bygging av gjødsellager med fast toppdekke eller minimum 10-måneders lagringskapasitet for husdyrgjødsel, samt lager med fast toppdekke til biorest og øvrig organisk gjødsel. Det gis også tilskudd til anlegg med gjødselseparator. Over ordningen Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) gis det tilskudd til dekke på eksisterende gjødsellager. Fra 2023 foreslår Statens forhandlingsutvalg at sistnevnte tiltak også dekkes over IBU-ordningen og IBU-ordningens satser legges til grunn. Dette vil gi en forenkling for søker og en mer enhetlig tilskuddspraksis for investeringer knyttet til gjødsellager. Det foreslås at det ved investeringer innen gjødsellager stilles krav om tak på lageret. I en overgangsperiode på 4 år (ut 2026) kan det gis enkeltstående tilskudd til tak på eksisterende gjødsellager slik praksis har vært for SMIL-ordningen.

I jordbrukets krav er det et forslag om å prioritere tilskudd til bygging av siloer og fôrlager som erstatning for bruk av plast til rundballer. Statens forhandlingsutvalg støtter forslaget. Investeringen inngår som en del av tiltak knyttet til investeringer i produksjonsanlegg.

I medhold av IBU-forskriftens § 3 b er det anledning til å gi tilskudd til bedriftsutvikling, herunder til produktutvikling, kompetansebygging, markedsundersøkelser m.m. Tilskuddet gis i all hovedsak i tilknytning til investeringsprosjekter innen andre landbruksbaserte næringer utenom tradisjonelt landbruk. I regelverket kan kvinner og unge under 35 år få inntil 75 pst. av godkjent kostnadsoverslag, mens menn kan få inntil 50 pst. av godkjent kostnadsoverslag for investeringen. I §6 i Lov om likestilling og forbud mot diskriminering av 2017 fremgår det at forskjellsbehandling med bakgrunn i bl.a. kjønn og alder må ha et saklig formål, må være nødvendig for å oppnå formålet og kan ikke være uforholdsmessig inngripende ovenfor den eller de som forskjellsbehandles. Rapport fra Innovasjon Norge på bruken av midler til dette formålet har over flere år vist at kvinner i dette tilfellet er overrepresentert som tilskuddsmottakere, og mottar rundt 80 pst. av all støtte som blir gitt til dette formålet. Utviklingen innen andre landbruksbaserte næringer tilsier at det ikke lenger er et saklig grunnlag for å forskjellsbehandle menn og

kvinner på dette området, og det foreslås derfor at maksimal støttesats innenfor forskriftens § 3b settes til inntil 75 pst. for alle støttemottakere uavhengig av kjønn.

Risikolån

Ordningen med risikolån landbruk over IBU-ordningen er et supplerende verktøy som kan benyttes til å redusere risikoen i investeringsprosjekt særskilt i områder med lavt pantegrunnlag. Innlån skjer gjennom Innovasjon Norges generelle innlånevirkosomhet, mens tapsavsetningen skjer fra IBU-ordningen og er balanseført i regnskapet til Landbrukets utviklingsfond. Gjennomgangen av ordningen fra 2017 viste at 79 pst. av alle risikolån gitt i perioden 2006–2016 ble gitt innenfor sone 3 i det distriktpolitiske virkeområdet. I disse områdene med lavt pantegrunnlag, vil en slik toppfinansiering i begrenset grad være mulig i det private markedet.

Ordningen videreføres med en ramme på 100 mill. kroner. Tapsfondet til risikolånene var ved årsskiftet 41,6 mill. kroner. Eventuelt ytterligere behov for tapsfondavsetning i 2022 må vurderes opp mot størrelsen på låneporteføljen og tapsrisiko.

Samlede nasjonale føringer for 2023:

Forskrift om midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket skal legges til grunn for forvaltningen av midlene. Ut over føringene som går fram av dagens forskrift foreslår Statens forhandlingsutvalg foreslår følgende nasjonale føringer for forvaltningen av IBU-midler i 2023:

- Støtte til investeringsprosjekt som gir økt matproduksjon skal prioriteres til produksjoner med markedspotensial.
- Små og mellomstore bruk skal prioriteres ved tildeling av støtte. Innen melkeproduksjon er det særlig behov for å prioritere fornying av fjøs med 15–30 kyr.
- Det skal tas hensyn til nye krav til dyrevelferd, EUs økologiregelverk og generelt behov for fornying av driftsapparatet.
- Støtte til frukt-, grønt- og veksthusnæringen skal prioriteres. Det kan gis tilskudd til investering-, kompetanse- og produktutvikling til produsenter i grøntnæringen. Nye produsenter bør prioriteres ved markedsvekst. Småskala produksjon av grønnsaker, frukt og bær er en del av målområdet.
- I kornproduksjonen skal tilskudd til tørke- og lageranlegg prioriteres.
- Det kan gis investeringstilskudd til bygging av gjødsellager med fast toppdekke, samt lager med fast toppdekke til biorest og øvrig organisk gjødsel. Det kan også gis tilskudd til anlegg med gjødselseparator. I en overgangsperiode på 4 år (ut 2026) kan det gis tilskudd til dekke på eksisterende gjødsellager. Tilskuddet er avgrenset til 25 pst. av godkjent kostnadsoverslag for tiltaket. med en øvre grense på 200 000 kroner per prosjekt.
- Prosjekt med energi- og klimaeffektive løsninger skal prioriteres, herunder bruk av tre som byggemateriale.
- Innenfor investeringer i produksjonsanlegg kan det gis investeringstilskudd til investeringer i silo og fôrlager.
- I vurderingen av lønnsomhet i investeringsprosjektene må det tas hensyn til det samlede næringsgrunnlaget på bruket.
- Ulike eierformer skal likestilles ved prioritering mellom søknader.

- Det kan gis inntil 100 mill. kroner i risikolån der tapsavsetningen skjer innenfor rammen av IBU-midlene.
- Strategiske føringer fra det regionale partnerskapet er avgrenset til prioritering mellom ulike produksjoner og mellom ulike områder i den enkelte regionen/fylket. Faglagene skal inngå i de regionale partnerskapene.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at rammen for IBU-ordningen økes med 350 mill. kroner til 1 229,5 mill. kroner. Økningen må særskilt ses i lys av behovet for omstilling til løsdriftsfjøs innen storfe, og særskilt innenfor små- og mellomstore melkebruk, samt generelle behov for oppgradering av driftsapparatet innenfor øvrige produksjoner for å imøtekomme krav til dyrevelferd. Over de nasjonale tilretteleggingsmidlene prioriteres det å sette av midler til en utredning som ser på geografiske variasjoner byggekostnader i landbruket og et prosjekt som ser på hvordan kunnskap og erfaringer fra prosjekt Innlandsfjøset kan spres. For investeringer innen bedriftsutvikling, Jf. IBU-forskriftens § 3 b, foreslår statens forhandlingsutvalg at maksimal støttesats settes til inntil 75 pst. for begge kjønn.

I tråd med statens forhandlingsutvalgs forslag i kap. 7.11.2.2, kan fruktprodusenter som søker IBU-tilskudd til nyplanting som følge av frostskafer vinteren 2020/2021 få inntil 50 pst. av godkjent kostnadsoverslag for tiltaket ved søknad om støtte til Innovasjon Norge.

7.3.2 Nasjonale tilretteleggingsmidler (NT-midler)

Formålet med midlene er å bidra til å styrke verdiskapingen i landbruket gjennom tilretteleggende tiltak som bidrar til fellesskapsløsninger innen næringsutvikling og kompetanseheving av nasjonal nytteverdi. Målgruppen for ordningen er bl.a. organisasjoner, forsknings- og utviklingsinstitusjoner, samt fylkeskommuner og kommuner. Ordningen forvaltes av Landbruksdirektoratet, og forskrift om tilskudd til nasjonale tilretteleggingstiltak til næringsutvikling og kompetanseheving i landbruket ligger til grunn for forvaltningen av midlene.

Midlene må ses i sammenheng med bedriftsrettede virkemidler innen næringsutvikling forvaltet av Innovasjon Norge, samt regionale tilretteleggingsmidler innen næringsutvikling og kompetanseheving forvaltet av fylkeskommunen.

Over de nasjonale tilretteleggingsmidlene ble det i 2020 avsatt en særskilt ramme på 3 mill. kroner til utviklingsprosjekter for grøntsektoren som en oppfølging av grøntutvalgets rapport «Grøntsektoren mot 2035». Det ble igangsatt en rekke forprosjekter som har avlevert endelige rapporter i forkant av årets jordbruksoppgjør. Dette omfatter forprosjekter om økt etterspørsel i norsk grøntsektor, Økt norskandel i offentlig innkjøp av frukt og grønt, vurdering av muligheter for etablering av samarbeid mellom produsenter av ikke-spiselige planter, samt et forprosjekt om å utvikle en bærekraftstrategi og bærekraftskompetanse i grøntsektorens verdikjede.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen for 2023 settes til 18 mill. kroner. Av dette er 6 mill. kroner en overføring fra ordningen Utviklingstiltak økologisk landbruk jf. omtale av dette under kap. 7.5. Det vises videre til jordbrukets krav om å styrke ordningen

med 6 mill. kroner til finansiering av et grønt-løft. Statens forhandlingsutvalg foreslår også en slik styrking og at grøntprosjekter gis prioritet over ordningen.

Følgende områder og prosjekter gis prioritet ved søknadsutlysning i 2023:

- Prosjekter innen grøntsektorens verdikjede som følger opp de anbefalte innsatsområdene i rapporten «Grøntsektoren mot 2035»
- Utviklingsprosjekter innen økologisk landbruk
- Utredning som ser på om det er geografiske variasjoner i byggekostnader ved bygging av landbruksbygg jf. kap. 7.3.1.
- Nasjonalt prosjekt om hvordan kunnskap og erfaringer fra prosjektet Innlandsfjøset og andre tilsvarende mobiliseringsprosjekter knyttet til bygging av løsdriftsfjøs kan spres i rådgivingsapparatet jf. kap. 7.3.1.

7.3.3 Regionale tilretteleggingsmidler i landbruket (RT-midler)

De regionale tilretteleggingsmidlene skal bidra til utvikling og fornying av det tradisjonelle landbruket og å understøtte utvikling av andre landbruksbaserte næringer gjennom utviklings- og mobiliseringstiltak. Midlene skal støtte opp om innledende faser og arbeid knyttet til landbruksbasert næringsutvikling regionalt, og kan gis til bl.a. kommuner, organisasjoner og forsknings- og utviklingsinstitusjoner. Ordningen forvaltes av fylkeskommunene. Forskrift om regionale tilskudd til næringsutvikling, rekruttering og kompetanseheving ligger til grunn for forvaltningen av ordningen.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til regionale tilretteleggingsmidler i landbruket settes til 40 mill. kroner i 2023. Det forutsettes ellers at den strategiske innretningen på bruken av tilretteleggingsmidlene er godt samordnet med den strategiske innretningen for de bedriftsrettede virkemidlene regionalt, og at arbeidet er godt forankret i de regionale partnerskapene.

7.3.4 Områderetta innsats

Innenfor rammene av regional tilpassing av landbrukspolitikken har det over jordbruksavtalen i perioden 2012-2022 blitt støttet opp under to områderettede satsinger i landbruket. Totalt er det bevilget 25 mill. kroner til arktisk landbruk og 32 mill. kroner til fjellandbruket. 2022 er siste år i andre prosjektperiode for satsingene. Den områderetta innsatsen for fjellandbruket og det arktiske landbruket har politisk vært et sentralt virkemiddel for å synliggjøre innsats med utgangspunkt i potensial og utfordringer for disse områdene. Som det fremgår av kapittel 3 har satsingen blitt evaluert i forkant av årets jordbruksoppgjør. Innen arktisk landbruk har utvikling og utnyttning av arktisk kvalitet som konkurransefortrinn for landbruket i nordområdene vært vektlagt gjennom strategiske samarbeidsprosjekter i og i tilknytning til landbruksnæringen. Innenfor fjellandbruket har satsingen vært tilpasset regionale behov i de fire fylkene som har fått tildelt midler, der innsatsområder har variert fra fylke til fylke, men der klima og bærekraft har vært vektlagt. Evalueringen viser at satsingen bl.a. har bidratt til kompetanseutvikling, utvikling av samarbeid og vektlegging på verdiskaping og innovasjon.

Statens forhandlingsutvalg foreslår en videreutvikling av satsingen på fjellandbruket. Den videre satsingen må i større grad enn i dag forankres i regionalt partnerskap for landbruk, herunder se midlene i sammenheng med de regionale tilretteleggingsmidlene som fylkeskommunen forvalter. I kap. 7.4 foreslås det å utrede satsingen på seterdrift. I denne utredningen må det også sees på koblinger mellom satsingen på fjellandbruket og seterdrift.

I påvente av utredningen ovenfor foreslår statens forhandlingsutvalg at den samlede bevilgningen til fjellandbruks-satsingen settes til 3 mill. kroner. Når det gjelder satsingen på arktisk landbruk vil denne satsingen avløses av en forsterket satsing knyttet til landbruk i nord jf. omtale av dette nedenfor.

7.3.4.1 Bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nord

Matproduksjon, et levedyktig landbruk og rikholdige areal- og naturressurser er en ryggrad for bosettingsstrukturen i nord. Et aktivt og mangfoldig næringsliv er videre et viktig fundament i den geopolitiske situasjonen og for langsiktige nasjonale sikkerhetsperspektiver, særlig i Finnmark. Klimaendringenes relativt sett alvorlige konsekvenser for matproduksjon og vann/arealressurser for sørlige og mer befolkningstette områder på kloden, innebærer at bærekraftig ressursutnyttelse av arealene i nord blir viktigere framover.

I Hurdalsplattformen signaliserer regjeringen at den vil fornye og forsterke innsatsen knyttet til nordområdene. Den nye nordområdepolitikken har bl.a. som mål å snu den negative befolkningsutviklingen, utnytte de lokale verdiene til å skape vekst og gjøre nordområdene til sentrum for grønn omstilling. Samtidig varsler regjeringen i plattformen at det skal legges fram en melding til Stortinget om distriktspolitikken tilpasset at utfordringene og potensialet er ulikt rundt omkring i landet. Dette tilsier at det i større grad bør legges til rette for å utnytte potensiale i våre nordområder også for matproduksjon. Landbruket i nord er særskilt sårbart med få kompetansemiljøer, små produsentmiljøer, og til dels store avstander mellom bønder. Det gir utfordringer med hensyn til å sikre rekruttering ved generasjonsskifte, gode kunnskaps- og kompetansemiljøer og å sikre innovasjon og utvikling i næringen.

Med utgangspunkt i dette foreslås det at det igangsettes en satsing der formålet bl.a. er å bidra til:

- Å utvikle potensialet for grønne landbruksbaserte næringer i nord
- Bedre kunnskap om nord-norsk matproduksjons betydning som forutsetning for regional matsikkerhet, forsyningssikkerhet i nordområdene i lys av de lange og sårbare forsyningslinjene både fra utlandet og Sør-Norge
- Styrke arbeidet med næringsutvikling og bosetting i nord med utgangspunkt i landbrukets ressurser
- Rekruttering, utdanning og kompetanse til landbruksnæringen og verdikjeden for mat
- En klimatilpasset matproduksjon
- Bedre kunnskap om beitenæringens utfordringer bl.a. med rovvilt i nord

Satsingen skal styrke landbruket og tilhørende verdikjede, men koblinger mot andre sektorområder, aktører og virkemidler blir avgjørende for å få til en kraftfull og relevant satsing for regionen.

Det foreslås at fylkeskommunen i Troms og Finnmark koordinerer arbeidet med satsingen og at NIBIO, med sine fire nordlige enheter, får en sentral rolle i satsingen som kunnskapsleverandør. Samarbeid med Sametinget, statsforvalteren, nordnorske næringsaktører, øvrige forsknings- og kunnskapsmiljøer og regionale myndigheter vil være en forutsetning, slik at satsingen treffer regionale behov og på den måten bidrar til å nå både næringspolitiske mål og distrikts- og regionalpolitiske mål.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det avsettes 18 mill. kroner til satsingen for 2023, og at minimum 5 mill. kroner av satsingen settes av til forskning og øvrig kunnskapsutvikling i regi av NIBIO.

Det legges opp til en nærmere dialog med fylkeskommunen og NIBIO i etterkant av jordbruksoppgjøret om rammer og innretning før endelig mandat for satsingen kan fastsettes. Satsingen skal evalueres etter fire år.

7.3.5 Rekruttering og kompetanseheving i landbruket

Agronomisk kompetanse og kunnskapsbasert driftsledelse er viktig for et bærekraftig landbruk, og for å nå målet om økt matproduksjon. Et godt opplærings- og utdanningssystem bidrar til å tilby utøverne i landbruket rett kompetanse. I tillegg til det formelle utdanningssystemet, er ulike rådgivingstjenester, nettverk, kurs og mentorordninger m.m. viktige kilder til kompetanseheving for næringsutøverne i landbruket. Kompetansebehovet i næringen er variert og avhenger bl.a. av type produksjon. En rekke av ordningene over jordbruksavtalen bidrar til å styrke kompetansen i næringen, spesielt ordninger innenfor Landbrukets utviklingsfond.

I tillegg til ordningene som omtales nedenfor, omfatter IBU-ordningen, Utviklingsprogrammet, de nasjonale tilretteleggingsmidlene, de regionale kompetansenettverkene for lokalmat og avsetningen til skogbruk, kompetansehevende tiltak for den enkelte næringsutøver. Rådgivingstjenesten i regi av Norsk landbruksrådgiving er sentral for kompetanseheving i landbruket, og en bidragsyter til kunnskapsbasert utvikling av produksjonsgrunnlaget på den enkelte gård.

Rekruttering til landbruksfagene i videregående skole, under utdanningsprogrammet naturbruk, har vist en jevn økning i antall søkere over flere år. Målrettede rekrutterings tiltak og større oppmerksomhet på betydningen av grønne næringer, kan ha bidratt til denne utviklingen. Imidlertid er det få søkere til disse fagene sammenlignet med andre fag i videregående skole, og søkningen til landbruksfagene på Vg2 og Vg3 varierer noe fra år til år. Den relativt svake rekrutteringen til landbruks- og gartnerutdanningen i videregående skole kan få konsekvenser for kompetansen i landbruket. Det er i dag ingen fylkeskommunale skoler og bare to friskoler som tilbyr gartnerutdanning. Årsaken har vært lave søkertall. Det ser imidlertid ut som det er en liten økning i interessen for gartnerfaget, etter innføring av ny opplæringsmodell, fra treårig skoleløp til to år i skole

og to år i lære med fagbrev som sluttkompetanse. Skoleåret 2022/2023 er første år der Vg3 består av to år i lære i stedet for ett år i skole.

7.3.5.1 Fylkesvise midler til rekruttering og kompetanseheving

Fylkeskommunene forvalter virkemidler til styrking av innsatsen innenfor rekruttering og kompetanseheving i landbruket. Prioriterte områder for ordningen er støtte til etterutdanning i landbruket, og tiltak som retter seg inn mot rekruttering, likestilling og omdømmebygging.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å sette av 12 mill. kroner for 2023.

7.3.5.2 Nasjonal modell for voksenagronomen

Mange av de som etablerer seg i næringen i dag har en annen utdanning enn landbruksfaglig utdanning. I tillegg til de ordinære utdanningsløpene er det derfor nødvendig med fleksible løsninger for kompetanseheving. En fleksibel landbruksutdanning er også et viktig tiltak for de som ikke har noen tilknytning til landbruket fra før, men som ønsker seg inn i næringen. Det er stor interesse for voksenagronomordningen og etter flere år med vekst i deltakelsen, ser det nå ut til at den er stabilisert på et nivå som gir mulighet for et økonomisk bærekraftig og forutsigbart tilbud for fylkeskommunene. Når det gjelder gartneropplæringen har partene tidligere i år blitt enige om at opplæringsmodellen for «voksengartneren» skal fortsette på samme måten som i dag, og evalueres etter fem år.

For 2023 foreslår Statens forhandlingsutvalg å sette av 17 mill. kroner til den nasjonale modellen for voksenagronomopplæring. Av dette skal 0,3 mill. kroner gå til drift av felles pedagogiske og digitale løsninger for hele landet, basert på prosjektet som ble igangsatt i forbindelse med etableringen av voksenagronomordningen.

7.3.5.3 Mentorordning i landbruket

Norsk landbruksrådgeving har siden 2017 hatt ansvar for et forsøk med en lavterskel mentorordning i landbruket, i samarbeid med faglagene regionalt og Innovasjon Norge. Fra 2020 har ordningen vært en nasjonal ordning. Målet med ordningen er å bistå unge produsenter under 35 år, eller nye produsenter innenfor landbruket eller landbruksbaserte næringer, med kompetanseheving gjennom personlig veiledning i en oppstart – eller utviklingsfase. Det må legges til rette for nettverk mellom adeptene som deltar i mentorordningen. Det skal ikke være særskilte medlemsfordeler knyttet til ordningen.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det avsettes 4 mill. kroner i 2022 til mentorordningen.

7.3.5.4 Regionale kompetansenettverk for lokalmat

Kompetansenettverksordningen for lokalmat finansieres over LUF og forvaltes av noen utvalgte fylkeskommuner, som fordeler midler til fem regionale aktører som er ansvarlige for aktivitetene i kompetansenettverkene jf. tabell 7.5.

Målgruppen for ordningen er små matbedrifter med inntil 10 ansatte. Det kan være primærprodusenter eller næringsmiddelbedrifter med mål om å utvikle, foredle og selge kvalitetsprodukter basert på lokale råvarer eller reiselivsbedrifter som har utviklingsprosjekter i samarbeid med lokalmatprodusenter. I tillegg til det matfaglige tilbudet hos kompetansenettverkene kan man få hjelp til å løse markedsutfordringer gjennom Norsk

Mat sitt tilbud innen markedstjenester. De fem ansvarlige fylkeskommunene skal bidra til god koordinering mellom kompetansenettverkene, mellom fylkene som hører til i det enkelte nettverkets virkeområde, og opp mot andre kompetansetilbud i regionen. Det legges videre til grunn at kompetansenettverkene samarbeider med Norsk Mat om synliggjøring av det samlede tilbudet via lokalmat.no

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til drift av de fem kompetansenettverkene for lokalmat holdes uforandret på 12 mill. i 2023. I tillegg kommer 0,7 mill. kroner til administrasjons- og gjennomføringskostnader. Fordeling av tilskudd mellom nettverkene framgår av tabell 7.5.

Tabell 7.5 Regionale kompetansenettverk og ansvarlige fylkeskommuner

Ansvarlig fylkeskommune	Kompetansenettverk for lokalmat	Dekker følgende fylker	Forslag 2023 mill. kr.
Rogaland fylkeskommune	Kompetansenettverket i Sør-Norge	Agder og Rogaland	2,05
Viken fylkeskommune	Kompetansenettverket i Øst-Norge	Vestfold og Telemark, Oslo, Viken og Innlandet	3,04
Vestland fylkeskommune	Kompetansenettverket i Vest-Norge	Vestland	2,05
Trøndelag fylkeskommune	Kompetansenettverket i Trøndelag.	Trøndelag og Møre og Romsdal	2,50
Troms og Finnmark fylkeskommune	Kompetansenettverket i Nord-Norge.	Nordland og Troms og Finnmark	2,36

7.3.6 Forskning og utvikling

Midler til forskning og utvikling over jordbruksavtalen har som formål å støtte utvikling av ny kunnskap og teknologi til landbruks- og matsektoren. Forskning av høy kvalitet og med relevans for sektorens næringsliv skal bidra til økt matproduksjon, trygg mat, god dyrevelferd og til økt bærekraft og konkurransevne i sektoren.

Som prioriterte forskningstema foreslås økt innsats innen matsikkerhet og beredskap, og kunnskapsutvikling som bygger opp under Norges langsiktige behov for høyere selvforsyningsgrad. Det er i dag knyttet stor usikkerhet til den globale matforsynings-situasjonen, som sannsynligvis vil få konsekvenser i lang tid fremover. Det er viktig å ha et langsiktig perspektiv både med hensyn til stabil tilgang på innsatsfaktorer, og utvikling av mer bærekraftige løsninger.

Forskningsprosjekter finansiert over ordningen skal resultere i anvendte løsninger med stor nytte for næringen. Avsetningen skal også disponeres til utredninger, for å løse kortsiktige kunnskapsbehov.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det avsettes 77 mill. kroner til forskning og utvikling for 2023. Det vises ellers til avsatte midler til forsknings- og utredningsprosjekter til NIBIO under kap. 7.3.4 innenfor satsingen på bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nord, samt det pågående prosjektet PRESIS jf. kap. 7.3.7.

Støtten til det norsk-svenske samarbeidet innen hesteforskning skal videreføres på samme nivå som tidligere.

7.3.7 PRESIS

Landbruket har over tid fått et omfattende tilbud av teknologiske løsninger. Det er nødvendig å tilpasse løsningene til norske produksjonsforhold og til bondens behov. Videre er det viktig med nøytrale råd om nye teknologiske løsninger. I den forbindelse har NIBIO sammen med en rekke samarbeidspartnere etablert prosjektet «Presisjonsjordbruk ut i praksis», forkortet PRESIS. Formålet er å utvikle et helhetlig system som skal sørge for at alle norske gårdbrukere som ønsker får tilgang på brukervennlige, teknologiske tjenester som er godt testet og tilpasset norske forhold, og som sikrer bondens eierskap til lagringsløsninger for innsamlede data. Dette er informasjonstjenester som har potensial til å redusere klima- og miljøbelastninger fra jordbruket, og/eller gi økt effektivitet og bedre driftsøkonomi på gårdsnivå. Skreddersydd brukerstøtte og rådgivning i skjæringspunktet mellom ny teknologi og agronomi er en integrert del av systemet.

NIBIOs samarbeidspartnere i prosjektet er Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norsk Landbruksrådgivning. I tillegg deltar pilotbønder i forbindelse med utprøving av ny teknologi.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det avsettes 4 mill. kroner for 2023, som er prosjektets fjerde av til sammen fem år.

Prosjektet må sikre god dialog med andre aktører med tilgrensende digitaliseringsprosjekt, for eksempel Klimasmart landbruk. Prosjektet skal avlevere årlige rapporter til Landbruksdirektoratet.

7.3.8 Stiftelsen Norsk Mat

Stiftelsen Norsk Mat har som formål å styrke konkurranseevnen til norsk matproduksjon og å skape preferanse for norskprodusert mat. Det skjer gjennom arbeid med kvalitetssikring, kompetanse og synliggjøring av norske konkurransefortrinn og opprinnelse overfor matprodusenter, handel og forbrukere. Stiftelsen har i oppgave å administrere og videreutvikle Kvalitetssystem i landbruket (KSL), godkjennings- og merkeordningen for Inn på tunet, merkeordningene Nyt Norge, Beskyttede Betegnelser og Spesialitet, generisk informasjon om økologisk mat, samt drift og utvikling av databasen lokalmat.no. Stiftelsen skal også bidra til profilering og markedsadgang for norske matspesialiteter og drifte det nasjonale nettstedet for Inn på tunet.

Norsk Mat har gjennom flere år pekt på et stort behov for økt revisjonsfrekvens i KSL, spesielt innenfor risikobaserte produksjoner og dyrevelferdsprogrammene på fjørfe og svin. Grøntprodusentene har uttrykt ønske om å øke revisjonstakten til hvert tredje år.

Pandemien og andre faktorer har medført at målene for antall eksterne revisjoner ikke har blitt nådd de siste årene. Statens forhandlingsutvalg mener KSL må være en hovedoppgave for Norsk Mat og at de siste årenes innsats med fornyelse av KSL følges opp i tråd med Norsk Mats mål og ambisjoner for et troverdig og robust kvalitetssystem med høy legitimitet.

Nyt Norge har blitt en robust og viktig merkeordning for å synliggjøre norsk opprinnelse på mat og drikke fra jordbruket og er den eneste felles merkeordningen landbruket har ute i butikk som dekker alle kategorier landbruksproduksjon. Merket bygger på KSL og har høy kjennskap hos forbrukerne. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at Norsk Mat fortsetter arbeidet med å videreutvikle merkeordningen. Det legges til grunn at merkeordningen fellesfinansieres mellom Omsetningsrådet, merkebrukerne og dagligvarehandelen, i tråd med planen styret i Norsk Mat har lagt opp til.

Det forutsettes at målingene av salg av lokal mat og drikke til både dagligvare og storhusholdning videreføres. Lokalmat.no har blitt en viktig formidler for både kjøpere og produsenter av lokalmatprodukter. Det er mulig å videreutvikle databasen, spesielt med tanke på økt nytteverdi for lokalmatprodusentene som en plattform for kunnskapsdeling og synliggjøring av kompetansetiltak. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at eventuell utvikling av lokalmat.no fortsatt må skje med utgangspunkt i føringer fra den partssammensatte styringsgruppen for databasen

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til Stiftelsen Norsk Mat økes totalt med 9 mill. kroner til 66 mill. kroner for 2023. Det legges til grunn at Stiftelsen prioriterer videre utvikling av KSL og økt revisjonsfrekvens. Stiftelsen skal fortsette sitt arbeid med matspesialiteter og lokalmat.

7.3.9 Utviklingsprogrammet

Bedriftene og aktørene i målgruppen for Utviklingsprogrammet har i stor grad merket konsekvensene av pandemien og de mange nedstengningene de siste par årene. Det er fortsatt knyttet usikkerhet til hvordan reiselivet og serveringsbransjen vil utvikle seg etter gjenåpningen etter pandemien og med den generelle sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa. Dette skaper også en usikker situasjon for gründerne som satser med støtte fra Utviklingsprogrammet. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at Utviklingsprogrammet fortsatt skal være et viktig virkemiddel for å gi landbrukets entreprenører og gründerne mulighet og sikkerhet for å satse.

Utviklingsprogrammet - landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping skal bidra til vekst og verdiskaping innen lokal mat og drikke, reiseliv, herunder jakt- og fisketurisme, reindriftsnæringen, Inn på tunet, innlandsfiske og andre næringer basert på landbrukets og reindriftens ressurser. Innovasjon Norge, forvalter programmet, som er et sentralt virkemiddel for å oppnå målsettingene i landbrukspolitikken, og da spesielt for å bidra til vekst, verdiskaping og sysselsetting i distriktene. Programmet er det viktigste virkemiddelet for å bidra til å nå ambisjonene i Hurdalsplattformen om å stimulere til økt produksjon og omsetning av lokalmat og -drikke. Visjonen for Matnasjonen Norge og den nasjonale reiselivsstrategien legger viktige rammer for programmet.

Programmet tilbyr finansiering til bedrifter som ønsker å vokse, støtte til etablering av forpliktende produsentnettverk, samt støtte til tilpassede kompetansetiltak til bedriftene. og skal blant annet bidra til videre utvikling av sterke mat- og reiselivsregioner. Utviklingsprogrammet kan også bidra til kompetanse- og produktutvikling for aktører som ønsker å selge jaktoplevelser, og for de som ønsker å videreforedle og selge viltkjøtt. Det er utarbeidet en handlingsplan på området, og gjennom oppfølging av denne har bedrifter fått bistand og det er gjennomført webinarer og flere forsknings- og utredningsarbeider.

Reiselivet vil være en viktig målgruppe i tiden fremover gjennom programmets tjenester, både med vekstfinansiering for de som har fått et reelt løft gjennom pandemien, men også gjennom kompetansehevede tiltak for å sikre fortsatt relevans i markedet. For å sikre videre vekst vil det være naturlig å se på muligheter for en styrket bransjebearbeidelse gjennom bl.a. Visit Norways tiltak.

Gjennom pandemien ble programmet tilpasset slik at man i større grad kunne støtte opp om bedrifter som hadde utfordringer på grunn av koronapandemien. Statens forhandlingsutvalg foreslår at disse tilpasningene ikke videreføres i 2023, men at de brukes som erfaringsgrunnlag for den videre utviklingen av programmet. Videre foreslås det at ordningen for Bondens marked om kompensasjon for deltakeravgift på markedene oppheves.

Omdømmeinnsatsen er en viktig del av Utviklingsprogrammet. Omdømmetiltakene skal bidra til å øke kunnskap om de ulike områdene som programmet dekker, både hos forbrukere, i markedet og i samfunnet generelt, og til å øke kompetanse og bygge stolthet i næringen. Sentrale omdømme prosjekter de siste årene har vært Matstreif, deltakelse på Internationale Grüne Woche (IGW), Det norske måltid og støtte til regionale matfestivaler. For å bidra til byggingen av Matnasjonen Norge kan det være formålstjenlig å styrke den regionale dimensjonen i denne porteføljen. Det kan bidra til at regionenes arbeid med mat og reiseliv i sterkere grad kobles til øvrige relevante innsatser og sentrale omdømmearrangement som IGW og Det norske måltid. En slik dreining i innretningen av omdømmeporteføljen har vært drøftet i programmets styringsgruppe der avtalepartene og andre sentrale aktører sitter.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til Utviklingsprogrammet økes med 3 mill. kroner til 88,3 mill. kroner for 2022. Det overlates til programmets styringsgruppe å gjøre de budsjettmessige prioriteringene mellom aktiviteter innenfor programmets portefølje. Forhandlingsutvalget foreslår at omdømmeporteføljen innrettes slik at den regionale profilen styrkes, og at programmets styringsgruppe får ansvaret for den konkrete innretningen. Videre foreslår Statens forhandlingsutvalg at den særskilte støtten til Bondens marked og Norsk Gardsost over programmets ikke videreføres, og at disse organisasjonene må søke støtte på ordinært vis fra programmet til eventuelle utviklingsprosjekter ettersom det ikke gis driftsstøtte over Utviklingsprogrammets budsjett. Utvikling av næring knyttet til høstbare viltressurser prioriteres innenfor utviklingsprogrammet. Erfaringene fra Inn på tunet-løftet 2 og annet utviklingsarbeid med Inn på tunet skal nyttiggjøres inn i utviklingsprogrammets samlede portefølje og videre arbeid med vekstbedrifter, nettverk og omdømmearbeid.

7.3.10 Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket

Økt produksjon av biobrensel og leveranser av biovarme fra landbruket gir økt verdiskaping, og bidrar til å nå regjeringens mål i klima- og energipolitikken. Bioenergi er en sentral del av fornybardelen av programmet. Programmet har også som mål å bidra til å teste ut ny produksjonsteknologi som kan bidra til reduserte klimagassutslipp og økt konkurransekraft for landbruket.

Programmets målområde omfatter også anlegg som kombinerer biovarmeproduksjon med strømproduksjon fra solceller. Videre gis det støtte til prosjekter med ren strømproduksjon fra solceller til næringsformål på landbrukseiendommen. Det kan også gis støtte til kombinerte el-/varmeanlegg basert på biobrensel, såkalte CHP-anlegg. Det stilles de samme kravene til lønnsomhet som for rene bioenergianlegg. Slike løsninger gir gårdsbruk muligheter for å bli selvforsynt med energi. Et annet utviklingsområde er produksjon av biokull som sideprodukt til bioenergi. Dette er særlig interessant som et klimatiltak, gjennom binding og lagring av karbon i jord.

Utviklingen av gårdsbaserte biogassanlegg er fortsatt et prioritert område innenfor programmet og den nasjonale klimapolitikken. Ordningen til Klima- og miljødepartementet med biogasspiloter har, sammen med andre virkemidler i Innovasjon Norge, bidratt til økt kunnskap om bruk av nye råstoff, i tillegg til synergieffekter og økt effektivitet i utviklingsarbeidet. Utviklingen har nå nådd et punkt hvor det er mulig å oppnå tilstrekkelig lønnsomhet for biogassanlegg, men det er relativt store gjødselvolum som skal til for å forsvare investeringer i biogass. Det er også en trend at lønnsomheten for solcelleanlegg blir bedre.

Programmet skal bidra til å introdusere ny klima- og miljøvennlig teknologi i landbruket. Dette gjelder utviklings- og utprøvningsprosjekter knyttet til uttesting av ny produksjonsteknologi og nye løsninger på gårdsnivå. Det er en naturlig kobling mot Bioøkonomiordningen i Innovasjon Norge og innsatsen rettet mot agritech-bedrifter- også for utvikling av hjemmemarkedet.

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at verdiskapingsprogrammet for fornybar energi fortsatt skal videreutvikles til å ta et mer helhetlig ansvar for utvikling av klima, miljø og energi for landbruket. Programmet kan gjennom dette gi et aktivt bidrag til at klimaavtalens målsetting nås. Framover forventes det økt investeringsbehov i biorestlager og gårdsanlegg, gitt at det legges opp til økt utnyttelse av husdyrgjødsel til produksjon av biogass. Verdiskapingsprogrammets innretning gir med dette gode muligheter for å bidra til å introdusere ny teknologi og bruk av fornybar energi i landbruket, samt bruk av landbrukets ressurser til produksjon av energi til andre sektorer og samfunnsområder.

Årets ramme for programmet ble disponert i mars slik at mer enn 330 søknader blir liggende for behandling i 2023. Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til verdiskapingsprogrammet økes med 50 mill. kroner til 162 mill. kroner for 2023.

7.3.11 Skogbruk

Skogressursene er viktige for sysselsetting og verdiskaping i Norge. En ansvarlig og langsiktig forvaltning av skogressursene er en forutsetning for å produsere skog med kvalitetstømmer og slik bidra til framtidig verdiskaping og karbonbinding. Gode avveininger mellom aktivitet og miljøhensyn i skogbruket står sentralt i regjeringens skogpolitikk.

Skog i vekst tar opp CO₂, og aktiv skogskjøtsel med hogst, planting, gjødsling og ungskogpleie bidrar til en betydelig klimagevinst. Skogens positive klimabidrag går frem av Meld. St. 13 (2020–2021) Klimaplan for 2021–2030. Regjeringen vil bruke skogen aktivt som en del av klimapolitikken.

Med bakgrunn i at hogsten har økt de siste årene, øker også behovet for planting og ungskogpleie. Skogkultur er viktig for fremtidig virkestilgang, verdiskaping og CO₂ opptak i norske skoger. Klimaplan 2021–2030 peker på at økt skogkulturinnsats kan gi betydelige klimabidrag framover. Regjeringen vil øke tilskuddene til skogplanting, ungskogpleie og andre skogkulturtiltak for å øke CO₂-opptaket og sikre ressursgrunlaget for industrien.

Et velfungerende skogsveinett er avgjørende for et lønnsomt skogbruk. Nybygging av skogsveier og standardheving av gamle veier legger til rette for rasjonell og kostnads-effektiv transport. Veiinvesteringene bidrar også til å gjøre skogsveinettet mer robust mot klimaendringer og klimarelaterte skader. Regjeringen vil øke satsingen på skogsbilveinettet for å tilpasse det til endrede klimaforhold og moderne tømmertransport.

Bærekraftig skogbruk krever et godt kunnskapsgrunnlag for å gjøre avveininger mellom økonomi og miljø og sikre god måloppnåelse. Det er viktig at beslutninger gjøres med grunnlag i kunnskap som er basert på dokumenterbar og etterprøvbar informasjon om de naturressursene som skal forvaltes. Viktige kilder er Landsskogtakseringen, Kilden (skogportalen), Askeladden (kulturminner og kulturmiljø) og Naturbase. Skogeiere har ansvar for å følge opp foryngelse og ivaretakelse av nøkkelbiotoper, samt andre hensyn som friluftsliv og kulturmiljøverdier.

Skogbruksplanlegging med miljøregistreringer er det grunnleggende virkemiddelet for å sikre god oversikt over skogressursene og dermed et godt beslutningsgrunnlag for skogtiltak og verdiskaping. Samtidig er dette viktig for å sikre god nok kunnskap om hvor de viktige miljøverdiene er slik at de kan tas hensyn til, og for å kunne dokumentere skogbrukets miljøinnsats. Skogbruksplanleggingen er modernisert de siste årene, blant annet når det gjelder miljøregistreringsmetodikk i samsvar med inndelings- og beskrivelsessystemet fra Natur i Norge - Artsdatabanken og når det gjelder bedre overvåking av nøkkelbiotoper.

Tilskudd til miljøtiltak i skogbruket skal bidra til at miljøverdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner i skogen blir ivaretatt og videreutviklet. For eksempel kan midlene gå til langsiktig bevaring og skjøtsel av nøkkelbiotoper, kompensasjon for økte driftsutgifter og fjerning av utenlandske treslag av hensyn til miljøverdier. Tiltakene skal gjennomføres i tråd med forskrift om næringsutvikling og

miljøtiltak i skogbruket. Til tross for at det er informert bredt om ordningen, har det vært lavere etterspørsel enn den avsatte rammen de siste årene.

Landbruksdirektoratet har på oppdrag fra LMD utredet innrettingen på ordningen for miljøtiltak i skogbruket under LUF. En referansegruppe bestående av Norges Skogeierforbund, Norskog, Miljødirektoratet og Statsforvalterne har gitt innspill til arbeidet.

For å bidra til økt og mer effektiv bruk foreslår Landbruksdirektoratet blant annet å forenkle søknadsprosedyrer, beskrive klarere hva som inngår i ordningen, og videreføre en beløpsgrense per prosjekt, men å løfte denne noe. Videre anbefaler direktoratet at ubrukte midler det enkelte år skal kunne tilbakeføres til ordinære skogkulturtiltak. Departementet vil følge opp utredningen.

Kompetansehevende tiltak er sentralt for gjennomføringen av skogpolitikken. Skogbrukets Kursinstitutt (Skogkurs) er en viktig aktør i denne sammenheng, og retter seg mot både offentlig og privat veiledningsapparat, skogeiere, skogsarbeidere og entreprenører over hele landet. Løpende kompetanseheving er en forutsetning for skogeiernes muligheter til selv å kunne legge til rette for økt verdiskaping med basis i eiendommens ressurser. Skogbrukets Kursinstitutt har kurs i håndtering av viltkjøtt og kurs rettet mot utmark som næring. Handlingsplanen for næringsutvikling basert på høstbare viltressurser peker i sin omtale av tiltak på viktigheten av økt kompetanse og samarbeid mellom aktørene i utmarksnæringen.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke avsetningen til skogbrukstiltak med 39 mill. kroner, til 260 mill. kroner for 2023. Av dette øremerkes 5 mill. kroner til miljøtiltak. Fordelingen mellom de ulike virkemidlene vil gjøres etter drøftinger mellom avtalepartene. Skogbrukets næringsorganisasjoner inviteres til å delta.

7.3.12 Tiltak mot villsvin og oppfølging av Handlingsplan mot villsvin

Utbredelse av villsvin i Norge skaper uro i landbruksmiljøene og særlig i norsk svinehold. Et eventuelt utbrudd av afrikansk svinepest vil ha svært alvorlige konsekvenser for svinenæringen i Norge. Villsvin kan også spre andre sykdommer til dyr og mennesker samt forårsake betydelige skader i landbruket.

Regjeringen har fastsatt et mål om færrest mulig villsvin spredt ut over et minst mulig område i Norge. Handlingsplan mot villsvin 2020–2024, som ble lagt frem i 2019, bygger opp under dette målet. Oppfølgingen er godt i gang.

Villsvinbestanden er økende nord for kjerneområdene i Aremark og Halden kommuner, og særlig i områdene mellom Kongsvinger og Elverum. Med bakgrunn i denne utviklingen, foreslår Statens forhandlingsutvalg at avsetningen til tiltak mot villsvin økes med 1 mill. kroner til 3 mill. kroner i 2023. Midlene er en del av en helhetlig innsats for å redusere forekomst og utbredelse av villsvin. Det legges til grunn at Villsvinprosjektet gis rammer for en økt aktivitet og at det også blir satt av noe midler til andre tiltak mot villsvin.

7.3.13 Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift

Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift forvaltes av Statsforvalteren i Trøndelag og nyttes hovedsakelig til gjerdebygging. Det kan også gis tilskudd til andre tiltak under spesielle forhold. Dette kan være tiltak som redusere konfliktene i områder hvor gjerdebygging ikke vil være et hensiktsmessig tiltak. For å stimulere og legge til rette for flere inngjerdingar ble det i Reindriftsavtalen 2022/2023 vedtatt å øke tilskuddsandelen fra 80 til 90 pst. av godkjent kostnadsoverslag.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen videreføres med 1,5 mill. kroner for 2023. Total avsetning er på nivå med tilsvarende avsetning over reindriftsavtalen. Det må jobbes mer med å gjøre ordningen kjent i aktuelle områder.

7.4 Miljø og klima

I Hurdalsplattformen er klima- og miljøetsatsingen i landbruket formulert slik:

«Klimagassutsleppa frå landbruket skal reduserast og opptaket av karbon aukast, samstundes som vi aukar sjølvforsyninga og tilpassar produksjonen til eit endra og vanskelegare klima. Ein variert bruksstruktur som er tilpassa Noreg sine naturressursar og geografi, gir dei beste moglegheitene til å produsere mat på ein berekraftig og klimavennleg måte. Det er òg viktig for å sikre god dyrevelferd, auka mattryggleik og betre beredskap.»

I regjeringens politiske plattform heter det også at regjeringen vil sørge for bedre bærekraft i landbruket gjennom økt bruk av utmarksbeite, setring, klimatilpassing, og investering i jord. Regjeringen vil videre raskt følge opp handlingsplanen for Oslofjorden med tiltak som reduserer avrenning fra kommuner og landbruket mm. Norsk landbruk har lange tradisjoner for bærekraftig forvaltning som tar hensyn til miljø, kulturlandskap og biologisk mangfold.

Det er viktig for regjeringen å vektlegge arbeidet med grønn omstilling og ivareta et bærekraftig landbruk, både knyttet til biobasert sirkulærøkonomi, arbeid med miljørettede tiltak og reduksjon av klimagasser. Jordbruksavtalen skal vris i en mer klima- og miljøvennlig retning. Miljø- og klimasatsingen over jordbruksavtalen skal bidra til å opprettholde kulturlandskapet og til å redusere miljøbelastningen fra jordbruket, herunder utslipp til luft og vann. Flere av miljøordningene bidrar også til bedre agronomi. Statens forhandlingsutvalg vektlegger i årets jordbruksforhandlinger følgende på miljø- og klimaområdet i statens tilbud:

- **Oppfølging av Helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden** med betydelig styrking av tilskuddsmidler som skal stimulere til avrenningsreducerende tiltak. I tillegg foreslås det å forbedre kunnskapsgrunnlaget for tilførselsberegninger og for bedre nitrogenforvaltning.
- **Oppfølging av klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket** med styrking av tilskuddsordninger som bidrar til reduserte utslipp og videreutvikling av kunnskapsgrunnlaget.
- Statens forhandlingsutvalg foreslår videre en styrking av ordninger som vil bidra til en **betydelig økt miljø- og klimainnsats i norsk jordbruk**, både i form av målrettede tiltak og forbedring av kunnskapsgrunnlaget, herunder vesentlige økninger på

ordningene Regionalt miljøprogram, SMIL-ordningen og Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket.

I tillegg arbeider regjeringen med å utrede etablering av **Bionova** som skal bli et viktig verktøy både for oppfølging av klimaavtalen og for å utvikle den biobaserte sirkulærøkonomien.

Konkretisering av statens forhandlingsutvalg sine prioriteringer blir omtalt under de ulike ordningene.

Samlet oversikt over miljø- og klimasatsing i jordbruksavtalen for 2023

Statens forhandlingsutvalg foreslår å avsette 8363 mill. kroner til ordninger med klima- og/eller miljøformål i 2023, dette er 1832,6 mill. kroner mer enn det som ble avsatt for 2022.

Tabell 7.6 gir en oversikt over den samlede satsingen på miljø- og klimaområdet i statens tilbud.

Tabell 7.6 Oversikt over ordninger på jordbruksavtalen med klima- og/eller miljøformål, mill. kroner

Kap. 1150		2022	2023	Endring
Post 50	Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	147,0	170,0	23,0
Post 50	Drenering av jordbruksjord	68,0	68,0	0 ¹
Post 50	Tiltak i beiteområder	26,0	26,0	0
Post 50	PRESIS	4,0	4,0	0
Post 50	Klima- og miljøprogram	28,0	37,0	9
Post 50	Utvalgte kulturlandskap og verdensarvområdene	23,0	25,0	2,0
Post 50	Biogass	12,0	13,0	1,0
Post 50	Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket	112,0	162,0	50,0
Post 50	Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler	12,0	14,0	2,0
Post 74.16	Beitetilskudd	1 078,0	1196,2	118,2
Post 74.17	Areal- og kulturlandskapstilskuddet	3 648,6	5685,1	1427
Post 74.19	Regionale miljøprogram (RMP)	601,1	801,1	200
Post 74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	130,2	146,6	16,4
Post 50	Utviklingsmidler økologisk landbruk	31	15	-16 ²
	Sum virkemidler innen miljø- og klima	5920,9	8363	1832,6

¹ Det foreslås økt sats, men grunnet tilstrekkelig med midler på ordningen foreslås ikke økt avsetning i 2023.

² Av ordningen er 5 mill. kroner flyttet til kap. 1150, post 73 Norsk Landbruksrådgiving, 5 mill. kroner er flyttet til Klima- og miljøprogrammet og 6 mill. kroner er flyttet til nasjonale tilretteleggingsmidler.

Overordnede rammebetingelser på klima- og miljøområdet

Norge har meldt inn et klimamål under Parisavtalen om å redusere utslippene med minst 50 pst. og opp mot 55 pst. innen 2030, sammenlignet med 1990-nivå. Dette målet er lovfestet i klimaloven. Mens både Norge og EU fortsatt hadde klimamål for 2030 om 40

pst utslippsreduksjon, inngikk Norge en forpliktende klimaavtale med EU om å samarbeide om å oppfylle våre respektive klimamål for 2030. Regjeringen vil videreføre Norges klimasamarbeid med EU. Av Parisavtalen går det frem at vi må bedre evnen til å møte negative klimaendringer og kutte klimagassutslipp på en måte som ikke truer matproduksjonen. Av regjeringens politiske plattform fremgår det at regjeringen ikke vil innføre avgift på klimagassutslipp som følger av biologiske prosesser. Videre vil regjeringen oppfylle staten og landbrukets avtale om kutt av klimagassutslipp i landbruket ved hjelp av nye verktøy. Det viktigste nye verktøyet vil være etablering av Bionova, en finansieringsmekanisme til støtte for klimatiltak i landbruket. I forbindelse med etablering av Bionova kan det oppstå et behov for å diskutere grensegangen mellom virkemidler som skal ligge på jordbruksavtalen og virkemidler som skal ligge i Bionova. Det vil bli tatt initiativ til en egen prosess med jordbruket om dette på et senere tidspunkt.

Klimaplan for 2021–2030 (Meld. St. 13 (2020–2021) inneholdt en plan for å oppfylle Norges forpliktelse for 2030 under Parisavtalen, i samarbeid med EU. Denne klimaplanen ble behandlet i Stortinget 8. april 2021, i samsvar med Innst. 325 S (2020–2021) til Meld. St. 13 (2020–2021). I klimaplanen slås det fast at klimaavtalen mellom regjeringen og jordbruket fra 2019 er bærebjelken i det videre klimaarbeidet i landbruket, og at et bærekraftig og levende landbruk i hele landet er en viktig del av det grønne skiftet, og det grønne næringslivet som Norge skal ha i tiårene fremover. Videre fremgår det av Klimaplan 2021–2030 at norsk jordbruk skal produsere det forbrukerne etterspør på en klimasmart og bærekraftig måte. Jordbruket har selv levert en klimaplan som følger opp klimaavtalen. Utviklingen av virkemidler skal følges opp i de årlige jordbruksoppgjørene. I Stortingets behandling av Klimaplan 2021–2030 var det bred enighet om at klimaavtalen først og fremst skal innfris gjennom tiltak som forbedrer norsk matproduksjon, og at den viktigste oppgaven i klimasammenheng er å redusere utslippene uten at klimaomstillingen fører til karbonlekkasje, og derfor reduserte utslipp per produsert enhet. Å bedre kunnskapen og praksisen for opptaket av karbon i jord, jordhelse og bærekraftig bruk av jordbruksarealene, blir et viktig arbeid framover. I 2020 sluttet Norge seg til «Fire promille-initiativet», som ble lansert under klimatoppmøtet i Paris i 2015.

Det fremgår av regjeringsplattformen at regjeringen vil styrke klimaberedskapen. Varmere klima fører med seg et uforutsigbart værmønster der flom og skred, skogbranner, jorderosjon, steinsprang og tørke vil forekomme oftere. Samfunnssikkerheten utfordres og tilgangen på livsviktige naturressurser trues. Behovet for klimaforebygging- og klimatilpasning er stort og økende. NOU 2022:3 «På trygg grunn» tydeliggjør også behovet for at samfunnet er bedre rustet mot naturhendelser. Også i jordbruket er det viktig med innsats som bidrar til å binde jordsmonnet, lagrer karbon, beskytter mot erosjon og som er viktig for overvannshåndtering og flomdemping. Regjeringen vil styrke klimaberedskapen og setter i gang et arbeid med ny strategi for klimatilpasning. Arbeidet med den nye strategien for klimatilpasning vil resultere i en stortingsmelding.

Jordbruksavtalen omfatter flere økonomiske virkemidler som skal stimulere til redusert avrenning til vassdrag og kyst, eksempelvis gis det tilskudd for at kornarealer og vassdragsnære arealer ikke jordarbeides om høsten. I tråd med vannforskriften, som

implementerer EUs vanddirektiv i norsk rett, fastsetter de regionale vannforvaltningsplanene miljømål for alt vann, både elver, innsjøer, kystvann og grunnvann. Gjeldende vannforvaltningsplaner, med tilhørende tiltaksprogrammer, for årene 2016–2021 oppdateres nå for planperioden 2022–2027.

Det er et viktig landbrukspolitisk mål å sikre bærekraftig ressursforvaltning med et sterkt vern av jordsmonnet, og bedre ivaretagelse av kulturlandskapet og naturmangfoldet. Stortinget har fastsatt et mål om at årlig omdisponering av dyrka mark skal under 3 000 dekar innen 2025, og regjeringen skal ifølge Hurdalsplattformen vurdere om målet skal settes til 2 000 dekar. Landbruket har et ansvar for å følge opp disse målene gjennom god forvaltning og drift av arealene. Endret klima kan gi nye muligheter for produksjon som bøndene vil utnytte, men endringen vil også medføre stor usikkerhet. Utvikling av tilpasset teknologi, forskningsbasert og praktisk agronomisk kunnskap, er en forutsetning for å lykkes under mer krevende værforhold.

I jordbrukslandskapet er det store verdier knyttet til naturmangfold og kulturmiljø. Disse verdiene har utviklet seg i takt med utviklingen i jordbruket, og jordbruket har et eget ansvar for å ta vare på dem, jf. nytt nasjonalt mål på kulturmiljøfeltet; «Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk.» Landbruksarealene er viktige områder for utøvelse av friluftsliv, og det er derfor viktig å gi allmennheten mulighet for ferdsel i landskapet. FNs konvensjon for biologisk mangfold (CBD) har tredelt formål om bevaring, bærekraftig bruk og rettferdig fordeling av godene fra utnyttelse av naturmangfold og biologiske ressurser. Partslandene er forpliktet til å utarbeide nasjonale strategier og handlingsplaner for iverksetting av konvensjonen nasjonalt. Det pågår et arbeid for å utvikle nye globale mål for biologisk mangfold for inneværende og kommende tiår.

Regjeringen følger opp tiltaksplanen for bekjempelse av fremmede skadelige arter (2020–2025) og tiltaksplanen for pollinerende insekter (2021–2028). Det er også et tverrsektorielt samarbeid på tiltak for truet natur. Sektorvise tiltak for biologisk mangfold skal bidra til å nå det nasjonale målet om at ingen arter og naturtyper skal utrykkes, og at utviklingen til truet natur, nær truet natur og naturtyper skal bedres.

7.4.2 Klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket

I juni 2019 inngikk staten og organisasjonene i jordbruket en intensjonsavtale med mål om å redusere klimagassutslippene og øke opptak av karbon med 5 mill. tonn CO₂-ekv. innen 2030. Avtalen omfatter klimatiltak som kan tilskrives all jordbruksaktivitet innen sektorene jordbruk, transport, oppvarming av bygg og arealbrukssektoren (unntatt skog) i det offisielle utslippsregnskapet. For flere tiltak er det ikke etablert tilstrekkelig metodikk til å beregne effekten. For mange tiltak mangler det aktivitetstall som er nødvendig for å regne ut effekten. Disse tiltakene skal tas inn i rapporteringen etter hvert som grunnlaget er på plass. Det er derfor et mål å intensivere arbeidet med å dokumentere endring i utslipp og effekt av tiltak, slik at flere tiltak kan bidra til at måltallet for klimaavtalen nås. Det er etablert en regnskapsgruppe, bestående av avtalepartene, som skal gjøre opp status

for progresjon og utvikling i arbeidet med å følge opp avtalen. Regnskapsgruppas rapport for arbeidet i 2021 kan leses i kap. 3.5.1.2.

På grunnlag av utredninger og vurderinger i sekretariatet, foreslår regnskapsgruppa et system for rapportering, som er basert på følgende tredeling:

1. Klimaavtalens regnskap for utslipp og opptak (årlig rapportering): Sammenstilling av utslipp som bokføres i det nasjonale utslippsregnskapet, fordelt på kilder og gasser.
2. Gapanalyse (hvert tredje år): Klimaavtalens regnskap for utslipp og opptak sammenlignes med referansebanen for klimaavtalen for å si noe om progresjon.
3. Tiltaksrapportering: Rapportering som skal gi informasjon om gjennomføring av tiltak og synliggjøre effekter av tiltak ved hjelp av beregninger og/eller aktivitetsindikatorer.

I 2023 vil det foreligge utslippstall for første år i avtaleperioden for klimaavtalen. 2023 vil derfor være det første året det rapporteres om status for utvikling i utslippsreduksjoner og opptak. 2023 er også det første året det skal gjøres en grundigere rapportering (gapanalyse).

Regnskapsgruppas arbeid har så langt vært rettet mot utvikling av gode systemer for rapportering og forbedring av kunnskapsgrunnlaget. Fra 2023 vil arbeidet i større grad dreie seg om drift og rapportering. Det vil jobbes parallelt med videreutvikling av kunnskapsgrunnlaget om jordbruksrelaterte utslipp og effekter av tiltak.

Statens forhandlingsutvalg støtter Regnskapsgruppas forslag til system for rapportering.

Endret organisering av sekretariatet

Til nå har Miljødirektoratet, Landbruksdirektoratet, NIBIO, NMBU og SSB utgjort sekretariatet for Regnskapsgruppa. I forbindelse med at arbeidet går over i en driftsfase foreslår Statens forhandlingsutvalg at det gjøres endringer i sammensetning av sekretariatet. Det foreslås at Miljødirektoratet og Landbruksdirektoratet fremover skal utgjøre sekretariatet med hovedansvar for det løpende arbeidet. Siden NIBIO og SSB har en rolle i det nasjonale systemet for utslippsregnskap (NIS), vil disse institusjonene få oppgaver knyttet til rapporteringen etter avtalen og vurdering av mulige forbedringer i det nasjonale klimagassregnskapet for jordbrukssektoren og arealbrukssektoren. Det kan også være relevant at andre institusjoner som NMBU får oppgaver særlig knyttet til rapporteringen. Videreutvikling av kunnskapsgrunnlaget vil skje gjennom prosjekter som regnskapsgruppa initierer, gjennomført av relevante kunnskapsmiljøer.

Anbefaling for videre arbeid i Regnskapsgruppa

På bakgrunn av rapporten til avtalepartene, foreslår statens forhandlingsutvalg følgende prioritering i regnskapsgruppas arbeid videre:

- Fullføring av system for rapportering og tallgrunnlag for vurdering av måloppnåelse bør være førsteprioritet.
- Vurdere forbedringer, slik at tiltak bedre kan fanges opp og at nye tiltak kan tas inn i det nasjonale klimagassregnskapet. Det er viktig å konsentrere innsatsen rundt

kilder/aktiviteter som er årsak til store utslipp og der det er stor usikkerhet, i tråd med beskrivelse i rapporten.

I rapporten fra Regnskapsgruppa fremkommer det at ved forvaltningen av RMP-tilskudd bør det legges til rette for å skille mellom spredning ved nedlegging og ved nedfelling, og mellom spredning på åker og eng fra spredsesongen 2023. Dette vil gi bedre og riktigere aktivitetsdata til nytte for tiltaksrapportering. Statens forhandlingsutvalg foreslår at Landbruksdirektoratet følger opp dette.

Klimaeffekt av jordbruksoppgjøret – rapport til avtalepartene

I Meld. St. 13 (2020–2021) Klimaplan 2021–2030 het det at "Regjeringa vil at klimaeffekten av jordbruksoppgjøret blir gjort synleg i dei årlege proposisjonane som omhandlar jordbruksavtalen". I tråd med dette ble det i jordbruksoppgjøret 2021 bestemt å gi Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet oppdrag om å etablere en ekspertgruppe med mandat om å utforme et system for synliggjøring av jordbruksoppgjørets klimaeffekt. Representanter fra avtalepartene utgjorde referansegruppe for arbeidet. Ekspertgruppa avga sin rapport 1. mars 2022. Et utvalg av eksisterende modeller og rapporteringssystemer er gjennomgått. Metodene setter virkemiddelbruk i jordbruket i sammenheng med aktivitet i jordbruket og/eller aktivitet i jordbruket i sammenheng med klimagassutslipp. De ulike modellene og rapporteringssystemene er alle tilpasset ulike bruksområder, og har ulike styrker og svakheter i forbindelse med synliggjøring av jordbruksoppgjørets klimaeffekt. Ingen av de eksisterende metodene kan, etter ekspertgruppas vurdering, benyttes til å synliggjøre klimaeffekten av jordbruksoppgjøret per dags dato. Det mangler metoder for å lage prognoser for aktivitet i jordbruket basert på endringer i påfølgende jordbruksoppgjør. Det er også utfordringer knyttet til å beregne klimagassutslipp basert på slike prognoser. Oppsummert er ekspertgruppas vurdering at det ikke foreligger faglig grunnlag for å utvikle et bestemt modellverktøy om klimaeffekten av jordbruksoppgjøret. Kunnskapsgrunnlaget er under utvikling, og kan utvikles videre, men å komme fram til et bestemt modellverktøy med alle egenskaper som skisseres ligger langt fram i tid. Ekspertgruppas anbefaling er ikke å gå videre med et slikt ambisjonsnivå.

Statens forhandlingsutvalg støtter denne anbefalingen.

7.4.3 Nasjonalt miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram (NMP) skal bidra til å nå nasjonale mål, herunder mål om et bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser og ivareta internasjonale forpliktelser gjennom å målrette miljøarbeidet i jordbruket. I NMP synliggjøres jordbrukets samlede miljøinnsats og det legges til rette for forankring av miljøarbeidet både regionalt og lokalt. Tiltakene i programmet bidrar til et åpent og variert jordbruks- og kulturlandskap, til at et bredt utvalg av landskapstyper og særlige verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjottes, samt til at jordbruksproduksjonen fører til minst mulig forurensing og tap av næringsstoffer til luft og vann. Ordningene som ligger i NMP forvaltes på ulike nivåer. Ordningene som forvaltes nasjonalt har generelle krav knyttet til seg, og skal bidra til å gi generelle miljøgoder som eksempelvis åpent kulturlandskap.

Miljøkravene er innlemmet i Kvalitetssystemer i landbruket (KSL). Ordningene som forvaltes regionalt og lokalt skal ivareta utfordringer som krever større grad av målretting enn det som er mulig i de nasjonale tilskuddene.

Nasjonalt miljøprogram er inndelt i åtte miljøfaglige tema, der jordbruket har et sektoransvar. Disse er en videreføring fra tidligere nasjonale miljøprogram. For hvert tema er det utformet mål som viser til en ønsket tilstand eller utvikling.

Rullering av Nasjonalt miljøprogram og nasjonal instruks for regionale miljøtilskudd

Nasjonalt miljøprogram og instruks for regionale miljøprogram skal rulleres hvert fjerde år. Nasjonalt miljøprogram gir en samlet oversikt over målene for jordbrukets miljøinnsats, og viser virkemidlene som skal bidra til å nå disse målene. Instruks for regionale miljøtilskudd gir rammene for hvilke tiltak som kan tas i bruk i fylkenes regionale miljøprogram, herunder en forskriftsmal som fylkene skal bruke. Fylkene skal også rullere sine regionale miljøprogram.

Gjeldende programperiode er 2019–2022. Føringer for nåværende rullering er gitt i Prop. 200 S (2020–2021) *Endringer i statsbudsjettet 2021 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppkjøret 2021 m.m.)*. Den nye programperioden er for årene 2023–2026. Det vil si at nasjonalt miljøprogram, instruks for regionale miljøprogram og de regionale miljøprogrammene, må rulleres slik at nye program og tilhørende virkemidler er klare til søknadsomgangen 2023, med utbetaling i 2024. I samme dokument framgår det at jord og jordhelse skal inkluderes som eget miljøtema i Nasjonalt miljøprogram. Landbruksdirektoratet er ansvarlig for rullering av både nasjonalt miljøprogram og instruks for regionale miljøtilskudd. Statsforvalteren er ansvarlig for rullering av sine regionale miljøprogram og tilhørende forskrifter.

Nasjonalt miljøprogram oppdateres av Landbruksdirektoratet. Miljødirektoratet og Riksantikvaren konfereres ved behov. Oppdatert program publiseres innen 1. juli 2022.

Arbeidet med rullering av nasjonal instruks for regionale miljøtilskudd har pågått siden høsten 2021. Viktige kriterier for arbeidet er måloppnåelse, forutsigbarhet og kontrollerbarhet. Det er i all hovedsak gode erfaringer med felles forskriftsmal for regionale miljøtilskudd, og den bidrar til å sikre at tiltakene er målrettet og gir tilsiktet miljøeffekt. Noen fylker påpeker imidlertid at felles forskriftsmal i noen tilfeller kan gjøre det vanskelig å passe tiltakene inn i eget fylke. Endringene i instruks ble hørt i perioden februar–mai 2022 og ny instruks fastsettes innen 1. juli 2022. Når disse to førende dokumenter er oppdatert, kan statsforvalterne starte sin rullering av de regionale miljøprogrammene med tilhørende miljøtilskudd for årene 2023–2026.

Se for øvrig omtale av Regionale miljøprogram (RMP) under kap. 7.4.4.

Oppfølging av Helhetlig plan for Oslofjorden

Tilstanden til Oslofjorden er svært alvorlig. Rapporten «Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv» ble lagt frem i mars 2021. Jordbruket og kommunale avløp tilfører en betydelig andel av nitrogen til Ytre Oslofjord. Tilførselene fra

jordbruket kommer fra arealer i nedbørsfeltene som drenerer til fjorden, og omfatter nesten hele Østlandet. Basert på estimater i NIVAs reviderte rapport (2022) «*Utredning av behovet for å redusere tilførslene av nitrogen til Ytre Oslofjord*» tilfører landbruket 39 pst. av nitrogenet og 43 pst. av biotilgjengelig nitrogen til Ytre Oslofjord. Avrenning fra landbruket er den største kilden til biotilgjengelig nitrogen i 19 av 33 vurderte fjordområder. Presise vurderinger av jordbrukssektorens bidrag til avrenning til vann som tar hensyn til effekter av iverksatte miljøtiltak og klimaendringer er viktig for næringen selv og næringsutøverne, samt for landbruksmyndighetene. Estimaten i NIVA-rapporten av tilførsel av nitrogen er beregnet ved bruk av TEOTIL-modellen. TEOTIL ble opprinnelig laget av NIVA i 1990 og var sist videreutviklet i 2006. I utgangspunktet beregner TEOTIL kun tilførsel av totalfosfor og nitrogen, men i 2021 ble modellen justert av NIVA slik at den beregner tilførsel av løst organisk, uorganisk og partikulært nitrogen, fordelt på biotilgjengelig og ikke biotilgjengelig form.

TEOTIL inkluderer i dag effekten av kun noen av vannmiljøtiltakene som er iverksatt i sine beregninger av arealavrenning av N og P fra landbruket. Disse tiltakene er vekstfordeling, jordarbeiding, fangvekst og grastiltak. Effektene av buffersoner og fangdammer er per i dag ikke inkludert i TEOTIL. Endringer i fosfor- og nitrogen gjødsling som følge av gjødslingstiltak er heller ikke inkludert. Det vil for eksempel si at en effekt av redusert N-gjødsling på grunn av økte gjødselpriser ikke vil bli hensyntatt i modellen.

Videre er et 10-års gjennomsnittsvær (for nedbør og temperatur) fra perioden 1990-2000 brukt i beregning av arealavrenning av N og P, og tar dermed ikke hensyn til effekter av klimaendringer. En annen svakhet ved TEOTIL er at den beregner tilførsel av totalfosfor og nitrogen, og ikke gir separate tilførselsverdier for oppløste- og partikkelformer av fosfor og nitrogen. Det er vitenskapelig kunnskap at oppløste former for næringsstoffer er mer biotilgjengelige enn partikkelformer, og dermed vil utgjøre en større eutrofieringsrisiko i vassdrag og kystområder. For å få mer troverdige estimater av næringstilførsel fra landbruket som representerer landbrukssektorens nåværende bidrag til avrenning og eutrofiering i Oslofjorden og andre vannområder, er det behov for forbedring av TEOTIL og oppdatering av data supplert til modellen.

Statens forhandlingsutvalg mener det er viktig både å styrke satsingen på tiltak som reduserer påvirkningen fra jordbruket på Oslofjorden og at kunnskapsgrunnlaget om påvirkning og effekt av tiltak og klimaendringer styrkes.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at Regionale miljøprogram styrkes særskilt i fylkene rundt Oslofjorden, se for øvrig kap. 7.4.4. Også styrkingen av SMIL-ordningen, kap. 7.4.5 må sees i sammenheng med behov for økt tiltaksgjennomføring i fylkene rundt Oslofjorden. Det foreslås også at det settes av 1,8 mill. kroner til NIBIO over Klima- og miljøprogrammet i 2023. NIBIO skal i samarbeid med NIVA gjøre nødvendige forbedringer i TEOTIL-modellen. Prosjektet skal sikre bedre input til TEOTIL-modellen, med oppdaterte versjonene av JOVAest og Agricat2 med nye erosjonsrisikokart, klimadata, data om jordas fosforinnhold, samt utbedret retensjonsfaktorer og flere ekstra tiltakseffekter som fangdammer, grasdekte vannveier, buffersoner og gjødslingstiltak mm.

Formålet med prosjektet er å få bedre og sikrere data om avrenning fra landbruket, blant annet som input for vurderinger av sektorvise bidrag. Dette vil styrke grunnlaget for bedre vannmiljøforvaltning innen landbruket og målretting av tiltak og virkemidler, innenfor f.eks. Oslofjordområdet, men også generelt for å nå målene i vannforskriften. Arbeidet vil også bidra til et bedre grunnlag for kriteriesettet i fordelingsnøkkel for Regionalt miljøprogram. Arbeidet med å sikre bedre input til TEOTIL-modellen skal ferdigstilles innen 31.12.2023.

Handlingsplan for god nitrogenutnyttelse i jordbruket

Nitrogen er en nødvendig innsatsfaktor i jordbruket, og er nødvendig i arbeidet for matsikkerhet og beredskap. Regjeringen har i Hurdalsplattformen varslet arbeid for økt selvforsyningsgrad. Tilgang på nitrogen for planter og husdyr, og god utnytting av nitrogenet, er avgjørende for å lykkes med dette arbeidet. Samtidig er overskudd av nitrogen fra jordbruket en miljøbelastning, og forstyrrer økosystemer både på land og i vann. God forvaltning av nitrogenet som ressurs er en forutsetning for bærekraftig landbruk. Landbruket er forpliktet til å arbeide for redusert miljøbelastning fra nitrogen, gjennom Göteborgprotokollen/direktivet om nasjonale utslippstak for forurensninger til luft (NH₃ og NO_x), Klimaavtalen for jordbruket (N₂O), Vanddirektivet og EUs Nitratdirektivet (bla. avrenning av nitrater og jordpartikler).

Valg av tiltak og virkemidler for nitrogenforvaltning som balanserer mål om matforsyning og miljøvennlig jordbruk krever en helhetlig og systematisk tilnærming. Dette ble også påpekt av Miljødirektoratet og Landbruksdirektoratet (2020) i rapporten *Tiltaksanalyse for å begrense utslipp av ammoniakk i Norge*, hvor anbefalingen var at direktoratene utarbeidet en handlingsplan for ammoniakk i samarbeid med relevante aktører innen forvaltning, forskning og næring.

Statens forhandlingsutvalg anbefaler at det i stedet utarbeides en nasjonal handlingsplan for helhetlig og bærekraftig nitrogenforvaltning i jordbruket. En nitrogen-handlingsplan bør omfatte sammenstilling av mål for nitrogenforvaltning, tiltak og virkemidler.

Handlingsplanen bør revideres jevnlig og oppdateres som følge av kunnskapsutvikling.

Det foreslås at Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet fram til Jordbruksoppgjøret 2023 får i oppgave å gjennomføre et forprosjekt som legger grunnlaget for utarbeidelse av en handlingsplan, og leverer følgende:

- Rapport om kunnskapsstatus for miljøtiltak i jordbruket. Gjennomgangen skal ha en helhetlig tilnærming, og belyse et bredt utvalg effekter på produksjon og miljø (bl.a. nitrogenutnytting, avling, ytelse, utslipp til luft, jordhelse, vannmiljø og biodiversitet).
- Rapport fra Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet om hvordan virkemidler kan innrettes for bærekraftig nitrogenforvaltning i jordbruket.
- Prosjektbeskrivelse som konkretiserer arbeidet med handlingsplanen, inkl. konkrete delmål, tidsplan, organisering av arbeidet, samarbeidspartnere og forslag til budsjett og finansiering.

Satsing på jord gjennom Jordprogrammet, Soil Mission og implementering av overvåkingssystem

Høsten 2021 lanserte EU sin implementeringsplan for Mission Soil kalt “A Soil Deal for Europe - 100 Living labs and lighthouses, to lead the transition to healthy soils by 2030” (heretter omtalt som Samfunnsoppdrag Jordhelse). EUs Mission Soil er svært ambisiøs både når det gjelder hva som skal settes inn av ressurser og hva som skal oppnås når det gjelder forbedret jordhelsestatus på store arealer innen 2030.

Som et av få land i Europa har Norge sitt eget Jordhelseprogram¹¹ med forslag til implementeringsplan. Dette kan trolig styrke norske aktørers posisjon som seriøse og interessante partnere i Samfunnsoppdrag Jordhelse. Det er mange likheter mellom ambisjoner og tiltak i Mission Soil og vårt eget Jordhelseprogram med implementeringsplan. Blant annet at bonden er en sentral aktør for innovasjon, utvikling og måloppnåelse, vektlegging av kunnskapsutvikling om hvilke tiltak og praksiser som gir bedre jordhelse, og behovet for systematisering av praktisk og forskningsbasert kunnskap i en åpen database.

Etableringen av 100 såkalte Living labs (levende laboratorier) beskrives som motoren i Samfunnsoppdrag jordhelse. Norge har formannskapet i Nordisk ministerråd i 2022. I forbindelse med dette skal det i juni 2022 arrangeres et ministermøte for de nordiske ministrene innenfor landbruk, fiskeri og næringsmidler, med seminarer på ulike temaer, bla. *Klima og karbon i jord i et nordisk perspektiv*. For Norge er samarbeidet rundt jordhelseprogrammet sentralt for seminaret, der ett av målene er å se om det kan etableres et nordisk samarbeid for å opprette Living labs i Norden.

Overvåkingssystem for jordbruksjord

NIBIO leverte i 2021 rapporten «Jordsmonnet vi lever av¹²» med forslag til system for dokumentasjon og rapportering av jordsmonnets tilstand og endring. Et slikt system vil være grunnlag for utvikling av politikk, virkemidler og prioritering av tiltak. Videre vil det være viktig for gjennomføring av resultatkontroll og internasjonal rapportering innenfor områdene klima, jordbruk, miljø og arealpolitikk, og et viktig verktøy for å kunne følge opp klimaavtalen med jordbruket. Et slikt system vil ruste oss for å gjennomføre Hurdalsplattformens mål om å øke karbonlagringen i matjord og for rapporteringsforpliktelser innen EØS-avtalen og internasjonalt.

Regnskapsgruppa som følger opp klimaavtalen med jordbruket anbefaler også implementering av et slikt system, da det i dag mangler nødvendig metodikk for å dokumentere innsats som bidrar til økte opptak av karbon i jord.

¹¹ Nasjonalt program for jordhelse. Faggrunnlag og forslag til utvikling av tiltak og virkemidler for økt satsing på jordhelse. Rapport nr. 13/2020. Landbruksdirektoratet.

¹² Jordsmonnet vi lever av. Forslag til system for dokumentasjon og rapportering av jordsmonnets tilstand og endring. NIBIO rapport. Vol. 7. Nr. 14. 2021.

Et jordovervåkingssystem bør være innrettet med et langsiktig perspektiv, både med hensyn til finansiering, styring, etablering og operasjonell drift. Utvikling av både styringssystemer, teknisk og operasjonelt rammeverk og metodeutvikling vil være omfattende. En solid prosess som involverer sentrale aktører i implementeringsfasen vil gi et godt grunnlag for et velfungerende og kostnadseffektivt jordovervåkingssystem, som dokumenterer og rapporterer om jordsmonnets tilstand og endring.

Statens forhandlingsutvalg mener det er viktig å komme i gang med implementeringen av dette systemet, og foreslår at det settes av 4 mill. kroner til NIBIO over Klima- og miljøprogrammet i 2023. Implementeringsarbeidet omfatter å etablere systemene for datafangst, dataforvaltning, databearbeiding og analyse samt et system for formidling.

I 2022 ble det bevilget penger til et overvåkingssystem av jordkarbon innenfor landsskogprogrammet. Det forutsettes at prøvemetodikk med hensyn til jordkarbon i landsskogprogrammet og i et eventuelt overvåkingssystem for jordbruksarealer blir mest mulig lik.

Nasjonal tilskuddsordning for bevaringsverdige husdyrraser

Norge har gjennom Konvensjonen for biologisk mangfold forpliktet seg til en bærekraftig forvaltning, som inkluderer husdyrgenetiske ressurser. Å sikre de bevaringsverdige husdyrrasene bidrar til å beholde valgmuligheter og livsgrunnlag for framtidens landbruk, og samtidig gjøre det mulig å benytte rasenes spesielle egenskaper i kommersiell sammenheng.

I Norge er 18 av de nasjonale småfe-, storfe- og hesterasene i landbruket regnet som bevaringsverdige, og definert som truet eller kritisk truet etter standarder fra FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO). Det genetiske materialet hos disse husdyrrasene vil kunne gå tapt dersom de ikke lenger benyttes i landbruksproduksjonen og inngår i videre avl.

Tilskuddsordningen er rettet mot besetninger som holder de husdyrrasene som regnes som truet eller kritisk truet. Når en av de bevaringsverdige husdyrrasene ikke lenger er så fåtallige at de regnes som truet eller kritisk truet, vil de, etter en helhetsvurdering, tas ut av tilskuddsordningen. Tilskuddet til bevaringsverdige husdyrraser vurderes å ha en god effekt. Dyretallet i rasene har i de senere år økt i takt med økning i tilskuddet. Ingen av de bevaringsverdige rasene var i 2021 så store at de ikke lenger vurderes som truet.

Norsk genressursenter er faglig kompetansesenter for forvaltning av bevaringsverdige genetiske ressurser for mat og landbruk og yter faglig bistand til alle aktører i det nasjonale bevaringsarbeidet. Norsk genressursenter, rase- og avlsag for den enkelte rasen og interesseorganisasjoner samarbeider om å gi avlsråd. Det sentrale avlsmålet i de bevaringsverdige husdyrrasene er først og fremst å øke avlspopulasjonene til de ikke lenger regnes som truet samtidig som innavlsøkningen holdes på et moderat nivå og slik sikre at de funksjonelle egenskapene som helse og fruktbarhet ikke degenereres.

Jordbruket foreslår et differensiert tilskudd mellom ammeku- og melkebesetninger som holder bevaringsverdige storfe. Statens forhandlingsutvalg mener differensieringen

gjennom ordinært husdyrtilskudd er tilstrekkelig, differensiering vil også gi uforholdsmessig økte forvaltningskostnader. Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke satsen for bevaringsverdig storfe med 850 kroner per dyr og satsen for bevaringsverdige saueraser med 50 kroner per dyr. Se tabell 7.7 for satser per dyr. Det vises også til tilskuddet til hestesentrene, tilskudd til genressurstiltak og midler til NIBIOs forvaltningsstøtte over statsbudsjettet.

Tabell 7.7 Tilskudd til bevaringsverdige raser, kroner per dyr. Post 74.14.

Dyreslag	Sats, kr. per dyr
Storfe (minst 7/8 av en av rasene dølafe, sidet trønder- og nordlandsfe, telemarkfe, vestlandsk fjordfe, vestlandsk raudkolle og østlandsk rødkolle)	4310
Sau (blæset, dala, fuglestadbrogete, grå trønder, rygja og steigar)	360
Geit (kystgeit)	610
Hest (unghest under 3 år av nordlandshest/lyngshest, fjordhest, dølahest)	1200

Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler

Ny handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler ble fastsatt i 2021. Handlingsplanen gjelder i perioden 2021–2025, og er en revidert utgave av planen som gjaldt i perioden 2016–2020.

Handlingsplanen redegjør for status på området og fastsetter mål og tiltak for å redusere avhengighet av plantevernmidler, og for å redusere risiko for helse og miljø ved bruk av slike midler. Det er flere utfordringer på plantevernmiddelområdet, blant annet gjenfinnes plantevernmidler i miljøet i uønskede konsentrasjoner.

Referansegruppen viser til at det er udekte behov på flere viktige områder i handlingsplanen (2021–2025). Dette gjelder blant annet holdningsskapende arbeid rettet mot de som bruker plantevernmidler, prosjekter knyttet til helserisiko for næringsutøvere og omgivelser, og riktig bruk av verneutstyr og egnede beskyttelsestiltak mot eksponering. Det er videre behov for ytterligere kunnskap på en rekke områder, herunder dyrkingspraksis, presisjonssprøyting og andre tiltak som kan redusere avrenning av plantevernmidler til vann, kunnskapsutvikling om effekter av plantevernmidler under norske forhold og hensyn til pollinatorer. Det er også behov for kunnskap for å utforme den kommende elektroniske sprøytejournalen med utgangspunkt i norske behov.

Referansegruppen mener at internasjonale forpliktelser og nasjonale behov tilsier en styrking av innsatsen og tilråder at det settes av 14 mill. kroner for 2023 til oppfølging av handlingsplanen.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke avsetningen med 2 mill. kroner til 14 mill. kroner for 2023 til oppfølging av handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler.

Oppfølging av Nasjonal pollinatorstrategi og Tiltaksplan for pollinerende insekter (2021)

Gjennom flere tilskuddsordninger i landbruket gjennomføres det en lang rekke tiltak som har tilrettelegging for gode leveområder for pollinatorer som hovedmål eller delmål. Her presenteres en samlet oversikt over tiltak som legger til rette for pollinatorer og deres leveområder.

- Gjennom Regionale miljøprogram (RMP) gis det tilskudd til å så pollinatorvennlige frøblandinger og/eller skjøtte pollinatorvennlige soner på jordbruksarealer.
- Det gis også prosjektmidler gjennom SMIL-ordningen og RMP-tilskudd til andre tiltak som legger til rette for gode leveområder for pollinatorer.
- Det kan gis tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK), inkludert tilskudd til skjøtsel av skog i kantsoner og i sammenheng med kulturminner.
- Gjennom Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og Verdensarvsatsingen gis det tilskudd for å bidra til å sikre blant annet naturmangfold gjennom langsiktig skjøtsel og drift.
- Gjennom Klima- og miljøprogrammet gis det midler til prosjekter som øker kunnskapen om pollinatorer i jordbrukslandskapet, og bidrar til tilrettelegging og skjøtsel for pollinerende insekter.

Som oppfølging av den nasjonale pollinatorstrategien, utvides Forskrift om tilskudd til frøavl m.m. til å omfatte pollinatorvennlige frøblandinger gjeldende fra juni 2022. I første omgang utvides forskriften til å omfatte de regionalt tilpassede artene som er under oppformering. Forskriften innrettes slik at artslisten kan utvides ved behov.

Arbeid med å redusere matsvinn

For første gang har Landbruksdirektoratet i 2021 lagt fram statistikk over matsvinn i jordbrukssektoren, jf. omtale i kap. 3.5.2. Det er gjennomgående lavt matsvinn i jordbrukssektoren, særlig for produksjonene kjøtt, melk og egg, noe som blant annet skyldes en moderne jordbrukssektor med høy kvalitet i produksjonen og systematisk kvalitetsarbeid. Grøntsektoren har et samlet matsvinn på 5,4 pst. av total produsert mengde, og med store variasjoner innen de ulike produksjonene. For å redusere klimagassutslipp og følge opp målene i FNs bærekraftsmål og bransjeavtalen for å redusere matsvinn om å halvere matsvinnet innen 2030, er det nødvendig å jobbe med å redusere matsvinnet i jordbrukssektoren ytterligere. Det er derfor behov for mer kunnskap om årsaker til at matsvinnet oppstår og mulige tiltak som kan gjennomføres for å redusere matsvinnet. Statens forhandlingsutvalg foreslår at Landbruksdirektoratet gis i oppdrag å utarbeide mer utfyllende kunnskapsgrunnlag om årsaker til matsvinn og foreslå tiltak for å redusere matsvinnet innen grøntsektorens primærledd. Etersom reduksjon av matsvinn i jordbrukssektoren til dels er avhengig av at det må gjennomføres tiltak i andre ledd i verdikjeden, er det nødvendig å involvere relevante aktører fra andre deler av verdikjeden i et slikt arbeid. Midlene settes av for 2023, og det skal leveres rapport til jordbruksoppgjøret 2024.

7.4.4 Regionale miljøprogram (RMP)

Nasjonalt miljøprogram legger rammene for utforming av de regionale miljøprogrammene. De regionale miljøprogrammene skal gi en målretting av miljøinnsatsen i jordbruket ut over det som er mulig gjennom generelle nasjonale ordninger. Hvert fylke har egne 4-årige miljøprogram som prioriterer innsatsen rettet mot miljøutfordringene i fylket. De regionale miljøprogrammene har tiltak med tilhørende tilskudd til foretak innenfor følgende områder: Redusere forurensning til vann og luft, ivareta kulturlandskap og kulturminner, legge til rette for friluftsliv og tilgjengelighet, ivareta biologisk mangfold, utslipp til luft, plantevern og miljøavtale. I de regionale miljøprogrammene skal miljøutfordringer i fylket beskrives. Med utgangspunkt i disse skal det gjøres prioriteringer av hvordan man vil følge opp med tiltak. Programmet skal også gi føringer for prioriteringer i de kommunale tiltaksstrategiene for bruk av SMIL-midler.

Revidert forslag til fordelingsnøkkel for regionale miljøtilskudd

I jordbruksoppgjøret 2020 ble partene enige om at Landbruksdirektoratet skulle se nærmere på fordelingsnøkkelen for RMP, med utgangspunkt i alle endringer som er gjort i programmet de siste årene. Det ble etablert en referansegruppe bestående av avtalepartene. Landbruksdirektoratet avleverte sin rapport 3. februar 2021. Rapporten skisserer ulike løsninger som bygger på objektive, faglige kriterier som gir forutsigbarhet ved endringer i bevilgningen til RMP. I jordbruksoppgjøret 2021 ble det bestemt å sette ned en partssammensatt arbeidsgruppe med mål om å legge fram et revidert forslag til fordelingsnøkkel til jordbruksoppgjøret 2022. Arbeidsgruppa la omforent mandat og rapporten Forslag til fordelingsnøkkel for regionale miljøtilskudd fra Landbruksdirektoratet fra februar 2021 til grunn for sitt arbeid. Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet utgjorde sekretariatet og rapporten «Revidert forslag til fordelingsnøkkel for regionale miljøtilskudd» ble avlevert 16. mars 2022. Arbeidsgruppa foreslår en noe forenklet versjon av fordelingsnøkkelen sammenlignet med Landbruksdirektoratets opprinnelige forslag fra februar 2021. Arbeidsgruppa foreslår, som Landbruksdirektoratet, at fordelingsnøkkelen baserer seg på to hovedkategorier, Miljøgoder og Utslipp, som hver vektet 50 pst. Arbeidsgruppa foreslår imidlertid at det for hver hovedkategori ligger et forenklet kriteriesett til grunn. Disse kriteriene skal representere miljøgoder og risiko for forurensning i til vann og luft i det enkelte fylke. Ved ikke å inkludere totalt jordbruksareal, som også var vektet tungt i direktoratets foreslåtte modell, blir utfallet av endring i vektning av kriteriene som representerer miljøgoder og risiko for forurensning tydeligere. En forbedret TEOTIL-modell, jf. over, vil gi bedre kunnskap om hvilken effekt vannmiljøtiltak i jordbruket har og hvor behovet for tiltak er størst. En forbedret TEOTIL-modell vil bedre kunne beregne jordbrukets påvirkning på omkringliggende vannmiljø, og bruk av modellen vil når den er på plass, bli et mer treffsikkert kriterium for fordelingsnøkkelen.

Et viktig prinsipp for de regionale miljøprogrammene er det regionale handlingsrommet. Nøkkelen gir ikke føringer for fylkenes bruk av midlene. Fordelingsnøkkelen arbeidsgruppa foreslår vil fortsatt ha rom for at avtalepartene i forbindelse med de årlige jordbruksforhandlingene kan initiere ulike typer prioriteringer i de regionale

miljøprogrammene gjennom hhv. øremerking av midler til spesifikke problemstillinger, særskilte føringer eller prioriteringer av bestemte miljøtemaer.

Den foreslåtte fordelingsnøkkelen vil føre til omfordeling av midler mellom fylkene sammenliknet med dagens fordeling. Arbeidsgruppa mener imidlertid at den foreslåtte nøkkelen er bedre faglig begrunnet enn dagens fordelingsnøkkel, og på sikt vil den bidra til bedre måloppnåelse enn bruk av den eksisterende nøkkelen. Arbeidsgruppa mener at kriteriet om tilførsler av næringsalter til vannmiljø på sikt bør forbedres for å bedre gjenspeile utfordringene i fylkene. Et slikt arbeid vil danne et bedre grunnlag for vektingen av midler til vannmiljøtiltak.

Både jordbruket, gjennom sitt krav, og statens forhandlingsutvalg støtter forslaget til ny fordelingsnøkkel. Statens forhandlingsutvalg foreslår at den nye fordelingsnøkkelen fases inn fra søknadsomgangen 2022, med utbetaling i 2023.

Utredning setersatsing

Seterkulturen er viktig for utmarka og norsk seterdrift er unik i internasjonal sammenheng. Det gis i dag tilskudd til setring i alle fylker, med unntak av Agder, gjennom regionale miljøtilskudd. Begrunnelsen for setertilskuddet gjennom RMP er at seterdrift med beitedyr bidrar til å holde arealer åpne, er gunstig for naturmangfold og viktig for formidling av tradisjon og kulturarv. Gjennom Innovasjon Norge kan man få investeringsstøtte til investeringer i setra, på samme måte som for øvrig jordbruksproduksjon. I tillegg kan en rekke andre av tilskuddsordningene over jordbruksavtalen ha betydning for seterbruk, som ulike beitetilskudd, SMIL-ordningen, tilskudd til Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og Verdensarvordningen. Nedgangen i antall setre i drift er betydelig tross dagens virkemidler.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren gis i oppdrag å gjennomføre en utredning som tar for seg hvilke sider ved seterdriften som er viktig og realistisk å ta vare på for fremtiden, formulere forslag til målsettinger og vurdere mulig innretting av virkemidler rettet mot seterdrift. Arbeidet må også sees i sammenheng med den videre satsingen på fjellandbruket, jf. kap. 7.3.4. Landbruksdirektoratet skal lede arbeidet. Utredningen skal legges fram som grunnlag for diskusjon mellom avtalepartene i jordbruksoppgjøret 2023.

Bevilgning til regionale miljøprogram

Jordbruket krever 100 mill. kroner i økning til RMP i 2023, og begrunner dette med at det ikke vil gi redusert ramme for noen fylker når ny fordelingsnøkkel legges til grunn for fylkesfordelingen. Statens forhandlingsutvalg mener det er behov for å øke miljøinnsatsen i jordbruket, og foreslår at rammen for RMP økes med 200 mill. kroner for 2023, jf. tabell 7.8. Av økningen på 200 mill. kroner er 70 mill. kroner øremerket til fylkene Oslo og Viken, Vestfold og Telemark og Innlandet for å følge opp Helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden slik at disse fylkene i enda større grad kan stimulere til økt tiltaksgjennomføring. Den totale avsetningen til regionale miljøprogram blir 801 mill. kroner for 2023.

Tabell 7.8 Fordeling av midler til regionale miljøprogram for søknadsomgangen 2022 med utbetaling 2023. Mill. kroner.

Fylker	Mill. kroner 2022	Mill. kroner 2023 (med ny fordelingsnøkkel) ¹
Oslo og Viken	149,2	205,5
Innlandet	135,8	173,7
Vestfold og Telemark	39,3	63,8
Agder	17,9	18,7
Rogaland	45,7	67,8
Vestland	66,8	77,5
Møre og Romsdal	24,2	31,0
Trøndelag	77,8	108,5
Nordland	27,8	30,9
Troms og Finnmark	16,6	23,6
Sum	601,1	801,1

¹ I fordelingen øremerket Oslofjorden er det tatt hensyn til at kun Vestfolddelen av Vestfold og Telemark har avrenning til Oslofjorden

7.4.5 Miljøvirkemidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Formålet med SMIL-ordningen er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket. Midlene kan ses i sammenheng med tiltak i RMP og midler fra miljøforvaltningen til istandsetting av naturtyper og kulturmiljø, Kulturminnefondet, tiltak for pollinerende insekter og fjerning av fremmede skadelige arter. Tiltakene som bidrar til å redusere forurensning under SMIL-ordningen kan også bidra til bedre agronomisk driftspraksis og tilpasning til klimaendringer. SMIL-ordningen forvaltes av kommunene og tilskudd gis som engangsstøtte til investeringer og utbedringer.

Ordningen støtter også viktige klimatilpasningstiltak for å sikre god håndtering av overflatevann og riktig dimensjonering av hydrotekniske anlegg, inkludert fangdammer.

Statens forhandlingsutvalg foreslår, som jordbruket, å øke avsetningen til SMIL-ordningen med 23 mill. kroner, slik at den totale avsetningen blir 170 mill. kroner i 2023. Statens forhandlingsutvalg foreslår at kommunene med arealer som drenerer til vassdrag som renner ut i Oslofjorden får en større del av økningen, slik at kommunen kan prioritere tilskudd til vannmiljøtiltak, dvs. hydrotekniske tiltak og tilskudd til fangdammer. Som det går frem av kap. 7.2 om IBU-ordningen foreslår statens forhandlingsutvalg at tilskudd til dekke på eksisterende gjødsellager fra 2023 flyttes fra SMIL-ordningen til IBU-ordningen.

Tilskudd til drenering av jordbruksjord

Godt drenert jord er avgjørende for å kunne øke matproduksjonen i årene som kommer, og viktig for å tilpasse jordbruket til et endret klima med mer nedbør. Drenering bidrar også

til å gjøre arealene bedre rustet til perioder med ekstremvær. God dreneringstilstand i jorda motvirker jordpakking, gir i all hovedsak lavere risiko for utslipp av lystgass og høyere avlingsnivå. Det anslås at ca. 388 000 dekar jordbruksareal er drenert siden ordningen ble innført i 2013.

Kostnadene til dreneringstiltak er økende. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor å øke satsen fra 2000 kr/dekar til 2500 kr/dekar, slik jordbruket foreslår i sitt krav. Det foreslås at satsøkningen får virkning fra 1.7.2022. Det er tilstrekkelig med midler på ordningen, så bevilgningen holdes uendret på 68 mill. kroner i 2023. Av hensyn til blant annet vannmiljøutfordringer, skal arealer med korn, grønnsaker og poteter fortsatt prioriteres ved fordeling av midler. Statens forhandlingsutvalg understreker at tilskuddet er ment å være et insitament for å igangsette drenering, men at hoveddelen av kostnadene må dekkes av tiltakshaver.

Klimasmart Landbruk

Jordbruket skriver i sitt krav at Klimasmart Landbruk må styrkes med 16 mill. kroner i 2023. Midlene skal gå til videreutvikling av klimakalkulator, kommunikasjon om jordbrukets klimaarbeid og fagkoordinering av klimarådgivere.

Landbrukets Klimaselskap ble etablert av næringen i 2016 og har i dag 17 eiere, herunder Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, TINE, Nortura, Gartnerhallen, Felleskjøpet Agri, HOFF med flere. Selskapet eier og driver Prosjektet Klimasmart Landbruk som har som sin kjerneoppgave å utvikle klimakalkulatorer for å identifisere klimatiltak på gårdsnivå. Prosjektet har til nå satt i drift kalkulatorer for melk, grovfôr, korn, gris, ammeku, potet og slaktekylling. I løpet av 2022 er planen å lansere kalkulatorer for sau og diverse grøntproduksjoner på friland, samt egg.

Det er i perioden 2017 – 2020 stilt i underkant av 52,4 mill. kroner på kapittel 1150 til disposisjon for Landbrukets Klimaselskap og utvikling av klimakalkulator for ulike jordbruksproduksjoner. Prosjektet var finansiert over LUF, med siste bevilgning i 2020. Det ble da lagt til grunn at disse midlene skulle benyttes til ferdigstilling av klimakalkulatoren og at prosjektet skulle gå over i en driftsfase, som ikke skulle finansieres over kap. 1150. Fra og med 2021 er det etablert tilskudd til klimarådgiving på gårdsnivå over Regionale miljøprogram.

Statens forhandlingsutvalg mener at de involverte aktørene må bidra inn i finansieringen av prosjektet. Statens forhandlingsutvalg ønsker å diskutere oppfølging av prosjektet Klimasmart Landbruk med jordbruket i forhandlingene.

Tilskudd til tiltak i beiteområder (organisert beitebruk)

Ordningen stimulerer til effektivt samarbeid mellom dyreeiere og til realisering av nødvendig infrastruktur for næringsutvikling i husdyrproduksjoner basert på utmarksbeiteressursene. Det kan gis tilskudd til investeringer i fysiske anlegg i beiteområder, teknologi/elektronisk overvåkingsutstyr og til planleggings- og tilretteleggingsprosjekter.

Til bekjempelse av skrantesjuka (CWD) ble det øremerket 6,5 mill. kroner for 2022. Statsforvalteren i Viken i samarbeid med Statsforvalteren i Vestland og Statsforvalteren i Vestfold og Telemark har ansvaret for forvaltning av disse midlene.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til ordningen holdes uendret på 26 mill. kroner i 2023. Av disse øremerkes 6,5 mill. kroner til CWD-tiltak i Nordfjella og på Hardangervidda.

Klima- og miljøprogrammet - bærekraftig jordbruk gjennom god agronomi

Klima- og miljøprogrammet skal gjennom utredninger og informasjonstiltak bidra til å oppnå landbrukspolitikkenes målsettinger på klima- og miljøområdet. Økt kunnskap om utfordringer og tiltak, effektive virkemidler for næringsutøverne, god kunnskapsoverføring fra forskning til praktisk jordbruk og oppdatert rådgivning overfor næringsutøverne innen temaene klimagassutslipp, klimatilpasning, jord, vannmiljø og kulturlandskap, er sentrale elementer. Ny kunnskap som kommer fram gjennom prosjektene, skal raskt implementeres i praktisk jordbruk.

For 2023 foreslås det å fortsatt prioritere prosjekter som bidrar til å styrke kunnskapsgrunnlaget knyttet til jordbrukets klimautfordringer. Det er også viktig med bedre kunnskapsgrunnlag knyttet til oppfølging av vannforskriften, bl.a. for å bedre målretting av tiltaksgjennomføringen. Det er spesielt behov for bedre kunnskap om effekt på fangvekster som avrenningstiltak i grønnsaksproduksjon. Det kan også være relevant med undersøkelser av effekt av andre vannmiljøtiltak i grønnsaksproduksjon. Prosjekter som bidrar til bærekraft i grøntsektoren skal også prioriteres.

Videre foreslår Statens forhandlingsutvalg følgende avsetninger til viktig arbeid i 2023 som skal gi bedre kunnskapsgrunnlag for klima- og miljøsatsingen i jordbruket:

- Avsetning på 4 mill. kroner til NIBIO til å implementere overvåkningssystem for jordbruksjord
- Avsetning på 1,8 mill. kroner til NIBIO, som sammen med NIVA skal gjøre nødvendige forbedringer i TEOTIL.
- Avsetning på 2,5 mill. kroner til arbeid i regnskapsgruppen som skal følge opp klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket. Herunder 2 mill. kroner til utredningsarbeid og 0,5 mill. kroner til arbeid i sekretariatet som ikke kan dekkes på annen måte.

Se mer detaljert omtale av de ulike prosjektene under egne overskrifter tidligere i kap.7.4.

Som omtalt i kap. 7.5 foreslår Statens forhandlingsutvalg å flytte 5 mill. kroner fra Utviklingsmidler for økologisk landbruk til Klima- og miljøprogrammet (nasjonal pott). Midlene skal brukes til økoprosjekter som bidrar til kunnskapsutvikling innen økologisk jordbruk blant annet gjennom utredninger, forsøk og utprøvinger av driftsmetoder.

Statens forhandlingsutvalg foreslår videre å øke bevilgningen til Klima- og miljøprogrammet med 4 mill. kroner slik at samlet avsetningen blir 37 mill. kroner i 2023.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og Verdensarvsatsingen Vestnorsk fjordlandskap og Vegaøyen

Tilskudd til tiltak i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyen og Vestnorsk fjordlandskap er sektorovergripende satsinger som skal ivareta verdifulle jordbrukslandskap i Norge hvor aktiv landbruksdrift er nødvendig for å ivareta kulturlandskapsverdiene i disse områdene. Klima- og miljødepartementet er også med og finansierer disse satsingene.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket består i 2022 av 49 områder som er et representativt utvalg av verdifulle jordbrukslandskap over hele landet. I 2023 økes antallet til 51 innenfor dagens økonomiske ramme og dette er i tråd med anbefalingen fra de berørte direktoratene. Tilskuddet går til tiltak for å ta vare på variasjonen i jordbrukets kulturlandskap med store verdier knyttet til landskap, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer. Siden 2020 har tilskuddet blitt forvaltet av kommunene. Det er god måloppnåelse og erfaring med disse helhetlige områdesatsingene.

Landbruksdirektoratet fikk i 2021, i samråd med Miljødirektoratet og Riksantikvaren, i oppdrag å vurdere innlemmelse av Cirkumferensen ved Røros Bergstad i ordningen om tilskudd til skjøtsel i verdensarvområdene. Arbeidet er presentert i en rapport til jordbruksoppgjøret 2022.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at Røros Bergstad og Cirkumferensen innlemmes i ordningen. Det er viktige landbruksområder både innenfor Røros Bergstad og i Cirkumferensen, som begge er innlemmet i UNESCOs verdensarvliste. Med målrettede tiltak og prioriteringer vil en kunne styrke landbruket og med det ivareta internasjonale forpliktelser om å ta vare på verdiene i verdensarvområdet.

Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor å øke bevilgningen til 2023 med 2,0 mill. kroner, fra 7,5 mill. kroner til 9,5 mill. kroner for å innlemme Røros Bergstad og Cirkumferensen i verdensarvsatsingen. Bevilgningen til tilskudd i utvalgte kulturlandskap i jordbruket foreslås opprettholdt med 15,5 mill. kroner. Samlet foreslås bevilgningen for 2023 økt til 25,0 mill. kroner.

Biogass

Husdyrgjødsel er en ressurs til produksjon av biogass. Når husdyrgjødsel blir brukt i produksjon av biogass reduseres lagringstid av gjødselen, og dermed reduseres utslipp av metan og lystgass fra gjødsellager. Bruk av husdyrgjødsel til biogassproduksjon kan også bidra til bedre utnyttelse av fosfor og redusert behov for bruk av mineralgjødsel. Gjødselen kan leveres til kommersielle biogassanlegg eller behandles i småskala biogassanlegg på egen gård. Biogassproduksjonen i Norge har økt betydelig de siste årene. Det skyldes først og fremst to nye store industrielle biogassanlegg som er bygd for å behandle matavfall, men der det ene også tar imot store mengder husdyrgjødsel. Begge anleggene oppgraderer biogass til drivstoff for kjøretøy. Bioresten fra begge anleggene blir brukt som biogjødsel i jordbruket. Biogassproduksjon på gårdsanlegg utgjør foreløpig en svært liten andel av den totale biogassproduksjonen. Biogass fra gårdsanlegg blir i dag

hovedsakelig brukt til å produsere strøm/varme til eget forbruk og bioresten blir utnyttet som gjødsel.

Forskrift om tilskudd for levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg trådte i kraft i 2015. Tilskuddssatsen har vært økt i flere omganger siden oppstarten. På grunn av forsinkelser med bygging og oppstart av nye anlegg som følge av koronasituasjonen, har veksten vært svakere enn antatt de siste årene. Det forventes økt søknadspågang i 2023, og det er behov for å øke avsetningen til ordningen noe.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til ordningen økes med 1 mill. kroner til 13 mill. kroner for 2023. Statens forhandlingsutvalg vil understreke at ordningen er å betrakte som en permanent ordning.

7.5 Økologisk jordbruk

Ifølge Hurdalsplattformen er regjeringens ambisjon å stimulere til økt produksjon og omsetning av lokalmat og -drikke og økologisk mat. Arbeidet med utvikling av økologisk jordbruksproduksjon bygger på Nasjonal strategi for økologisk jordbruk fra 2018. Strategien har tre innsatsområder: Kunnskap og kompetanse, legge til rette for økologisk produksjon og utvikling av en effektiv verdikjede.

Midtveisvurdering av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk

Strategien skal vurderes midtveis i lys av markedsutviklingen, dvs. i 2024. Statens forhandlingsutvalg foreslår at det gjennomføres en evaluering av strategien og satsingen på økologisk jordbruk i løpet av 2023. Hensikten med en slik evaluering er å få en vurdering av resultater og virkninger så langt i perioden og anbefale eventuelle tilpasninger for å nå målene. For utfordringer som er nevnt i strategien bør det synliggjøres i hvilken grad virkemiddelbruken har bidratt til å løse flaskehalser. I forbindelse med dette vil det vurderes om strategien bør endres eller justeres, også som følge av de politiske ambisjonene som er formulert i Hurdalsplattformen.

God økonomi og lønnsomhet er avgjørende for at bønder velger å drive økologisk produksjon. NIBIO publiserte rapporten *Økonomien i økologisk jordbruk* i 2016. Det er behov for oppdaterte tall for økonomien i utvalgte økologiske produksjoner. Statens forhandlingsutvalg anbefaler at det utarbeides en ny rapport om økonomien i økologisk produksjon innen første halvår 2023, slik at et nytt tallgrunnlag kan inngå i arbeidet med midtveisvurderingen av strategien.

Landbruksdirektoratet publiserte fram til 2018 tall for omsetning av økologiske varer i dagligvarehandelen, og har etter dette jobbet med å få på plass et nytt datagrunnlag. Til rapporten *Produksjon av økologiske jordbruksvarer. Rapport for 2021* har Landbruksdirektoratet innhentet tall fra dagligvarekjedene og bearbeidet dem selv. Det jobbes videre med å få på plass et godt datagrunnlag.

I februar 2022 ble et nytt regelverk for økologisk produksjon innlemmet i EØS-avtalen. I det nye regelverket er det blant annet krav om en økt andel egenprodusert fôr. Økt norsk produksjon av økologisk fôrkorn er en sentral utfordring for å oppfylle det nye

regelverket. Statens forhandlingsutvalg foreslår at gjøres en utredning av dette for å kartlegge flaskehalsen og foreslå tiltak for økt norsk produksjon av økologisk fôrråvare. Sekretariatet for arbeidet ledes av Landbruksdirektoratet. Andre aktører, som Mattilsynet og Debio kan trekkes inn i arbeidet ved behov.

Faktabasert informasjon

Stiftelsen Norsk Mat har ansvaret for å arbeide med faktabasert informasjon om økologisk mat rettet mot forbruker, og de er gitt et koordinerende ansvar for å systematisere og tilgjengeliggjøre fakta og dokumentasjon om økologisk mat. Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre avsetningen til dette arbeidet med 2 mill. kroner i 2023. Omsetningsrådet oppfordres til fortsatt å delta i spleiselaget med staten om den forbrukerrettede informasjonsvirksomheten og bidra med støtte til dette arbeidet.

Tilskudd til økologisk jordbruksproduksjon

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke satsene for areal med økologisk korn med 100 kroner per dekar, grovfôr med 15 kr/dekar og arealer i første års karens med 100 kr/dekar. Det foreslås videre at satsene for økologisk husdyrproduksjon også øker, med hhv. 500 kroner per melkeku, 500 kroner per ammeku. Prisnedskrivningstilskuddet for økologisk korn økes med 0,63 kr/kg, for økologiske oljevekster med 0,63 kr/kg og økologiske fôrretter med 0,63 kr/kg. Nye satser går frem av vedlegg 1.

Tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk landbruk

Tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk jordbruk går til prosjekter innen næringsutvikling, mobilisering, rekruttering, informasjon, kommunikasjon, utredninger og kunnskapsutvikling og markedsrettede tiltak. I jordbruksoppgjøret 2021 ble det bestemt at ordningen Tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk jordbruk skulle gjennomgås, og at grensegangen mot andre ordninger, herunder øvrige søknadsbaserte ordninger Landbruksdirektoratet forvalter, skulle bli vurdert. Dette skulle skje som en del av arbeidet med å forskriftsfeste ordningen. Landbruks- og matdepartementet har gjennomgått ordningen. Utviklingsmidlene har over tid bidratt positivt til utviklingen av økologisk jordbruk i Norge. Gjennomgangen har imidlertid avdekket at ordningen de siste årene i mindre grad bærer preg av utviklingsrettet støtte enn det som har vært intensjonen. Det har over lang tid vært gitt støtte til samme type prosjekter, og ordningen har i noen grad hatt preg av driftsrettet støtte til enkeltprosjekter over tid. Det er også behov for å målrette ordningen og tydeliggjøre avgrensninger og grenseganger mot øvrige virkemidler. Gjennomgangen avdekket også betydelig overlapp mellom denne ordningen og andre ordninger over jordbruksavtalen på næringsutviklings- og miljøområdet.

På bakgrunn av dette foreslår Statens forhandlingsutvalg å legge deler av utviklingsmidlene til økologisk landbruk over i andre ordninger med tilsvarende formål. For å gjøre rom for økologiske prosjekter i disse ordningene, vil det være nødvendig å overføre midler til disse fra utviklingsmidlene.

Statens forhandlingsutvalg foreslår følgende:

- å flytte 5 mill. kroner til Klima- og miljøprogrammet (nasjonal pott), som skal brukes til økoprosjekter som bidrar til kunnskapsutvikling innen økologisk jordbruk blant annet gjennom utredninger, forsøk og utprøvinger av driftsmetoder.
- å flytte 6 mill. kroner til de Nasjonale tilretteleggingsmidlene til økoprosjekter innen næringsutvikling, mobilisering og rekrutteringsprosjekter.
- Videreføre støtten til Mattilsynet på 0,3 mill. kroner til drift av Regelverksutvalget (RVU). Midlene skal gå til nødvendige utredninger. RVU har en viktig rolle ved forberede innspill til internasjonale fora for regelverksutvikling og utredninger knyttet til EØS-regelverket og bøndenes behov for praksisendringer for å møte endrede regelverkskrav.
- *Prosjektet Økomat* har vært gjennomført i regi av Nofima, og skal bidra til en økning i bredde, volum og kvalitet av tilgjengelige økologiske matprodukter i alle omsetningsledd gjennom motivasjons- og stimulerings tiltak, kunnskapsformidling og produktutvikling. Dette prosjektet har fått støtte siden 2001, og støtten bærer preg av driftsstøtte. *Prosjektet Matvalget* gir offentlige og private storhusholdninger veiledning om hvordan de kan øke andelen økologisk mat i sin drift og legge om til en mer bærekraftig meny. Dette er et viktig målrettet tiltak for å øke forbruket av økologisk mat rettet mot den delen av forbrukerleddet som omfatter storhusholdning. Statens forhandlingsutvalg mener begge disse formålene er viktige å støtte og at det bør være en mer stabil og varig finansiering til formålene. Det foreslås derfor at disse prosjektene legges ut på anbud, og at det settes av 7 mill. kroner totalt til disse formålene.
- *Norsk Landbruksrådgiving (NLR)* ble i 2019 tildelt en nøkkeloppgave i overtagelse og videreutvikling av satsingen med foregangsfylker (2010–2018) gjennom å utvikle og koordinere faglige nettverk innen en rekke områder. NORSØK er også en viktig aktør for videreføring av foregangsfylkenes ansvarsområder. NLRs nye oppgaver og samarbeidet med NORSØK om dette ble forankret i en overordnet plan for perioden 2019-2021, der det ble lagt til grunn at prosjektet skulle gå over i en driftsfase fra 2022. Det ble åpnet for at NLR kunne søke om prosjektmidler til satsingen også for 2022. Statens forhandlingsutvalg foreslår at det rammeoverføres 5 mill. kroner fra Landbrukets utviklingsfond til NLRs grunnbevilgning fra 2023.

Statens forhandlingsutvalg foreslår videre at 8 mill. kroner settes av over Utviklingsmidler til økologisk jordbruk og utlyses til prosjekter rettet mot å løse opp i flaskehalsen i verdikjeden for økologisk produksjon og forbruk. Type prosjekter som kan støttes er markedsrettede tiltak, informasjonsprosjekter, prosjekter innen rekruttering og mobilisering. Prosjektene skal være utviklingsrettede med en klar sluttdato, og være rettet mot utvikling av nye konsepter, nye arbeidsmetoder og tilføre noe substansielt nytt. For 2023 skal også prosjekter som ser på muligheten for at gårdbrukere og gartnere kan tilpasse praksis til nytt EØS-regelverk prioriteres. Det utarbeides en forskrift for ordningen. Utforming av kriterier for ordningen og utlysningstekst for midlene blir gjort i dialog mellom Landbruksdirektoratet og partene.

Med disse endringene vil virkemidlene som stimulerer til utvikling innen økologisk jordbruk forvaltes på en mer effektiv og hensiktsmessig måte. Det legges til grunn at

Landbruksdirektoratet forvalter midlene på de ulike ordningene på en slik måte at man unngår dobbeltfinansiering.

7.6 Korn, kraftfôr og mel

Internasjonale priser på korn og kraftfôrråvarer økte betydelig etter koronapandemien, og fram mot krigen i Ukraina. Russland og Ukraina er store eksportører av korn og andre råvarer, og invasjonen har gitt stor usikkerhet om utviklingen i de globale matvaremarkedene. Internasjonale kornpriser har derfor nådd historisk høye nivåer.

Økt norsk produksjon av korn til både mat og fôr er en nøkkel til å nå målene om å øke selvforsyningsgraden slik regjeringen legger opp til i Hurdalsplattformen. Å styrke lønnsomheten i kornproduksjonen er også et viktig element i å opprettholde arbeidsdelingen i jordbruket, slik at arealene som er best egnet til korn- og grøntproduksjon opprettholdes, mens tyngden av den grasbaserte husdyrproduksjonen blir liggende i distriktene. Dette er avgjørende for å utnytte det totale produksjonspotensialet i norsk jordbruk best mulig og dermed også for selvforsyningsgraden.

Økonomien i kornproduksjonen er betydelig rammet av de svært høye prisøkningene på gjødsel. Men også prisøkningene på diesel bidrar til svekket økonomi i kornproduksjonen. Det var gjennom vinteren 2022 usikkerhet om hvor mange produsenter som ville så hvete med sikte på matkvalitet, kontra bygg eller annet fôrkorn. Gitt den akutte situasjonen, og at våronna i stor grad gjennomføres før jordbruksforhandlingene er ferdige, valgte regjeringen allerede i mars å kommunisere at tilbudet i årets jordbruksoppgjør ville inneholde tiltak som kompenserer for den ekstra veksten i gjødselprisene etter tilleggsforhandlingene i høst og bidrar til lønnsomhet. Statens forhandlingsutvalg følger opp dette og foreslår økning i målpriser for korn og økte tilskudd til kornproduksjon. I tillegg løftes økonomien ut over dette for å følge opp det generelle behovet for økt lønnsomhet i kornproduksjonen.

Både avlingsmengde og kvalitet varierer betydelig mellom år, avhengig av vær og vekstforhold gjennom vekstsesongen. Etter 2018-sesongen med svært lave avlinger på grunn av tørke, fulgte 2019 og 2020 med relativt gode avlinger. Avlingene i 2021 var noe lavere med prognosert salgsavling på 1 121 000 tonn, og var med det om lag 10 pst. lavere enn året før.

Markedsregulator (Felleskjøpet Agri) har pekt på at det er marked for mer hvete til fôr og mat, og noe økt behov for havre. Statens forhandlingsutvalg er enig i denne vurderingen. Dersom hveten ikke holder matkvalitet og må klassifiseres som fôrhvete, er det gode anvendelsesmuligheter for fôrhvete som karbohydratråvare i kraftfôret.

Samtidig er det viktig å være oppmerksom på den sterke konkurransen norske bakevarer møter fra import av bearbejdede produkter halvfabrikata, kjeks, ferdige deiger mv. 30 pst. av alt forbruk av matmel skjer gjennom RÅK-produkter. Andelen har økt fra 24 pst. i 2011.

7.6.1 Midlertidig endring i markedsordningen for korn

Internasjonale kornpriser er nå på nivå over norsk målpris og nedskrevet engrospris. Ordningene og virkemidlene som til sammen utgjør korn- og kraftfôrpolitikken er basert på at norske priser er betydelig høyere enn verdensmarkedspris. Det er derfor behov for å gjøre tilpasninger i markedsordningen for korn. Statens forhandlingsutvalg mener det ikke er mulig å se for seg at årets jordbruksoppgjør skal legge opp til at kornprisen i Norge, etter prisnedskrivning, skal være lavere enn priser for importert korn levert til Norge. Denne vurderingen er sammenfallende med vurderingene i jordbrukets krav.

Over tid er det grunn til å forvente at internasjonale priser vil finne et nytt normalnivå som er lavere enn i dag, og lavere enn norsk kornpris. Tiltak satt inn i denne ekstraordinære situasjonen må derfor være midlertidige. Det er særlig viktig at ikke norsk landbruks konkurransekraft svekkes som følge av videreføring av ekstraordinære tiltak, etter at markedene finner sitt nye normalnivå.

I valg av tilnærming til denne problematikken må det tas hensyn til flere elementer. Først og fremst må den valgte løsningen fungere i praksis for kornprodusentene, aktørene i korn- og kraftfôrmarkedet og for forvaltningen. Dette innebærer at den valgte løsningen må håndtere svingninger i internasjonal kornpris gjennom året og sikre insentiver til effektiv kornlogistikk gjennom året. Det er et premiss at løsningen ikke medfører brudd på Norges WTO-forpliktelser.

Statens forhandlingsutvalg mener det er et selvstendig poeng at det i størst mulig grad gjøres tilpasninger i etablerte systemer og ordninger framfor å innføre nye tilskuddsordninger som må etableres på kort tid og som krever store endringer både i forvaltning og hos markedsaktørene. Statens forhandlingsutvalg foreslår at en løsning der prisnedskrivningstilskuddet for norsk korn til råvare til kraftfôr videreføres, men at det samtidig åpnes for å benytte prisnedskrivning også for importert råvare til kraftfôr ned til et nivå som tilsvarer nedskrevet norsk pris. Løsningen som skisseres er fleksibel, i den forstand at prisnedskrivningen for importert vare går mot null og erstattes av en tollsats innenfor de auksjonerte tollkvotene dersom internasjonale priser faller.

Tabell 7.9 viser beregnet behov for økt prisnedskrivning importert kraftförråvare til kraftfôr ved dagens prisnivå på importvarer og etter en økning av målprisene for fôrkorn med 80 øre per kg.

Tabell 7.9 Beregning av endring prisnedskrivningstilskudd for karbohydratråvare

Prisendring norsk korn til kraftfôr					
	0,8 kr/kg				
Endret prisnedskrivning		0,63 kr/kg			
	Justert norsk engrospris	Verdens- markedspris	Diff pris norsk engros/import	Råvareforbr. til kraftfôr	Kompensasjons- behov mill. kroner
Bygg	2,65	3,20	-0,55	1 749	-0,969
Havre	2,42	3,08	-0,66	6 150	-4,057
Fôrhvete	2,85	3,36	-0,51	88 154	-44,816
Kli	2,53	2,60	-0,08	7 369	-0,577
Roesnitter	2,16	3,00	-0,83	78 751	-65,490
Mais	2,83	2,99	-0,16	79 316	-12,984
Maisgrits	2,90	3,31	-0,41	15 223	-6,226
Durra	2,73	3,36	-0,63	20 740	-12,987
Melasse	1,78	2,16	-0,38	65 495	-24,930
Glyserol	2,46	3,52	-1,06		
Fôrrug	2,61	3,00	-0,39		
Lucerne-pellets	1,99	5,31	-3,32		
Erter	3,23	4,01	-0,78		
PKE	2,44	2,64	-0,20		
Behov for prisnedskrivning importert karbohydratråvare, mill. kroner					-173,0

Tabell 7.10 viser effekt på råvarepris for kraftfôr ved økt fôrkornpris på 80 øre og økt prisnedskrivningstilskudd på 63 øre sammen med prisnedskrivning av importert karbohydratråvare for at disse skal bli skrevet ned tilsvarende norsk prisnivå.

Tabell 7.10 Effekt på råvarepris kraftfôr som følge av endringer karbohydratråvarer. Mill. kroner

Endret råvarekostnad norsk kraftfôr pga. økt kornpris,	806,3
Endret råvarekostnad for norsk kraftfôr pga. økt prisnedskrivning, norsk korn	-634,9
Endret råvarekostnad norsk kraftfôr pga. økt kornpris og økt prisnedskrivning, norsk korn	171,3
Prisnedskrivning importert kraftfôrråvare	-173,0
Sum endret råvarekostnad kraftfôr	-1,7

Tabell 7.11 viser samlet endring i prisnedskrivning av norsk korn og importert karbohydratråvare.

Tabell 7.11 Endret bevilgningsbehov prisnedskrivningstilskudd. Mill. kroner.

Økt bevilgning til prisnedskrivning norsk	615,0
herav i 2022 (70 %)	430,5
Økt bevilgning til prisnedskrivning norsk matkorn	147,9
herav i 2022 (70 %)	103,5
Prisnedskrivning importert karboråvarer	173,0
herav i 2022 (50 %)	86,5
Sum økt bevilgning prisnedskrivning	936,0
Herav i 2022	620,6

Jordbruket foreslår å midlertidig suspendere prisnedskrivningstilskuddet og heller benytte disse midlene som en del av finansieringen av et tilskudd som skriver ned prisen på ferdig kraftfôr. Staten mener dette er et relevant alternativ. Statens forhandlingsutvalg ønsker å drøfte begge alternativene med jordbruket under forhandlingene. I valg av modell vil det være et premiss at løsningen er innenfor Norges forpliktelser i WTO.

Statens forhandlingsutvalg støtter jordbrukets vurderinger om at prisene for oljefrø internasjonalt har økt betydelig, og vil kunne svinge mye framover. Dette tilsier at det vil være krevende å sette en målpris på oljefrø på riktig nivå. Jordbruket foreslår derfor å suspendere målpris for oljefrø og la denne svinge med importprisen. Statens forhandlingsutvalg er usikker på konsekvensene av denne løsningen dersom prisene internasjonalt faller betydelig, og vil invitere jordbrukets forhandlingsutvalg til å drøfte om det bør innføres en målpris for oljefrø, som iverksettes, gitt at internasjonale priser faller under dette nivået (målpris som minstepris).

Det vil være krevende å forvalte et system der en del av kornstrømmen mottar prisnedskrivningstilskudd og en annen del ikke er berettiget tilskudd. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at prisnedskrivningstilskuddet for matkorn settes til det samme som til fôrkorn, slik det også har vært tidligere. Samtidig vil det i en situasjon med svært høye priser internasjonalt ikke være nødvendig å skrive matkornprisen ned ytterligere. Slik situasjonen er nå, med svært høye internasjonale priser på mathvete, vil likevel norsk matkorn, mel og bakevarer styrke sin konkurransekraft i forhold til importert. Det må forventes at norsk mel og bakeindustri nytter denne muligheten til å vinne tilbake tapte markedsandeler mot import.

Det presiseres at endringene i markedsordningen for korn vil være av midlertidig karakter. Statens forhandlingsutvalg mener at det i denne situasjonen vil være naturlig at det gjennomføres en evaluering av markedsordningen for korn og hvordan den bør innrettes framover. Markedsordningen for korn er ikke evaluert siden den ble innført i 2001.

7.6.2 Målpriser

Det er markedsmessig rom for å dyrke mer matkorn i Norge, og økt matkornproduksjon er et av de mest effektive tiltakene for å øke norsk selvforsyning og beredskap. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor å øke målprisen for mathvete og rug med 90 øre per kg. For bygg og havre foreslår statens forhandlingsutvalg at målprisene økes med 80 øre per

kg, dvs. 10 øre mindre enn målprisene på matkorn. For øvrig vises det til omtalen av midlertidighet når det gjelder kostnadsøkninger og kompensasjon i kap. 7.1.

7.6.3 Tilpasninger i arealtilskuddet

For å styrke økonomien i kornproduksjonen styrkes arealtilskuddene i sone 1-4 med 80 kroner per dekar. Satsen for sone 5-7 økes med 126 kroner per dekar, slik at den blir lik satsen i sone 4.

7.6.4 Fraktilskuddsordningene til korn og kraftfôr

Fraktilskuddsordningene til korn og kraftfôr er et viktig virkemiddel for å bidra til å utjevne regionale prisforskjeller på kraftfôr. Tilskuddene bidrar dermed til målsettingen om landbruk i hele landet.

Foran jordbruksoppgjøret 2022 ble Landbruksdirektoratet bedt om å gjennomgå fraktordningene fra kyst og frem til kraftfôrbruker. Utredningen peker på at det siden 2013 har vært gjort endringer i satsene for frakt av korn, samtidig som kostnadene har økt.

Utredningen peker på økt bevilgningsbehov for ordningen.

Landbruksdirektoratet drøfter videre utfordringer med dagens definisjon av over- og underskuddsområdet for korn, og anbefaler at definisjonen settes på kommunenivå.

Landbruksdirektoratet drøfter også kriteriene for valg av basisanlegg for frakt av kraftfôr og anbefaler klarere retningslinjer for dette. I utredningen vurderes også mulige endringer for frakt av økologisk korn og kraftfôr, samt frakt av korn og kraftfôr til Nord-Norge uten klare anbefalinger.

Statens forhandlingsutvalg ønsker å drøfte forslagene i Landbruksdirektoratets rapport i forhandlingene.

Satsene for tilskudd til frakt av korn fra overskuddsområdet til produksjonsanlegg i underskuddsområdet har vært uendret siden 2013. Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningene for fraktordningen for korn med 8 mill. kroner og fraktordningen for kraftfôr med 17,2 mill. kroner, til sammen 25,2 mill. kroner.

7.6.5 Tilskudd til lagring av såkorn

For å sikre tilstrekkelig tilgang på såkorn, kan det gis tilskudd til beredskapslagring av såkorn med en sats på 0,90 kroner per kg. Bevilgningen for 2022 er på 6 mill. kroner. Statens forhandlingsutvalg foreslår å styrke ordningen med 6 mill. kroner slik at beredskapen for sikker tilgang på såkorn styrkes. Tilskudd til lagring av såkorn bevilges over tilskudd til frøavl, jf. kap. 7.6.4.

7.7 Frukt, bær, grønnsaker og poteter

Produksjon av frukt, bær, grønnsaker og poteter er i vekst, og hadde i 2021 en samlet produksjonsverdi på 5,6 mrd. kroner. Produksjonen frukt, bær, grønnsaker og poteter er svært væravhengig, og kan variere mye mellom år. Næringen ble også sterkt påvirket av

koronapandemien i 2020 og 2021, både gjennom en dreining i markedet fra storhusholdning til dagligvare, og vanskeligheter med å få tak i kvalifisert arbeidskraft fra utlandet. Markedet er preget av sterk konkurranse fra import, men elleve av tolv produkter i grøntsektoren oppnådde likevel målpris i 2021. Verdensmarkedsprisene på grøntprodukter har økt, noe som relativt sett styrker konkurransekraften til norske produkter og gir rom for økt prisuttak i markedet.

I Nasjonal handlingsplan for bedre kosthold er det et mål at befolkningens inntak av frukt, bær og grønnsaker skal øke. Sektoren har et stort potensial for innovasjon og økt markedsandel, og har satt seg ambisiøse vekstmål for 2035. Jordbruksavtalen omfatter virkemidler og tiltak som kan bidra til å nå disse målene, blant annet satsing på rådgivning, investeringer, tiltak for fornybar energi og teknologiutvikling, presisjonsjordbruk, forskning og utvikling. I tillegg kommer økninger i målpriser og tilskudd. Virkemidlene i jordbruksavtalen bidrar til økt produksjon og økt selvforsyningsgrad.

Statens forhandlingsutvalg mener det er viktig å videreføre satsingen på tiltak som kan bidra til økt innovasjon og vekst for grøntsektoren, og mener statens tilbud vil bidra til dette. I årets tilbud legges det opp til å øke målprisene for frukt, bær og grønnsaker innenfor en ramme på 12 pst. og målprisen på potet med 80 øre per kilo. For øvrig vises det til omtalen av midlertidighet når det gjelder kostnadsøkninger og kompensasjon i kap. 6. Pristilskudd grønt foreslås økt med 92,4 mill. kroner. Arealtilskuddet til grønnsaksproduksjon foreslås økt med 25 mill. kroner. Tilskudd til fellesanlegg frukt foreslås økt med 2 mill. kroner.

I tillegg foreslår Statens forhandlingsutvalg å prioritere grøntsektoren, inkl. småskala-produksjon, over investeringsvirkemidlene, og å styrke de nasjonale tilretteleggingsmidlene, der prosjekter innen grøntsektorens verdikjede gis prioritet, jf. kap. 7.3. Statens forhandlingsutvalg foreslår også å innføre et tilskudd til Norsk Gartnerforbunds arbeid med energirådgivning i veksthusnæringen, og å øke overføringene til Opplysningskontoret for frukt og grønt med 2 mill. kroner.

Statens forhandlingsutvalg viser til omtalen av frostskaade frukttrær i kap. 7.11.2.2.

Forslag til endringer framgår av vedlegg 1.

7.7.1 Midlertidig heving av øvre prisgrense for grøntprodukter

Som følge av den ekstraordinære veksten i produksjonskostnader, ble partene 25. april 2022 enige om å gi produsentene mulighet for å heve øvre prisgrense fra 12 til 19 pst. over målprisen for tomat for perioden 9.5.22– 30.6.22, dvs. innenfor gjeldende jordbruksavtale.

I dag er den øvre prisgrensen på grøntprodukter 12 pst. over gjeldende målpris. Som følge av den urolige situasjonen på verdensmarkedet og den sterke økningen i produksjonskostnader, krever jordbruket at prisgrensen midlertidig heves til 20 pst. Dette vil gi næringen mulighet til å ta ut høyere priser i markedet i en periode.

Statens forhandlingsutvalg er enig i vurderingene i jordbrukets krav, og foreslår en midlertidig økning av øvre prisgrense for grøntprodukter fra 12 pst. til 20 pst. for perioden 1.7.22–31.6.23.

7.7.2 Opplysningskontoret for frukt og grønt

Opplysningskontoret for frukt og grønt (OFG) har som formål å stimulere til økt forbruk av frisk frukt, friske bær og grønnsaker. Jordbruket skriver i sitt krav at norskprodusert vare må inkluderes i OFGs operative mål, og at det skal rapporteres på måloppnåelse i forkant av jordbruksoppgjøret hvert år. I tillegg krever jordbruket at OFG også rapporterer på andel og volum norskprodusert vare som omsettes gjennom skolefruktordningen.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke avsetningen til OFG med 2 mill. kroner for 2023.

7.8 Melk

Melkeproduksjonen i Norge foregår i hele landet, og er avgjørende for Stortingets målsetting om landbruk over hele landet. Produksjonsformen står for en stor del av landbrukets samlede sysselsetting og verdiskaping, og sørger for et betydelig bidrag til dette i mange kommuner og regioner. For å bidra til produksjon, inntektsutjevning og landbruk over hele landet, er flere av de økonomisk viktige tilskuddsordningene differensiert geografisk, etter bruksstørrelse, eller begge deler. Differensieringen skal utjevne forskjeller i produksjonsbetingelser, og dermed også i inntektsmuligheter.

Etterspørselen etter melkekvoter er fortsatt høy og det investeres mye i næringen, spesielt som følge av kravet om løsdriftsfjøs fra 2034. I IBU-ordningen gis investeringer i løsdriftsfjøs prioritet, jf. kap. 7.3. I tillegg bevilget regjeringen i november 200 mill. kroner ekstra i investeringsstøtte over IBU-ordningen fra og med 2022. Økningen skal bl.a. gå til små- og mellomstore melkebruk for å følge opp løsdriftskravet.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke målprisene på melk med 32 øre per liter. For øvrig vises det til omtalen av midlertidighet når det gjelder kostnadsøkninger og kompensasjon i kap. 7.1. Distriktstilskudd melk økes med 36,7 mill. kroner, og husdyrtilskuddene innenfor en ramme på 208,5 mill. kroner. Videre styrkes distrikts- og strukturprofilen gjennom en økning i driftstilskudd melk med 356,8 mill. kroner. Arealtilskudd grovfôr og kulturlandskapstilskuddet økes også, noe som kommer melkeprodusentene til gode. I tillegg foreslår Statens forhandlingsutvalg en styrking av velferdsordningene, jf. kap. 7.10. Endringene framgår av vedlegg 1.

7.8.1 Kvoteordningen for melk

Formålet med kvoteordningen for melk er å tilpasse melkeproduksjonen til avsetningsmulighetene i markedet innenfor de målsetninger Stortinget har fastsatt, herunder distriktsprofil og variert bruksstruktur.

7.8.1.1 Endringer i kvoteordningen for melk

Jordbruket peker på utfordringer med kvoteordningen, som andelen leid kvote og kvotepriser, og krever flere endringer i kvoteordningen for melk. Jordbruket foreslår å gjeninnføre et skille i forskriften om kvoteordningen for melk, mellom samdrifter og fellesforetak som leier inn kvote. Formålet med et slikt skille skal være å innføre fordeler for produsenter som velger organisasjonsformen samdrift fremfor produsenter som velger å organisere seg på andre måter, blant annet knyttet til hvor lenge foretaket kan produsere på andre kvoter enn sin egen.

Statens forhandlingsutvalg er opptatt av problemstillingen, men mener flere av forslagene til jordbruket gir en kraftig innskrenking av fleksibiliteten i ordningen og er utfordrende for produsenter som har investert og basert sin drift på å leie inn deler av kvoten.

Forslagene er også krevende å forvalte og kontrollere.

Statens forhandlingsutvalg viser også til at investeringsvirkemidler prioriteres i årets tilbud, jf. kapittel 7.3.

7.8.1.2 Inndragning av geitemelkkvote solgt til staten

Grunnet fortsatt overproduksjon av geitemelk, foreslår statens forhandlingsutvalg å følge opp Jordbrukets krav om at geitemelkkvote solgt gjennom den statlige ordningen i 2023 ikke skal videreselges. Som fastsatt i jordbruksavtalen, finansieres inndragningen over omsetningsavgiften for melk.

7.8.2 Vurdering av endring av kravspesifikasjonen for melk

Kravspesifikasjon for rå melk under forsyningsplikten angir hva som er akseptabel kvalitet ved kjøp og salg av rå melk innenfor forsyningsplikten, samtidig definerer den representantvaren melk under jordbruksavtalens målprissystem. Endringer i kravspesifikasjonen for melk vedtas av Omsetningsrådet. Spesifikasjonen angir i tillegg til krav om hygienisk kvalitet, lukt og smak mv, hvilket innhold av fett og protein melk som leveres under forsyningsplikten skal ha. Dette er av betydning for målprisen fordi representantvaren for melk er definert å være innenfor kravspesifikasjonen. Endringer i kravspesifikasjonen vil derfor kunne medføre behov for tekniske endringer i målprisen for melk.

Landbruksdirektoratet fikk i jordbruksoppgjøret 2021 i oppdrag å utrede forslag til endringer i kravspesifikasjonen for rå melk. Landbruksdirektoratet ble bedt om å utrede to ulike tilnærminger til definisjon av kravspesifikasjon av melk knyttet til kjemisk innhold. Dagens system definerer representantvaren til å være melk som inneholder mellom 3,8-4,4 prosent fett og 3,1-3,6 prosent protein. I tillegg stilles en rekke andre krav til lukt/smak, bakteriologisk innhold, temperatur mv. Den andre tilnærming i Landbruksdirektoratets utredning var å knytte kravspesifikasjonen opp mot en spesifikk fett- og proteinprosent med tilhørende tillegg og trekk for avvik.

Landbruksdirektoratets forståelse av en alternativ tilnærming er en løsning der målprisen for melk er knyttet til en standardisert melk med fett- og proteininnhold, og hvor det gis tillegg og trekk når innholdet av fett og protein avviker fra denne standardkvaliteten. Også i denne modellen vil representantvaren som det skal noteres pris på, defineres gjennom

kravspesifikasjonen for rå melk. Prisen vil knyttes til en bestemt kvalitet istedenfor et intervall. Denne alternative tilnærmingen innebærer at målprisen fastsettes for et bestemt nivå, for eksempel 4,4 pst. for fett og 3,5 pst. for protein i kumelk, og 12,5 pst. tørrstoff i geitemelk. Landbruksdirektoratet anbefaler ikke en slik løsning med henvisning til at meieriindustrien ikke ønsker denne løsningen nå, og at det er forventet økte administrative kostnader ved denne løsningen i forhold til den etablerte.

På basis av utviklingen i fett- og proteininnhold i kumelk og tørrstoffinnhold i geitemelk de siste årene, har Landbruksdirektoratet vurdert at det bør gjennomføres endringer i kravspesifikasjonen for rå melk. Vurderingen er at maksimumsgrensene bør økes fra 3,6 pst. til 3,8 pst. protein og fra 4,4 pst. til 4,8 pst. fett i kumelk, mens maksimumsgrensen for tørrstoff i geitemelk bør endres fra 13,5 pst. til 15,5 pst. Landbruksdirektoratet anbefaler et intervall for proteinprosent i kumelk fra minimum 3,1 pst. til maksimum 3,8 prosent og intervall for fettprosent i kumelk fra minimum 3,8 pst. til maksimum 4,8 pst. Landbruksdirektoratet fikk i løpet av prosessen innspill om behov for å oppdatere andre kvalitetskriterier i kravspesifikasjonen for rå melk under forsyningsplikten, og ville følge opp behov for oppdatering av andre kvalitetskrav overfor Omsetningsrådet.

Statens forhandlingsutvalg mener som Landbruksdirektoratet at en justering av intervallene i kravspesifikasjonen ikke behøver å medføre en teknisk justering av målpris. Dette fordi kvalitetshevingen for melk allerede er tatt hensyn til ved fastsettelse av målpris, og at den eneste effekten av en teknisk justering er at den reduserer muligheten for å øke målprisen i jordbruksoppkjøret tilsvarende.

7.8.3 Høring av satser i prisutjevningsordningen

Landbruksdirektoratet har sendt forslag til satser i prisutjevningsordningen for melk for kommende avtaleperiode på høring, jf. høringsbrev av 1. april 2022. Satsene i prisutjevningsordningen fastsettes av Landbruksdirektoratet etter ordinære forvaltningsmessige prosedyrer, men avtalepartene i jordbruksoppkjøret kan gi føringer. Endringene i satsene innebærer at avgiftene i prisgruppe to økes med 15 øre per liter, mens tilskuddene i gruppe tre og fire reduseres med henholdsvis 12 og 15 øre per øre per liter. For biproduktene reduseres tilskuddene for smørproduktene til dagligvare med 50 øre og industrimarkedet med 30 øre. Oppsummert innebærer Landbruksdirektoratets høringsforslag at prisgruppene får økt avgiftene eller redusert tilskuddene med gjennomsnittlig 12,1 øre/liter i kommende satsperiode. Endringene i tilskudd og avgifter er særlig knyttet til fall i omsetningen av drikkemelk.

Statens forhandlingsutvalg understreker at innretning og virkemidler innenfor prisutjevningsordningen for melk, herunder de konkurransefremmende tiltakene, ikke er forhandlingstema i jordbruksforhandlingene.

7.9 Kjøtt og egg

For å bidra til landbruk over hele landet med en differensiert bruksstruktur og tilpasset variasjon i klima og geografi, foreslår Statens forhandlingsutvalg vesentlige satsøkninger i

tilskuddsordninger rettet mot norsk husdyrhold. Styrkingen av økonomien i husdyrproduksjonene gjøres ved å heve satsene for de eksisterende tilskuddsordningene for produksjonene. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at hovedmålet må være å bedre økonomien i husdyrholdet, og at antall ordninger tilskuddsmidlene fordeles på bør begrenses.

Forbruket av kjøtt per innbygger i Norge har i nyere tid flatet, ut og markedsregulators prognoser viser at det også vil reduseres ytterligere i årene framover. Prognosene for markedsbalansen for kjøtt og egg i 2022 viser underdekning av norsk storfekjøtt som gir behov for suppleringsimport av om lag 2 000 tonn. Det er også en mer begrenset underdekning, 800 tonn, av innenlandsk produsert svinekjøtt. For sau/lam er det et mindre overskudd, mens det for egg er behov for å gjennomføre reguleringstiltak for å begrense overskuddet.

I tillegg til virkemidlene som omtales nedenfor, vil Statens forhandlingsutvalg vise til at endringene som foreslås for markedsordningen for norsk korn og avløsertilskudd er viktige for jordbruksforetak med kjøtt- og eggproduksjon. For øvrig vises det til omtalen av midlertidighet når det gjelder kostnadsøkninger og kompensasjon i kap. 6.

Fastsetting av øvre prisgrense for produkter under volummodellen

Kjøtt (ekskl. fjørfekjøtt) og egg er regulert av prisbestemmelsene for volummodellen i jordbruksavtalen, herunder bestemmelsene for øvre prisgrense:

«Øvre prisgrense og definisjonen av representantvarene for hhv. svinekjøtt, storfekjøtt, kjøtt av sau/lam og egg fastsettes av avtalepartene. Øvre prisgrense er planlagt gjennomsnittlig engrospris +10 pst., og er fastsatt med utgangspunkt i gjennomsnittlig oppnådd noteringspris i perioden 1. april foregående år til 31. mars i året forhandlingene gjennomføres.»

Henvisningen i bestemmelsen til oppnådd pris i perioden 1. april–31. mars foregående år har ikke vært lagt til grunn som noen binding i oppfølgingen av prisbestemmelsene, og er kun av informativ karakter. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at partene må kunne fastsette nivået på øvre prisgrense uten å være bundet av hva som har vært oppnådd pris i en forutgående periode. Det foreslås derfor at siste setning over endres til:

«Øvre prisgrense er planlagt gjennomsnittlig engrospris +10 pst.»

7.9.1 Ammeku – storfekjøtt

Markedsbalansen for storfekjøtt er avhengig av utviklingen i både melkeproduksjonen og i driftsomfanget i jordbruksforetakene med ammekuproduksjon. Det er rom for en økning i ammekutallet. Statens forhandlingsutvalg foreslår en heving av satsene for kvalitets-tilskudd storfekjøtt, distrikttilskudd storfe (sone 4 og 5), driftstilskudd til spesialisert kjøttfeproduksjon, tilskudd husdyr for hhv. ammekyr og «øvrige storfe», beitetilskuddene, arealtilskudd grovfôr og kulturlandskapstilskuddet, jf. vedlegg 1.

Kvalitetstilskudd for storfekjøtt

Gitt at kravene til kvalitet ut fra fettinnhold er oppfylt, utbetales tilskuddet i 2022 med kroner 2,50 per kg for storfekjøtt av kvalitet O og med kroner 7,50 per kg for kjøtt av kvalitet O+ og bedre. De store sprangene i tilskuddsnivå kan gi incentiv til bruk av mye kraftfôr for å oppnå en høyere klassifisering. Med dagens klassifiseringssystem kan det være liten kvalitetsforskjell på to slakt som ligger hhv. rett over og rett under kravene til hhv. klasse O og klasse O+, men det vil være stor forskjell mellom tilskuddsutbetalingen for slaktene.

Slakteriene har innført klassifisering av storfeslakt ut fra objektive kriterier, og kvalitetsgraderingen fastsettes på desimalnivå. For å oppnå en mer korrekt tilskuddsutmåling, foreslår Statens forhandlingsutvalg at Landbruksdirektoratet til jordbruksforhandlingene 2023 utreder omlegging til tilskuddsutbetaling med grunnlag i en desimalgradering. Det tas utgangspunkt i at omleggingen skal skje innenfor et uendret proveny, og det opprettes en referansegruppe for utredningen bestående av avtalepartene, Nortura, Kjøtt- og fjørfebransjens Landsforbund og Animalia.

For å overholde WTO-regelverket kan kvalitetstilskuddet kun gis for inntil 50,5 mill. kg storfekjøtt. Ifølge prognoser framlagt av Landbruksdirektoratet kan produksjonen av storfekjøtt i 2022 av kvalitet klasse O og bedre bli på 50,2 mill. kg. Det forventes at samlet produksjonsomfang vil stige ytterligere i 2023.

Innskjerping av kravene til hvilke kvaliteter som kan gi grunnlag for utbetaling av tilskuddet, vil kunne ha negative følger som at dyr av melkeraser ikke lenger vil gi grunnlag for tilskuddet. Justering av utmålingsgrunnlaget for tilskuddet til et desimalsystem kan være en aktuell endring for å overholde maksimalt tilskuddsberettiget kvantum. For at WTO-regelverket skal overholdes foreslår Statens forhandlingsutvalg at Landbruksdirektoratet i tillegg til overnevnte oppdrag også skal utrede hvordan vilkårene for utmåling av tilskuddet bør endres, med sikte på at endringer i tilskuddsgrunnlaget kan innføres med virkning fra 01.07.23.

7.9.2 Produksjon av sau og lam

Før koronapandemien var det flere år med store tilbudsoverskudd av kjøtt av sau/lam, mens det under pandemien i 2020 og 2021 var behov for en betydelig suppleringsimport. Prognosene for 2022 viser at vi nå har tilnærmet balanse mellom norsk produksjon og etterspørsel. Markedsregulator viser til at økonomien i saueholdet er dårligere enn i de andre husdyrproduksjonene, samtidig som det ut fra markedssituasjonen ikke er rom for produksjonsøkning i de kommende årene. Mange saueholdere driver i relativt liten skala, og om lag 1/3 av produsentene har færre enn 30 vinterfødrede sauer.

Statens forhandlingsutvalg prioriterer en styrking av økonomien i denne produksjonen. Det foreslås en heving av satsene for kvalitetstilskudd for lammeslakt, distriktstilskudd kjøtt (sone 4 og 5), tilskudd husdyr - sau (intervall 1-150), beitetilskuddene, arealtilskudd grovfôr og kulturlandskapstilskudd, jf. vedlegg 1.

Tilskudd til lammeslakt

Etter gjeldende regelverk kan slakterianlegg hvor det foregående år ble slaktet færre enn 2 000 sau/lam, utbetale kvalitetstilskuddet for lammeslakt uten å ha godkjent klassifisør til stede mens slaktingen foregår. Tilskuddet blir utbetalt ut fra gjennomsnittlig kvalitet på lammene som er levert til slakterianlegg med klassifisør. Hele 93,11 pst. av disse slaktene oppnådde klassifisering O+ og bedre i 2021. Statens forhandlingsutvalg vil peke på at dette innebærer at ved levering av lam av dårligere kvalitet til slakterier uten klassifisør, vil produsentene likevel kunne oppnå kvalitetstilskuddet for dyra. Med grunnlag i informasjon fra Animalia er kostnaden med grunnopplæring av en ansatt ved slakteriene til å bli klassifisør kun på om lag 20 000 kroner. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at unntaket fra kravet til å ha egen klassifisør fjernes med virkning fra 01.07.23. Med dette som tidspunkt for endringen bør det være tilstrekkelig tid til å gjennomføre den nødvendige opplæring.

Tilskudd for produksjon med ammegeit

Ammegeit for produksjon av kjøtt og ull er en liten, men voksende næring innenfor norsk husdyrhold. Etter avtalebestemmelsene for tilskudd husdyr gis tilskuddet for ammegeiter for geiter som har kjeet. Tilskuddet for ammegeiter utbetales med de samme satsene som gjelder for sau.

For sau utbetales husdyr- og avløsertilskuddet for dyr født foregående år eller tidligere. Fordi ammegeiter ofte ikke blir paret før de er 1,5 år gamle, er det vist til at dyra ofte ikke gir grunnlag for tilskuddene før de er to-tre år, avhengig av tidspunkt for kjeing. Dette til forskjell fra sau hvor det kan søkes om tilskuddene for dyr som er født foregående år eller tidligere. Statens forhandlingsutvalg vil vise til at en endring av regelverket ikke vil ha provenyeffekt. Det foreslås at definisjonen for ammegeit endres til samme grunnlag som for sau.

7.9.3 Kraftfôrbasert husdyrhold

Kostnadene til kraftfôr er den viktigste innsatsfaktoren i svine- og fjørfeholdet, og den store kostnadsøkningen på kraftfôr påvirker derfor de økonomiske rammevilkårene for produksjonen. Statens forhandlingsutvalg vil vise til at markedsinntektene utgjør hoveddelen av inntektsgrunnlaget for det kraftfôrbaserte husdyrholdet, og at det derfor er av stor betydning å ivareta balansen mellom produksjon og etterspørsel.

Det foreslås å øke satsen for distriktstilskudd kjøtt for gris (sone 4-Troms og sone 5) for å styrke produksjonen i Nord-Norge slik det også er vist til i jordbrukets krav. For egg foreslås det å øke satsene for distriktstilskudd egg og bevilgningen til frakttilskudd egg, jf. vedlegg 1.

Midlertidig heving av øvre prisgrense for kylling

Referanseprisen for kylling i avtaleåret 2021–2022 er kroner 28,79 per kilo. Øvre prisgrense er referanseprisen +10 pst. For å gi norske fjørfekjøttprodusenter muligheten til

å dekke inn den ekstraordinære kostnadsveksten på kraftfôr gjennom økt prisuttak i markedet, foreslås det å heve den øvre prisgrensen for kylling til 25 pst. med virkning for avtaleperioden 01.07.22-30.06.23. Det legges til grunn at dette er en midlertidig økning av øvre prisgrense, og at den etter avtaleperioden igjen skal settes lik +10 pst, tilsvarende øvre prisgrense for egg og øvrige kjøttslag.

7.9.4 Frakttilskudd slaktedyr

På grunn av økningen i transportkostnader foreslår Statens forhandlingsutvalg å øke bevilgningen til innfrakttilskudd for slaktedyr med 15 mill. kroner.

For slakterianlegg med årlig samlet slaktekvantum større enn 1 500 tonn, store slakterianlegg, fastsettes tilskuddssatser per dyr som er differensiert per kommune og dyreslag for tre år av gangen. For transport innenfor en nullsone på 50 km rundt slike slakterianlegg, gis det ikke frakttilskudd for de dyreslag som slaktes på anlegget.

Anleggsstrukturen som direktoratet fastsetter satsene ut fra ligger fast for seks år av gangen. Landbruksdirektoratet har i denne sammenhengen vist til at ved nedlegging av slakterianlegg, kan nullsonen bli videreført i nær seks år. Ved etablering av et nytt slakteri kan det derimot bli anlegg uten nullsone for perioder på nær inntil seks år, og at det dermed vil bli gitt tilskudd for all frakt knyttet til anlegget. Direktoratet har vist til at det relativt hyppig skjer endringer i anleggsstrukturen. For å oppnå en mer korrekt fordeling av tilskuddet, foreslår Statens forhandlingsutvalg derfor at endringer i anleggsstrukturen skal tas med i satsberegningen hver gang dette gjennomføres, dvs. hvert tredje år i stedet for nåværende bestemmelse om hvert sjettede år.

7.10 Velferdsordninger

Regjeringen har i sin politiske plattform fastsatt ambisiøse mål for utvikling av norsk landbruk og utvikling av bedre velferdsordninger for norske bønder er et viktig punkt i plattformen. Ved årets jordbruksoppgjør legger regjeringen derfor sterk vekt på å forbedre ordningene. Heving av satsene for avløsertilskuddene vil gi produsentene økt mulighet til å benytte avløsertjenester. Dette vil gi økt økonomisk sikkerhet ved sykdom og skade, og gi bedre mulighet for å ta ut ferie og fritid gjennom året. Styrking av tilskuddsordningen til avløserlagenes landbruksvikarvirksomhet vil gi større sikkerhet for tilgang på arbeidshjelp for bøndene ved akutt sykdom og skade. Gode velferdsordninger har stor betydning for å bidra til rekruttering av nye utøvere til norsk landbruk.

Tilbudet er en start på regjeringens arbeid med å forbedre velferdsordningene, og dette arbeidet skal følges opp ved de kommende jordbruksoppgjørene.

7.10.1 Tilskudd til avløsning

Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid bidrar til finansiering av leid arbeidshjelp og bidrar på den måten til at husdyrprodusenter kan ta ferie og få ordnet fritid.

Som jordbruket prioriterer staten en forbedring av avløsertilskuddene, og foreslår en heving av maksimalbeløp per foretak og år fra 87 800 kroner til 96 800 kroner, og en økning av satsene på over 10 pst., jf. vedlegg 1.

I kravet er det foreslått en særskilt heving av satsene for saktevoksende kylling og purker i satellittbesetninger i purkeringer. Innenfor alle de tilskuddsberettigede produksjonene er det ulike driftsformer. I stedet for å tilpasse tilskuddssatsene til hver særskilt driftsform, vektlegger Statens forhandlingsutvalg en generell heving av satsene.

7.10.2 Tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel mv.

Tilskudd til avløsning ved sykdom, fødsel mv. er viktig for jordbruket gjennom å finansiere arbeidshjelp når brukerne pga. sykdom, svangerskap eller andre grunner ikke kan ta del i driften.

Statens forhandlingsutvalg er enig med jordbrukets forslag om å gjennomføre en betydelig heving av satsen for tilskuddsordningen. Maksimal tilskuddssats per dag foreslås økt fra 1 670 kroner til 2 100 kroner.

I jordbrukets krav er det vist til en rekke ulike forslag om endringer av tilskuddsordningen. Statens forhandlingsutvalg vil også framlegge forslag om justeringer av ordningen, inkl. å sette av midler til utarbeiding av informasjonsmateriell rettet mot både brukerne av ordningen og tilskuddsforvaltningen. Statens forhandlingsutvalg foreslår at partene tar den mer detaljerte gjennomgangen av forslagene under forhandlingene.

7.10.3 Tidligpensjonsordningen for jordbrukere (TPO)

Formålet for tilskuddsordningen er å bidra til enklere generasjonsskifter for dem som har hatt hoveddelen av inntekten sin fra jordbruk/gartneri og skogbruk.

Statens forhandlingsutvalg er enig med jordbrukets forslag om å videreføre satsene på hhv. 105 200 kroner for enbrukerpensjon, og 168 320 kroner for tobrukerpensjon.

7.10.4 Tilskudd til landbruksvikarordningen

Formålet med ordningen er å sikre at primærprodusentene over hele landet har tilgang på arbeidshjelp når de trenger det ved akutt sykdom eller i andre krisesituasjoner. Det er et mål at ordningen samlet skal ha et omfang på 240 årsverk for å bidra til at alle produsenter skal kunne dekkes gjennom beredskapsordningen.

Statens forhandlingsutvalg foreslår en forbedring av ordningen gjennom å øke tilskuddssatsen per årsverk landbruksvikarvirksomhet fra 283 900 kroner til 294 400 kroner, tilsvarende en provenyeffekt på 70,7 mill. kroner.

7.10.5 Tilskudd til sykepengeordningen

Ordningen er en kollektiv innbetaling over jordbruksavtalen til Nav for å finansiere det høyere nivået på sykepenger for bønder jamført med andre selvstendig næringsdrivende på hhv. 100 og 80 pst. av sykepengegrunnlaget.

Statens forhandlingsutvalg er enig med jordbruket og foreslår å sette av 36,9 mill. kroner til ordningen i 2023, i tråd med forbruksprognosen.

7.11 Andre politikkområder

7.11.1 Tak på tilskudd i all produksjon

De fleste ordningene i gjeldende jordbruksavtale er innrettet slik at de differensierer på struktur og/eller distrikt. Det eksisterer med andre ord allerede gode verktøy som kan brukes for å oppnå de landbrukspolitiske målene. Mange ordninger har også en maksimalgrense («tak»). Formålet med tak på tilskudd er å kunne målrette tilskuddsmidler til der de gir best måloppnåelse i relasjon til de mål Stortinget har fastsatt for landbrukspolitikken. Prinsippet er at store effektive virksomheter skal hente det meste av sine inntekter i markedet, mens tilskuddsmidlene skal brukes til å nå mål om landbruk over hele landet med en variert bruksprofil. Tilskudd skal derfor i stor grad benyttes til å kompensere merkostnader i næringen knyttet til struktur og geografisk lokalisering. Mange tilskudd har strukturdifferensiering, mens andre har tak enten i form av beløpstak eller maksimalt volum det utmåles tilskudd for.

Hurdalsplattformen har en ambisjon om å innføre tak på tilskudd. Den store kostnadsøkningen som jordbruket har hatt den senere tid, slår imidlertid sterkest ut for større bruk. Derfor foreslår jordbruket å kompensere uten strukturprofil, og midlertidig suspendere gjeldende tak for husdyrtilskuddene. I kravet foreslår de en partssammensatt arbeidsgruppe for å utrede temaet. Statens forhandlingsutvalg støtter jordbrukets tilnærming til kompensasjon og forslaget om å opprette en partssammensatt arbeidsgruppe.

7.11.2 Tilskudd ved produksjonssvikt

7.11.2.1 Gjennomgang av ordningen

I jordbruksavtalen 2019–2020 var partene enige om å nedsette en partssammensatt arbeidsgruppe som skulle vurdere flere sider ved den gjeldende produksjonssviktordningen, og eventuelt komme med forslag til endringer i regelverket. Mandatet for gruppas arbeid, og fristen for sluttrapport, er gitt i sluttprotokollen av 30. april fra jordbruksoppgjøret 2020.

Arbeidsgruppen har blant annet vurdert formålet med dagens ordning. Det er lagt til grunn at ordningen ikke er en erstatningsordning, men skal bidra til å redusere økonomiske tap og gi grunnlag for videre produksjon. Gruppen var enige om at denne ordningen skal stå seg til formålet over tid, og ikke måtte tas opp til nye vurderinger selv om det blir år med omfattende produksjonssvikt. Partene må vurdere ordningen som god nok enten det er omfattende landsdekkende avlingssvikt eller mindre lokale klimabetingede ødeleggelser. Det foreslås derfor ikke å innlemme særskilte «krisebestemmelser» i regelverket.

Modellen med normavlingene for grovfôr var et element som gruppa vurderte grundig. Regelverket med normavlinger for grovfôrproduksjon gir foretak med høye

grovforavlinger relativt sett lavere tilskudd per fôrenhet en de som har normavlinger eller lavere. Arbeidsgruppen vurderte alternativet om å gå tilbake til en individuell beregningsmodell. Det vil gjøre ordningen mer komplisert og mindre effektiv i år med ekstreme værforhold og omfattende produksjonssvikt. En av de viktigste erfaringene i evalueringen av tørkesommeren 2018 var at nettopp normavlinger bidro til at produsenter med betydelig avlingssvikt fikk nødvendig økonomisk bistand raskt. Arbeidsgruppen pekte på at dette er et viktig argument for å videreføre ordningen med normavlinger, NIBIO gjorde beregninger for arbeidsgruppen som tilsa at nivået på normavlingene bør holdes uendret, både for konvensjonell og økologisk produksjon. Det ble også vurdert at oppdatering av tilskuddssatsene i ordningen hvert tredje er godt nok. Oppdatering av satser må gjøres i forkant av jordbruksoppgjøret slik at partene kan innarbeide økonomiske konsekvenser i budsjettammen.

I sitt krav legger jordbruket opp til flere betydelige endringer i produksjonssviktordningen. Blant annet krever jordbruket at ordningen skal baseres på enten reelle avlingstall eller normtall, etablering av flere nye vekstgrupper, inkludering av varmeskade i veksthusproduksjon og at kvalitetsskader som følge av hagl skal gi grunnlag for tilskudd i alle vekstgrupper. Avslag på søknader som kommer etter fristen foreslås erstattes med en avkorting av tilskuddet. Videre krever jordbruket at en arbeidsgruppe med Landbruksdirektoratet som sekretariat, skal legge fram forslag til nye satser innen midten av juni i år.

Statens forhandlingsutvalg viser til at arbeidsgruppen er enige om at dette ikke er en erstatningsordning, men en ordning som bidrar økonomisk i år med avlingssvikt. Systemet med normavlinger er innenfor formålet, og det er forutsigbart og enkelt både for bruker og forvaltning. Statens forhandlingsutvalg mener derfor at ordningen med normavlinger bør videreføres.

Statens forhandlingsutvalg viser også til arbeidsgruppens vurderinger, og vil ikke foreslå endringer i gjeldende vekstgrupper, utvidelse av tilskudd ved kvalitetssvikt, eller at det fastsettes satser for spesialproduksjoner som oppnår vesentlig høyere priser i markedet enn det satsene gir. Det vises til ordningens formål, men det bør fortløpende vurderes om spesialproduksjoner blir så vidt betydelige i omfang at de bør innlemmes i sats- og beregningsforskriften med egen sats. Med begrunnelse i formålet, og at oppdatering av satsene er relativt ressurskrevende, mener Statens forhandlingsutvalg at det er tilstrekkelig at satsene oppdateres hvert tredje år. Det foreslås at satsene tas inn som en bestemmelse i jordbruksavtalen, og at de bevilgningsmessige konsekvenser blir en del av rammen i jordbruksoppgjøret.

Statens forhandlingsutvalg legger arbeidsgruppens rapport til grunn for å foreslå følgende endringer i ordningen med tilskudd ved avlingssvikt:

- Satsbestemmelsene tas inn i jordbruksavtalen.
- Det resterende regelverk samles i en forskrift som erstatter dagens to forskrifter.
- Ordningen med normavlinger i grovfôr endres ikke, men Landbruksdirektoratet får i oppdrag å utrede om en modell for beregning av avlingssvikt på innmarksbeite som

kan komplettere den gjeldende ordningen med normavlinger. Forslag fremmes til jordbruksforhandlingene i 2023.

- Forskriften må gi en tydeligere hjemmel til at statsforvalteren skal redusere normavlingene for arealer som drives ekstensivt, og der det normalt høstes vesentlig lavere avlingsnivå enn normnivået («klimaprosent»).
- Tilskudd ved avlingssvikt på foretak med grovfôrareal i flere normsoner endres til å baseres på en veid normavling for foretakets samlede areal i sonene.
- Taket for tilskudd ved avlingssvikt i vekstgruppene frukt, bær, poteter og grønnsaker økes fra 750 000 kroner til 1 500 000 kroner.

Statens forhandlingsutvalg foreslår en økt bevilgning til ordningen på 1 mill. kroner for å dekke økningen i taket for vekstgruppene frukt, bær, poteter og grønnsaker, og forslagene i neste punkt om ekstraordinær kompensasjonsordning.

7.11.2.2 Ekstraordinær kompensasjonsordning for frostskaðde frukttr e vinteren 2020/2021

Vinteren 2020/2021 fikk en del fruktprodusenter store skader på sine frukttr er, ved at særlig en stor andel unge tr er gikk ut. I dagens ordning for tilskudd ved produksjonssvikt kan det gis tilskudd for produksjonssvikt i år to etter vinterskade (følgeskade). Dette gjelder vekstgruppene frukt og b er. Tilskudd for følgeskader gjelder flerårige vekster der årsakssammenhengene med frostskaðen må være påvist. De fleste som har store skader på sine frukttr er felt vil trenge mer enn 2 år til   rydde bort skade tr er og skaffe nye tr er som kan produsere igjen frukt.

Jordbruket viser i kravet til forslag i notat «Ekstraordinær kompensasjonsordning for frostskaðde frukttr e vinteren 2020/2021» og foreslår at det etableres en ekstraordinær kompensasjonsordning som beskrevet i notatet. Ordningen består av to deler:

1. Et ekstraordinært (midlertidig) tilskudd til rydding og planting av frukttr er for dem som har mer enn 500 skade/døde tr er.
2. Revisjon av forskriftene om tilskudd ved produksjonssvikt, slik at denne ordningen kan gi en viss kompensasjon for avlingstapene inntil døde og skade tr er er erstattet av nye frukttr er i full produksjon.

Forslaget i punkt 2 i ordningen er at «Statsforvalteren gis adgang til skjønsmessig justere gjennomsnittsavlingen ved følgeskader etter frostutfordringen i frukt 2021. Areal med frostskaðde tr er kan tas med i arealgrunnlaget for tilskudd til produksjonssvikt i perioden inntil det er plantet på nytt. Ordningen gis varighet til og med vekstsesongen 2026».

Følgende krav stilles til dokumentasjon:

- Påvist frostskaðe på minst 500 frukttr er, alternativt 2 dekar (kontrollert av kommunen)
- Godkjent planteplan i henhold til ønske fra varemottaker (inkl. videreførdling/direktesalg)
- Areal inntegnet på kart
- Sluttdokumentasjon/regnskap attestert av autorisert regnskapsfører/revisor

Statens forhandlingsutvalg støtter forslaget til å revidere forskriftene om tilskudd ved produksjonssvikt. Statens forhandlingsutvalg anbefaler at gjeldende forskrift endres slik at areal med frostskaade frukttrær kan tas med i arealgrunlaget for tilskudd ved produksjonssvikt i tidsrommet inntil det er plantet på nytt og med varighet i maksimalt 5 år etter frostskaade har skjedd. Det frostskaade arealet må være replantet/erstattet med nye trær innen 3 år etter at skaden har skjedd.

I tillegg foreslås det at fruktprodusenter som søker om IBU-tilskudd til nyplanting som følge av frostskaader vinteren 2020/2021, kan få inntil 50 pst. av godkjent kostnads-overslag for tiltaket ved søknad om støtte til Innovasjon Norge.

7.11.3 Tilskudd til dyreavl med mer

7.11.3.1 Tilskudd til avlsorganisasjoner

Tilskudd til dyreavl skal medvirke til avlsmessig framgang og populasjoner av friske, sunne husdyr tilpasset vårt miljø og klima. Ordningen skal også sikre genetisk variasjon i populasjonene og bygge på bærekraftige prinsipper basert på en tilstrekkelig stor effektiv avlspopulasjon og inkludering av funksjonelle egenskaper i avlsmålet.

Følgende organisasjoner kan søke om støtte: Norsk Sau og Geit, Norges Birøkerlag, Norsk kjøttfeavlslag TYR, Norsk Fjørfeag, Landslaget for Telemarksfe og Avlslaget for sidet trønderfe og nordlandsfe. Støtte til Norges Birøkerlag forutsetter at de også bidrar til driften av reinavlsområdet for den brune bia. Norsk Fjørfeag kan søke om støtte til påvirkning av avlsarbeid i regi av internasjonale avlsselskaper.

Landbruksdirektoratet fordeler midlene etter søknad fra de nevnte organisasjonene. Det innhentes uttalelse fra Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til ordningen økes med 0,5 mill. kroner.

Tilskudd til semin

Informasjon fra Geno viser at det er store fylkesvise forskjeller i kostnadene til semintjenester. For å styrke utjevningen av kostnadene til semin foreslår Statens forhandlingsutvalg at bevilgningen til ordningen økes med 5 mill. kroner. Tilskuddet fordeles av Landbruksdirektoratet med grunnlag i forskriften som regulerer tilskuddsordningen.

Tilskudd til veterinærreiser

Det gis tilskudd til veterinærreiser for å bidra til å utjevne forskjeller i husdyrprodusentenes veterinærkostnader. Ordningen reguleres i forskrift om tilskudd til veterinærreiser.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at satsen for reisetilskudd ved bruk av eget framkomstmiddel, økes fra 14,37 kroner per km med 2 kroner per km til 16,37 kroner per km, som isolert gir et økt forbruk av midler på 6,0 mill. kroner, jf. vedlegg 1. I samsvar med forslag i rapport om Tilskudd til veterinærreiser fra Landbruksdirektoratet foreslår

Statens forhandlingsutvalg at virkeområdet for ordningen utvides til også å omfatte embryoinnlegging på storfe, som har en provenyeffekt på 0,5 mill. kroner.

Med grunnlag i Landbruksdirektoratets rapport vil Landbruks- og matdepartementet, i en egen høringsprosess, legge fram forslag om en endring av nærmeste veterinærbestemmelsen i forskrift om tilskudd til veterinærreiser.

7.11.4 Tilskudd til frøavl m.m.

Formålet med tilskudd til frøavl er å fremme dyrking og frøforsyning av gras, belgvekster, rotvekster og grønnsaker med klimatilpassede sorter. Tilskuddet blir gitt til sertifisert frøavl av godkjente sorter og omfatter pristilskudd, arealtilskudd og overlagingstilskudd.

Bevilgningen til tilskudd til frøavl m.m. dekker også tilskudd til beredskapslagring av såkorn. Det vises til kapittel 7.5.4 for omtale av dette. Total ramme for denne posten foreslås til 32 mill. kroner.

7.11.5 Tilskudd til utvikling av plantemateriale

Formålet med tilskudd til utvikling av plantemateriale er å bidra til å sikre at norsk jord- og hagebruk får tilgang til klimatilpasset, variert og sykdomsfritt materiale, og gjøre materialet mer konkurransedyktig på hjemmemarkedet og eksportmarkedet.

Statens forhandlingsutvalg foreslår en videreføring av tilskudd til utvikling av plantemateriale, men med en kompensasjon for prisøkning. Samlet avsetning til formålet og fordeling på de ulike tiltakene følger av vedlegg 1.

7.11.6 Rådgivning og kunnskapsformidling i hele landet

7.11.6.1 *Energirådgivning i veksthus*

Norsk Gartnerforbund (NGF) har over mange år arbeidet med energi- og klimarådgivningsarbeid rettet mot gartner næringen. Dette er rådgivning innenfor et felt Norsk Landbruksrådgivning ikke tilbyr tjenester. Hovedformålet med NGFs rådgivningsarbeid er å redusere fossil energibruk i veksthusnæringen og konvertere energibruken til fornybare kilder i tråd med NGFs energistrategi og jordbrukets klimaavtale med staten. Klima- og energirådgivningen har i bidratt til at veksthusnæringen har redusert sin bruk av fossil energi vesentlig. Veksthusnæringens utslipp av CO₂ er likevel, ifølge SSB, beregnet til å være 52 200 tonn i 2018, tilsvarende 34 pst. av energiforbruket i næringen. Det er derfor fortsatt nødvendig med målrettet arbeid for ytterligere å redusere bruken av fossil energi. NGFs rådgivningstilbud har tidligere vært støttet med øremerkede prosjektmidler over Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi. Ettersom arbeidet etter hvert har gått over i en driftsfase, er det ikke naturlig å gi finansiering over prosjektmidler hos IN.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det for 2023 settes av en egen bevilgning på 1 mill. kroner til klima- og energirådgivning i veksthus i regi av NGF.

7.11.6.2 *Norsk Landbruksrådgivning*

For å bidra til god agronomi og økt kompetanse i næringen, er det viktig at kunnskap og forskningsresultater er lett tilgjengelig for næringsutøverne. Norsk Landbruksrådgivning (NLR) har virksomhet innen hovedproduksjonene grovfôr, korn, frukt og bær, grønnsaker, potet, veksthus, og fagområdene HMS, landbruksbygg, økonomi, jordprøvetaking og gjødslingsplan, jord og hydroteknikk, maskinteknikk og presisjonslandbruk, økologisk landbruk, kulturlandskap, klimarådgivning og fornybar energi. Støtten over jordbruksavtalen utgjorde i 2022 33 pst. av NLRs inntekter og er et betydelig bidrag til at landbruket kan ha en kompetent og tilgjengelig rådgivingstjeneste i hele landet.

Landbruksdirektoratet har gjennomgått støtten som har blitt gitt til NLR over jordbruksavtalen i forkant av årets jordbruksoppgjør. Det vises til en nærmere utdyping av gjennomgangen i kapittel 3.5. I gjennomgangen er Landbruksdirektoratet tydelig på at NLR har en sentral og unik rolle i det norske landbruket ved å gi bønder og gartnere nødvendig og lokalt tilpasset rådgivning og forskningsbasert kunnskap. Landbruksdirektoratet anbefaler tydeliggjøring og endring på flere områder når det gjelder innretning og oppfølging av bevilgningen fra jordbruksavtalen.

I gjennomgangen pekes det bl.a. på behovet for å tydeliggjøre formålet med, og føringene for, tilskuddet fra avtalepartenes side. Det foreslås endringer knyttet til rapporteringskrav og fordeling av tilskuddet til NLR, samt tildelingskriterier.

Statens forhandlingsutvalg vil særskilt vise til at formålet med støtten som gis over jordbruksavtalen er å gi et likeverdig rådgivningstilbud for alle bønder i hele landet. Med dette forstås at alle bønder skal ha tilgang til faglig kompetent rådgivning innenfor de områdene støtten over jordbruksavtalen er ment å gå til, uavhengig av om man er medlem i NLR eller ikke. For at et likeverdig rådgivningstilbud skal være mulig, er det nødvendig med et godt og mer systematisk samarbeid mellom regionene om rådgivningstilbudet slik at spisskompetansen på enkeltområder i en region kan komme bønder i andre regioner til gode. Støtten må videre benyttes slik at oppgavene løses på en mest mulig effektiv måte.

NLRs kunnskapsproduksjon i form av artikler og rapporter må, på egnet måte, tilgjengeliggjøres for alle, og ikke bare medlemmer i den grad kunnskapsproduksjonen er støttet av offentlige midler.

Kjerneområdet for støtten som gis over jordbruksavtalen er rådgivings- og kunnskapsutviklingsarbeid innen konvensjonell og økologisk planteproduksjon. I tillegg har NLR en viktig oppgave innenfor fagområdet HMS i landbruket. Det er behov for å se nærmere på hvilke ytterligere områder av NLR sin virksomhet som skal støttes over jordbruksavtalen framover i tid.

I gjennomgangen pekes det på at NLR har utfordringer med å foreta nødvendige helhetlige prioriteringer, fordi store deler av tilskuddet forvaltes av enhetene regionalt, uten klare føringer om forpliktende samarbeid mellom de ulike enhetene i NLR.

I jordbrukets krav vises det til at NLR må være en kompetansebedrift som utvikler og leverer gode tjenester til bonden, og sikrer effektiv og helhetlig rådgivning til medlemmer og ikke-medlemmer i hele landet. Det skal være en sterk lokal forankring. Jordbrukets

forhandlingsutvalg forslår at det avsettes 2 mill. kroner i støtte til gjennomføring av en sammenslåing av NLRs 10 regionale enheter og NLRs sentralenhet.

Statens forhandlingsutvalg vil understreke at som i dag må lokal tilstedeværelse fortsatt være en forutsetning for rådgivingstjenesten. For at tilskuddet skal bidra til likeverdig rådgiving og kunnskapsformidling i hele landet, er det behov for bedre samarbeid mellom enhetene i NLR. I NLRs egen organisasjonsanalyse fra 2021 er det foreslått en styringsmodell med mer enhetlig og gjennomgående linjestyring der ledelsen i NLR kan treffe beslutninger på vegne av hele organisasjonen. NLR jobber nå med å følge opp rapporten. Statens forhandlingsutvalg støtter en slik prosess, og mener dette arbeidet er avgjørende for å oppfylle partene sitt formål med avsetningen på om lag 100 mill. kroner over jordbruksavtalen. Statens forhandlingsutvalg støtter jordbrukets forslag om å sette av 2 mill. kroner til dette arbeidet. Videre bes Landbruksdirektoratet å arbeide med å utvikle gode rapporteringsrutiner for tilskuddet i dialog med NLR, slik at avtalepartene settes i stand til å vurdere om ressursbruken til NLR er i tråd med formål og føringer avtalepartene gir.

Statens forhandlingsutvalg ønsker å drøfte den videre oppfølgingen av rapporten og tilskuddet til NLR med jordbruket i de videre forhandlingene.

Ut over støtte til NLRs organisasjonsprosess på 2 mill. kroner holdes grunnbevilgningen til Norsk Landbruksrådgiving uendret på 98 mill. kroner for 2023, i påvente av NLRs organisasjonsprosess. I tillegg overføres 5 mill. kroner fra LUF, fra utviklingsmidlene til økologisk jordbruk, til videreutvikling av kunnskapen etablert i foregangsfylkesatsingen.

7.11.7 Finansiering av utredninger, evalueringer og elektroniske fagsystem

Over jordbruksavtalens post 21 finansieres utredninger, evalueringer og utvikling av IKT-fagsystemer til forvaltning av ordninger. Enkle, robuste og brukervennlige elektroniske forvaltningssystemer bidrar til god og effektiv forvaltning, både for næringsutøvere og forvaltning. For 2023 foreslår Statens forhandlingsutvalg å avsette 2 mill. kroner til modernisering av eStil RMP, 9,1 mill. kroner til modernisering av eStil PT, 1,5 mill. kroner til ny IKT-løsning for tilskudd og avgifter på egg, 0,65 mill. kroner til å automatisere innhenting av opplysninger fra NAV for avløsning ved sykdom og fødsel, og 0,5 mill. kroner til nye IKT-løsninger for kornavregninger og oppfølging av målpris innenfor grønt- og kjøttområdet. Det settes av 2 mill. kroner til utredninger og evalueringer.

7.11.8 Tilskudd til råvareprisordningen

RÅK-ordningen skal utjevne forskjellene i råvarekostnader ved handel med bearbejdede jordbruksvarer innenfor EØS-området. Det gis kompensasjon for norskproduserte ferdigvarer som blir omsatt i Norge (PNS). «RÅK-industrien» er en betydelig avtaker av råvarer fra jordbruket, og det er viktig at bevilgningene over ordningen blir tilpasset engrosprisene på norskproduserte jordbruksvarer. Bevilgningsbehovet til ordningen vil også være påvirket av verdensmarkedsprisen og valutakurser.

Statens tilbud er tilpasset prognosert bevilgningsbehov og de endringer i målprisene som følger av tilbudet. Bevilgningsbehovet for 2022 er på 182,2 mill. kroner og for 2023 er det på 239,4 mill. kroner.

7.12 Oversikt over arbeidsgrupper og utredninger

Oppsummering av ulike utredninger og arbeidsgrupper som foreslås:

- Partssammensatt gruppe: Tak i alle produksjoner
- Utredning ved Ldir, Mdir og Riksantikvaren: Seterdrift
- Utredning ved Ldir: Desimalklasser på kvalitetstilskudd storfe
- Utredning ved Ldir: Økt norsk produksjon av økologiske fôrråvarer
- Utredning fra NIBIO: Økonomien i økologisk produksjon
- Utredning ved Ldir og Mdir: Handlingsplan nitrogenforvaltning
- Markedsordningen for korn
- Ekstern evaluering: Midtveisevaluering av økologisk jordbruk

8 Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150

8.1 Budsjettmessige forhold

8.1.1 Innledning

Jordbruksoppjøret dreier seg normalt i hovedsak om budsjettmessige endringer for kommende budsjettår. Videre utarbeides det prognoser for forbruket i inneværende år på de enkelte ordninger med utgangspunkt i gjeldende satser og regelverk. På bakgrunn av dette fremmes det nye bevilgningsforslag for Stortinget som innebærer endringer og omdisponeringer innenfor gjeldende budsjett, som tilpasser bevilgningene til det prognoserte behov. Det legges til grunn en omdisponering av de overførte bevilgninger fra året før, samt tilpasninger til de reviderte prognoser for behov ut fra gjeldende regelverk i inneværende år.

I år vil regjeringen fremme forslag for Stortinget om økte bevilgninger også for inneværende år (2022). I statens tilbud foreslås det derfor å øke bevilgningene på kap. 1150 i 2022 med 1 800 mill. kroner.

8.1.2 Overførte beløp fra 2021 og omdisponering av bevilgninger i 2022

Overførte beløp fra 2021 til 2022

På de overførbare postene er det overført 63,1 mill. kroner fra 2021 til 2022, jf. tabell 8.1.

Tabell 8.1 Overførte beløp fra 2021 til 2022. Mill. kroner.

Post	Ordning	Overført udisponert beløp
21	Spesielle driftsutgifter	6,188
70	Markedstiltak	6,781
74	Direkte tilskudd	18,658
77	Utviklingstiltak	15,686
78	Velferdsordninger	15,779
Sum overførte bevilgninger		63,092

Prognoser for forbruk i 2022

Forbruksprognosen fra Landbruksdirektoratet for de overførbare postene på kap. 1150 med gjeldende budsjettvedtak og satser i 2022 viser et overforbruk på 5,794 mill. kroner sammenlignet med vedtatt budsjett for 2022, jf. tabell 8.2.

Tabell 8.2 Prognoser for forbruk i 2021. Mill. kroner.

Post	Ordning	Budsjett minus prognose
21	Spesielle driftsutgifter	-3,800
70	Markedstiltak	17,040
74	Direkte tilskudd	-13,800
77	Utviklingstiltak	-3,979
78	Velferdsordninger	-1,255
	Sum udisponert bevilgning 2021	-5,794

Omdisponeringer og budsjettmessige konsekvenser for 2022

Summen av udisponerte, overførte midler fra 2021 og innsparinger innenfor budsjettet i 2022 blir etter dette 57,3 mill. kroner. Dette er midler som kan omdisponeres innenfor rammen av uendret budsjett i 2022.

I statens tilbud er det lagt til grunn en modell i markedsordningen for korn der det etableres en felles engrospris for både norsk og importert korn og en tilpasset prisnedskrivning for både norsk og importert vare. Basert på gjeldende importpriser for karbohydratråvarer og et prispåslag på 80 øre/kg for norsk fôrkorn gir dette en økt bevilgning til prisenedskrivning av karbohydratråvarer i 2022 på 620 mill. kroner. Samtidig reduseres matkorntilskuddet med 70 mill. kroner i slik at pristilskudd til korn totalt økes med 550 mill. kroner i 2022.

For øvrig økes pristilskudd grønt med 6,3 mill. kroner og direkte tilskudd med 1 295,7 mill. kroner. Øvrige justeringer er tilpasninger av bevilgningene til prognosert behov.

Tabell 8.3 Omdisponeringer og endringer i 2022. Mill. kroner.

Post		Budsjett 2022 ¹⁾	Endring	Justert budsjett
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	19,000	-2,388	16,612
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	1 578,553	0,000	1 578,553
70.11	Markedstiltak grønt	31,400	0,000	31,400
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen	206,040	-23,821	182,219
70.13	Tilskudd til avrensordningen potet	41,000	0,000	41,000
70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i>	278,440	-23,821	254,619
71	Tilskudd ved avlingssvikt, <i>overslagsbevilgning</i>	83,000	0,000	83,000
73.11	Pristilskudd ull	110,000	0,000	110,000
73.13	Pristilskudd melk	703,100	0,000	703,100
73.15	Pristilskudd kjøtt	1 447,500	0,000	1 447,500
73.16	Distriktstilskudd egg	3,300	0,000	3,300
73.17	Pristilskudd grønt	170,600	6,300	176,900
73.18	Frakttilskudd m.m.	400,100	0,000	400,100
73.19	Pristilskudd korn	1 198,600	550,350	1 748,950
73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	4 033,200	556,650	4 589,850
74.11	Driftstilskudd, melk og kjøtt	1 762,000	-2,000	1 760,000
74.14	Tilskudd husdyr	2 807,300	494,100	3 301,400
74.16	Beitetilskudd	1 078,000	0,000	1 078,000
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	4 258,100	805,842	5 063,942
74.19	Tilskudd ti regionale miljøprogram	601,100	0,000	601,100
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	130,200	-2,200	128,000
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	10 636,700	1 295,742	11 932,442
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	96,145	-16,011	80,134
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	25,020	0,580	25,600
77.13	Tilskudd til rådgivning	98,000	0,000	98,000
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	52,156	3,744	55,900
77.17	Tilskudd til fellesanlegg for frukt	17,000	0,000	17,000
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	288,321	-11,687	276,634
78.11	Tilskudd til avløsning	1 233,067	-18,846	1 214,221
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	133,000	0,000	133,000
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen	32,600	4,300	36,900
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordningen	68,228	0,000	68,228
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordningen	67,950	0,050	68,000
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 534,845	-14,496	1 520,349
Sum kapittel 1150		18 452,059	1 800,000	20 252,059
Sum kapittel 4151		0,050	0,000	0,050

1. Saldert budsjett.

8.1.3 Budsjettmessige endringer fra 2022 til 2023

De budsjettmessige konsekvenser i 2023 av dette jordbruksoppgjøret vil bli fremmet for Stortinget i Prop. 1 S (2022–2023) fra Landbruks- og matdepartementet. I tabell 8.4 vises

det justerte bevilgningsbehov som følge av endringene som foreslås i dette jordbruksopp-
gjøret. Endringer som skyldes konsekvensjusteringer eller justerte volumprognoser på
overslagsbevilgningene er ikke innarbeidet.

Tabell 8.4 Samlet utslag av oppgjøret og foreløpig budsjett 2023. Mill. kroner.

Post		Budsjett 2022 ¹⁾	Endring	Budsjett 2023 ²⁾
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	19,000	-3,200	15,800
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	1 578,553	595,000	2 173,553
70.11	Markedstiltak grønt	31,400	2,000	33,400
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen	206,040	33,360	239,400
70.13	Tilskudd til avrensordningen potet	41,000	3,000	44,000
70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i>	278,440	38,360	316,800
71	Tilskudd ved avlingssvikt, <i>overslagsbevilgning</i>	83,000	1,000	84,000
73.11	Pristilskudd ull	110,000	0,000	110,000
73.13	Pristilskudd melk	703,100	36,700	739,800
73.15	Pristilskudd kjøtt	1 447,500	232,835	1 680,335
73.16	Distriktstilskudd egg	3,300	2,100	5,400
73.17	Pristilskudd grønt	170,600	92,400	263,000
73.18	Frakttilskudd m.m.	400,100	41,200	441,300
73.19	Pristilskudd korn	1 198,600	795,600	1 994,200
73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	4 033,200	1 200,835	5 234,035
74.11	Driftstilskudd, melk og kjøtt	1 762,000	541,500	2 303,500
74.14	Tilskudd husdyr	2 807,300	1 074,428	3 881,728
74.16	Beitetilskudd	1 078,000	118,200	1 196,200
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	4 258,100	1 427,000	5 685,100
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	601,100	200,000	801,100
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	130,200	16,400	146,600
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	10 636,700	3 377,528	14 014,228
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	96,145	10,600	106,745
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	25,020	7,000	32,020
77.13	Tilskudd til rådgivning	98,000	8,000	106,000
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	52,156	3,700	55,856
77.17	Tilskudd til fellesanlegg for frukt	17,000	2,000	19,000
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	288,321	31,300	319,621
78.11	Tilskudd til avløsning	1 233,067	105,300	1 338,367
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	133,000	29,100	162,100
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen	32,600	4,300	36,900
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordningen	68,228	2,520	70,748
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordningen	67,950	0,000	67,950
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 534,845	141,220	1 676,065
Sum kapittel 1150		18 452,059	5 382,043	23 834,102
Sum kapittel 4151		0,050	0,000	0,050

1) Saldert budsjett

2) Før flytting av poster og bevilgninger, samt volum- og konsekvensjusteringer av overslagsbevilgningen

Vedlegg 1: Fordeling av statens tilbud

Tabell 8.1 Jordbruksavtalen, fordeling på priser og tilskudd, mill. kroner

	Mill. kr
Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	5 382,0
- Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	0,0
= Nettoeffekt av tilskudd	5 382,0
+ Målpriser fra 1.7	1 273,0
= Sum målpriser og tilskudd	6 655,0
+ Omdisponering overførte midler fra 2021	0,0
= Sum til fordeling	6 655,0
+ Endret inntektsverdi jordbruksfradrag	345,0
= Sum 2023	7 000,0

Tabell 8.2 Målpriser fra 01.07

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Melk, ku og geit	1 501,9	5,55	0,32	480,6
Poteter	204,5	5,48	0,80	163,6
Grønnsaker og frukt	3 860,5		12,0%	463,1
Norsk matkorn	184,2	3,75	0,900	165,7
Sum målprisendringer				1273,0

Tabell 8.3 Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	1000 tonn	Målpris, Kr/kg	Endring, Kr/kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	164,1	3,80	0,90	147,7
Rug, matkorn	20,0	3,32	0,90	18,0
Bygg	596,2	3,16	0,80	476,9
Havre	263,1	2,93	0,80	210,5
Fôrhvete og fôrrug	129,1		0,80	103,3
Erter til modning	4,0		0,90	3,6
Såkorn	63,0		0,82	51,4
Oljevekster	15,5	6,38		0,0
Sum korn og oljevekster	1 255,0		0,81	1011,4

Tabell 8.4 Anslag endring i kraftfôrpris

	1000 tonn	Andel	Ref. pris kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Norsk korn til kraftfôr	1007,8	49,3%		0,800	806,7
Kli m.m.	93,2				0,0
Prisnedskrivning norsk korn				-0,630	-622,5
Protein, soya m.m.	435,7	21,3%	4,197	0,230	0,0
Fett	49,4	2,4%		0,000	0,0
Vitaminer og mineraler	96,0	4,7%		0,000	0,0
Prisnedskrivning importråvarer	362,9			0,477	173,10
Endret bevilgning frakt korn/kraftfôr					-25,2
Sum råvarekostnad kraftfôr	2 045,0			-0,007	-14,1

Tabell 8.5 Kap. 1150. Jordbruksavtalen, mill. kroner

Post	Budsjett 2022 ¹⁾	Endring	Budsjett 2023 ²⁾	
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	19,000	-3,200	15,800
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	1 578,553	595,000	2 173,553
70.11	Markedstiltak grønt	31,400	2,000	33,400
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen	206,040	33,360	239,400
70.13	Tilskudd til avrensordningen potet	41,000	3,000	44,000
70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i>	278,440	38,360	316,800
71	Tilskudd ved avlingssvikt, <i>overslagsbevilgning</i>	83,000	1,000	84,000
73.11	Pristilskudd ull	110,000	0,000	110,000
73.13	Pristilskudd melk	703,100	36,700	739,800
73.15	Pristilskudd kjøtt	1 447,500	232,835	1 680,335
73.16	Distriktstilskudd egg	3,300	2,100	5,400
73.17	Pristilskudd grønt	170,600	92,400	263,000
73.18	Frakttilskudd m.m.	400,100	41,200	441,300
73.19	Pristilskudd korn	1 198,600	795,600	1 994,200
73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	4 033,200	1 200,835	5 234,035
74.11	Driftstilskudd, melk og kjøtt	1 762,000	541,500	2 303,500
74.14	Tilskudd husdyr	2 807,300	1 074,428	3 881,728
74.16	Beitetilskudd	1 078,000	118,200	1 196,200
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	4 258,100	1 427,000	5 685,100
74.19	Tilskudd ti regionale miljøprogram	601,100	200,000	801,100
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	130,200	16,400	146,600
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	10 636,700	3 377,528	14 014,228
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	96,145	10,600	106,745
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	25,020	7,000	32,020
77.13	Tilskudd til rådgivning	98,000	8,000	106,000
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	52,156	3,700	55,856
77.17	Tilskudd til fellesanlegg for frukt	17,000	2,000	19,000
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	288,321	31,300	319,621
78.11	Tilskudd til avløsning	1 233,067	105,300	1 338,367
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	133,000	29,100	162,100
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen	32,600	4,300	36,900
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordningen	68,228	2,520	70,748
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordningen	67,950	0,000	67,950
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 534,845	141,220	1 676,065
Sum kapittel 1150		18 452,059	5 382,043	23 834,102
Sum kapittel 4151		0,050	0,000	0,050

1) Saldert budsjett

2) Budsjett før flyttinger, kvantums- og konsekvensjusteringer

Tabell 8.6 Post 21 Spesielle driftsutgifter, mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
Evalueringer, utredninger, arbeidsgrupper (LMD)	2,0	2,0	
IT-utvikling Landbruksdirektoratet	17,0	13,8	
Justert bevilgningsbehov			-3,2
Sum	19,0	15,8	-3,2

Tabell 8.7 Post 70.11 Markedstiltak grønt, mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
Kollektiv dekning av omsetningsavgift	31,4	31,4	2,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	31,4	31,4	2,0

Tabell 8.8 Post 70.12 Tilskudd til råvareprisordningen mv., mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
PNS-prognose, justert bevilgningsbehov	206,0	188,0	-18,0
Målprisjustering melk			35,2
Endret målpris potet			11,2
Behov knyttet til produkter uten målpris			5,0
Sum	206,0	188,0	33,4

Tabell 8.9 Post 70.13 Tilskudd til avrensordningen potet, mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
Potetsprit	19,5	19,5	3,0
Potetstivelse	21,5	21,5	0,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	41,0	41,0	3,0

Tabell 8.10 Post 71 Tilskudd ved produksjonssvikt, mill. kroner

	Budsjett 2022	Endring
Tilskudd ved produksjonssvikt i planteproduksjon	80,0	1,0
Tilskudd ved svikt i honningproduksjon	3,0	0,0
Sum	83,0	1,0

Tabell 8.11 Post 73.11 Pristilskudd ull

	Mill. Kg/stk	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Ull	2,650	38,96	0,00	38,96	0,0
Skinn	0,070	70,00	0,00	70,00	0,0
Sum					0,0

Tabell 8.12 Post 73.13 Pristilskudd melk

	Mill. l.	Sats, kr/l	Endring, kr/l	Ny sats kr/l	Endring, mill. kr
Grunntilskudd geitemelk	19,0	3,46	0,00	3,46	0,0
Distriktstilskudd melk					
Sone A	199,6	0,00	0,00	0,00	0,0
Sone B	320,3	0,12	0,03	0,15	9,6
Sone C	228,8	0,37	0,01	0,38	2,3
Sone D	507,1	0,57	0,03	0,60	15,2
Sone E	118,5	0,64	0,03	0,67	3,6
Sone F	47,5	0,73	0,03	0,76	1,4
Sone G	49,5	1,01	0,06	1,07	3,0
Sone H	2,8	1,22	0,06	1,28	0,2
Sone I	13,7	1,80	0,06	1,86	0,8
Sone J	10,7	1,89	0,06	1,95	0,6
Sum distriktstilskudd, melk	1 498,7		0,02		36,7
Sum pristilskudd, melk					36,7

Tabell 8.13 Post 73.15 Pristilskudd, kjøtt

	Antall 12 mnd	Sats, kr/slakt	Endring, kr/slakt	Ny sats kr/slakt	Endring, mill. kr
Kvalitetstilskudd lammeslakt					
Kval. O+ og bedre	955 400	450	75,00	525	71,7
Ikke godkjent klassifisør	4 000	419	75,00	494	0,3
Kjeslakt over 3,5 kg	18 000	300	50,00	350	0,9
Tillegg økologiske slakt (herav)	28 000	40	10,00	50	0,3
Sum	977 400				73,1
Grunntilskudd, kjøtt	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Sau	23,1	3,81	0,00	3,81	0,0
Geit	0,4	5,15	0,00	5,15	0,0
Sum	23,5				0,0
Kvalitetstilskudd storfekjøtt					
Kvalitetsklasse O	16,9	2,50	3,00	5,50	50,7
Kvalitetsklasse O+ og bedre	32,3	7,50	3,00	10,50	96,9
Sum	49,2				147,6
Distriktstilskudd, kjøtt					
Storfe, sau og geit					
Sone 1	23,9	0,00	0,00	0,00	0,0
Sone 2	57,7	5,25	0,00	5,25	0,0
Sone 3	18,2	8,05	0,00	8,05	0,0
Storfe og Geit					
Sone 4	7,2	11,80	1,00	12,80	7,2
Storfe og Geit					
Sone 5	0,9	12,40	1,00	13,40	0,9
Sau					
Sone 4	3,0	13,90	1,00	14,90	3,0
Sau					
Sone 5	0,6	14,40	1,00	15,40	0,6
Gris					
Sone 4	6,3	5,10	0,00	5,10	0,0
Gris					
Sone 4 ²	0,7	6,00	0,50	6,50	0,4
Gris					
Sone 5	0,02	6,00	0,50	6,50	0,0
Vestlandet og Agder ¹ Gris	9,5	1,10	0,00	1,10	0,0
Sum	128,0				12,1
Sum pristilskudd kjøtt					232,8

1) Vestland, Møre og Romsdal og Agder

2) Troms

Tabell 8.14 Post 73.16 Distriktstilskudd egg

	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr
Vestlandet	5,871	0,25	0,13	0,38	0,8
Nord Norge	2,521	0,75	0,50	1,25	1,3
Sum distriktstilskudd egg					2,1

Tabell 8.15 Pristilskudd, grønt

		1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr
Epler, pærer og plommer, kirsebær	Sone 1	2,5	3,15	3,00	6,15	7,5
	Sone 2-4	2,6	4,61	3,00	7,61	7,8
	Sone 5	7,3	9,30	3,00	12,30	21,9
Moreller	Sone 1	0,0	4,18	3,00	7,18	0,0
	Sone 2-4	0,2	5,62	3,00	8,62	0,6
	Sone 5	0,5	10,34	3,00	13,34	1,5
Pressfrukt		7,4	3,15	1,50	4,65	11,1
Bær	Sone 1-3	4,2	2,36	3,00	5,36	12,6
	Sone 4-5	3,1	6,64	3,00	9,64	9,3
	Sone 6-7	0,1	7,70	3,00	10,70	0,3
Sum distriktstilskudd frukt og bær		27,9				72,6
Kvantumsgrense						
Tomat	103 400 kg					
Sone 1-3		1,5	2,87	1,50	4,37	2,3
Sone 4-7		3,1	4,31	1,50	5,81	4,7
Slangeagurk	151 800 kg					
Sone 1-3		3,8	1,97	1,50	3,47	5,7
Sone 4-7		1,5	2,80	1,50	4,30	2,3
Salat	220 000 stk.					
Sone 1-3		5,3	0,69	0,50	1,19	2,7
Sone 4-7		2,5	1,21	0,50	1,71	1,3
Sum tilskudd grønnsaker		17,7				19,0
Potetprod. i Nord Norge		4,1	1,69	0,20	1,89	0,8
SUM		49,7				92,4

Tabell 8.16 Frakttilskudd, mill. kroner

	Budsjett 2022	Endring,
Frakt korn	82,0	8,0
Frakt kraftfôr	161,0	17,2
Innfrakt slakt	150,0	15,0
Frakt egg	7,1	1,0
Sum	400,1	41,2

Tabell 8.17 Post 73.19 Pristilskudd korn

Prisnedskrivning	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Korn, norsk	1 177,0	0,851	0,630	1,481	741,5
Økologisk korn	15,0	1,961	0,630	3,413	9,5
Oljevekster, lupiner og bønner	14,3	2,718	0,630	4,730	9,0
Økologiske oljevekster, lupin, bønner	0,7	3,928	0,630	6,836	0,4
Fôrerter	3,8	1,585	0,630	2,758	2,4
Økologiske fôrerter	0,2	2,235	0,630	3,890	0,1
Sum norsk	1 211,0		0,630		762,9
- Herav 70 pst inneværende år	847,7				534,0
Importert karbohydatråvare, kraftfor	362,9	0,00	0,477	0,477	173,1
- Herav 50 pst inneværende år					86,6
Tilskudd matkorn	234,8	0,598	-0,598	0,000	-140,4
- Herav 50 pst inneværende år	117,4				-70,2
Sum					795,6
- Sum inneværende år					550,4

Tabell 8.18 Post 74.11 Driftstilskudd, melk og kjøtt

		Antall	Sats kr per bruk/dyr	Endring kr per dyr/bruk	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring, mill. kr
Kumelk AK-sone 2	Foretak	538	164 550	50 000	214 550	26,9
Kumelk Ak-sone 1-3-4	Foretak	1 344	168 550	50 000	218 550	67,2
Kumelk AK-sone 5	Foretak	4 277	195 300	50 000	245 300	213,9
Kumelk AK-sone 6-7	Foretak	705	203 550	50 000	253 550	35,3
Geitemelk landet	Foretak	270	189 310	50 000	239 310	13,5
Ammekyr s. 1-4, 6-39 kyr	Dyr	28 785	3 664	2 000	5 664	57,6
40 og flere kyr	Foretak	398	146 560	80 000	226 560	31,8
Ammekyr s. 5-7, 6-39 kyr	Dyr	44 315	4 838	2 000	6 838	88,6
40 og flere kyr	Foretak	271	193 520	80 000	273 520	21,7
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-15,0
Sum driftstilskudd, melk og kjøtt						541,5

Tabell 8.19 Post 74.14 Tilskudd husdyr

	Fra	Til	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	1	14	91 795	5 328	775	6 103	71,1
	15	30	64 665	3 722	775	4 497	50,1
	31	50	38 508	2 260	775	3 035	29,8
	51 +		18 853	1 490	775	2 265	14,6
Sum		213 821				165,6	
Melkekyr på små og mellomstore bruk	6	23	90 436	1 650	520	2 170	25,7
	24	50	29 779	-1 355	-427	-1 782	17,2
Sum		120 215				42,9	
Ammekyr	1	50	102 771	4 290	775	5 065	79,6
	51+		4 679	880	450	1 330	2,1
Sum		107 450				81,7	
Andre storfe			569 758	798	400	1 198	227,9
Melkegeit og melkesau	1	125	27 192	1702	0	1 702	0,0
	126+		7 838	688	0	688	0,0
Sum		35 030				0,0	
Sau og ammegeiter	1	150	849 744	985	650	1 635	552,3
	151+		101 826	209	0	209	0,0
Sum		951 570				552,3	
Avlsgris Sør-Norge 2)	1	35	17 454	498	0	498	0,0
Avlsgris Jæren	1	35	4 153	350	0	350	0,0
Avlsgris Nord-Norge	1	35	1 226	776	0	776	0,0
Sum		22 833				0,0	
Slaktegris 2)	1	1400	984 092	14	0	14	0,0
Slaktegris Jæren	1	1400	205 908	10	0	10	0,0
Sum		1 190 000				0,0	
Verpehøner S-Norge	1	1 000	484 854	11	0	11	0,0
Verpehøner N-Norge	1	1 000	21 943	25	0	25	0,0
Verpehøner, landet	1 001	7 500	2 824 774	7	0	7	0,0
Sum		3 331 572				0,0	
Rugeegg S-Norge	1	167 000	10 065 721	0,07	0,00	0,07	0,0
Rugeegg N-Norge	1	167 000	0	0,15	0,00	0,15	0,0
Rugeegg, landet	167 001	833 000	38 753 134	0,07	0,00	0,07	0,0
Sum		48 818 856				0,0	
Bifolk	1 +		48 335	600	200	800	9,7
Hjort over 1 år			5 243	515	200	715	1,0
Genbevaring	Storfe		5 152	3460	850	4 310	4,4
	Sau		16 944	310	50	360	0,8
	Geit		546	610	0	610	0,0
	Hest		713	1 200	0	1 200	0,0
	Sum		23 355				5,2
Bunnfradrag 35 pst. ¹⁾		35 %	38 200	6 000	0	6 000	0,0
Beløpsavgrensing				530 000	0	530 000	0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-11,9
Sum produksjonstilskudd, husdyr							1 074,4

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst. tilskudd husdyr og 65 pst. arealtilskudd

2) Unntatt Jæren

Tabell 8.20 Post 74.16 Beitetilskudd

		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest	256 659	822	190	1 012	48,8
	Sau, lam, geit, kje	1 944 761	235	20	255	38,9
Beitetilskudd:	Storfe m.m.	639 583	445	33	478	21,0
	Småfe m.m.	2 291 601	50	5	55	11,5
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-2,0
Sum beitetilskudd		5 132 604				118,2

Tabell 8.21 Post 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd

	Antall dekar	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Kulturlandskapstilskudd alt areal	9 078 014	215	75	290	680,9
Bunnfradrag, 65 pst ¹⁾	38 200	6 000	0	6 000	0,0
Arealtilskudd, grovfôr	5 906 342				410,7
Innmarksbeitearealer	1 564 184				0,0
Arealtilskudd, korn	2 941 562				241,7
Arealtilskudd, potet	116 135				29,0
Arealtilskudd, grønnsaker	71 441				25,0
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal	42 534				29,8
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					9,9
Sum, AK-tilskudd	9 078 014				1 427,0

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst. arealtilskudd

Arealtilskudd, grovfôr

	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	377 967	0	50	50	18,9
Sone 2	308 478	0	50	50	15,4
Sone 3	596 407	95	50	145	29,8
Sone 4	490 386	115	50	165	24,5
Sone 5 A	1 812 596	285	75	360	135,9
Sone 5 B Vestlandet	1 509 141	330	75	405	113,2
Sone 6	697 182	330	90	420	62,7
Sone 7	114 185	376	90	466	10,3
Sum grovfôr alle soner	5 906 342				410,7

Arealtilskudd, korn

	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	1 283 850	249	80	329	102,7
Sone 2 og 3	1 118 159	322	80	402	89,5
Sone 4	402 226	362	80	442	32,2
Sone 5 - 7	137 327	316	126	442	17,3
Sum korn, alle soner	2 941 562		82,2		241,7

Arealtilskudd, øvrige vekster

	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Potet sone 1 - 5	111 941	513	250	763	28,0
Potet sone 6 - 7	4 194	1 265	250	1515	1,0
Sum poteter, alle soner	116 135				29,0
Grønnsaker sone 1 - 5	70 902	950	350	1300	24,8
Grønnsaker sone 6 - 7	539	1 950	350	2300	0,2
Sum grønnsaker, alle soner	71 441				25,0
Frukt sone 1 - 4	10 450	1 300	700	2000	7,3
Frukt sone 5 - 7	12 230	2 050	700	2750	8,6
Sum frukt, alle soner	22 680				15,9
Bær sone 1 - 4	13 686	1 400	700	2100	9,6
Bær sone 5 - 7	6 168	1 850	700	2550	4,3
Sum bær, alle soner	19 854				13,9

Tabell 8.22 Post 74.19 Tilskudd til regionale miljøprogram, mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring, mill. kr
Fordelt på regionene	601,1	601,1	200,0
Justert bevilgningsbehov			0,0

Tabell 8.23 Post 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

Arealtilskudd	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Frukt og bær m.m.	2 784	1 650	0	1650	0,0
Grønnsaker	3 097	1 650	0	1650	0,0
Potet	883	800	0	800	0,0
Korn	74 213	400	100	500	7,4
Grovfôr	262 190	25	15	40	3,9
Økologisk areal 1. års karen	12 354	150	100	250	1,2
Grønngjødsling	5 003	500	0	500	0,0
Økologisk brakka	1 004	25	0	25	0,0
Sum arealtilskudd økologisk areal	361 528				12,5
Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	7 782	3 600	500	4100	3,9
Ammekyr	4 430	2 500	500	3000	2,2
Andre storfe	17 306	730	0	730	0,0
Sau og melkesau	43 066	500	0	500	0,0
Melkegeit	665	353	0	353	0,0
Ammegeit	355	265	0	265	0,0
Avlsgris	358	517	0	517	0,0
Slaktegris	4 179	315	0	315	0,0
Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon					6,1
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-2,2
Sum tilskudd til økologisk jordbruk					16,4

Tabell 8.24 Post 77.11 Tilskudd til dyreavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
Tilskudd til veterinær reiser	56,2	54,8	6,5
Tilskudd til semin	25,6	25,6	5,0
Tilskudd til avlsorganisasjoner	14,3	14,3	0,5
Justert bevilgningsbehov			-1,4
Sum	96,1	94,7	10,6

Tabell 8.25 Post 77.12 Tilskudd til frøavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
Tilskudd til frøavl	19,0	20,0	0,0
Tilskudd til lagring av såkorn	6,0	6,0	6,0
Justert bevilgningsbehov			1,0
Sum	25,0	26,0	7,0

Tabell 8.26 Post 77.13 Tilskudd til rådgivning. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
Tilskudd til NLR og NGF	98,0	98,0	8,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	98,0	98,0	8,0

Tabell 8.27 Post 77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
Utvikling av plantemateriale, nordisk	2,400	2,400	0,0
Utvikling av plantemateriale, oppformering	12,875	12,875	0,0
Utvikling av plantemateriale, Graminor	25,460	24,960	0,0
Frukt- og bærprogrammet, Graminor	1,500	1,700	0,0
Kvalitetstiltak settepotetavl	9,921	14,000	0,0
Justert bevilgningsbehov			3,7
Sum	52,156	55,935	3,7

Tabell 8.28 Post 77.17 Tilskudd fellesanlegg frukt

	Volum siste 3 år, tonn	Sats 2022, kr / kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg ¹⁾	Endring, mill. kr
Sum	10 436,6	1,62	0,19	1,81	2,00

1) Satsen vil variere med gjennomsnittlig volum siste 3 år

Tabell 8.29 Post 78.11 Tilskudd for avløsning

	Antall bruk/dyr	Kr per bruk/dyr	Endring kr /bruk/dyr	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring mill. kr
Tilskudd per foretak	8 514	87 800	9 000	96 800	76,6
Melkekyr	213 820	4204	431	4 635	
Ammekyr	107 406	1161	119	1 279	
Andre storfe	569 662	701	72	773	
Melkegeit og melkesau	35 029	969	99	1 068	
Sau, ammegeit	951 429	482	49	531	
Avlsgris	41 082	1386	142	1 528	
Slaktegris	1 474 226	47	5	52	
Verpehøner, -ender, -kalkuner, -gjess	4 128 930	12,2	1,3	13,5	
Rugeegg	96 676 675	0,07	0,01	0,1	
Hester	24 310	1386	142	1 528	
Avlskaniner	960	345	35	380	
Gjess, ender, kalkuner, livkylling	2 709 159	4,24	0,43	4,67	
Slaktekylling	72 517 710	0,510	0,00	0,51	
Økologisk slaktekylling	238 098	1,510	0,15	1,66	
Revetisper	2 104	381	39	420	
Minktisper	6 579	112	11	123	
Hjort	7 462	471	48	520	
	Prognose	Endring	Endring	Utslag av tak	
Utslag av satsendringer	mill. kr	pst.	mill. kr	mill. kr	
	1 214,0	10,25 %	124,4	-76,6	47,800
Justert bevilgningsbehov					-19,100
Sum tilskudd til avløsning for ferie og fritid					105,300

Tabell 8.30 Post 78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.

	Antall dager	Sats kr/dag	Endring kr/dag	Endring, mill. kr
Antall avløsningsdager	176 252	1 670	430	
Gjennomsnittsberegning	176 252	707	182	32,1
Justert bevilgningsbehov				-3,0
Sum				29,1

Tabell 8.31 Post 78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen

	Antall årsverk	Sats kr/å.v.	Endring kr/å.v.	Endring, mill. kr
Tilskudd per vikar	240	283 900	10 500	2,5
Justert bevilgningsbehov				0,0
Sum				2,5

Tabell 8.32 Post 78.16 Tilskudd til tidligpensjonsordningen

	Antall	Sats , kr/pers.	Endring kr/pers	Endring, mill. kr
Enbruker	505	105 200	0	0,000
Tobruker	73	168 320	0	0,000
Justert bevilgningsbehov				0,0
Sum	651			0,000

Tabell 8.33 Kap. 4150 Jordbruksavtalen, inntekter

Post 85, Prisutjevningsbeløp kraftfôrråvarer	1000 tonn	Ref.pris kr/kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Sildemel	2		0	0	0,0
Soyamel	128	4	0	0	0,0
Andre fôrstoffer	19		0	0	0,0
Post 85	148,5				0,0
Sum kap. 4150					0,0